

Ontwerp Omgevingsvisie
BIJLAGEN

INHOUDSOPGAVE

BIJLAGE 1.....	Ferkenning, Takomst Noardeast-Fryslân
BIJLAGE 2.....	Enquête Omgevingsvisie Noardeast
BIJLAGE 3.....	Uitgangspuntennotitie omgevingsvisie
BIJLAGE 4.....	Foto van de Leefomgeving
BIJLAGE 5.....	Toekomstvisie Voorstraat Kollum
BIJLAGE 6.....	Toekomstbeelden Dorpencluster

BIJLAGE 1

Ferkenning, Takomst Noardeast-Fryslân

FERKENNING

GEMEENTE
NOARD
EAST FRYSLÂN

FERKENNING

TAKOMST

GEMEENTE

NOGARD
EAST FRYSLÂN

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING	4
NOARDEAST-FRYSLÂN	6
Minder inwoners: minder jongeren, meer ouderen	7
Leefbaarheid onder druk	8
Klimaat verandert.....	8
Landschap en natuur verschrallen.....	9
Technologische ontwikkelingen gaan snel	10
Rol van de overheid verandert	10
Toekomstbestendig: klaar voor toekomst?.....	10
FITAAL, SÛN EN ÛNDERNIMMEND	12
Inwoners groeien gezond en veilig op.....	12
Inwoners doen naar vermogen mee in onze samenleving.....	12
Inwoners zijn zelfredzaam en kwetsbare inwoners worden geholpen.....	13
Inwoners leven gezonder en langer, sporten en bewegen meer.....	13
Ondernemers zijn innovatief en onderwijs sluit beter aan op regionale arbeidsvraag	15
OANTREKLIK EN DUORSUM	17
Ruimtelijke kwaliteit als randvoorwaarde	17
Klimaatverandering, energietransitie en circulaire economie vragen ruimte	18
Landschap, natuur, meer biodiversiteit.....	19
Landbouw wordt duurzamer	20
Cultureel erfgoed zichtbaar en beleefbaar	22
Duurzaam wonen en veranderende wensen.....	23
Goede voorzieningen, betaalbaar en bereikbaar	23
Goede en veilige infrastructuur.....	24
MEI-INOAR	26
Dienstverlening: samen, persoonlijk en in de buurt	26
Mei-inoar integraal werken.....	26
Gemeente als partner, meer mienskip, minder regels.....	27
Gebiedsgericht werken	27
BRONNEN	30
COLOFON	31

INLEIDING

Vanaf 1 januari 2019 vormen wij, de gemeenten Dongeradeel, Ferwerderadiel en Kollumerland c.a. de nieuwe gemeente Noardeast-Fryslân. Om een eerste beeld te geven van de opgaven die er zijn, hebben we deze Ferkenning geschreven op basis van bestaande documenten, gesprekken met de samenleving bij projecten, en de kennis en kunde in onze organisatie.

Met de Ferkenning zetten we een eerste stap naar een Omgevingsvisie. Na goedkeuring van de raad van de nieuwe gemeente Noardeast-Fryslân in 2019, gaan we praten met onze inwoners. We zijn heel benieuwd wat zij belangrijk vinden voor de toekomst van onze gemeente. En hoe zij aankijken tegen de benoemde opgaven. We komen van een **Ferkenning** door **Ferbining** met onze inwoners tot een **Fisy** voor Noardeast-Fryslân.

Wij willen een gemeente zijn die **fitaal, sûn, ûndernimmend, oantreklik en duorsum** is. Dat kunnen we niet alleen, dat lukt alleen als we dat **mei-inoar** doen. Wat dit betekent leggen we uit in deze Ferkenning. We vertellen eerst iets over onze gemeente. Daarna beschrijven we welke ontwikkelingen er op ons af komen en wat dit volgens ons betekent voor onze toekomst. Vervolgens kijken we welke opgaven we in Noardeast-Fryslân zien om ook in de toekomst vitaal, gezond, ondernemend, aantrekkelijk en duurzaam te zijn. En leggen we uit hoe we willen werken.

OMGEVINGSWET

Vanaf 2021 geldt de nieuwe Omgevingswet. Met deze wet wil de overheid de regels voor ruimtelijke ontwikkelingen makkelijker maken en samenbrengen onder één wet. In een Omgevingsvisie legt een gemeente de strategische hoofdkeuzes vast voor een veilige en gezonde fysieke leefomgeving en een goede omgevingskwaliteit.

Een belangrijk onderdeel van de nieuwe Omgevingswet is dat deze veel meer nadruk legt bij participatie en samenwerken en dat deze ruimte biedt voor initiatieven. Dit vraagt van ons een heel andere manier van werken en denken die past bij meer mienskip, minder regels.

ONS LOGO

De letters in ons logo zijn op een speciale manier vormgegeven. Elke letter geeft door zijn vormgeving weer wat de woonomgeving en onze mensen in de gemeente Noardeast-Fryslân karakteriseert.

De letter N wordt onderstreept en staat voor trots. Het streepje onder de N is gelijk ook de bovenkant van de E. De afwijkende kleur benadrukt de trots nog meer en gebruiken we ook los als monogram.

De letter O is opengewerkt aan de noordoost kant. Openheid van mensen, gebied en kansen.

De letter A heeft een ondersteunend liggend streepje. Soms staat die links en soms rechts. Dit streepje staat voor hulp krijgen en geven.

De letter R heeft aan het uiteinde een kleine eigenwijze draai. Deze staat voor de eigenheid die de streek en de inwoners kenmerkt. Maar de letter R staat natuurlijk vooral voor 'Ruimte – Romte'. Letterlijk de ruimte in de natuur en het landschap. Maar ook ruimte om je te kunnen ontwikkelen en om te ondernemen.

De letter D is linksonder opengewerkt en staat voor 'doorzetters – trochsetters'.

De letter E is opengewerkt en voorziet de letter N van het onderliggende streepje. Daarmee vormt het met de letter N het ondersteunende element in het logo.

De letters ST zijn samengevoegd. Dit verbeeldt 'saamhorigheid – mienskip'.

NOARDEAST-FRYSLÂN

Onze gemeente Noardeast-Fryslân is veelzijdig. We zijn trots op onze cultuur, de Fryske taal, onze inwoners, de rust en het natuurrijke landschap. Van klei tot zandgrond, van Wadden tot de Wâlden.

WAT IS ONZE IDENTITEIT

We zijn een gemeente die haar eigen (nieuwe) identiteit nog moet vinden. We willen graag samen met onze inwoners, ondernemers, organisaties en verenigingen de identiteit van onze nieuwe gemeente bepalen.

EEN GEMEENTE MET KARAKTER

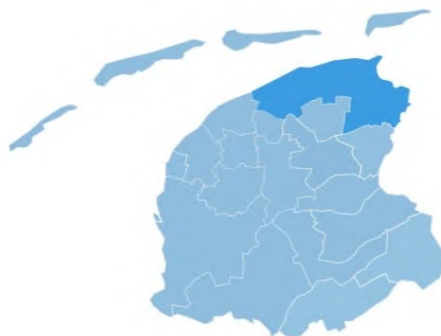
GRUTSK TROTS
IEPEN OPEN
BEHELPSUM BEHULPZAAM
RÊST RUST
TROCHSETTERS DOORZETTERS
ROMTE RUIMTE
MIENSKIP SAAMHORIGHEID

Wij zijn een plattelandsgemeente met ongeveer 45.000 inwoners en een oppervlakte van circa 400 km². Delen van Werelderfgoed Waddenzee, het Nationaal Park Lauwersmeer en het Nationaal Landschap de Noardlike Fryske Wâlden liggen in onze gemeente. We hebben tussen 'Wad en Woud' een gevarieerd landschap met een rijke cultuurhistorie. We liggen in de stedelijke driehoek Leeuwarden, Drachten, Groningen.

Eén van de 11 steden van Fryslân ligt in onze gemeente: Dokkum. Dit is gelijk onze grootste en enige stad met ongeveer 12.500 inwoners. Ons grootste dorp is Kollum met 5.500 inwoners en daarna komen Kollumerzwaag en Hallum met beide 2.500 inwoners. De gemeente bestaat verder uit 48 kleine dorpen en een groot aantal buurtschappen. Dokkum heeft als regiostad en onderdeel van het provinciaal stedelijk netwerk een belangrijke rol op het gebied van onderwijs, zorg, en bedrijven en winkels. Dit geldt ook voor Kollum als regiocentrum.

Landbouw vormt met meer dan 50% van het grondgebruik een groot deel van onze economie, naast het MKB. We hebben bijna 16.000 arbeidsplaatsen en 4.000 bedrijven.

De gemeente kent een sterke sociale structuur. Onze inwoners zijn zelfstandig en bekommeren zich om elkaar. We zijn gastvrij, open en trots. We weten van aanpakken, zetten door en zijn goed in wat we doen. Niettemin is onze sociaaleconomische positie zwakker dan gemiddeld in Nederland en Fryslân. Onze inwoners zijn voor een groot deel praktisch opgeleid en hebben relatief een laag besteedbaar inkomen.

ONTWIKKELINGEN EN OPGAVEN

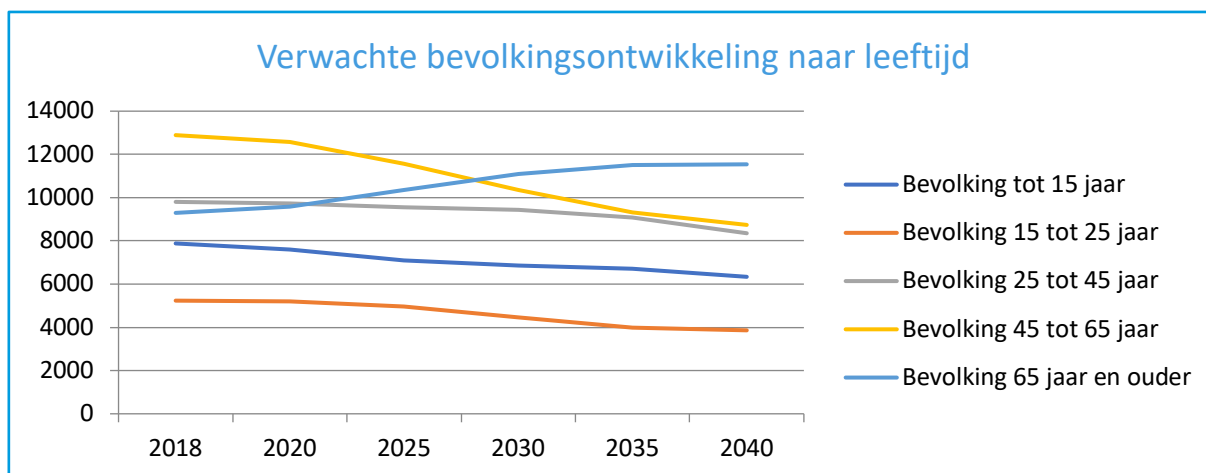
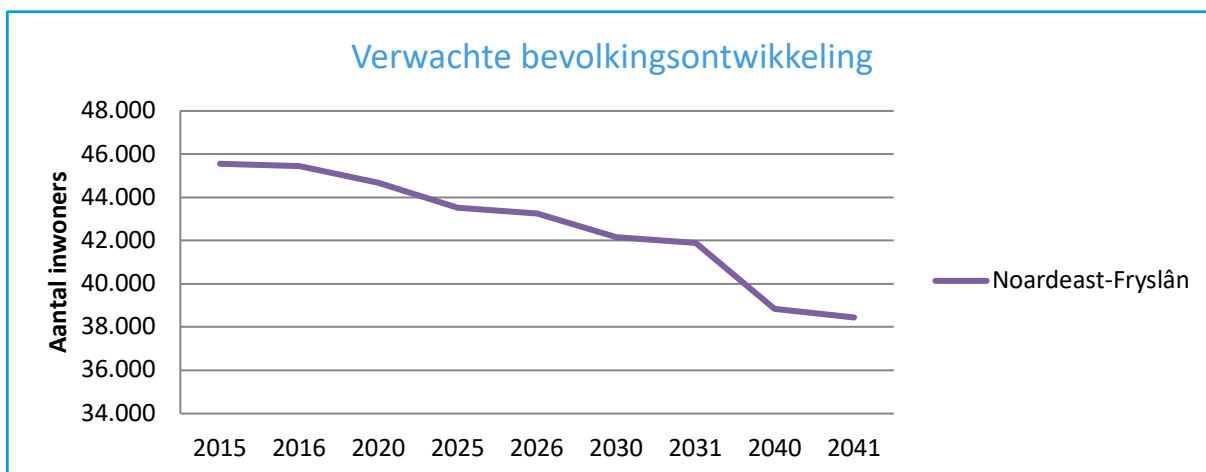
Er gebeurt veel om ons heen. De wereld verandert en dat heeft invloed op onze gemeente. In dit hoofdstuk vertellen we over de ontwikkelingen en veranderingen die we zien en waar deze invloed op hebben. Hoe kunnen we hier samen met onze inwoners en partners mee omgaan om toekomst-bestendig te zijn? Zijn we klaar voor de toekomst?

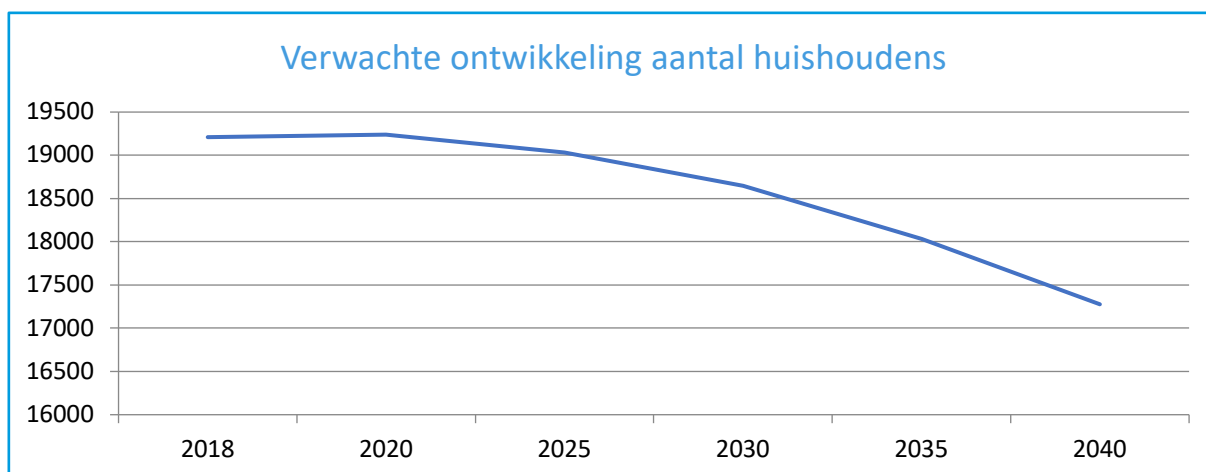
Minder inwoners: minder jongeren, meer ouderen

Er zijn in de toekomst minder inwoners in onze gemeente dan nu. Tussen 2018 en 2030 verwachten we dat het aantal daalt van 45.000 naar 42.000 inwoners. Ook de samenstelling verandert. Er worden minder kinderen geboren en jongeren trekken weg en komen daarna minder vaak terug na hun studie (we ontgroenen). Daarnaast zijn er straks meer ouderen en we worden gemiddeld ouder (dubbele vergrijzing). Gezinnen worden kleiner en het totaal aantal huishoudens daalt.

Misschien dat er in de toekomst meer mensen naar onze gemeente verhuizen (migratie) waardoor de ontwikkeling van onze bevolking anders wordt, maar dat is onvoorspelbaar.

Onze bevolkingsontwikkeling is een gegeven waar we mee om moeten gaan. We zijn een gemeente in een krimpregio.

Leefbaarheid onder druk

De veranderende samenstelling van onze bevolking maakt dat we goed moeten nadenken over het aanbod van woningen en zorg- en sportvoorzieningen en scholen. De kwaliteit van onze voorzieningen is van invloed op de leefbaarheid in onze gemeente. Ook economische factoren zijn van belang, zoals gezondheid, het aanwezig zijn van werk, voldoende inkomen, mogelijkheden om te ondernemen. En ook zaken als de kwaliteit van de woning, de omgeving, veiligheid en de bereikbaarheid, ook digitaal, spelen een rol.

Uiteindelijk gaat het bij leefbaarheid om wat onze inwoners ervaren, hoe zij de leefomgeving beleven. Uit onderzoek blijkt dat onze inwoners de leefbaarheid in onze gemeente goed vinden.

De leefbaarheid van onze gemeente kan onder druk komen te staan door de veranderende samenstelling van de bevolking. Inwoners, verenigingen en schoolbesturen zijn zich steeds meer bewust van deze ontwikkeling en zoeken samen naar oplossingen.

Dit draagt weer bij aan de sociale cohesie. Er ontstaan steeds meer initiatieven die de leefbaarheid behouden en versterken.

Klimaat verandert

Het klimaat verandert wereldwijd. De aarde warmt op en men moet rekening houden met drogere zomers en hele natte periodes. Er zijn inmiddels op verschillende niveaus afspraken gemaakt om de klimaatveranderingen tegen te gaan: internationaal, landelijk, provinciaal en ook regionaal.

We moeten duurzamer gaan leven. Hiervoor moet er veel veranderen. Energietransitie is één van die veranderingen. We moeten energieneutraal worden en overstappen naar niet-fossiele energievoorzieningen. In de regio hebben we samen de ambitie afgesproken dat we minimaal 40% van onze energie in 2025 op duurzame manier opwekken. Als stap naar energieneutraal in 2050. Door energiebesparing wordt deze doelstelling gemakkelijker gehaald. De uitdaging van besparing en duurzame opwekking moeten we samen met bedrijven, maatschappelijke partijen en onze inwoners oppakken.

Het is een opgave die ons allemaal raakt. Iedereen zal hier iets aan moeten bijdragen.

Landschap en natuur verschraken

Onze huidige levensstijl vergt te veel van de aarde. De mens concurreert met de natuur om de beschikbare ruimte. Hierdoor neemt onze rijkdom aan soorten dieren en planten af. Onze natuur en in het bijzonder de biodiversiteit (variatie in levensvormen) verschrault. Dit geldt vooral in landbouwgebieden en dus ook bij ons. Doordat het landschap meer van hetzelfde wordt, missen we steeds meer weidevogels, bijen en insecten. Het is van levensbelang om biodiversiteit in onze ecosystemen te beschermen.

Bron: Omgevingslab Fryslân | Biodiversiteit

Dit is namelijk onmisbaar voor mens en dier. Onze ecosystemen zorgen voor bijvoorbeeld voedsel, medicijnen, drinkwater, het zuiveren van lucht en water, bestuiven van gewassen en het reguleren van de temperatuur.

Wij willen met zorg omgaan met de bijzondere ecologische en landschappelijke kwaliteiten van onze stad, dorpen en buitengebied. Door te zorgen voor een gevarieerd landschap doen we aan biodiversiteitsherstel.

Technologische ontwikkelingen gaan snel

Onze levens veranderen steeds meer door technologische en digitale ontwikkelingen. Wie weet wat er nog allemaal op ons af komt? 3D-printers die huizen bouwen? Zelfrijdende auto's en meer gedeelde auto's dan eigen auto's? Kunstmatige intelligentie die recht spreekt, werk uitgevoerd door robots en transport van goederen en mensen via vacuümbuizen?

Ontwikkeling waar wij als gemeente mee te maken krijgen, hebben namen als het Internet of Things, Big Data, en Blockchain. De technologische ontwikkelingen hebben invloed op heel veel beleidsterreinen. En zorgen voor nieuwe opgaven, zoals het bestrijden van cybercrime. Door alle technologische ontwikkelingen lijkt onze economie zich versneld te ontwikkelen naar een kennis- en informatie-economie. We staan nog maar aan het begin van een lange reeks ontwikkelingen waar we op in moeten, maar ook willen spelen.

BIJKE DE STA(U)BIJ

Bijke is een STA(U)BIJ, een robot-zorg-hond die ouderen langer prettig, veilig en gezond thuis laat wonen. Een kunstmatig intelligente, aabare robot. Bijke is het resultaat van een unieke samenwerking tussen onderwijs, bedrijfsleven, zorg en overheid in de regio Noordoost Friesland.

Rol van de overheid verandert

Onze inwoners worden zelfbewuster en mondiger. Budgetten slinken en onze taken nemen toe. De overheid kiest steeds vaker voor een meer regisserende, faciliterende en voorwaardenscheppende rol. We willen minder regelen en meer aan de samenleving overlaten. We verschuiven van inspraak en burgerparticipatie naar overheidsparticipatie.

Wij richten ons steeds meer op een basispakket aan kerntaken en het dienen van het algemeen belang. De samenleving krijgt meer verantwoordelijkheid. Het is belangrijk om ons beleid en de acties af te stemmen op wat er in onze samenleving gebeurt. Dit betekent ook dat we nog meer moeten leren loslaten en vertrouwen. Luisteren, relativeren van eigen opvattingen, de bereidheid tot dienstbaarheid en een lerende houding wordt voor onze ambtenaren steeds belangrijker. De praktijk is soms nog weerbarstig. We gaan in gesprek met onze inwoners over hoe we goed invulling kunnen geven aan onze nieuwe rolverdeling.

Alleen kunnen we onze ambities niet realiseren of werken aan grote opgaven. Dit lukt alleen als we dit samen doen met onze mienskip, partners en medeoverheden.

Toekomstbestendig: klaar voor toekomst?

De in dit hoofdstuk geschetste ontwikkelingen zijn van invloed op veel zaken in onze gemeente. De opgave is om hierop in te spelen en integraal te werken vanuit alle beleidsterreinen waar wij verantwoordelijk voor zijn. We willen ons voorbereiden op de toekomst. Zodat niet alleen nu maar ook straks onze gemeente *fitaal, sûn, ûndernimmend, oantreklik en duorsum* is. Daar zorgen we *mei-inoar* voor.

In de hoofdstukken hierna vertellen we wat belangrijke opgaven zijn en hoe wij denken samen met stakeholders toekomstbestendig te kunnen zijn.

FITAAL, SÛN EN ÛNDERNIMMEND

Wij vinden het belangrijk dat onze inwoners en ondernemers vitaal, gezond en ondernemend zijn. In dit hoofdstuk leest u hoe deze waarden kunnen worden versterkt. Waarom is dit belangrijk? Wat is de stand van zaken? Welke opgaven zien we nu in Noardeast-Fryslân?

Inwoners groeien gezond en veilig op

Opvoeden en opgroeien gebeurt in gezinnen, het onderwijs en in de buurt. Een kansrijke omgeving en een sterke gemeenschap met goede voorzieningen dragen bij aan een goed opvoedklimaat. Een veilige buurt en omgeving zijn essentieel om aansluiting te vinden bij de samenleving waar positief ouderschap en sociaal gedrag wordt aangeleerd. De verantwoordelijkheid voor de opvoeding ligt allereerst bij de ouders zelf. Wanneer dit niet vanzelfsprekend gaat, bieden wij zorg en ondersteuning tot ze het zelf weer kunnen. Zo willen we de zelfredzaamheid en weerbaarheid van kinderen en het gezin verbeteren.

Wij zijn toegankelijk en werken op een laagdrempelige manier voor de kinderen en gezinnen die ondersteuning nodig hebben. We willen onze inwoners in een vroeg stadium bijstaan (preventie). Onze gebiedsteams en consultants werken vanuit het principe één gezin, één plan, één regisseur en één budget. We werken in een eenvoudige structuur waar bureaucratie naar de achtergrond wordt gedrongen en er heldere afspraken met andere betrokkenen zijn, zoals onderwijs, Sociaal Domein Fryslân, welzijnspartners en GGD. De basis voor de jeugdzorg ligt er en de voorwaarden zijn gecreëerd. De uitdaging is om een sterkere keten voor de langere termijn te ontwikkelen, samen met het onderwijs, buurt en professionals.

Inwoners doen naar vermogen mee in onze samenleving

Het doel van de Participatiewet is om werk bereikbaar te maken voor zo veel mogelijk mensen, met of zonder arbeidsbeperking. Zo laten we onze inwoners meedoen in onze samenleving. In onze gemeente zijn er relatief veel mensen met een (bijstands)uitkering, afstand tot de arbeidsmarkt en/of een arbeidsbeperking. Daarnaast is een groot deel van deze groep lager opgeleid. Het is een extra uitdaging om aan de vraag van werkgevers naar gekwalificeerd personeel te kunnen voldoen in de arbeidsmarktsituatie van nu.

We bieden onze inwoners perspectief op ontwikkeling, passend bij hun eigen vermogen en de kansen op de arbeidsmarkt. Belangrijk is om de verbinding te maken tussen onze inwoners en werkgevers. Zo geven we vorm aan een inclusieve arbeidsmarkt waarin iedereen naar vermogen meedoet. Van regulier werk tot dagbesteding en vrijwilligerswerk.

We zijn goed in het begeleiden van mensen met een (beperkt) arbeidsvermogen. Ons Werk-Leerbedrijf NEF behaalt goede resultaten in samenwerking met scholen en werkgevers. De uitdaging is om sterker de verbinding te leggen met de Wmo (zie ook de volgende paragraaf) en het ontwikkelen van een integrale aanpak en financiering. En om bij werkgevers in te zetten op maatschappelijk verantwoord ondernemen.

Inwoners zijn zelfredzaam en kwetsbare inwoners worden geholpen

Het doel van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) is om onze inwoners te ondersteunen zodat ze zo lang mogelijk zelfstandig kunnen meedoen in onze samenleving. Dit geldt voor iedereen, jong en oud, met of zonder beperkingen. We vinden zelfredzaamheid en meedoen (participatie) belangrijk. Kwetsbare inwoners helpen we.

Onze gemeente kent een sterke sociale structuur. De gemeenschap is hecht, actief en heeft een no-nonsense opvatting. Onze inwoners zijn zelfstandige mensen die zich om elkaar bekommeren. Daarom doen wij een beroep op hun eigen kracht, zelfredzaamheid en verantwoordelijkheid. We zijn er voor inwoners die ons nodig hebben, maar dagen inwoners ook uit om elkaar te helpen. Ondersteuning aan onze kwetsbare inwoners is zo lokaal mogelijk georganiseerd. Toegang is eenvoudig en laagdrempelig.

De basis van de Wmo is op orde. We staan dicht bij de samenleving, onze gebiedsteams en consulenten weten wat er speelt en wat nodig is. De ondersteuning en hulp die we bieden is daarop gericht. De uitdaging ligt bij het integraal werken en een sterkere verbinding maken met bijvoorbeeld de Participatiewet en Jeugdwet. En bij het gebruik maken van de technologische ontwikkelingen en innovatie.

NOORDOOSTHELPT.NL

Inwoners kunnen voor al hun vragen in het sociaal domein terecht op de website Noordoosthelpt.nl. Bijvoorbeeld met vragen over zorg en ondersteuning, werk, geld en uitkering, of opvoeding en gezin. Een inwoner kan hier ook hulp aanbieden of om hulp vragen.

Noordoost **HELPT**.nl
voor al uw vragen in het sociaal domein

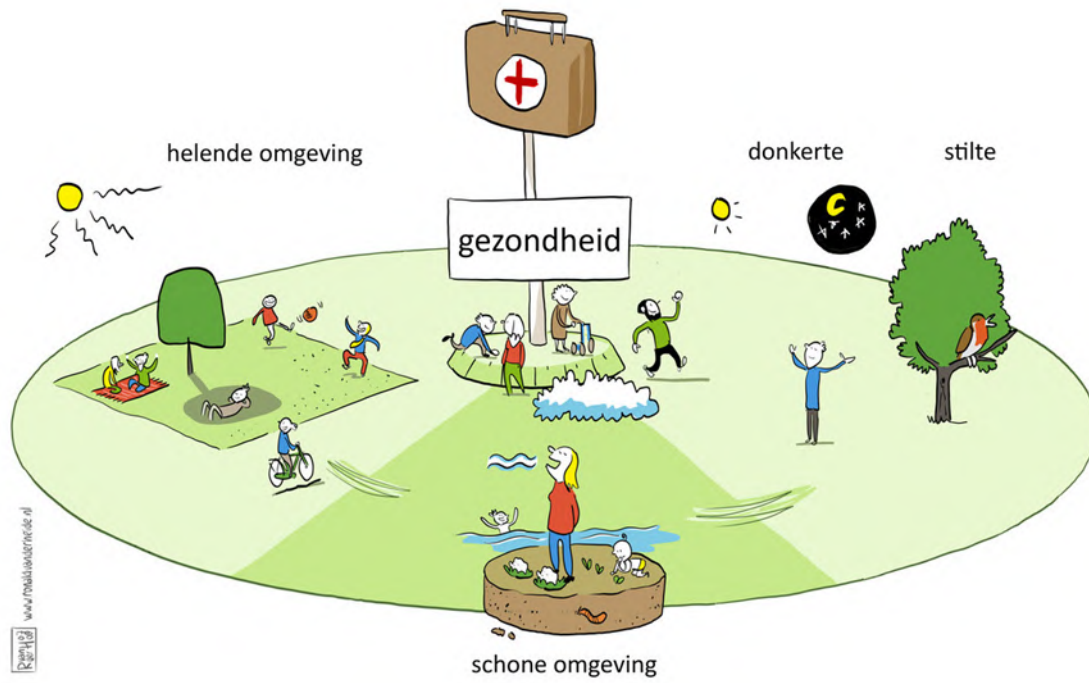
Inwoners leven gezonder en langer, sporten en bewegen meer

Een groot deel van onze inwoners leeft gezond en voelt zich vitaal. Zij eten gezond, bewegen en sporten, wonen in een gezonde omgeving en slapen goed. Er zijn ook inwoners die minder gezond zijn en daardoor korter leven. Zij roken, gebruiken (veel) alcohol of drugs, hebben overgewicht, en leven vaker in armoede.

We zien dat verslavingen vaak door ouders door worden gegeven aan hun kinderen. Door het gebruik van verslavende middelen zien we grensoverschrijdend gedrag bij jongeren en volwassenen. De problemen krijgen we soms moeilijk in kaart doordat het vaak niet gemeld wordt. Op de aanpak van drugs zetten we de komende jaren fors in. In onze gemeente zijn er inwoners met een verhoogd risico op angststoornissen en depressies wat soms tot zelfdoding leidt. Het aantal gevallen van personen met verward gedrag is in onze gemeente relatief hoog en de impact op de omgeving is vaak groot. Ook dit is een belangrijk aandachtspunt.

Wij willen dat onze inwoners gezonder en langer leven. Publieke gezondheid gaat vooral over preventie. We richten ons op het (nog meer) bewust maken van onze inwoners dat gedrag en vaardigheden van grote invloed zijn op hun eigen gezondheid. En op het zorgen voor een aantrekkelijke leefomgeving die bijdraagt aan de gezondheid, bijvoorbeeld doordat deze uitnodigt om meer te gaan bewegen. Gezondheid raakt verschillende beleidsvelden. De uitdaging is om intensiever samen te werken op de verschillende beleidsterreinen om de gezondheid van onze inwoners te verbeteren.

Ondernemers zijn innovatief en onderwijs sluit beter aan op regionale arbeidsvraag

De bouw, de metaalsector, de agri-sector (landbouw) en voedingsmiddelenindustrie zijn de stuwende sectoren in onze gemeente. Het werk in de industrie loopt terug, maar er vindt ook een verschuiving plaats van lager praktisch geschoold werk naar vaktechnisch werk. Toerisme en recreatie heeft kansen om te groeien. Bijvoorbeeld door het beter vermarkten van onze kwaliteiten zoals het Lauwersmeer en Waddengebied. Kennis, informatie en communicatie wordt steeds belangrijker bij de productie van goederen en diensten. De kansen voor ondernemers liggen bij het innovatief en flexibel zijn, om zo in te spelen op nieuwe ontwikkelingen en concurrenten voor te blijven.

In onze gemeente zijn veel kleine MKB bedrijven. Kennis en innovatiekracht kan bij onze ondernemers nog worden versterkt. Wanneer ondernemers, onderwijs en overheid hiervoor samenwerken, biedt dit nieuwe mogelijkheden en kansen in de agro- en voedingsindustrie en de metaal- en constructienijverheid.

AGENDA NETWERK NOORDOOST (ANNO)

Wij werken in onze regio intensief samen met de gemeenten Achtkarspelen, Dantumadiel en Tytsjerksteradiel, de provincie Fryslân, Wetterskip Fryslân, ondernemers en maatschappelijke organisaties aan de sociaaleconomische ontwikkeling van Noordoost Fryslân. Dit samenwerkingsverband heet Netwerk Noordoost. Alleen door regionaal samen te werken kunnen we inspelen op de uitdagingen waar we voor staan: de demografische ontwikkelingen en de kwetsbare sociaaleconomische positie. En kunnen we onze regionale én lokale ambities realiseren.

Om uitvoering te geven aan deze ambities is de Agenda Netwerk Noordoost (ANNO) opgesteld. Na de ANNO I voor de periode 2012-2016 is nu ANNO II voor de periode 2016-2020 de basis voor de samenwerking.

We verwachten dat onze beroepsbevolking gaat krimpen. Een goed werkende arbeidsmarkt waar vraag en aanbod op elkaar aansluiten, is een uitdaging. De kracht in onze gemeente ligt op het (vaktechnisch) MBO niveau. De knelpunten liggen bij het aanbod van hoger geschoold personeel. Bijscholing van onze beroepsbevolking is een oplossing. Een goede bereikbaarheid van onze gemeente heeft ook een positief effect op de arbeidsmarkt.

Het versterken van het economisch klimaat en bedrijvigheid is van essentieel belang. We willen ondernemend zijn. Dit draagt bij aan de economische vitaliteit, het verdienend vermogen en de leefbaarheid in onze gemeente.

ECONOMISCHE VERSNELLINGSAGENDA

De regio Noordoost Fryslân is een proeftuin van het rijk om inzicht te krijgen in hoe regionale samenwerking kan bijdragen aan economische groei. Ter afsluiting van de proeftuin hebben 42 partijen (ondernemers, onderwijs en overheden) uit de regio in juli 2017 de Regiodeal ondertekend en op 24 september 2018 Regiodeal fase II. De Regiodeal gaat over innovatie in de vier sterkste sectoren van de regio: agrofood, metaaltechniek, bouwnijverheid en toerisme & recreatie. De Regiodeal is verder uitgewerkt naar projecten verdeeld over drie programmalijnen: onderwijs en arbeidsmarkt, innovatie en ondernemerschap, en door-ontwikkelen regionale samenwerking. Dit is de Economische Versnellingsagenda.

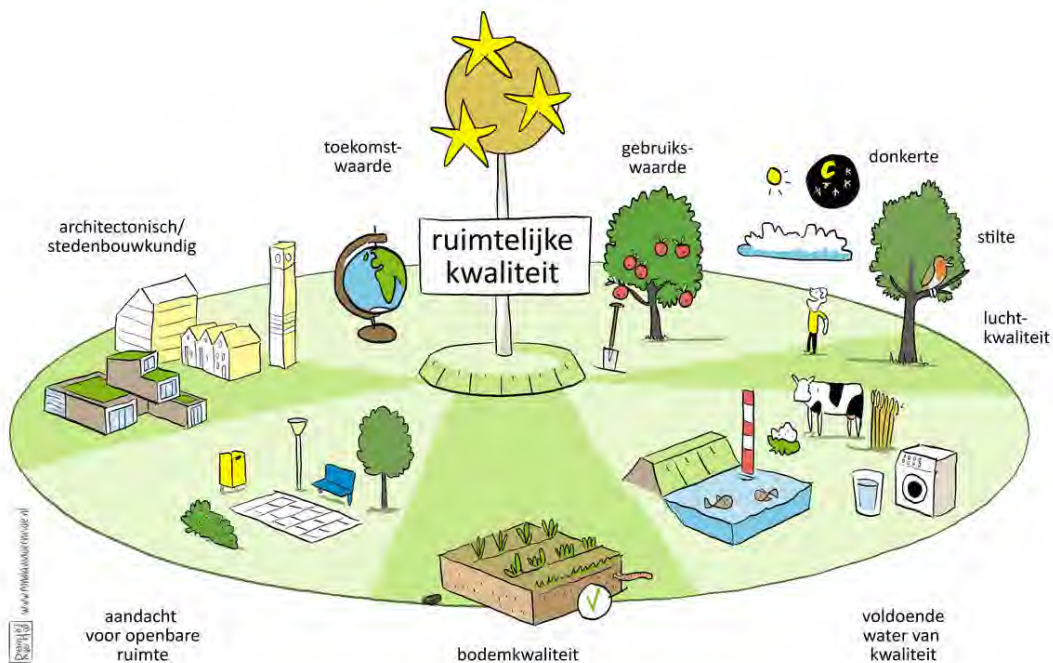

OANTREKLIK EN DUORSUM

Wij vinden het belangrijk dat de omgeving in onze gemeente aantrekkelijk en duurzaam is. In dit hoofdstuk leest u hoe deze waarden kunnen worden versterkt en waarom dat belangrijk is. Ook schetsen we de stand van zaken en de opgaven die we op dit moment zien in Noardeast-Fryslân.

Ruimtelijke kwaliteit als randvoorwaarde

Ruimtelijke kwaliteit gaat over een omgeving met karakter. Een omgeving die mooi, waardevol, gezond, prettig is om in te verblijven en goed te gebruiken is. Die ontstaat niet zomaar en als we er geen aandacht aan besteden verdwijnt de kwaliteit vanzelf. Eenmaal verdwenen, dan krijg je het niet zomaar terug. Onze omgeving kent een lange geschiedenis en heeft ons gemaakt tot wat we nu zijn (klaaiklûten en wâldpiken). Onze omgeving heeft veel kwaliteiten, ook cultuurhistorisch, en wordt op een bepaalde manier gebruikt. We wonen er, werken er, recreëren er en het biedt ruimte aan natuur.

Bron: Omgevingslab Fryslân

Ruimtelijke kwaliteit gaat over veel onderwerpen. De uitdaging is om deze onderling af te stemmen, zodat we samen onze omgeving goed kunnen inrichten en de kwaliteit kunnen behouden, versterken en een plek kunnen geven aan nieuwe ontwikkelingen. Er staan ons grote opgaven te wachten op het gebied van klimaat, duurzaamheid, demografische- en technologische ontwikkelingen. Als we werken vanuit de landschappelijke en cultuurhistorische kenmerken en kwaliteiten van onze omgeving dan kunnen we elke ruimtelijke opgave aan. Een goed beheer van onze openbare ruimte draagt bij aan het op peil brengen en houden van de ruimtelijke kwaliteit en de beleving daarvan.

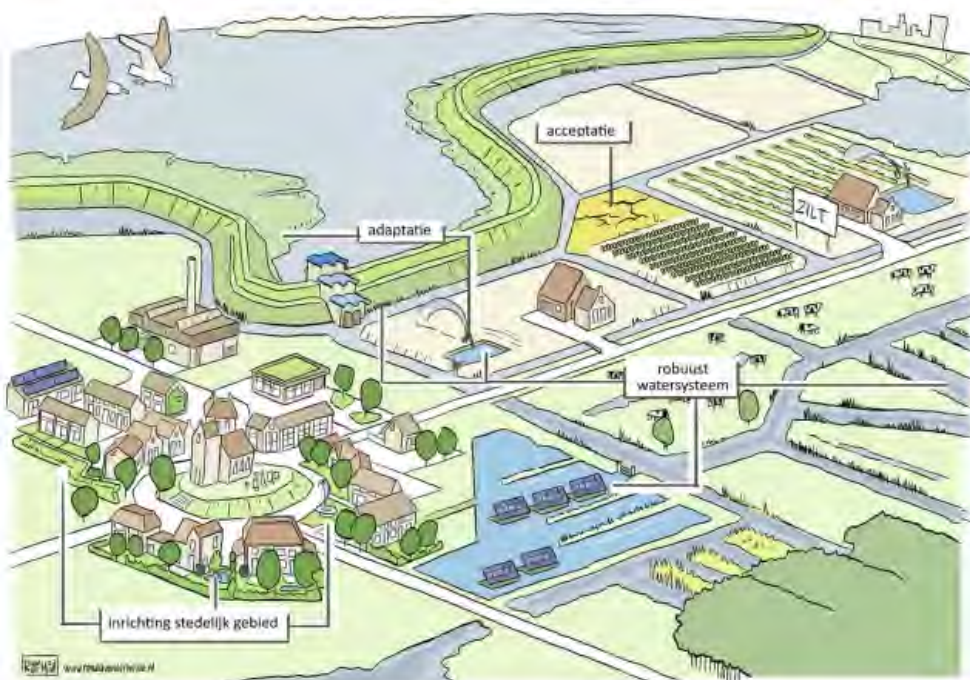
Ruimtelijke kwaliteit is een belangrijke randvoorwaarde voor ontwikkeling en een aantrekkelijke, gezonde, identiteitsbewuste en toekomstbestendige woon- en leefomgeving. Ruimtelijke kwaliteit is maatwerk en maken we vooral samen!

UNESCO WERELDERFGOED WADDENZEE

Het Unesco Werelderfgoed Waddenzee is uniek vanwege de dynamiek in het gebied. Het is nog steeds in ontwikkeling als landschap en dagelijks passen de natuur, dieren en planten zich aan, aan de wisselende omstandigheden op het wad. Hierdoor is ook de variatie in planten en dieren uitzonderlijk groot. Vanwege de werelderfgoedstatus en ook het winnen van de verkiezing van mooiste natuurgebied van Nederland komt het Waddengebied steeds meer in de belangstelling. Onze gemeente beslaat een groot deel van dit gebied. Het kustgebied bruist van initiatieven en plannen, zoals Vitale Waddenkust en Sense of Place. Het dilemma is hoe de natuur te beschermen en te ontwikkelen in combinatie met een duurzaam gebruik door onze inwoners en bezoekers.

Klimaatverandering, energietransitie en circulaire economie vragen ruimte

De klimaatverandering stelt ons voor een grote uitdaging. Stortbuien en langdurige regen zorgen voor wateroverlast. Om schade te voorkomen (waterrobuust te zijn) moeten maatregelen worden genomen die van invloed kunnen zijn op de kwaliteit van onze omgeving. Door ons of door bijvoorbeeld het Rijk, zoals dijkversterking. Het is belangrijk om met de veranderingen van het klimaat rekening te houden en plannen aan te passen aan de mogelijke risico's. We moeten ruimtelijk adaptief zijn. Bijvoorbeeld bij de aanleg van nieuwe woonwijken en bedrijventerreinen, bij het opknappen van bestaande bebouwing, bij vervanging van riolering en wegenonderhoud. We zoeken naar alternatieven voor waterberging (geen regenwater in riool) en zorgen voor meer groen en vermindering van het verhard oppervlak. Iedereen heeft zijn eigen rol om klimaateffecten op te vangen. Er ligt een rol bij ons, maar ook bij onze inwoners. Een groot deel van het oppervlak van onze gemeente is immers privaat bezit; zeker in de stad, dorpen en buurtschappen.

Bron: Omgevingslab Fryslân | Klimaatverandering

Ook de energietransitie heeft effecten op de inrichting van de ruimte. We willen duurzame energie opwekken. Zonnedaken en zonnevelden, windturbines, biovergisters en warmtepompen vragen ruimte zowel boven als onder de grond. Ook veranderen ze de beleving van het landschap. Dit vraagt soms om ingrijpende keuzes. Afhankelijk van de schaal en omvang kunnen ze in bestaande landschappen worden ingepast of leveren ze nieuwe (energie)landschappen op.

Daarnaast vraagt een circulaire economie ook om ruimte. In een circulaire economie worden kringlopen gesloten, draait alles op duurzame energie en is afval geen afval maar wordt het gebruikt voor nieuwe producten. We willen het afval dat we inzamelen zoveel mogelijk inzetten als nieuwe grondstof. Het verzamelen, selecteren en eventueel verwijderen van reststoffen zal straks, net als de energievoorziening, lokaal moeten worden geregeld. Dit heeft ruimtelijke gevolgen.

Bron: Omgevingslab Fryslân | Energietransitie

NATIONAAL PARK LAUWERSMEER

De natuur in het Lauwersmeer is bijzonder. Door de bouw van een dam is op de oude zeebodem een prachtig landschap en een vogelparadijs ontstaan. Ook is het een gebied waar je duisternis nog kunt ervaren. Het is een gebied met meerdere functies zoals natuur, landbouw, toerisme, waterbeheer en haven- en defensieactiviteiten. Het is een Nationaal Park. Bovendien heeft het de Europese status van Natura2000 gebied en de internationale status van Dark Sky Park. Het Lauwersmeergebied ligt deels in onze gemeente en ligt direct aan de Waddenzee. De komende jaren zetten we in op een duurzame versterking van het Lauwersmeergebied. Dit doen we door het versterken van de natuurwaarden, het realiseren van natuur-inclusieve landbouw in de randen van het gebied en een duurzame haven Lauwersoog, en in te zetten op waterveiligheid. Hierbij zoeken we een goede balans tussen beschermen en beleven: ecologie en economie.

Landschap, natuur, meer biodiversiteit

Het landelijk gebied in onze gemeente is één van onze topkwaliteiten. Door ons mooie landschap is het aantrekkelijk om hier te leven en te recreëren. We zien niettemin dat ons landschap, de natuur en biodiversiteit steeds vaker aan kwaliteit verliest. De ruimte die de mens inneemt, de claims die de mens op het landschap legt, zorgen ervoor dat het landschap minder divers wordt. Leefgebieden van dieren en plantensoorten verschrompelen en verdwijnen zelfs. Het gaat slecht met de weidevogels door aantasting van hun leefgebied en er doen zich op grote schaal meer ziekten en (muizen)plagen voor.

We gaan met zorg om met de bijzondere ecologische kwaliteiten van de stad, dorpen en het buitengebied. Biodiversiteit in het stedelijk gebied is gevarieerder dan in het agrarisch landschap, maar het blijft een aandachtspunt bij ruimtelijke ontwikkelingen. We grijpen kansen die zich voordoen om de biodiversiteit te vergroten, bijvoorbeeld door gevarieerd en ecologisch beheer van openbaar groen en bermen.

In de landbouwgebieden in onze gemeente lukt dit nog niet voldoende. Voor de natuur is een kanteling naar meer duurzame landbouw nodig. Landbouwgronden kunnen samen met bermen een belangrijke rol spelen in het verbinden van natuurgebieden.

Er komen grote opgaven op ons af die allemaal ruimte vragen. Natuur is niet een sluitpost, we moeten die bij alle afwegingen en ontwikkelingen over ons landschap meenemen. Door te zorgen voor een meer gevarieerd landschap doen we meer aan biodiversiteitsherstel. We moeten meer samenwerken voor de kwaliteit en toekomst van onze natuur, landschap en biodiversiteit. We willen dat onze inwoners en vooral jongeren zich meer bij de natuur betrokken voelen.

Landbouw wordt duurzamer

Een groot deel van ons landschap (meer dan 50%) wordt gevormd door de landbouwsector. Het zijn belangrijke beheerders van ons landschap en het is een belangrijke economische drager in onze gemeente. We zien steeds meer alternatieve vormen van landbouw ontstaan: biologisch of biologisch-dynamisch, kringlooplandbouw en natuur-inclusieve landbouw. Er is een transitie te zien naar meer duurzame landbouw. Dit betekent meer balans tussen natuur, landschap en landbouw. Gebiedscollectieven hebben een belangrijke uitvoerende rol bij agrarisch natuurbeheer.

COLLECTIEVEN AGRARISCH NATUURBEHEER

In onze gemeente zijn twee gebiedscollectieven actief: de Vereniging Noardlike Fryske Wâlden en de Waadrâne. Zij zetten zich in voor het behoud van landschap en natuur in samenhang met landbouw. Bescherming van weidevogels, aanleg en onderhoud kruidenrijke akkers, en beheer en onderhoud houtsingels zijn belangrijke speerpunten. Voor hun leden zorgen zij voor Europese subsidies. De provincie Fryslân heeft de regie en bepaalt samen met de collectieven de natuurdoelstellingen. De Nederlandse Voedsel en Warenautoriteit voert veldcontroles uit naar het behalen van deze doelstellingen.

Een specifiek probleem in onze regio is de verzilting. Het zoutgehalte in de bodem neemt geleidelijk aan toe. Dit vraagt om aanpassing van de gewassen die onze boeren telen, of van de werkwijze. Energietransitie biedt kansen en ook Biobased Economy biedt de sector kansen door gewassen in te zetten voor niet-voedseltoepassingen. Ruimtelijke kwaliteit en landschap zijn hierbij belangrijke randvoorwaarden.

Bron: Omgevingslab Fryslân | Toekomstbestendige landbouw

Onze landbouwers hebben ruimte nodig voor een levensvatbaar bedrijf. De sector is bezig met fundamentele veranderingen naar meer duurzame landbouw. De manier waarop is nog onduidelijk, maar er staat veel te gebeuren. We haken aan bij de veranderingsprocessen die er al spelen, hoewel onze rol misschien beperkt is. Veel verantwoordelijkheden en mogelijkheden liggen bij provincie, rijk, en de consument. Samen met de landbouw kijken we naar duurzame en innovatieve mogelijkheden. Onderwijs en voorlichting speelt hierbij ook een belangrijke rol.

Cultureel erfgoed zichtbaar en beleefbaar

Onze gemeente is rijk aan cultureel erfgoed. Wij hebben 526 rijksmonumenten en horen daarom bij de Grote Monumentengemeenten van Nederland. Ook hebben wij de meeste archeologische monumenten en percelen. Naast de door het rijk aangewezen monumenten zijn er nog veel meer waardevolle elementen zoals karakteristieke panden in de stad en dorpen, bijzondere landschapselementen en karakteristieke erfbeplanting in het buitengebied.

Hegebeintum: archeologie, monument, terpafragving, landschap en toerisme: alles komt bij elkaar!

Cultureel erfgoed is heel sfeerbepalend voor onze omgeving. Het maakt onze gemeente aantrekkelijk om te leven en het is belangrijk voor toerisme. We willen onze historie beschermen, zichtbaar en beleefbaar maken.

Juist de onderlinge samenhang tussen de gebouwen, waardevolle gebieden en historische structuren is belangrijk voor de cultuurhistorische waarde. Daarom richten wij ons op gebiedsgerichte monumentenzorg. Cultuurhistorie moet een integraal onderdeel zijn van de belangenafweging bij ruimtelijk beleid, planontwikkeling en uitvoering.

Het energiezuinig en energieneutraal maken van panden gaat vaak ten koste van cultuurhistorische waardevolle elementen. Behoud van erfgoed kan soms functie belemmerend of kostenverhogend werken. Dit vraagt om maatwerk.

NATIONAAL LANDSCHAP NOARDLIKE FRYSKE WÂLDEN

Onderdeel van onze gemeente zijn de Noardlike Fryske Wâlden, een gebied tussen Dokkum naar Drachten. Het gebied is benoemd als Nationaal Landschap vanwege de unieke combinatie van landbouwgrond, natuur en cultuurhistorie. Hierdoor is een fijnmazig patroon ontstaan met een besloten karakter. Door de ligging op de grens van zand en klei zijn de natuurwaarde en biodiversiteit groot. Het eeuwenoude coulisselandschap met elzensingels en houtwallen is vrijwel intact gebleven. Dit is uniek in heel Europa. Dit willen we zo houden en verder versterken.

Duurzaam wonen en veranderende wensen

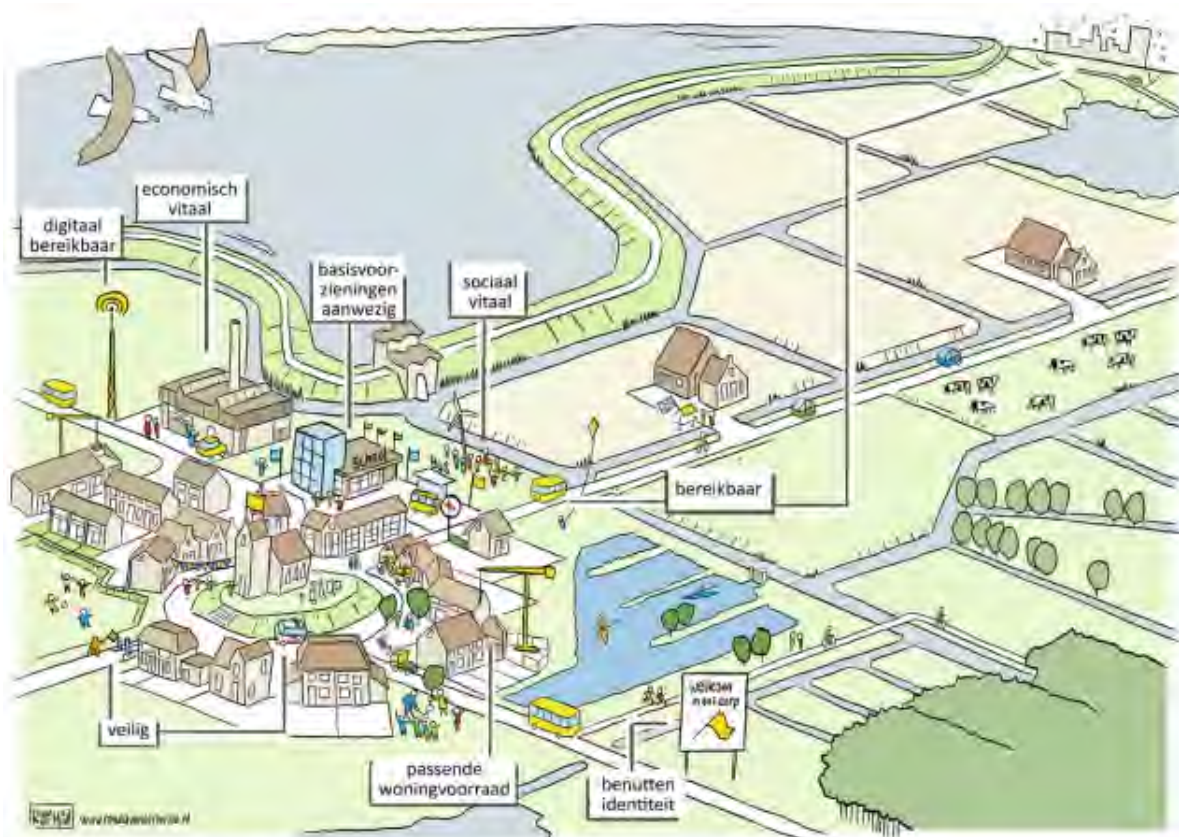
Onze bevolking verandert. Gezinnen worden kleiner, er zijn straks minder jongeren, en meer ouderen. We hebben te maken met een energietransitie en klimaatveranderingen die van invloed zijn op onze manier van wonen. Het is nodig hierop in te spelen. De verschillende ontwikkelingen leiden tot veranderende woonwensen. Er ontstaan nieuwe woonvormen. Deze vragen om vernieuwing, maar de krimp vraagt soms ook om sloop. Aandachtspunt is dat het grootste deel van de huidige huizen van particulieren zijn, van onze inwoners. Vooral in het gebied langs de Waddenkust ligt een opgave voor de toekomst.

Er moeten voldoende duurzame huizen zijn die passen bij de veranderende woonwensen van onze inwoners. Daarom geven wij prioriteit aan projecten die zorgen voor transformatie (verandering van bestaande functies), herstructurering (verbeteren kwaliteit) of inbreiding (gebruik maken van lege ruimtes) in onze stad, dorpen en buurtschappen. Daarbij vinden we maatwerk belangrijk. Onze voorkeur gaat uit naar kleinschalige oplossingen (lokaal maatwerk) die passen bij de situatie ter plekke.

We kunnen niet precies voorspellen wat de vraag van onze inwoners in de toekomst zal zijn. Daarom zijn we flexibel in onze aanpak. Zo kunnen we inspelen op actuele ontwikkelingen.

Goede voorzieningen, betaalbaar en bereikbaar

Er komen minder jongeren en meer ouderen: na 2020 zijn er meer ouderen boven de 65 jaar dan er jongeren onder de 18 jaar zijn. Wat onze inwoners nodig hebben, verandert. Er gaan minder kinderen naar school en meer mensen hebben zorg nodig in de toekomst. Mensen sporten minder bij verenigingen en meer in de openbare ruimte. Onze inwoners zijn mobieler waardoor afstand vaak een minder grote rol speelt.

Bron: Omgevingslab Fryslân | Leefbare vitale dorpen

Idealiter zijn er ook in de toekomst in elk dorp kwalitatief goede betaalbare voorzieningen, zoals basisscholen, sportvoorzieningen en winkels. Realiteit is dat niet alles meer overal kan zijn, doordat er minder inwoners gebruik van zullen gaan maken. Er moeten keuzes gemaakt worden. Dit geldt vooral voor basisscholen, peuterspeelzalen en kinderopvang omdat die er nu relatief veel zijn en het aantal kinderen sterk zal afnemen. Dit geldt ook voor sportvoorzieningen. Door de toename van het aantal ouderen zijn juist meer verzorgingshuizen, woonzorgcentra en hospices nodig.

We willen goede, betaalbare en bereikbare voorzieningen voor al onze inwoners, ook onze kwetsbare inwoners. Wat belangrijker is, nabijheid of kwaliteit, kan per type voorziening verschillen. We zijn hierover in gesprek met inwoners, verenigingen en organisaties.

Voorzieningen worden steeds meer in de grotere kernen bij elkaar gebracht. Zo kunnen meer inwoners er gebruik van maken. We zoeken naar slimme combinaties van voorzieningen, en kansen voor het realiseren van bijvoorbeeld Integrale Kindcentra. In de ANNO Dorpentoer hebben inwoners clustering van voorzieningen genoemd als oplossing om voorzieningen bereikbaar te houden.

DORPENTOER VITALE EN LEEFBARE DORPEN

In de Agenda Netwerk Noordoost is leefbaarheid en de invloed van de bevolkingsontwikkeling op onze voorzieningen benoemd als één van de opgaven in onze regio. Om hierover met de inwoners in gesprek te gaan is een dorpentour gehouden en de vraag voorgelegd 'Hoe kunnen we voorzieningen behouden?'.

De opbrengst:

- Clusteren is mogelijk bij bijvoorbeeld sport-, onderwijs- en medische voorzieningen.
- Clusteren, maar wel van onderop en de natuurlijke weg volgen.
- Voorzieningen moeten bereikbaar zijn, maar hoeven niet per se in eigen dorp te zijn.
- School is verplicht en moet daarom sowieso dichtbij beschikbaar zijn.
- Verdeel de voorzieningen over verschillende dorpen.
- Het anders organiseren van taken voor vrijwilligers.
- Spoedige start van samenwerking, zodat we tijdig in kunnen spelen op ontwikkelingen.

Goede en veilige infrastructuur

Een goed netwerk van infrastructuur voor de auto, fiets, voetgangers, het openbaar vervoer, en landbouwverkeer, en ook digitaal is een randvoorwaarde voor een aantrekkelijk woon-, werk- en verblijfsklimaat. De afgelopen jaren is veel geïnvesteerd in de infrastructuur in en om onze gemeente. De Centrale As zorgt voor een goede verbinding naar de Wâldwei en zo naar het landelijk wegennet. De Haak om Leeuwarden en de Noordwesttangent zorgen ook voor een betere bereikbaarheid van onze gemeente net zoals de komst van een extra sneltrein op het traject Groningen-Leeuwarden. De aanleg van glasvezel in 'witte gebieden' wordt opgestart en in de toekomst komt 5G beschikbaar.

De krimp, ontgroening en vergrijzing hebben effect op mobiliteit. Door krimp komen voorzieningen verder weg te liggen. Hierdoor ontstaat meer verkeer. Ouderen blijven langer mobiel met de eigen auto en maken minder gebruik van het openbaar vervoer. Technologische ontwikkelingen brengen ons nieuwe vormen van vervoer zoals de elektrische fiets, de speed pedelec en autonoom vervoer. Deze dragen op hun beurt weer bij aan duurzaamheid, net zoals ketenmobiliteit.

Door de wijzigingen in het netwerk en andere ontwikkelingen kiezen mensen andere routes of vervoermiddelen. Wij willen anticiperen op deze ontwikkelingen om ook in de toekomst een goede en veilige infrastructuur aan te kunnen bieden die past bij de vraag van onze inwoners. Onze gemeente kent een uitgestrekt buitengebied. De afstanden zijn relatief groot en het openbaar vervoer netwerk is grofmazig. Onze inwoners in het buitengebied zijn daarom vaak afhankelijk van de auto. De elektrische fiets en de speed pedelec bieden kansen om het autogebruik (of een tweede auto) terug te dringen. Bijvoorbeeld in combinatie met het openbaar vervoer.

Verkeersveiligheid blijft een continu aandachtspunt, ondanks dat het aantal ongevallen is in onze gemeente relatief laag is. We zorgen voor goed wegenonderhoud en nemen waar nodig verkeersmaatregelen. Daarnaast geven we voorlichting en verkeersonderwijs aan onze inwoners in alle leeftijden.

MOBILITEITSVISIE AGENDA NETWERK NOORDOOST

Goede verbindingen zijn belangrijk voor de economische ontwikkeling en vitaliteit. In regionaal verband werken we aan een mobiliteitsvisie, die ingaat op de kwaliteit van het regionaal netwerk voor de auto, fiets en openbaar vervoer. Het zegt iets over de interne verbindingen en de verbindingen naar de steden Leeuwarden, Drachten, Groningen: de stedendriehoek waarbinnen onze regio ligt. Het gaat daarnaast ook in op actuele ontwikkelingen en de effecten daarvan op het mobiliteitsbeleid. De visie en het uitvoeringsprogramma zijn in 2019 gereed. Deze kunnen als bouwsteen dienen voor onze Omgevingsvisie.

mobiliteit van de toekomst

MEI-INOAR

Onze kerntaak als gemeente is het zorgen voor onze inwoners en hun omgeving. Wij zorgen voor paspoorten en rijbewijzen, dat het afval wordt opgehaald, dat er riolering en scholen zijn en dat er nieuwe huizen kunnen worden gebouwd. Ook milieu, veiligheid en openbare orde hebben we als taak. Waar nodig helpen we inwoners bij scholing, zorg of werk.

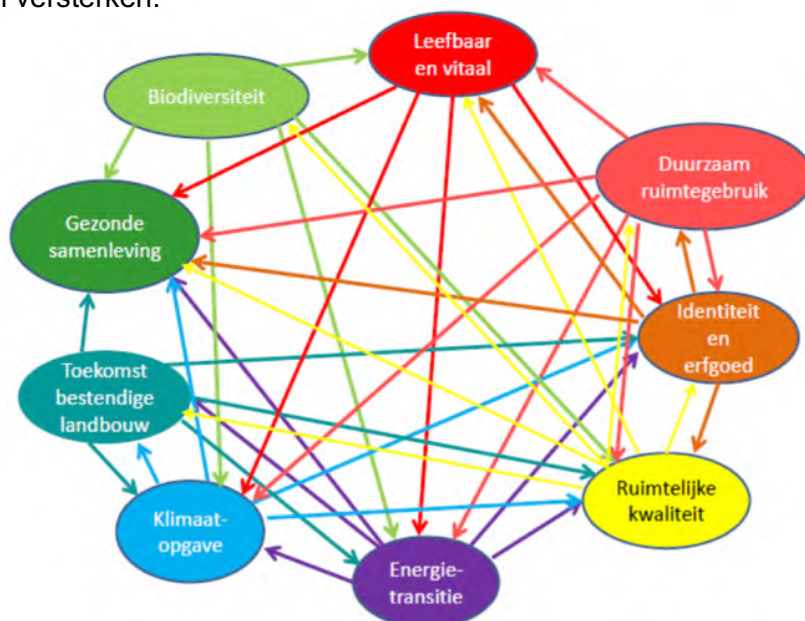
We zien dat onze manier van werken verandert. Die wordt steeds digitaler, de mienskip krijgt een grotere rol en we werken steeds meer samen met partners om ons heen. In dit hoofdstuk gaan we in op een nieuwe werkwijze. Alleen *mei-inoar* kunnen we voor een mooie toekomst van Noardeast-Fryslân zorgen.

Dienstverlening: samen, persoonlijk en in de buurt

Onze dienstverlening is persoonlijk, servicegericht en integraal. Het is afgestemd op de wensen en behoeften van onze inwoners. Digitalisering van onze dienstverlening is belangrijk om het tempo van de samenleving bij te houden. Waar nodig zijn we dichtbij en persoonlijk om onze minder digitale inwoners te helpen. Denk aan ouderen, laaggeletterden, inwoners met een verstandelijke beperking of inwoners die onze taal nog niet goed machtig zijn. De behoeften van onze inwoners – onze klanten – staan centraal in de manier waarop wij communiceren. Dit kan via website, telefoon, sociaal media zijn, maar ook via een fysiek loket, in de buurt of thuis. Zelfredzaamheid en het initiatief van onze inwoners stimuleren we en ondersteunen we, en waar hulp nodig is bieden we die: samen, persoonlijk en in de buurt. We doen dit steeds beter, sneller en met meer kwaliteit doordat we werkprocessen binnen onze organisatie meer op elkaar af weten te stemmen en door betere informatievoorzieningen en -uitwisseling.

Mei-inoar integraal werken

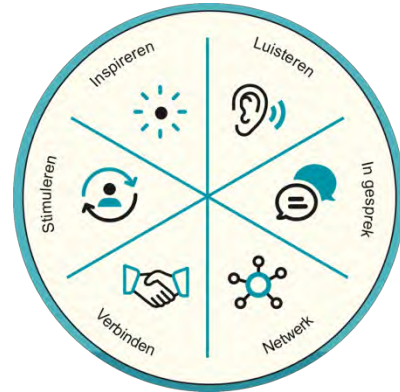
Alles is met alles verbonden. De opgaven waar we mee te maken hebben, hebben vaak met elkaar te maken. Ze raken elkaar, zijn vervlochten en hebben invloed op elkaar. Dit vraagt een brede blik en de bereidheid om samen te werken aan een vraagstuk. We moeten meer integraal werken vanuit de verschillende beleidsvelden om de kwaliteiten van onze gemeente te behouden en versterken.

Gemeente als partner, meer mienskip, minder regels

In de afgelopen jaren is de rol van de gemeente veranderd. We zitten minder in een bepalende rol en komen steeds vaker in een meer regisserende, faciliterende en voorwaardenscheppende rol terecht. Er ontstaat steeds meer een samenspel tussen gemeente en mienskip. We zijn steeds meer een partner voor onze actieve inwoners en stemmen ons beleid en acties af op wat er in onze samenleving gebeurt. We gaan in gesprek met onze inwoners, waar mogelijk sluiten we aan bij initiatieven en leveren maatwerk.

We zorgen voor de basis en voor het algemeen belang. Willen onze inwoners, bedrijven, verenigingen en instanties meer, dan vraagt dit om eigen initiatief en inzet. Zo zijn inmiddels bijvoorbeeld al verschillende lokale energiecoöperaties ontstaan. Er kunnen initiatieven komen die vragen om lef, maatwerk of het volgen van onconventionele wegen. Wij willen en kunnen vaker loslaten en meer vertrouwen op de samenleving. We willen midden in de maatschappij staan als een betrouwbare en toegewijde partner, die ondersteunt, stimuleert en faciliteert en die waar nodig als vangnet optreedt. Wij bepalen de kaders, maar niet (automatisch) de inhoud. We zorgen voor minder regels en een soepel samenspel met zo min mogelijk procedurele rompslomp.

Gebiedsgericht werken

Met gebiedsgericht werken geven we inwoners en organisaties meer invloed en verantwoordelijkheid in hun directe leefomgeving. We kijken in een specifiek gebied naar problemen en kansen, en naar hoe we daar samen wat aan kunnen doen. Dit kan op initiatief van de mienskip zijn, waar wij als overheid meedoen in het uitvoeren van hun ideeën. Voorbeelden zijn de lokale energiecoöperaties, Holwerd aan Zee, en de Dorpsontwikkelingsmaatschappijen.

Een andere vorm van gebiedsgericht werken is onze structurele samenwerking met andere overheden om complexe opgaven te kunnen realiseren. We voeren dan samen beleid uit binnen thema's en projecten in een specifiek gebied. Voorbeelden zijn de Veiligheidsregio Fryslân, en de Agenda Netwerk Noordoost waar we in de regio samenwerken met de gemeenten Achtkarspelen, Dantumadiel, en Tytsjerksteradiel, de provincie en het Wetterskip. Een derde vorm is een meer tijdelijke samenwerking op initiatief van ons in een gebied. Bijvoorbeeld voor een wegconstructie of bij een project als Kollum Watersportdorp.

Gebiedsgericht werken is niet nieuw, we doen het al veel vaker. We maken het nu bewuster onderdeel van onze manier van werken. We willen kansen benutten om de samenwerking met onze inwoners, bedrijven, verenigingen en instanties te intensiveren. Door gebiedsgericht te werken staan we dichtbij, zijn we herkenbaar en toegankelijk.

VOORBEELDEN VAN ANDERE MANIEREN VAN WERKEN

DORPSONTWIKKELINGSMAATSCHAPPIJ

Initiatiefnemer: ANNO

Dorpsontwikkelingsmaatschappijen zijn opgericht in Ee, Metslawier, Holwerd en Paesens/Moddergat om verpaupering in dorpen tegen te gaan. Initiatieven om particuliere woningvoorraad, andere panden, of de openbare ruimte op te knappen worden ondersteund. In Dokkum is een Stadsontwikkelingsmaatschappij (SOM) opgericht met dezelfde intentie: verpaupering in de binnenstad tegen te gaan. Vanaf 2019 start DOM 2.0 met als doel actieve dorpen in de regio een kans te geven een DOM op te richten.

Wat deze samenwerking bijzonder maakt is dat wij als gemeente partner zijn. We zitten aan tafel met onze inwoners om samen problemen aan te pakken. Wij zijn faciliterend en zorgen dat de initiatieven in onze organisatie goed hun weg vinden.

TERPEN- EN WIERDENLAND HALLUM

Initiatiefnemer: mienskip

De inwoners van Hallum hebben met veel enthousiasme en betrokkenheid samen met Landschapsbeheer Friesland de historie van hun dorp in kaart gebracht. Ze hebben een plan van aanpak gemaakt om het verhaal van Hallum zichtbaar en beleefbaar te maken. Maatregelen zijn: fruitbomen op en om de terp, stinzenplanten bij oude staten, een haag rond het kerkhof, historische geveltuinjes, ontmoetingsplekken met verhaal, verwijzingen langs de doorgaande weg en de herinrichting van de Noordoostzijde van de terp (samen met Wonen Noordwest Friesland zijn afspraken gemaakt over sloop en nieuwbouw).

Inmiddels is er een subsidiebedrag beschikbaar vanuit het Waddenfonds. De maatregelen worden nu concreet uitgewerkt. Wij ondersteunen de werkgroep in het vinden van hun weg in onze organisatie, bijvoorbeeld voor vergunningen en aanpassen van beheermaatregelen.

HOLWERD AAN ZEE

Initiatiefnemer: mienskip

Holwerd aan Zee is een innovatieve integrale gebiedsontwikkeling: men wil een doorbraak in de zeedijk forceren om zo de verbinding tussen het Werelderfgoed Waddenzee en het achterland te herstellen. Dit biedt een economische kans voor het dorp en de regio, en een ecologische kans voor de kwelders, de wadvogels, migrerende vissen en alle andere soorten die baat hebben bij meer variatie in de kwelders, brakke zones en een natuurlijke zoet-zout overgang.

Holwerd aan Zee is een initiatief uit de mienskip met steun vanuit de inwoners van Holwerd die zelf zeggenschap willen hebben over hun leefomgeving. De werkgroep (ondergebracht in een stichting) werkt intensief samen met inwoners, agrariërs, natuurorganisaties en andere organisaties in de omgeving. Wij en de provincie Fryslân faciliteren de werkgroep. Er is nog geen besluit genomen over een eventuele financiële bijdrage aan het initiatief.

GASWINNING TERNAARD

Initiatiefnemer: rijk

Bij Ternaard wil men een nieuw gasveld in productie nemen. Vanwege de maatschappelijke onrust over gaswinning, werkt het ministerie van Economische Zaken en Klimaat bij de besluitvorming over de gaswinning in Ternaard zo veel mogelijk in de geest van de Omgevingswet. Er is een morele verplichting om het anders te doen dan tot nu toe. Er is meer ruimte voor inbreng uit het gebied zelf. Het rijk zet hiervoor een omgevingsproces op met een gebiedsgerichte aanpak. We willen het gebied economisch, sociaal en ecologisch versterken en de zorgen van betrokkenen zoveel mogelijk wegnemen. We moeten vooraf zorgen dat als gaswinning plaatsvindt, de impacts en risico's minimaal zijn en dat er afspraken gemaakt zijn over de afhandeling wanneer deze zich wel voordoen. Het is een zeer delicaat proces waarin het winnen en behouden van vertrouwen van de betrokkenen in het gebied centraal staat.

BRONNEN

Naar een voorzieningsverspreidingsmodel voor Noordoost Fryslân, RUG, 2014

Eindrapport Atlas van Noordoost Fryslân, sept. 2015

Factsheet Leefbaarheid in Groningen, Fryslân en Drenthe, FSP, 2018

Regiodeal fase II: de Versnellingsagenda, 2018

Economie en arbeidsmarkt NOF; analyse en ontwikkelstrategie ANNO II

Programmabegroting Wurk, Bedriuw en Rekreaasje, 2018

Projectplan ANNO Toeristische Visie Recreatie en Toerisme, 2018

Brief GS Positebepaling Friese Gastvrijheidseconomie, 2018

Vitaliteitsscan Recreatie en Toerisme, Fryske Akademy, 2018

Beleidsvisie Wonen DDFK

Woningmarktanalyse KAW, 2017

Uitvoeringsprogramma Energietransitie ANNO 2017-2020

Basisdocument Energietransitie ANNO, KNN, 2016

Friese Energiestrategie: De Bouwstenen, 2017

Programma Nederland circulair in 2050, Rijksbreed programma Circulaire Economie, september 2016

VANG Huishoudelijk Afval

Circulair Fryslân

Deltaprogramma 2018 - Ministerie van Infrastructuur en Milieu en het ministerie van Economische Zaken.

Meerjaren Perspectief 2018 – 2022 Wetterskip Fryslân

Bouwsteen Water - Provincie Fryslân, 2017.

Fries bestuursakkoord waterketen 2016 – 2020, Provincie Fryslân

Kadernota 3D 'samen leven, zorg voor elkaar', 2013

Beleidsplannen Participatiewet, Wmo 2015 en Zorg voor Jeugd, 2014

Wmo 2015 verordening, 2017

Foar Fryske Bern, Fries Actieplan Zorg voor jeugd 2018-2020, SDF, 2018

Preventienota jeugd voor het sociaal domein, DDFK, 2017

Uitvoeringsnotitie preventie jeugd, DDFK, juni 2017

Preventie in het sociaal domein, Sturen op outcome, Nederlands jeugd Instituut, presentatie 15 mei 2017

Sa doch ik dat, Als professional bijdragen aan opvoeden en opgroeien in Friesland, Van Montfoort, 2016

Integraal Veiligheidsbeleid Noordoost Fryslân 2013 – 2017 (verlengd voor 2018)

Beleidsplan Gezondheid 2019 – 2022 GGD Fryslân 'Samen vooraan: aan de slag met preventie!

Gezondheidsmonitors GGD Fryslân 2016, 2017

Nota Gezondheidsbeleid DDFK-gemeenten 2014 – 2017 'Samen leven, zorg voor elkaar!'

Kennisdocument, Trends, cijfers & ontwikkelingen Friese leefomgeving, ten behoeve van proces Friese omgevingsvisie, provincie Fryslân, 2017

Omgevingslabs Fryslân

Gebiedsgericht werken in Noardeast Fryslân en Dantumadiel 2019-2022, 2018

Dienstverleningsconcept Noardeast-Fryslân en Dantumadiel 2019-2022, 2018

COLOFON

November 2018

Opdrachtgever: Directie | Bauke Schat
Opdrachtnemers: Team Strategy | Marcella Jansen | Ruthger Schoonderbeek

De inhoud is tot stand gekomen in nauwe samenwerking met collega's van de verschillende afdelingen en is gebaseerd op bestaande documenten.

Behandeld in gezamenlijk college van B&W: 30 oktober 2018 en 19 november 2018.
Besluitvorming vindt plaats in de raad van de nieuwe gemeente Noardeast-Fryslân in 2019.

BIJLAGE 2

Enquête Omgevingsvisie Noardeast

De
mens
als maat

Omgevingsvisie Noardeast-Fryslân

Peiling van de mening van inwoners

Colofon

Omgevingsvisie Noardeast-Fryslân
Peiling van de mening van inwoners

Opdrachtgever
Noardeast-Fryslân

Projectleiding
Sjoerd Ijdema

Onderzoeker
Lotte Piekema, MSc.

Uitgave
Partoer, consultants en onderzoekers
Leeuwarden, 03 juli 2019

Inhoud

Inleiding	4
2 Analyse input inwoners	8
2.1 Beoordeling woonomgeving	8
2.2 Verbetering in de leefomgeving	14
2.3 Zorgen over de toekomst	17
3 Conclusies	22
Bijlage 1: Enquête omgevingsvisie Noardeast-Fryslân	24
Bijlage 2: Achtergrond respondenten	27

Inleiding

De omgevingsvisie heeft betrekking op verschillende terreinen van de leefomgeving bijvoorbeeld het landschap, de natuur, de infrastructuur en het cultureel erfgoed. Er kan worden gedacht aan wegen, gebouwen, ruimte om elkaar te ontmoeten, te kunnen ontspannen en bewegen. Deze thema's hangen met elkaar samen. Door verbinding te zoeken kan worden geprobeerd om bijvoorbeeld een gebied te beschermen, behouden of om een gebied verder te ontwikkelen.

Iedere gemeente moet een omgevingsvisie vaststellen. Om hierin de verbinding tussen de thema's optimaal te bereiken, zijn gesprekken met belangrijke spelers van belang. Een van deze belangrijke spelers zijn de inwoners. Door inwoners te betrekken in het voortraject en te verkennen waar zij waarde aan hechten, ontstaat er meer draagvlak en draagkracht voor de uiteindelijke keuzes die worden gemaakt bij het ontwikkelen van de nieuwe omgevingsvisie.

Gemeente Noardeast-Fryslân wil dit op verschillende manieren doen. Allereerst wil gemeente Noardeast-Fryslân een schets van de mening van haar inwoners aan de hand van een enquête. Waar hechten zij waarde aan en wat vinden zij minder belangrijk? Het is een thermometer om te bepalen wat inwoners belangrijk vinden. Hierna volgen gesprekken met inwoners. Deze input is één van de belangrijke ingrediënten voor het ontwikkelen van een omgevingsvisie.

‘Wat zijn voor inwoners belangrijke waarden als het gaat om hun leefomgeving?’

Om antwoord te krijgen op deze vraag, wordt onder andere gekeken naar waar inwoners waarde aan hechten, wat zij positief vinden in hun omgeving en wat minder positief en de mate waarin zij zich zorgen maken over de toekomst van hun leefomgeving.

Achtergrond

Noardeast-Fryslân wil in vier stappen naar een nieuwe omgevingsvisie. De inwoners worden bij het ontwikkelen van de omgevingsvisie betrokken. Dit onderzoek is één van de stappen die Noardeast-Fryslân zet om te komen tot een nieuwe omgevingsvisie. Het geeft een schets van waar inwoners waarde aan hechten en wat ze zien voor de toekomst. Het is een eerste verkenning waarbij een breed beeld van de behoeften wordt geschetst. Naarmate het proces vordert, komt er meer focus in wat belangrijk is.

Vier stappen om tot een nieuwe omgevingsvisie te komen:

1. Een korte enquête onder de bevolking: een eerste verkenning in de ervaring en behoefte van inwoners. De verkenning geeft een breed beeld en is een eerste stap in de fase Ferbining. In de vervolgstappen wordt er meer focus aangebracht op belangrijke thema's.
2. De oanheakker: dialogen in dorpen en wijken, waarbij verdiepend wordt ingegaan op de informatie die uit de verkenning is gekomen.
3. Jongeren denken op een creatieve manier mee: jongeren geven hun toekomstbeeld aan de hand van tekeningen, gedichten of video's.
4. Themabijeenkomsten met ervaringsdeskundigen: hierin wordt nog meer focus aangebracht en wordt samen met vakspecialisten en ervaringsdeskundigen gekeken naar eventueel conclusies en ontwikkelingsrichtingen voor de omgevingsvisie.

Onderzoeksmethode

De eerste peiling onder inwoners is gedaan aan de hand van een digitale enquête. Er is een simpele enquête opgesteld met een combinatie van keuzevragen en open vragen. De open antwoorden geven een duidelijk beeld van waar inwoners waarde aan hechten.

Om het onderzoek voor inwoners zo laagdrempelig mogelijk te houden, is gebruik gemaakt van een algemene link die via websites en mailingen is verspreid. Op deze manier is geprobeerd om zoveel mogelijk inwoners te bereiken. Omdat er is gewerkt met een algemene link, was het in principe mogelijk dat inwoners de enquête meerdere keren invullen. In verband met privacy is het niet mogelijk om de IP-adressen in te zien van inwoners die de enquête hebben ingevuld. Het is daarom niet mogelijk om met 100% zekerheid te zeggen dat een inwoner de enquête meerdere keren heeft ingevuld. Om een indicatie te krijgen of er inwoners zijn die de enquête meerdere keren hebben ingevuld, is gekeken naar bepaalde antwoordpatronen. Hieruit kunnen we aannemen dat er hoogstwaarschijnlijk geen inwoners zijn geweest die de enquête meerdere keren hebben ingevuld.

Gemeente Noardeast-Fryslân heeft de link gedeeld via de gemeentelijke website en social media. Ook op de gemeentepagina is de link naar de enquête gedeeld. Uiteindelijk zijn er 441 inwoners die de enquête hebben ingevuld. Dit is ruim voldoende om met 95 procent betrouwbaarheid uitspraken te kunnen doen over de populatie.

In het onderzoek zijn vooral veel open vragen gesteld. Dit heeft als voordeel dat inwoners zelf konden aangeven wat ze belangrijk vonden en minder werden gestuurd in hun antwoord. De open antwoorden zijn uiteindelijk gecategoriseerd. Als het bijvoorbeeld gaat over het open karakter van het landschap, dan gaat het over weidsheid. Of bijvoorbeeld het verdwijnen van de school of supermarkt gaat over het verdwijnen van de voorzieningen. Door categorieën te maken, kon uiteindelijk een eerste verkenning worden geschetst.

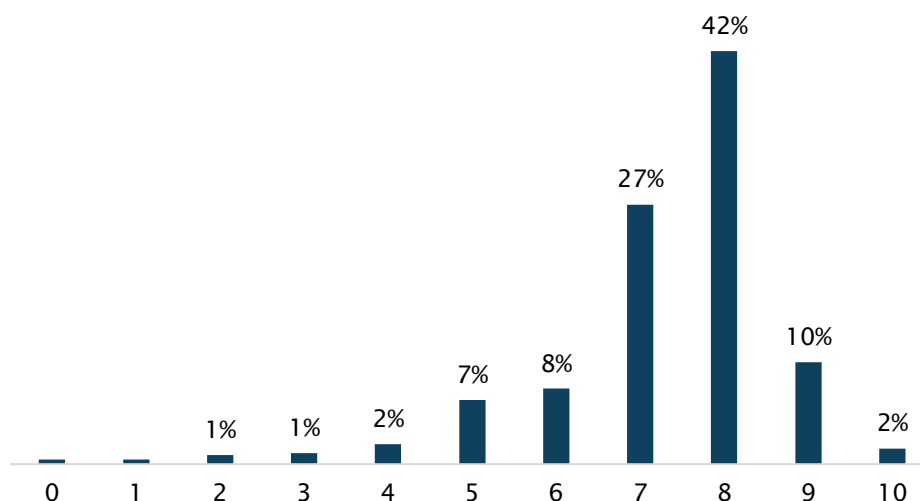
2 Analyse input inwoners

Om te achterhalen hoe inwoners tegen hun omgeving aankijken en wat zij belangrijk vinden, zijn verschillende vragen gesteld. Als eerste is gekeken wat zij op dit moment van hun omgeving vinden. Wat ervaren zij als positieve kenmerken en welke kenmerken ervaren zij als minder goed. Daarnaast is gevraagd waar inwoners graag verbetering zien en waar zij zich zorgen over maken.

De inwoners hebben via open vragen aangegeven waar zij waarde aan hechten en hoe zij hun omgeving zien. Door gebruik te maken van open vragen, konden inwoners zoveel mogelijk punten aangeven die zij belangrijk vinden. De achtergrondkenmerken (leeftijd en woonplaats) worden in de bijlage weergegeven.

2.1 Beoordeling woonomgeving

Inwoners van Noardeast-Fryslân zijn over het algemeen vrij positief over hun woonomgeving. Het gemiddelde cijfer dat inwoners geven is een 7,3. De meeste inwoners geven een voldoende aan hun omgeving; een zes of hoger. De meeste inwoners (42 procent; N = 186) geven een 8 aan hun omgeving. Een klein deel (12 procent; N = 51) van de inwoners geeft de omgeving een onvoldoende; een vijf of lager.

Figuur 1. Rapportcijfer voor de leefomgeving; N = 441. Bron: Partoer 2019.

Wat vindt men prettige kenmerken

Wat vindt u prettig aan wonen in de gemeente Noardeast-Fryslân?

Inwoners konden hier een open antwoord op geven. De antwoorden op deze vraag geven dus aan wat als eerste bij inwoners naar boven kwam en waar zij dus echt waarde aan hechten. Uiteindelijk zijn er categorieën gemaakt, zodat er een overzichtelijk beeld ontstaat. Een antwoord kan binnen meerdere categorieën vallen. Bijvoorbeeld: 'Het mooie landschap zorgt voor veel rust en ruimte. Dat vind ik prettig aan wonen in deze omgeving.'

Alle 441 inwoners die hebben meegedaan aan het onderzoek, hebben antwoord gegeven op deze vraag. Omdat een inwoner waarde kan hechten aan meerdere kenmerken, telt het totaal aantal op tot meer dan 441.

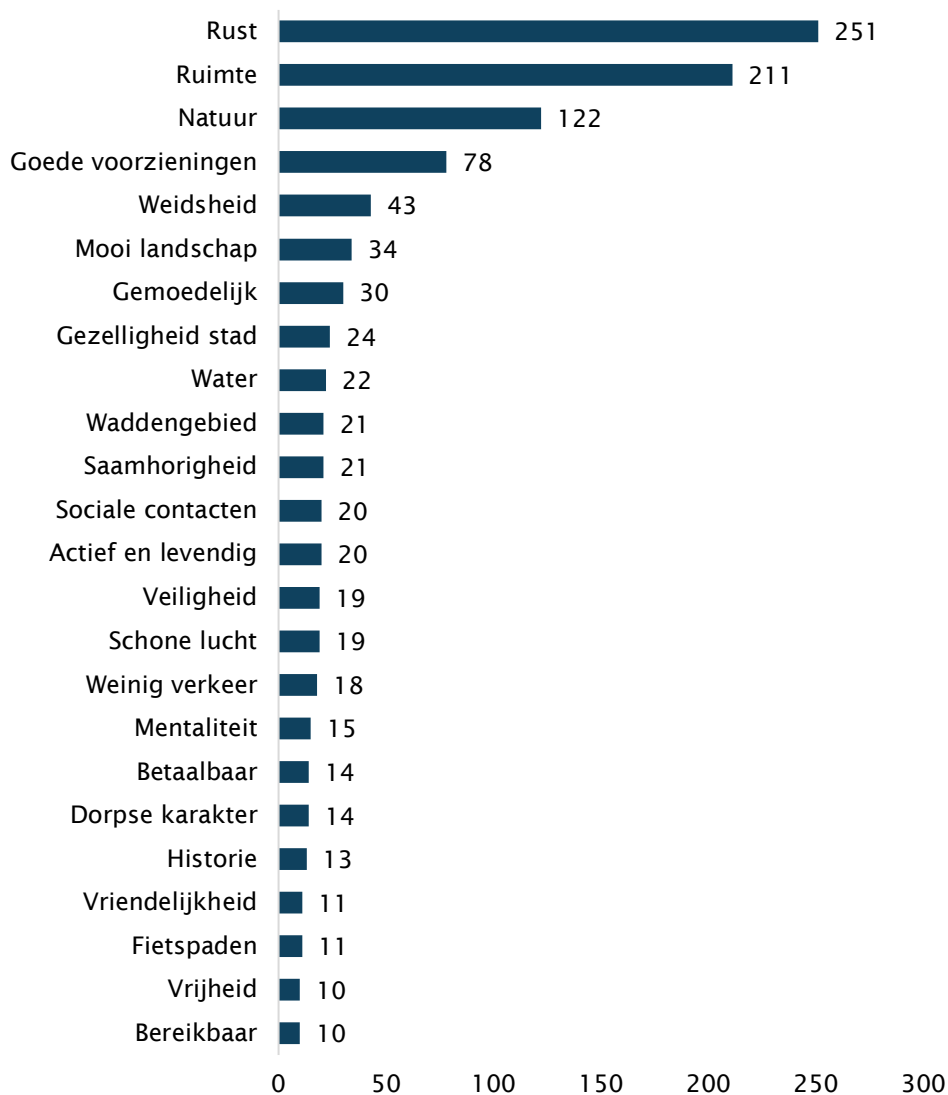
Veel inwoners ervaren de rust en ruimte prettige kenmerken van Noardeast-Fryslân. Rust en ruimte worden vaak in combinatie met elkaar genoemd, maar rust (N = 251) komt iets vaker voor dan ruimte (N = 211). Wat inwoners ook belangrijk vinden is de groene omgeving en de natuur in Noardeast-Fryslân. Wat hiermee samenhangt is de weidsheid van het landschap. De openheid van het landschap en de vergezichten worden als positieve karaktereigenschappen van de leefomgeving genoemd.

Naast de natuur en groene omgeving worden ook sociale eigenschappen genoemd. Inwoners vinden de saamhorigheid, vriendelijkheid en de gemoedelijke sfeer positieve kenmerken van de omgeving. Wat een aantal inwoners aangeeft is de mentaliteit van de inwoners. Zij zien de inwoners als nuchtere en eerlijke mensen. Wat hiermee samenhangt is de relaxte sfeer in de omgeving. Een inwoner geeft hierbij aan dat de ervaren druk op inwoners lager is dan in de Randstad.

Quote inwoner: 'Veel groen, veel ruimte, prachtige historische stad en dorpen. Er zijn prachtige monumentale gebouwen, veel mooie 'jonge' architectuur. Voorzieningen zijn mooi in de buurt en niet geconcentreerd op een louter 'economische' wijze. Er is aandacht voor de geschiedenis van de plek: trots zijn op waar je woont.'

Quote inwoner: *‘Prachtig weids landschap, schilderachtige luchten, rust en ruimte, nog steeds prachtige natuur in flora en fauna.’*

Figuur 2. Positieve kenmerken Noardeast-Fryslân die inwoners zelf hebben aangegeven (10 inwoners of meer); N = 441. Bron: Partoer 2019.

Wat vindt men minder prettige kenmerken

Wat vindt u minder prettig aan wonen in de gemeente Noardeast-Fryslân?

Ook hier konden inwoners aangeven wat als eerste bij hen opkwam. De antwoorden zijn gecategoriseerd om een overzichtelijk beeld te schetsen. Een inwoner kan meerdere categorieën minder prettig vinden, waardoor het totaal aantal antwoorden op meer dan 441 uitkomt.

Wat inwoners vooral ervaren als minder prettig is het beperkte aantal voorzieningen dat aanwezig is en de achteruitgang van het aantal voorzieningen: *‘Zorgen over het voorzieningenniveau voor de toekomst. Met het wegvallen van bijvoorbeeld het Dockinga College in Ferwert wordt dit versterkt. Hoe komt het op termijn met de sporthal? Heeft dit invloed op vestiging van nieuwe inwoners?’*

Daar komt bij dat de afstand tot de voorziening en de bereikbaarheid van voorzieningen buiten de gemeente als lastig wordt ervaren. De afstand naar een andere regio en daarmee ook naar andere voorzieningen is vaak groot. Een beperkt aanbod in openbaar vervoer speelt hierbij ook een rol: *‘Voor veel culturele voorzieningen (bioscoop, museum) moet je naar Leeuwarden. Niet overal zijn meer basisscholen. Voor openbaar vervoer met de trein moet je toch een stukje reizen. Busvervoer is maar één keer per uur, je kunt eigenlijk niet zonder auto.’*

Figuur 3. Negatieve kenmerken Noardeast-Fryslân die inwoners zelf hebben aangegeven (10 inwoners of meer); N = 441. Bron: Partoer 2019.

Twee belangrijk punten die inwoners noemen zijn de beperkte en verminderde aandacht voor de natuur en voor de groene omgeving en daarbij de intensieve landbouw en de druk van de landbouw op de natuur. Zij zien hierdoor meer monocultuur en weinig biodiversiteit. Aandacht voor duurzaamheid lijkt volgens inwoners ook beperkt: *‘Er is geen groen te bekennen. Alles was omgehaald. Niks doen voor milieu en duurzaamheid. Niks voor de insecten alleen maar boeren stimuleren om alles naar de knoppen te helpen. Gooi de centrale as vol met bloemen. Laat dat bloeien, uitgroeien en dan maaien.’* En: *‘De intensieve veehouderij; de veel te hoge concentratie kippenschuren, en de grote koeienstallen. En al dat gif dat maar op het 'groene asfalt' wordt uitgereden.’*

Wat inwoners daarnaast als negatief kenmerk ervaren, is de omvang van de gemeente. Zij zijn bang dat de omvang ervoor zorgt dat er meer afstand komt tussen burger en bestuurder: *‘Het voelt alsof we er niet altijd bij horen. Ik voel me niet altijd gehoord door de gemeente.’* En: *‘Gemeente is mijns inziens te groot om oog te hebben voor de kleine dorpen. Ik heb bijvoorbeeld nog nooit zo weinig personen van de gemeente of politieke partijen gezien tijdens de laatste ledenvergadering van dorpsbelang.’*

Wat willen inwoners graag behouden

Wat vindt u het belangrijkste (maximaal drie punten) om te behouden in uw leefomgeving? Dit was een open vraag waar inwoners zelf maximaal drie punten konden opgeven. Inwoners konden dus zelf met kenmerken komen die ze belangrijk vonden, maar moesten hierbij wel prioriteit aanbrengen als ze meer dan drie kenmerken belangrijk vonden. Hier zijn categorieën van gemaakt, zodat er een overzichtelijk geheel ontstaat. Bijvoorbeeld: ‘Ik vind het belangrijk dat de leefomgeving zijn weidse karakter behoudt en dat er natuur blijft behouden.’

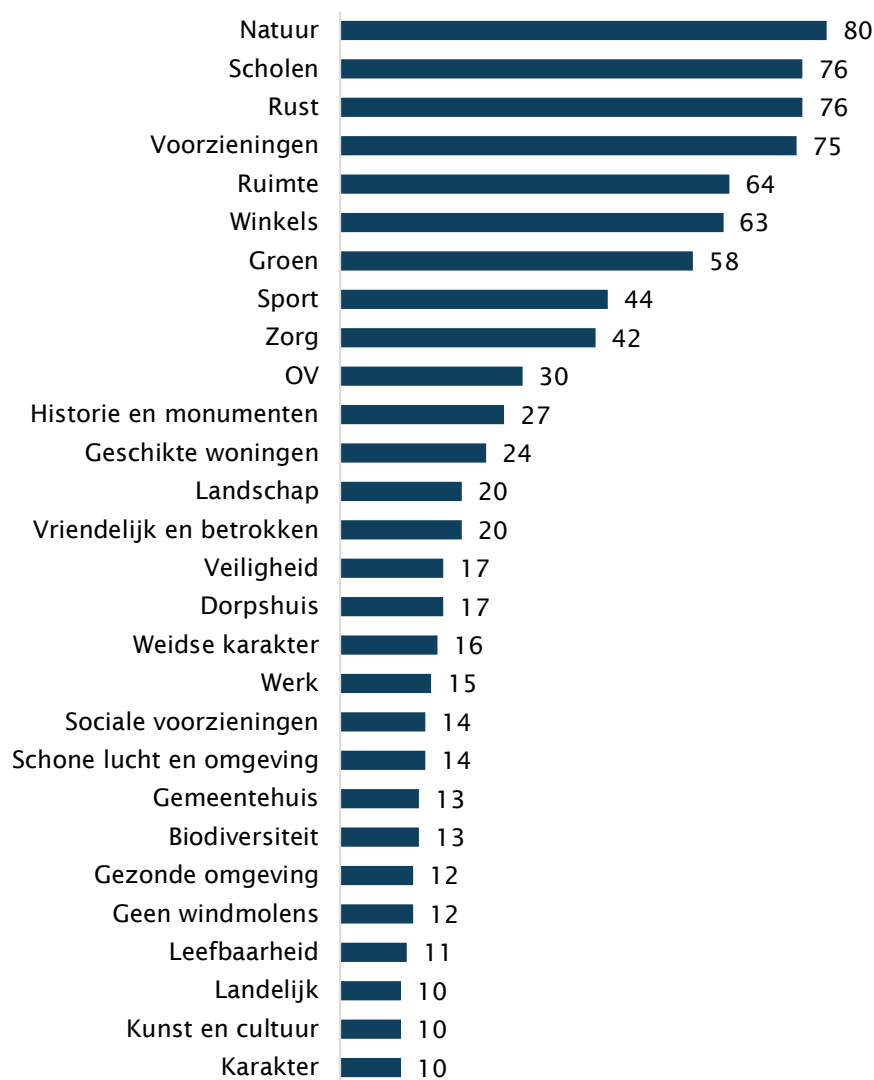
Alle 441 inwoners hebben antwoord gegeven. Niet alle inwoners hebben drie punten benoemd, maar er zijn ook inwoners die een of twee punten hebben benoemd.

De kenmerken die inwoners willen behouden in Noardeast-Fryslân hangen voor een groot deel samen met de positieve kenmerken die ze in de omgeving zien. Veel inwoners noemen daarom ook de kenmerken als rust en ruimte. De kenmerken die daarmee samenhangen zijn natuur, groen, biodiversiteit en bijvoorbeeld een gezonde omgeving met een schone lucht. Het landschap waarin men woont, vormt voor veel inwoners een groot deel van het woonplezier en zijn daarmee kenmerken die ze graag willen behouden: *‘De rust en de ruimte. Er mag best wat meer toerisme komen, ook om de krimp tegen te gaan. Maar geen grootschaligheid. Behoud het bijzondere karakter van dit land en landschap. En zorg wat beter voor de weidevogels, bedenk ik me nu. Al die groene grasvelden, dat mag allemaal wat ruiger.’* En: *‘Mooie natuur en mooi karakteristiek landschap. Dus: geen tot weinig windturbines die een onrustige horizon veroorzaken, vogels hakselen/klaplongen, vogels verjagen, landschap vervuilen, geluidsoverlast geven. Geen tot weinig PV-industrie (Photovoltaics: zonne-energie) die het landschap vervuilen, waterinsecten populaties doen uitsterven. Geen biovergisters die stinken, vrachtverkeer aantrekken en veel monocultuur gewassen nodig hebben.’*

Quote inwoner: ‘Biodiversiteit! We moeten met elkaar zorgen dat deze regio landschappelijk interessant gebied blijft!’

Naast rust, ruimte en natuur willen inwoners vooral voorzieningen behouden. Ten eerste goed onderwijs en scholen. Hierbij wordt zowel basisonderwijs genoemd als onderwijs op niveau. Ten tweede worden vooral basisvoorzieningen genoemd zoals supermarkten, restaurants en bibliotheken. Zorgvoorzieningen worden door een aantal inwoners nog apart genoemd. Hierbij gaat het over zorgvoorzieningen specifiek voor ouderen, huisartsen en het ziekenhuis: *‘Woon/zorg/welzijn voorzieningen voor (eenzame) ouderen. Het uitbreiden van de huisartsenpost Sionsberg. Goed basis- en voortgezet onderwijs. Goed ondernemersklimaat. Betere aansluiting onderwijs-bedrijfsleven.’* En: *‘Verenigingen, sport, school (voortgezet en basis) buurtverenigingen. Hierdoor komen "verbindingen" onderling tot stand en wordt de band gesmeed voor gezellige en leefbare buurten. Het bevordert ook de saamhorigheid!!’*

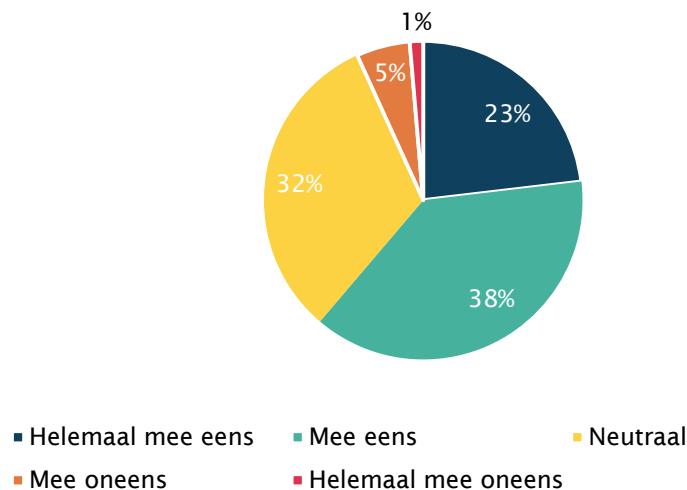
Figuur 4. Drie kenmerken die behouden moeten blijven (10 inwoners of meer); N = 441. Bron: Partoer 2019.

Ook worden de historische kenmerken van de omgeving als belangrijk karakteristiek genoemd. Hierbij worden de gebouwen en monumenten genoemd in Dokkum en in de dorpen. De historie van de omgeving en de karakteristieke bouw maakt voor een aantal inwoners het een prettige omgeving met een eigen karakter. Zij vinden dat dit niet verloren moet gaan: *'Behoud van de weinige authentieke weilanden die er nog zijn, met akkertjes pinksterbloemen, paardenbloemen klavertjes. Behoud van monumentale gebouwen en cultuurhistorisch erfgoed. Behoud van de duisternis in Noordoost Friesland.'*

2.2 Verbetering in de leefomgeving

Ongeveer drie vijfde (61 procent; N = 270) van de inwoners ziet graag verbetering in de leefomgeving. Voor een klein deel van de inwoners is er geen verbetering van de leefomgeving nodig (6 procent; N = 30).

Figuur 5. Oordeel over de verbetering van de leefomgeving; N = 441. Bron: Partoer 2019.

Verbeterpunten

Waar ziet u graag verbetering in?

Wanneer inwoners aangeven helemaal mee eens, mee eens of neutraal aangaven bij de vraag of ze graag verbetering zien in de leefomgeving, kregen ze de vraag waar ze graag verbetering in willen.

De open vraag is uiteindelijk door 401 inwoners ingevuld. Hieruit zijn categorieën gemaakt.

Inwoners zien vooral graag verbetering in het algemeen onderhoud van de omgeving. Hiermee wordt het onderhoud van bijvoorbeeld straten, wijken of parken bedoeld. De straten en stukken openbaar groen worden minder goed onderhouden, waardoor er volgens inwoners soms sprake is van achteruitgang: *‘Bestrating, groenvoorziening, het herplaatsen van de palen die omgereden zijn aan de Oudbuurt en misschien ook in de dorpen mooi gevulde bloembakken. En een nieuwe invulling voor het grasveldje op de Holwerderweg. Het is nu een hondepoepveld.’* En: *‘De aankleding van het dorp. Dan gaat het om bloemen en groen, maar ook om onderhoud straten. Verder vind ik dat van overheidswege meer toezicht moet zijn op de presentatie van buurten en woningen, mede vanuit toeristisch perspectief. Hier en daar is het een rommeltje. Ik zou meer van het beleid t.a.v. dit van de woningstichting willen weten.’*

Inwoners willen graag meer openbaar groen zien in hun omgeving. Daarnaast willen ze dat er meer aandacht komt voor de natuur en het landschap. Er mogen bijvoorbeeld volgens inwoners meer bomen/bossen komen en er mag meer aandacht komen voor het weidelandschap en de dieren die hierin leven.

Ook aandacht voor milieuvriendelijke energieopwekking en duurzame innovaties mogen volgens de inwoners sterker. Ook in de landbouw door het vergroten van de biodiversiteit en het verminderen van de monocultuur: *‘Mijn belangrijkste punt is dat ik graag verbetering zou zien van de diversiteit van ons landschap; dat we waarde toekennen aan het leven in onze directe leefomgeving - van insecten, tot vogels, tot bloemen en bomensingels. Verder hoop ik heel erg dat onze provincie kleine windmolens bij boerderijen gaat toelaten.’*

Quote inwoner: ‘De beloften met het openbaar vervoer oplossen. Bushalte provinciale weg ligt te ver van het dorp en dan met name vanaf het zorgcentrum Foswert.’

Daarnaast willen inwoners graag verbetering in de bereikbaarheid van de gemeente, waarbij specifiek het openbaar vervoer wordt genoemd. Op dit moment is het openbaar vervoer ontoereikend omdat er niet frequent genoeg wordt gereden of de afstand naar het openbaar vervoer te groot is. Snelheidsbeperkingen en het verbeteren van de verkeersveiligheid vormen ook punten van aandacht.

Ook mag de gemeente meer aandacht hebben voor de kleine dorpen of voor de gehele regio en niet alleen voor de grote kernen. De gemeente moet volgens inwoners helder communiceren en ook luisteren naar wat de inwoners willen: *‘Ruimte voor ondernemers, zonder alle omslachtige bureaucratie. Hiermee voorkom je leegloop en krimp op het platteland.’* En: *‘Communicatie naar inwoners dat er meer geluisterd wordt. Minder bureaucratie.’*

Figuur 6. Punten waar inwoners meer verbetering in zien (10 inwoners of meer); N = 401.
Bron: Partoer 2019.

Welke mogelijkheden en kansen inwoners zien voor verbetering

Welke mogelijkheden/kansen ziet u om uw leefomgeving te verbeteren?

De 401 inwoners die graag verbetering zien in hun leefomgeving, konden aangeven welke mogelijkheden/kansen ze dan zien. Dit was een open vraag, waarbij inwoners zelf konden aangeven wat ze als verbeterpunten zien. Hierbij zijn categorieën gemaakt om tot een overzichtelijk geheel te komen.

Inwoners zien in dat het verbeteren van de leefomgeving niet door een persoon of organisatie/instantie gedaan kan worden, maar dat hier meerdere partijen bij betrokken moeten worden. Ze vinden ook dat de gemeenten inwoners moet betrekken om samen de leefomgeving te verbeteren: *‘Meer in gesprek gaan met de inwoners van de dorpen. Luisteren naar de inwoners. Wat houdt hen bezig. Meer begrip en luisteren naar het Plaatselijk Belang. Er wordt geen terugkoppeling gegeven. Men belooft van alles, maar we horen er niks meer van. Het lijkt soms dat het van één kant komt, doch de gemeente is voor de inwoners!’*

Quote inwoner: *‘Meer samenwerking met andere dorpen.
En nogmaals: fleur het op en benader de mensen die er
echt een rotzooitje van maken!’*

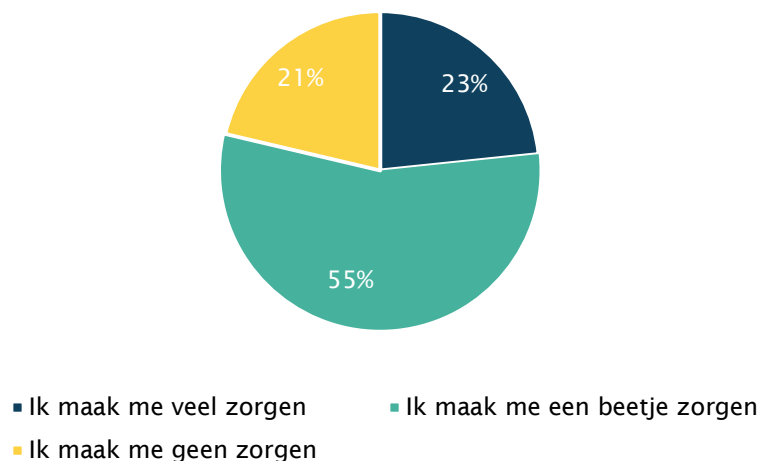
Inwoners willen graag dat er meer openbaar groen komt en dat het openbaar groen dat er is en de wegen die er zijn beter worden onderhouden. Op dit moment blijft dit er volgens de inwoners bij: *‘Actief zijn in het opruimen van rondslingerend vuil. Vrijwillige initiatieven in de vorm van samen met je buurt het onderhouden van het omliggend groen.’* En: *‘Vraag mensen of die hun buurt willen omtoveren tot wat moois. Gooi de geluidswal vol bloemen op centrale as. Hak alleen dode bomen om. Stimuleer boeren meer voor duurzaamheid. Maar ook bewoners. Ga maar door en door.’*

Figuur 7. Mogelijkheden om de omgeving te verbeteren (10 inwoners of meer). Bron: Partoer 2019.

2.3 Zorgen over de toekomst

Meer dan driekwart (78 procent; N = 347) van de inwoners maakt zich in enige mate zorgen over de toekomst van hun leefomgeving. Iets meer dan de helft (55 procent; N = 244) van de inwoners maakt zich een beetje zorgen en bijna een kwart (23 procent; N = 103) maakt zich veel zorgen.

Figuur 8. Mate waarin inwoners zich zorgen maken over de toekomst; N = 441. Bron: Partoer 2019.

Waarover maakt u zich zorgen?

Er zijn 347 inwoners die zich veel of een beetje zorgen maken over de toekomst. Deze inwoners konden in de vervolgvraag aangeven waarover ze zich zorgen maakten. Er zijn 103 inwoners die zich veel zorgen maken over de toekomst die hebben aangegeven waarover ze zich zorgen maken en 244 inwoners die zich een beetje zorgen maken die hebben aangegeven waarover ze zich dan zorgen maken.

Omdat er gebruik is gemaakt van een open vraag, konden inwoners zelf aangeven waarover ze zich zorgen maken. Vanuit de open antwoorden zijn categorieën gemaakt om het overzichtelijk te maken.

Inwoners die zich veel zorgen maken

Inwoners die zich veel zorgen maken over de toekomst van hun omgeving maken zich vooral veel zorgen over de achteruitgang van de natuur en omgeving en de vermindering van de biodiversiteit: *‘Verschraling landschap, onrendabele landbouw en daarmee verdere versnelling van intensivering. Klimaatverandering, droogte en hevige regenbuien.’* En: *‘Uitputting grond, vervuiling, overmatige energieconsumptie, te weinig urgentiebesef transitie energie, niet denken in ecosystemen, toenemend nationalisme, racisme en fascisme, verlies van begrip voor menselijke waarden en menselijkheid, toenemend egoïsme en individualisering.’*

Quote inwoner: ‘De grote oppervlakte van de gemeente, de diversiteit. Je hebt niet meer het gevoel dat het jouw gemeente is, waarin je leeft.’

Figuur 9. Waar inwoners zich veel zorgen over maken (2 inwoners of meer); N = 103. Bron: Partoer 2019.

Waar inwoners zich een beetje zorgen over maken

Wanneer inwoners zich een beetje zorgen maken over de toekomst van hun omgeving, maken ze zich ook zorgen over de gevolgen van de krimp. Zij zien inwoners vertrekken met als gevolg leegstand en het verdwijnen van voorzieningen. Daarnaast zijn inwoners bang voor de kloof die ontstaat tussen burger en gemeente. Door de schaalvergroting zijn inwoners bang dat de afstand tot de gemeente alleen maar groter wordt en dat inwoners niks meer te vertellen hebben: *‘Over het feit dat er niet goed wordt geluisterd naar de behoefte van de bewoners in het gebied waar ik woon. Het grootste deel van de bewoners zijn ouderen met vaak lichamelijke gebreken.’*

Ook hier geven inwoners aan dat ze zorgen hebben over de klimaatverandering en het natuurbehoud. Daarnaast speelt gaswinning in deze omgeving een rol: *‘Over de naderende gaswinning tussen Wierum en Ternaard. Nam en overheid beloven veel maar doen weinig om de ongerustheid van burgers te beteugelen.’* En: *‘Door gaswinning in Ternaard. Dan krijg je bodemdaling en nog meer grondwater verzilting en schade aan woningen.’*

Quote inwoner: *‘Met Groningen als les uit het verleden zijn er weinig garanties voor de toekomst.’*

*Figuur 10. Waar inwoners zich een beetje zorgen over maken (2 inwoners of meer); N = 244.
Bron: Partoer 2019.*

3 Conclusies

Bij het ontwikkelen van de omgevingsvisie betreft de gemeenten de inwoners op verschillende manieren. Dit onderzoek is de eerste stap en is een verkenning van wat inwoners ervaren, waar zij waarde aan hechten en waar zij zich zorgen over maken. Op basis van de eerste verkenning gaat Noardeast-Fryslân in gesprek met de inwoners en wordt er meer focus aangebracht in wat inwoners belangrijk vinden. Ook jongeren worden op een creatieve en uitdagende manier betrokken bij de omgevingsvisie. In de laatste stap wordt er nog meer focus aangebracht met vakspecialisten en ervaringsdeskundigen. Alle stappen in het proces moeten uiteindelijk voldoende input leveren om een nieuwe omgevingsvisie te ontwikkelen.

Op basis van deze eerste verkenning kunnen dus wel conclusies worden getrokken, maar kunnen nog geen aanbevelingen worden gedaan voor het ontwikkelen van een omgevingsvisie. Hiervoor moeten eerst de andere stappen in proces worden doorlopen. De conclusies die uit de eerste verkenning naar voren komen, kunnen wel als input worden gebruikt voor de gesprekken met inwoners, vakspecialisten en ervaringsdeskundigen in de volgende stappen.

Behoud en versterk natuur

Inwoners van Noardeast-Fryslân zijn tevreden over hun omgeving. Zij beoordelen hun omgeving gemiddeld met een 7,3. Inwoners van Noardeast-Fryslân blijken vooral de rust en ruimte belangrijke kenmerken te vinden van de omgeving. Het weidse karakter van het land en de openheid vinden zij prettig aan hun omgeving. Veel natuur en groen vinden zij belangrijk.

Wat inwoners minder prettig vinden, is het gebrek aan aandacht voor de natuur en biodiversiteit. De intensieve landbouw en monocultuur zorgt volgens inwoners ook voor grotere gevolgen voor de natuur, dieren en het klimaat. Inwoners maken zich ook zorgen over klimaatverandering en het niet behouden van een gevarieerde natuur.

Onderhoud groen en wegen

Inwoners ervaren dat er minder aandacht is voor het onderhoud van het openbaar groen en de wegen. Inwoners zien hierdoor achteruitgang en zijn bang voor verpaupering in de toekomst. Het groen dat er is, mag volgens de inwoners beter worden onderhouden. Dit moet volgens de inwoners met meer beleid worden gedaan dan nu gebeurt. Inwoners hebben het gevoel dat dit op dit moment of te weinig gebeurt of te rigouzeus gebeurt.

Daarnaast mag het openbaar groen meer worden uitgebreid, mag er meer biodiversiteit worden aangebracht en mag de omgeving meer worden gericht op insecten. Inwoners willen graag meer groen zien en een omgeving die meer is gericht op natuur.

Verspreiding voorzieningen

Hoewel er inwoners zijn die positief zijn over de voorzieningen die er op dit moment zijn, zijn er ook inwoners die vinden dat er onvoldoende voorzieningen zijn. Bij beide groepen wordt aangegeven dat zij zich zorgen maken over het voorzieningenniveau in de toekomst. Als gevolg van krimp zullen er in de toekomst voorzieningen verdwijnen.

Bovendien is er een aantal inwoners bang dat voorzieningen naar de grote kernen verdwijnen door de schaalvergroting van de gemeente. Men vindt het belangrijk om de voorzieningen te verspreiden, zodat de leefbaarheid in heel Noardeast-Fryslân behouden blijft.

Betrek inwoners bij ontwikkelingen

Door de schaalvergroting van de gemeente zien inwoners een grotere kloof ontstaan tussen de burger en de gemeente. Inwoners hebben het gevoel dat de gemeente meer op afstand komt te staan, terwijl inwoners graag meer betrokken willen worden bij ontwikkelingen die in de gemeente plaatsvinden. Het betrekken van inwoners bij ontwikkelingen of nieuwe processen zorgt ervoor dat er meer draagvlak komt voor bepaalde projecten en kan daarmee uiteindelijk zorgen voor een grotere tevredenheid over de omgeving. Inwoners zien het betrekken van inwoners en samenwerking tussen organisaties, dorpen en gemeenten als belangrijk stap in het verbeteren van de omgeving.

Bijlage 1: Enquête omgevingsvisie Noardeast-Fryslân

Alvast bedankt voor het invullen van de vragenlijst! Met uw hulp krijgen we een beeld van wat inwoners belangrijk vinden als het gaat om hun leefomgeving. U kunt bij de leefomgeving denken aan wegen, gebouwen, ruimte om elkaar te ontmoeten, te kunnen ontspannen en bewegen, natuur en landschap. De wereld om ons heen verandert snel; kijk bijvoorbeeld naar het klimaat, de aandacht voor duurzaamheid en technologische ontwikkelingen. Zo ontdekken wij wat u graag wilt behouden/versterken en wat u minder waardeert. De resultaten helpen ons bij het maken van de Omgevingsvisie voor Noardeast-Fryslân.

Wij vragen in de vragenlijst naar uw woonplaats en leeftijd. Dit doen wij omdat de waardering en behoefte per woonplaats en leeftijdsgroep kan verschillen. De gegevens die u invult, worden echter geheel anoniem en op groepsniveau verwerkt. In geen geval herleiden wij de gegevens naar u als persoon.

U bent ongeveer 10 minuten bezig met het invullen van de vragenlijst. In verband met uw privacy en datalekken is het helaas niet mogelijk om terug te gaan naar een vorige vraag. Als u een vraag heeft beantwoord en naar de volgende vraag gaat, dan kunt u dus niet meer terug. Houdt u hier rekening mee.

Toelichtingen die u geeft op uw antwoorden, kunnen in de rapportage worden gebruikt als quote. Wij gebruiken de quotes om de resultaten te verduidelijken. Bij deze quotes worden geen persoonsgegevens genoemd, zodat ze niet te herleiden zijn naar u als persoon.

- ☐ Ik geef toestemming om mijn antwoorden op de vragen in deze vragenlijst mee te nemen in het onderzoek.

Algemene vragen

---

1. Wat is uw woonplaats?

.....

2. Wat is uw leeftijd?

- ☐ Jonger dan 25 jaar
☐ 25 tot en met 34 jaar
☐ 35 tot en met 44 jaar
☐ 45 tot en met 54 jaar
☐ 55 tot en met 64 jaar
☐ 65 tot en met 74 jaar
☐ 75 tot en met 84 jaar
☐ 85 jaar of ouder

3. Welk cijfer geeft u uw leefomgeving?

Geef een cijfer tussen 1 en 10, waarbij 1 het laagst is en 10 het hoogst

Laag   1   2   3   4   5   6   7   8   9   10   Hoog

4. Wat vindt u prettig aan wonen in de gemeente Noardeast-Fryslân?

.....

.....

.....

5. Wat vindt u minder prettig aan wonen in de gemeente Noardeast-Fryslân?

.....

.....

.....

6. Wat vindt het belangrijkste om te behouden in uw leefomgeving?

Benoem maximaal drie punten

.....

.....

.....

7. Ik zou graag verbetering zien in mijn leefomgeving

- ☐ Helemaal mee eens
- ☐ Mee eens
- ☐ Neutraal
- ☐ Mee oneens → Vraag 9
- ☐ Helemaal mee oneens → Vraag 9

8. Waar ziet u graag verbetering in?

.....

.....

.....

9. Welke mogelijkheden/kansen ziet u om uw leefomgeving te verbeteren?

.....

.....

.....

10. In welke mate maakt u zich zorgen over de toekomst van uw leefomgeving?

- ☐ Ik maak me veel zorgen over de toekomst van mijn leefomgeving
- ☐ Ik maak me een beetje zorgen over de toekomst van mijn leefomgeving
- ☐ Ik maak me geen zorgen over de toekomst van mijn leefomgeving → [Vraag 12](#)

11. Waarover maakt u zich zorgen?

.....

.....

.....

12. Hiermee zijn we aangekomen bij het einde van de vragenlijst. Heeft u zelf nog opmerkingen of wilt u iets kwijt over de leefomgeving van Noardeast-Fryslân?

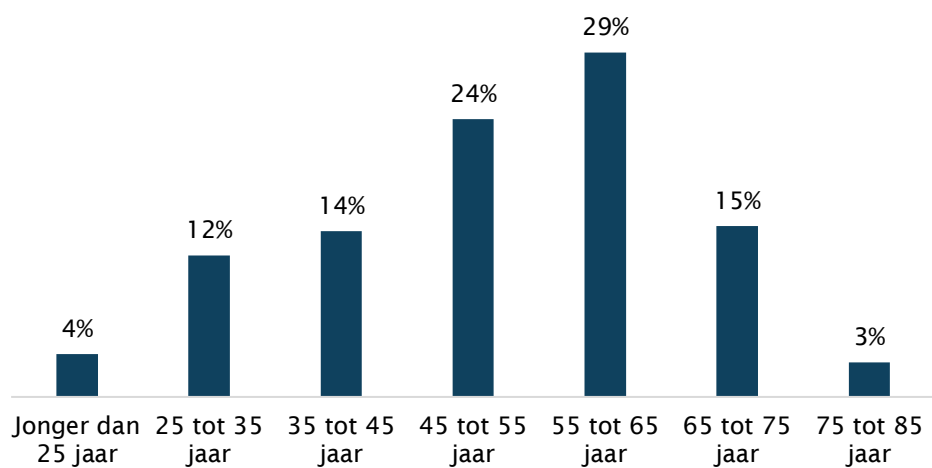
.....

.....

.....

Bijlage 2: Achtergrond respondenten

Aantal respondenten per leeftijdscategorie

Respondenten naar woonplaats

* Een aantal respondenten woont buiten Noardeast-Fryslân. Zij hebben echter de vragen beantwoord over de gemeente Noardeast-Fryslân. De enquête is namelijk onder andere verspreid onder medewerkers van de gemeente Noardeast-Fryslân. Hoewel zij niet in de omgeving wonen, werken en kennen zij de omgeving goed. Daarom is besloten om de antwoorden van deze respondenten toch mee te nemen in het onderzoek.

Woonplaats	Aantal respondenten
Aldwaldmersyl	1
Anjum	8
Bartlehiem	1
Birdaard	1
Blije	12
Bornwird	2
Brantgum	2
Burdaard	4
Burum	8
Damwâld	1
De Lytse Jouwer	1
De Westereen	2
Dokkum	95
Drachten*	1
Driezum	1
Ee	7
Engwierum	2
Ezumazijl	1
Feanwalden	3
Ferwert	45
Ginnum	3
Gytsjerk	1
Hallum	26
Hantum	4
Hantumeruitburen	1
Hantumhuizen	1
Heerenveen*	1
Hegebeintum	2
Hollum	1
Holwerd	10

Woonplaats	Aantal respondenten
Jouswier	2
Kollum	48
Kollumerpomp	7
Kollumerzwaag	18
Lioessens	5
Marrum	5
Metslawier	7
Moddergat	3
Munnekezijl	6
Nes	2
Niawier	4
Oosternijkerk	2
Oostmahorn	1
Oostrum	3
Oudwoude	11
Paesens	2
Raard	6
Rinsumageast*	2
Ternaard	23
Triemen	4
Twijzelerheide*	1
Wanswerd	3
Warfstermolen	4
Westergeest	11
Wetsens	2
Wierum	7
Zwagerbosch	2
Buitengebied	1
Onbekend	1

Partoer
Westersingel 4
8913 CK
Leeuwarden
T (058) 234 85 01

www.partoer.nl

De mens als maat

BIJLAGE 3

Uitgangspuntennotitie omgevingsvisie

Uitgangspuntennotitie Omgevingsvisie

Datum 17 mei 2021

versie 2.0

Colofon

Opdrachtgever: Directie/ Bauke Schat

Rapport gegevens:

Rapport:

Opsteller:

De inhoud is tot stand gekomen in samenwerking met Weusthuis & Partners en het redactieteam van Noardeast-Fryslân. Eindredactie Marcella Jansen.

Versie:

1

Datum:

9 april 2021

Vastgesteld:

Door

Datum

Paraaf:

Gemeente Noardeast-Fryslân

Postbus 13

9290 AA Kollum

Tel. (0519) 29 88 88

info@noardeast-fryslan.nl

www.noardeast-fryslan.nl

Weusthuis EN Partners

Inhoudsopgave

1	INLEIDING	4
1.1	Van matrix naar mengpaneel: dilemma's en prioriteiten	5
1.2	De uitgangspunten gaan over de mensen en het landschap	5
1.3	De uitgangspunten zijn vooral thematisch	6
1.4	Leeswijzer	6
2	ÛNDERNIMMEND, FITAAL EN SÛN: DE MENSEN	6
2.1	Wonen	6
2.2	Arbeidsmarkt, ondernemerschap en bedrijvigheid	7
2.3	Goede, bereikbare en duurzame voorzieningen	8
2.4	Regiostad Dokkum	9
2.5	Infrastructuur en mobiliteit	10
2.6	Gezondheid	10
2.7	Kinderen en gezinnen	11
2.8	Veiligheid	11
2.9	Eigen kracht van inwoners	12
3	OANTREKLIK EN DUORSUM: HET LANDSCHAP	14
3.1	Omgevingskwaliteit als kader	14
3.2	Beschermen en gebruiken van het landschap	14
3.3	Cultureel erfgoed en archeologie	16
3.4	Kwaliteit openbare ruimte	17
3.5	Natuur en biodiversiteit	18
3.6	Landbouw	18
3.7	Energietransitie	19
3.8	Klimaatadaptatie en water	20
3.9	Recreatie en toerisme	21

3.10	Circulaire economie	21
4	ALLE UITGANGSPUNTEN VANUIT FERBINING OP EEN RIJ	23
4.1	Ûndernimmend, fitaal, sÛn: de mensen en hun leefomgeving	23
4.2	Oantreklik en duorsum: het landschap	25
5	UITGANGSPUNTEN VANUIT RECENT VASTGESTELD BELEID	27
5.1	Woonvisie 2020 - 2025	27
5.2	Mobiliteitsvisie	27
5.3	De Versnellingsagenda	28
5.4	Visie Toerisme en Recreatie	28
5.5	Detailhandelsstructuurvisie Dokkum	29
5.6	Beleidskader Zonne-energie 2020	30

1 Inleiding

We maken een Omgevingsvisie voor Noardeast-Fryslân. We doen dat stapsgewijs. We gaan van Ferkenning via Ferbining naar de Fisy.

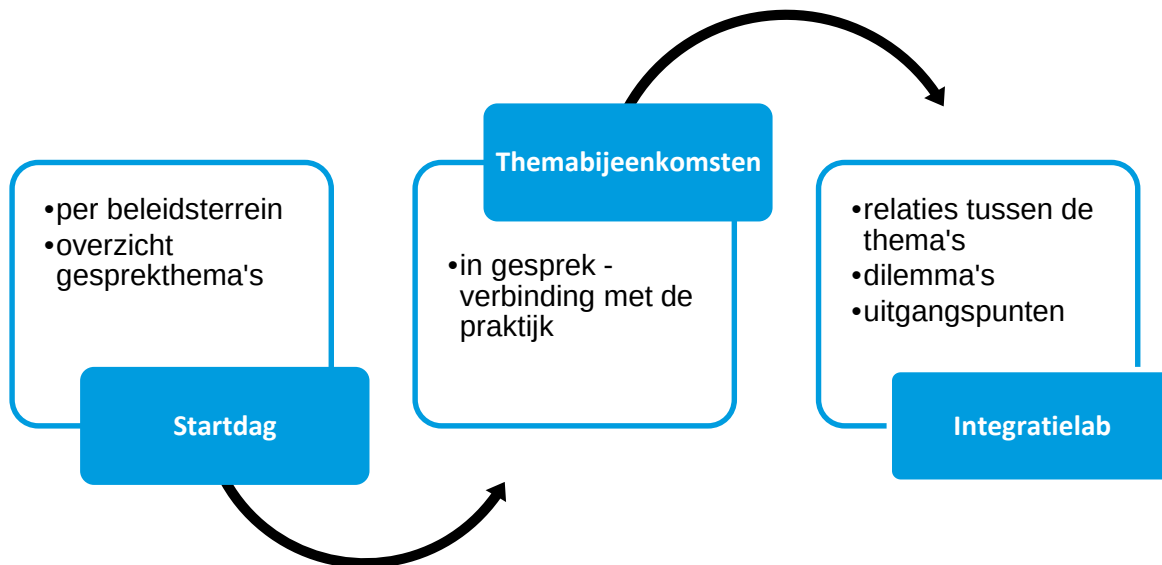

De Ferbining (dialoofase) voor de Omgevingsvisie is afgerond. We hebben heel veel gesprekken gevoerd. We hebben informatie opgehaald door middel van een enquête en gesprekken rond en in de Oanheakker. We hebben vervolgens deskundigen en ervaringsdeskundigen gesproken en bevraagd in diverse online themabijeenkomsten. Jongeren zijn uitgedaagd om op diverse manieren mee te doen en hebben dat gedaan door een wedstrijd, inbreng als kandidaat-kinderburgemeesters. Leerlingen van het voortgezet onderwijs hebben in klasverband antwoord gegeven op vragen over hun leefomgeving.

Vanwege de coronamaatregelen was het zoeken naar nieuwe manieren om mensen te bereiken, aan tafel te krijgen en goede gesprekken te voeren. Gelukkig was er een goede opkomst bij digitale themabijeenkomsten en waren er digitale tools voor handen om met elkaar in discussie te gaan.

In deze notitie worden de uitgangspunten verwoord en toegelicht. Er zijn ook uitgangspunten die van belang zijn vanuit recent vastgestelde dus actueel beleid. In deze notitie zijn ook die uitgangspunten opgenomen, in hoofdstuk 5.

1.1 Van matrix naar mengpaneel: dilemma's en prioriteiten

We hebben ambtelijk de gespreksthema's bepaald

Eerst is sectoraal de belangrijke informatie opgehaald en opgenomen in een matrix met de belangrijke thema's voor de toekomst. Op de startdag in maart 2020 is getoetst bij het redactieteam van de gemeente of de juiste thema's en aandachtspunten naar voren kwamen. Resultaat was een overzicht van de belangrijkste gespreksthema's.

We hebben de thema's besproken met experts en ervaringsdeskundigen

Een grote groep experts (vakspecialisten van binnen en buiten de gemeente) en ervaringsdeskundigen (personen die wonen en/of werken binnen de gemeente) heeft meegedaan door middel van themabijeenkomsten. Doel was het leggen van verbinding met de praktijk.

In het integratielab zijn de thema's met elkaar verbonden in een mengpaneel

Tijdens het integratielab is door middel van een mengpaneel de integratieslag gemaakt en zijn de verbindingen gelegd tussen de thema's. Dit is gedaan door de redactieteamleden, ervaringsdeskundigen en dorpsbelangen. Resultaat hiervan zijn deze uitgangspunten.

Met het mengpaneel zijn de dilemma's besproken en prioriteiten aangegeven

Met *schuifjes* konden keuzes worden gemaakt bij dilemma's en met *volumeknoppen* kon worden aangegeven waar de prioriteiten worden gelegd. De ingestelde volumeknoppen zijn opgenomen bij de uitgangspunten per thema. Ook de dilemma's komen terug in de onderbouwing.

Tijdens het proces is in een uitgebreid achtergronddocument bijgehouden met daarin de conclusies per stap: **de matrix**. Dit achtergronddocument is vanwege het formaat niet opgenomen in de bijlage maar is wel beschikbaar.

1.2 De uitgangspunten gaan over de mensen en het landschap

In de Ferkening, het document dat een belangrijke basis vormde voor de themabijeenkomsten van de afgelopen periode, zijn de belangrijkste thema's onderverdeeld naar een aantal doelen voor de gemeente. De gemeente wil fitaai, sùn, ûndernimmend, oantreklik en duorsum zijn. Dit lukt alleen als

iedereen de handen ineenslaat: als we het mei-inoar doen. Deze doelen komen ook weer terug in dit document:

- ûndernimmend, fitaal en sûn, gaat vooral over de mensen in relatie tot hun leefomgeving
- oantreklik en duorsum gaat vooral over de fysieke leefomgeving
- mei-inoar loopt als rode draad door het stuk: in gesprek zijn en blijven met de dorpen en inwoners over ontwikkelingen en uitdagingen

1.3 De uitgangspunten zijn vooral thematisch

Tijdens het integratielab is onderzocht in welke mate er sprake is van gebied specifieke onderwerpen. Naast de landschappelijke verschillen die er uiteraard zijn (zie ook de landschapsbiografie), is er met name voor de thema's verzilting en regiostad Dokkum sprake van gebied specifieke aandachtspunten. Bij de andere thema's is dit niet of nauwelijks het geval. Daarom is in dit stuk een thematische indeling aangehouden.

1.4 Leeswijzer

In de volgende hoofdstukken worden de belangrijke thema's voor de toekomst van de gemeente en de daarbij horende uitgangspunten beschreven, met daarbij de inkleuring die vanuit de vele gesprekken naar voren is gekomen. In het laatste hoofdstuk zijn alle uitgangspunten op een rij gezet.

2 ûndernimmend, fitaal en sûn: de mensen

2.1 Wonen

De woningvraag verandert door bevolkingsontwikkeling. Zo zijn er minder woningen nodig door bevolkingskrimp en door de vergrijzing en huishoudensverdunding verandert de kwalitatieve woningvraag. Als er niets gebeurt wordt de mismatch tussen vraag en aanbod groter. Daarnaast vraagt de kwaliteit van een aanzienlijk deel van de bestaande woningvoorraad om aandacht.

Er is een verduurzamingslag nodig in de bestaande voorraad. Onder inwoners is er vraag naar nieuwbouw; op basis van analyse van de vraagontwikkeling is er weinig ruimte voor nieuwbouw.

We vinden het belangrijk dat er voldoende en geschikte woningen zijn, passend bij de vraag.

We stimuleren de verduurzaming van de woningvoorraad.

Wonen is een kernwaarde van de omgeving en één van de beginselen van een goede ruimtelijke kwaliteit.

We zetten in op voldoende kansen om te wonen voor elke leeftijdsgroep. We vinden het daarom belangrijk om mee te kunnen bewegen met de veranderende vraag: voldoende duurzame huizen die passen bij veranderende woonwensen. Dit vraagt om een flexibele aanpak, zodat ingespeeld kan worden op ontwikkelingen. Hierbij is er specifiek aandacht voor starterswoningen en voor levensloopbestendige woningen, en voor zowel koop als huur.

We geven prioriteit aan het verbeteren van de bestaande voorraad.

Dit doen we door in te zetten op transformatie, herstructurering en inbreiding in de vorm van lokaal maatwerk. Bij herstructurering en inbreiding is ruimtelijke adaptatie van belang: voorkomen van wateroverlast en/of hittestress. We zetten in op 'updaten' van de voorraad met behoud van karakteristiek. Duurzame woningen stimuleren we door het aanbieden van arrangementen en het zoeken naar natuurlijke momenten voor een verduurzamingsslag.

Verbeteren van de bestaande voorraad heeft prioriteit boven nieuwbouw.

Een goede balans op de woningmarkt staat centraal. Het toevoegen van nieuwbouw gebeurt beperkt en op basis van een zorgvuldige afweging met betrekking tot kwaliteiten en segmenten. Dit vraagt om adaptief en gefaseerd ontwikkelen en om een goede wisselwerking tussen generiek regionaal beleid en specifieke lokale plannen. Levensloopbestendig bouwen biedt kansen omdat de woningvoorraad hiermee beter past bij de vraag.

In gesprek blijven met de dorpen over de mogelijkheden.

Draagvlak voor plannen stimuleren door de toegevoegde waarde van de plannen voor de lokale gemeenschap te benadrukken: waar ligt het voordeel voor hen?

2.2 Arbeidsmarkt, ondernemerschap en bedrijvigheid

Op de lokale arbeidsmarkt sluiten vraag en aanbod steeds minder aan: aanbod vooral MBO, vraag meer hoger geschoold personeel. Dit wordt versterkt doordat het werk in de industrie terugloopt. Er zijn relatief veel inwoners met een uitkering dan wel met afstand tot arbeidsmarkt. De beroepsbevolking krimpt.

De MKB-sector in de gemeente is relatief groot. Een sterk MKB zorgt voor werkgelegenheid en is essentieel voor de leefbaarheid.

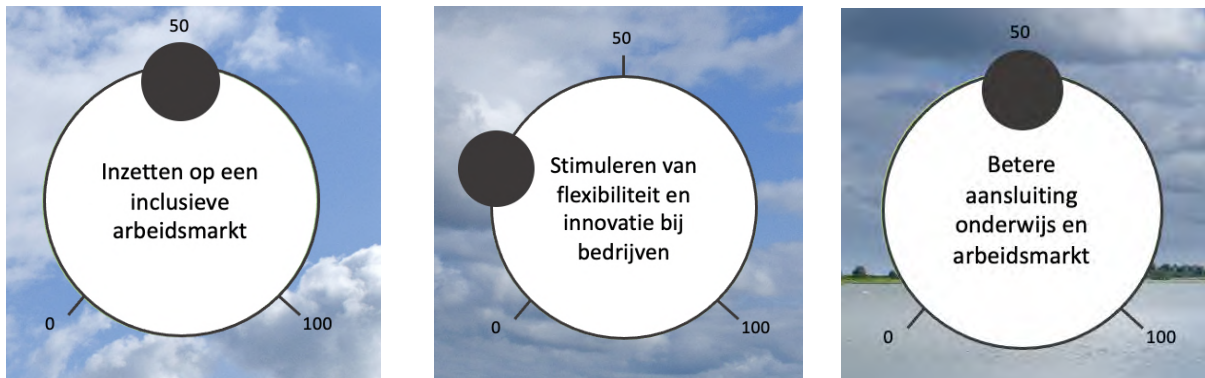
In de beleving van inwoners is er weinig geschikt werk. Voor inwoners is de aanwezigheid van voldoende werkgelegenheid in de toekomst een zorgpunt.

We hechten waarde aan een goed werkende en inclusieve arbeidsmarkt, waarin zoveel mogelijk mensen (naar vermogen) mee kunnen doen.

We vinden het versterken van het economisch klimaat essentieel. Daarom stimuleren we flexibiliteit en innovatie bij bedrijven. Ook bieden we ruimte aan bedrijvigheid bij en in de dorpen en Dokkum, voorzover dit past bij aard en schaal van de kern.

We zetten in op het verbeteren van de aansluiting tussen het onderwijs en de arbeidsmarkt.

Prioritering vanuit de Ferbiningsfase

We zetten in op een goed werkende arbeidsmarkt.

Dit doen we door te stimuleren dat vraag en aanbod zo goed mogelijk op elkaar aansluiten. Hierbij houden we rekening met demografische veranderingen. Onderwijs is hierin een belangrijke factor. Mensen met een beperkt arbeidsvermogen proberen we een passend perspectief te bieden op ontwikkeling en op een baan in de toekomst. We stimuleren omscholing waar nodig.

Het versterken van het economisch klimaat is essentieel voor de werkgelegenheid.

We stimuleren ondernemers om innovatief en flexibel te zijn, onder andere door het versterken van hun kennis en innovatiekracht. Hierdoor kunnen ze beter inspelen op ontwikkelingen.

Waar mogelijk bieden we ruimte aan bedrijvigheid die lokaal ontstaat.

Daarbij is het wel van belang is dat dit past bij de schaal en de aard van de dorpen en dat de milieucirkels in acht worden gehouden. Als bedrijven een toegevoegde waarde kunnen aantonen voor de dorpen dan is dit een belangrijk pluspunt.

De bereikbaarheid van de gemeente speelt een belangrijke rol.

De gemeente optimaliseert de bereikbaarheid waar mogelijk. Er worden kansen gezien voor versterking van de toeristische sector.

2.3 Goede, bereikbare en duurzame voorzieningen

Passende voorzieningen zijn belangrijk voor de leefbaarheid in de gemeente. De vraag naar voorzieningen verandert door allerlei factoren, waaronder bevolkingsontwikkeling en door toegenomen mobiliteit. Ook het aanbod verandert: er verdwijnen voorzieningen doordat er te weinig draagkracht is (qua gebruikers en/of financieel). Voor inwoners zijn de voorzieningen een belangrijk aandachtspunt.

We zetten in op goede, betaalbare en bereikbare voorzieningen. Om de voorzieningen duurzaam in stand te kunnen houden is bundeling soms onvermijdelijk. Dit vraagt een zorgvuldige afweging die er per type voorziening anders uitziet.

We vinden bereikbare voorzieningen van goede kwaliteit belangrijk.

Ze dragen bij aan de leefbaarheid in de dorpen en wijken, op verschillende manieren: ze zorgen voor benodigde diensten en producten, maar ook voor reuring en voor onderling contact. De dorpscentra

vinden we belangrijk voor de leefbaarheid: voor de identiteit van de dorpen en voor het woonplezier. De leefbaarheid en uitstraling van dorpscentra staat soms onder druk, o.a. door het verdwijnen van voorzieningen.

Niet alle voorzieningen hebben in de toekomst voldoende bezoekers/gebruikers en/of voldoende budget.

Dit kan ertoe leiden dat een voorziening verdwijnt. Dit vraagt een zorgvuldige afweging: waar ligt de grens, wanneer wordt ingezet op bundeling van een voorziening op een andere locatie?

Per type voorziening ziet deze afweging er anders uit.

Hierbij zijn verschillende partijen aan zet: soms de gemeente, soms een ondernemer, soms een bestuur van een stichting. De spanning tussen nabijheid aan de ene kant en kwaliteit aan de andere kant wordt door verschillende partijen (inwoners, ervaringsdeskundigen, experts) en voor verschillende voorzieningen anders ingevuld.

Afwegingen hierbij die vaker terugkomen:

- Scholen hebben een belangrijke rol in de sociale binding in een dorp of wijk. Maar juist hierbij is de kwaliteit ook erg belangrijk en die hangt samen met een bepaald leerlingenaantal
- Ook voor zorgvoorzieningen is de kwaliteit van belang maar tegelijkertijd wil men zorg zoveel mogelijk dichtbij houden; dichtbij door zorg aan huis, fysieke voorzieningen kunnen worden gebundeld
- Voor sportvoorzieningen ligt bundelen wat meer voor de hand

Als er sprake is van bundeling is het van belang om dit zorgvuldig en in gesprek met betrokken partijen te doen. En daarnaast te zorgen voor (of aan te sluiten op) goede verbindingen tussen de dorpen.

2.4 Regiostad Dokkum

Dokkum heeft als regiostad een essentiële functie voor de regio. Het is belangrijk voor de hele regio om deze functie duurzaam te behouden, inclusief de voorzieningen die hierbij horen.

We zetten in op het versterken van regiostad Dokkum en op het behoud van de voorzieningen.

We zetten in op een totaalbeleving van het stadscentrum van Dokkum; een goede balans tussen winkels, horeca, activiteiten, cultuurhistorie en bezienswaardigheden.

We ondersteunen en behouden van karakteristieke en historische gebouwen.

Dokkum is de grootste kern in de regio en heeft nu een sterke functie als regiostad, met de daarbij behorende voorzieningen. Deze functie als regiostad moet behouden blijven voor de regio. De historiciteit bepaalt de onderscheidende uniciteit van de stad. Er wordt ingezet op het behouden van de karakteristieke en historische gebouwen en panden, die Dokkum zo karakteriseren en die bijdragen aan de verblijfskwaliteit en de totaalbeleving van de stad. Ook wordt ingezet op behoud van werkgelegenheid als economische basis en het behoud van voorzieningen. Om zo de bezoekers, met name uit eigen regio maar ook van verder, goed te blijven bedienen. Onderdeel van deze voorzieningen is ook het regionale bedrijventerrein in Dokkum.

Bij het behoud van voorzieningen is het belangrijk om een goede balans te vinden tussen Dokkum en de regio; de ontwikkeling van Dokkum moet niet ten koste gaan van de voorzieningen in andere dorpen.

2.5 Infrastructuur en mobiliteit

De gemeente heeft een uitgestrekt buitengebied en daarmee is er sprake van een relatief grote auto-afhankelijkheid voor de inwoners. Openbaar vervoer is een belangrijk aandachtspunt voor inwoners. Voorzieningen komen in de toekomst mogelijk verder weg te liggen; hierdoor wordt de mobiliteit belangrijker.

We zetten in op versterking van het fietswegennetwerk.

We hechten waarde aan een passend openbaar vervoersnetwerk, met balans tussen betaalbaarheid en bereikbaarheid.

We vinden goede bereikbaarheid belangrijk.

We zetten in op het blijven bieden van goede infrastructuur en een passend openbaar vervoersnetwerk. Openbaar vervoer is een belangrijk onderdeel van de mobiliteitsketen. Openbaar vervoer is in beginsel de verantwoordelijkheid van de provincie (dienstregeling e.d.) De gemeente kan hier maar beperkte invloed op uitoefenen. De speerpunten voor de komende periode komen voort uit de recent opgestelde mobiliteitsvisie: het versterken van het fietswegennet en het versterken van de verbinding met de sneltreinstations in de regio als ruggengraat van het openbaar vervoer.

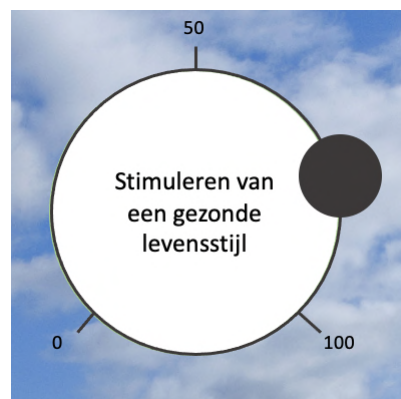
2.6 Gezondheid

Een groot deel van de inwoners is gezond en vitaal. Een deel is minder gezond, o.a. roken, overgewicht, leven in armoede. Zorgpunten zijn: gebruik van verslavende middelen en verward gedrag. De vraag naar zorgvoorzieningen neemt toe door vergrijzing. De inrichting van de openbare ruimte kan bijdragen aan gezondheid en gezond gedrag. Groen, bewegen, ontmoeten, etc. Nu wordt gezondheid nauwelijks meegewogen in de integrale afweging binnen het fysieke domein; wel worden pilots gedaan.

We stimuleren een gezonde levensstijl.

We zetten in op het creëren van een stimulerende leefomgeving voor gezond gedrag.

We creëren voorzieningen voor ouderen ter preventie van eenzaamheid.

2.7 Kinderen en gezinnen

Door demografische veranderingen worden er tegenwoordig minder kinderen geboren in de gemeente dan vroeger. Voorzieningen voor jeugd staan hierdoor onder druk, zoals onderwijs en sport.

We vinden het belangrijk dat kinderen in Noardeast-Fryslân gezond en veilig kunnen opgroeien. Dit vraagt om een goed opvoedklimaat en kansrijke omgeving, met de daarbij behorende voorzieningen (scholen en sport, zichtbaar netwerk van ondersteuning).

Een goed opvoedklimaat vraagt om goede en bereikbare scholen en sportvoorzieningen. Ook een zichtbaar netwerk ter ondersteuning van ouders met een zorg- of opvoedvraag is belangrijk. Als gemeente maken we bewuste keuzes met betrekking tot kwaliteit en nabijheid van voorzieningen en bieden we ondersteuning aan gezinnen die dit nodig hebben. Dit doen we onder meer door met wijkteams aanwezig en zichtbaar te zijn bij voorzieningen en scholen. Het vormgeven van het programma wordt ondersteund door informatie vanuit welvaartsindicatoren (armoede, inkomen, gezondheid).

2.8 Veiligheid

De beleving van veiligheid door inwoners in de gemeente heeft effect op de leefbaarheid. Effecten van krimp zoals leegstand en rotte kiezen kunnen een negatief effect hebben op de beleving van veiligheid. Specifiek zijn verkeersveilige situaties een aandachtspunt vanuit inwoners.

**We zetten in op het creëren van een leefomgeving die bijdraagt aan een veilig gevoel voor inwoners.
We zetten in op preventie van criminaliteit en overlast.
We vinden het belangrijk om de verkeersveiligheid waar nodig te verbeteren.**

Prioritering vanuit de Ferbiningsfase

Een veilige buurt en omgeving zijn essentieel om je prettig te voelen in je omgeving.

Het is ook een belangrijke voorwaarde om aansluiting te vinden bij de samenleving. De beleving van veiligheid wijkt soms af van de 'echte' veiligheidscijfers. Het is belangrijk om met mensen in gesprek te gaan over veiligheidsbeleving; dit kan per situatie en per persoon erg verschillen. Als gemeente willen we toegankelijk zijn voor mensen die hulp nodig hebben.

Mensen zien de fysieke omgeving graag beheersbaar, voorspelbaar en aantrekkelijk. Dit draagt bij aan het gevoel van veiligheid. Effecten van krimp, zoals leegstand, rotte kiezels en het verdwijnen van voorzieningen hebben effect op de beleving van de sociale veiligheid.

Er zijn zorgen over criminaliteit en overlast.

Inwoners geven dat ze zich zorgen maken hierover. We zetten daarom in op preventie.

Verkeersveiligheid is een aandachtspunt.

De inwoners noemen verschillende specifieke verkeersonveilige locaties. Het aanpakken daarvan heeft voor hen een hoge prioriteit.

Dit zegt de expert

- Slecht weggedrag kan worden aangepakt door gedragsafspraken te maken.
- Burgers moeten snelheid willen aanpassen voor een ander en niet vanwege de regels.
- Hierover het gesprek aangaan in de dorpen (en opvolging geven aan wat wordt opgehaald) draagt dus bij aan het verbeteren van de verkeersveiligheid

2.9 Eigen kracht van inwoners

We doen de komende jaren meer beroep op de eigen kracht van inwoners.

Hiervoor zijn twee redenen:

- Het versterken van de zelfredzaamheid wordt door de vergrijzing steeds belangrijker. De sterke sociale structuur draagt al bij aan deze zelfredzaamheid.
- De gemeente heeft nu de regie op allerlei fronten. In de komende jaren wordt ingezet op het meer loslaten en meer zeggenschap bij de omgeving neerleggen, conform de Omgevingswet.

Inwoners vinden een steunpunt in elk dorp gewenst.

We doen een beroep op de eigen kracht van inwoners en sociale structuur van dorpen, om zo de zelfredzaamheid van inwoners te vergroten.
We zetten in op meer invloed van onze bewoners. Ze mogen meer de regie pakken over zaken die te maken hebben met de leefbaarheid in het dorp.

We kiezen voor een zo uniform mogelijke aanpak, met daarbinnen ruimte voor maatwerk per dorp.

We laten het niet na om als gemeente in actie te komen als het moet. Als gemeente houden we de verantwoordelijkheid om gemeentebreed de leefbaarheid op peil te houden.

Prioritering vanuit de Ferbiningsfase

We gaan uit van de eigen kracht van inwoners en de sterke sociale structuur.

Onze inwoners zijn goed in het omzien naar elkaar. Waar ondersteuning nodig is voor kwetsbare inwoners organiseren we dat daarom zo zoveel mogelijk lokaal.

De basis is een kansrijke omgeving creëren voor jong en oud. Bijvoorbeeld door een goed en zichtbaar netwerk. We nodigen dorpsbelangen uit om met plannen te komen om zelfredzaamheid te vergroten. Als gemeente faciliteren we dit en we geven ruimte.

We denken mee met initiatieven vanuit de dorpen en we laten los.

We leggen de regie meer bij de dorpen. De gemeente denkt mee met initiatiefnemers en ondersteunt door middel van inzet van ambtenaren (dorpencoördinatoren) en budgetten.

Het loslaten betreft alles wat te maken heeft met de leefbaarheid in het dorp. Denk aan het tegengaan van eenzaamheid, de ondersteuning van kwetsbare mensen, het invulling geven aan het groenonderhoud of het werken aan de verkeersveiligheid.

Er wordt vaak een beroep gedaan op dezelfde mensen. We moeten daarom oppassen voor overbelasting van vrijwilligers.

Een uniforme aanpak met ruimte voor maatwerk.

In deze rolverschuiving biedt de gemeente een zo uniform mogelijke aanpak, om alle dorpen hetzelfde te bieden. Tegelijkertijd is duidelijk dat elk dorp anders is en dat het van belang is om aandacht te hebben voor de specifieke eigenschappen en hulpvragen per dorp. Daarom wordt binnen de uniforme aanpak ruimte gegeven voor maatwerk. Hiermee worden dorpen zo goed mogelijk in hun kracht gezet.

3 Oantreklik en duorsum: het landschap

3.1 Omgevingskwaliteit als kader

De omgevingskwaliteit is belangrijk voor de aantrekkelijkheid en de bruikbaarheid van de omgeving, maar ook voor de leefbaarheid. Er staan ons veel en grote opgaven te wachten, waardoor de omgevingskwaliteit onder druk komt te staan. Omgevingskwaliteit is een integraal onderwerp bij uitstek en is een verbindende factor voor de andere onderwerpen in dit hoofdstuk.

We vinden omgevingskwaliteit belangrijk en zien dit als kader voor toekomstige ontwikkelingen. Dit geven we vorm door middel van het bepalen van wat we essentieel vinden: een aantal gouden regels. Dit doen we samen met de Mienskip.

Omgevingskwaliteit is een belangrijke randvoorwaarde voor ontwikkeling.

En ook voor onze ambitie van een aantrekkelijke, gezonde, identiteitsbewuste en toekomstbestendige woon- en leefomgeving. Als we geen aandacht geven aan omgevingskwaliteit, dan verdwijnt het en kost het veel moeite, tijd en geld om het weer terug te krijgen. Bovendien wordt de binding van mensen met hun omgeving minder, met alle gevolgen van dien.

Omgevingskwaliteit is maatwerk en maken we vooral samen met de samenleving.

We bekijken per gebied en plek wat er kan; op de ene plek is meer mogelijk qua ontwikkeling dan de andere.

Omgevingskwaliteit laat zich niet vastleggen in harde regels.

Daarom willen we samen met de Mienskip definiëren wat dit is en dit vastleggen in een aantal gouden regels voor de omgeving.

Dit adviseren de experts:

- Maak procesregels met focus op werkwijzen in plaats van meetbare en kwantificeerbare normen.
- Beschrijf de gebiedsidentiteit, hieruit volgt wat essentieel is: de gouden regels.
- Zie omgevingskwaliteit als een kader voor (toekomstige) ontwikkelingen; dit gaat niet alleen over de situatie nu, maar ook vooral over de toekomstige situatie.

3.2 Beschermen en gebruiken van het landschap

Het landschap van Noardeast-Fryslân is prachtig en wordt erg gewaardeerd door inwoners. Rust, ruimte, groene omgeving, natuur, openheid en vergezichten zijn belangrijke waarden die hierbij worden genoemd. Er zijn allerlei ontwikkelingen die om ruimte vragen en hiermee potentieel druk leggen op het landschap.

We behouden de kwaliteiten van het landschap én laten het landschap waar mogelijk meebewegen met nieuwe ontwikkelingen. Dit doen we door het bieden van een helder kader.

Het landschap is één van de topkwaliteiten van Noardeast-Fryslân.

Rust, ruimte, openheid en groene omgeving worden het vaakst benoemd als prettige kenmerken van de gemeente. We zetten in op het behouden en versterken van landschappelijke waarden: hoofdstructuren en kernkwaliteiten.

We laten het landschap meebewegen met nieuwe ontwikkelingen

Het is zoeken naar de juiste balans, in gesprek met de samenleving. Het landschap zoals het er nu is, is juist gevormd door het gebruik ervan en daardoor is het door de tijd heen veranderd. Deze dynamiek is altijd aanwezig geweest. Dit meebewegen met de tijd laten we zorgvuldig verder verlopen, waarbij de kernkwaliteiten en parels worden beschermd. Hiervoor gebruiken we een helder kader. Dit kader ontstaat door de kwaliteiten uit onze Landschapsbiografie te vertalen naar beleid.

Versterk de beleving van het landschap door de verhalen te vertellen.

De verhalen van de kernkwaliteiten en plekken. Ook hier ligt een relatie met recreatie en toerisme.

De energie-opgave heeft een specifieke ruimtevraag.

De ambitie om 40% van het energieverbruik in de gemeente duurzaam op te wekken vraagt om een goede afweging met betrekking tot het landschap.

Dit adviseren de ervaringsdeskundigen:

- Zorg voor een zorgvuldige inpassing in het landschap, waarbij rust, ruimte en groen beschermd worden. Dit is belangrijk voor zowel inwoners als recreanten.
- Energievoorzieningen kunnen goed worden ingepast; dit vraagt om een goede analyse en om maatwerk.
- Een goed proces met de omgeving essentieel.

3.3 Cultureel erfgoed en archeologie

De gemeente is rijk aan cultureel erfgoed. Cultureel erfgoed is sfeerbepalend en belangrijk voor de identiteit van plekken. Cultureel erfgoed is daarom belangrijk voor het welbevinden van onze inwoners en ook voor de toeristische aantrekkelijkheid van het gebied.

We vinden het belangrijk om de historie zichtbaar en beleefbaar te maken. We hebben aandacht voor het behouden van cultureel erfgoed, zoals cultuurhistorisch waardevolle panden en landschappelijk en maritiem erfgoed.

Prioritering vanuit de Ferbiningsfase

De historische elementen en kenmerken willen we beschermen, beter zichtbaar en beleefbaar maken.

Dit doen we door kwaliteiten en kenmerken goed in kaart te brengen en deze als uitgangspunt bij nieuwe ontwikkelingen mee te nemen: cultureel erfgoed en archeologie als kernwaarde binnen het kader voor ruimtelijke ontwikkeling.

Experts zeggen:

Het is essentieel is om burgers intensief te betrekken bij het ophalen van belangrijke waarden in het gebied.

We streven naar gebiedsgerichte monumentenzorg.

Dat betekent: verschil tussen stad, dorp en buitengebied. Beschermde stads- en dorpsgezichten hebben een centrale rol, hier kunnen eventueel beschermde landelijke gezichten aan worden toegevoegd.

Cultureel erfgoed geeft dorpen, de stad en landschappen karakter.

Daarom is het belangrijk om cultuurhistorisch waardevolle panden goed te herbestemmen (waarbij de gemeente faciliteert). Dit vraagt om een balans tussen behoud van erfgoed en de ontwikkeling ervan, bijvoorbeeld door middel van andere invulling van historische panden. Ook vinden we het belangrijk om andere vormen van cultureel erfgoed, zoals landschappelijk en maritiem erfgoed, te behouden.

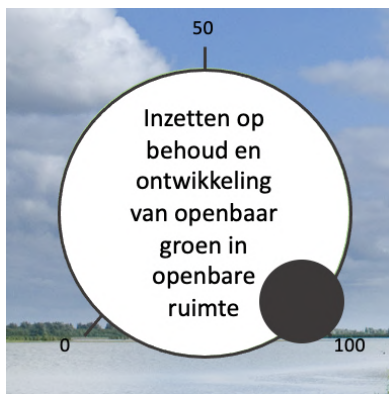
3.4 Kwaliteit openbare ruimte

De inrichting van de openbare ruimte draagt bij aan de identiteit en beleving van een gebied. De openbare ruimte is het gebied bij uitstek dat door iedereen gebruikt wordt. Het onderhoudsniveau van de openbare ruimte is een belangrijk aandachtspunt vanuit inwoners, waarbij vaak benoemd wordt dat er te weinig onderhoud plaats vindt. Specifiek worden hierbij de wegen genoemd.

We vinden het belangrijk om duidelijkheid te bieden richting inwoners over het onderhoudsniveau van openbare ruimte en wegen.

We zetten experimenteel in op zelfwerkzaamheid bij het onderhoud van de openbare ruimte.

We zetten in op behoud en ontwikkeling van openbaar groen in de openbare ruimte.

Prioritering vanuit de Ferbiningsfase

We kiezen voor een kwalitatieve inrichting van de openbare ruimte die past bij de identiteit. De uitwerking hiervan kan per plek verschillend zijn.

Het in standhouden van de groene openbare ruimte heeft verschillende voordelen. Naast een bijdrage aan de leefbaarheid kan dit worden ingezet voor klimaatadaptatie: voor wateropvang en ter voorkoming hittestress: opwarmen van de omgeving. Bij voorkeur zijn we terughoudend in het verkopen van openbaar groen. Bij het inrichten van de openbare ruimte sluiten we zoveel mogelijk aan bij de identiteit van het dorp.

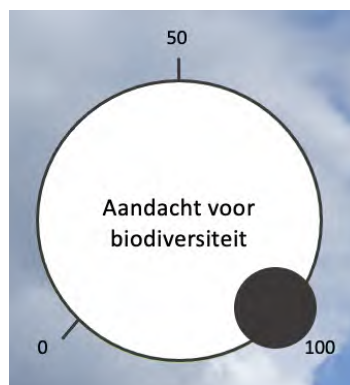
Voor inwoners is dit een belangrijk thema: zij zien graag meer openbaar groen in de omgeving en een verbetering in het algemeen onderhoud van de omgeving. We vinden het belangrijk om naar inwoners toe duidelijkheid te bieden over het beleid en over het onderhoudsniveau per plek, zodat de verwachtingen kloppen. Ook verkennen we de mogelijkheden voor zelfwerkzaamheid door inwoners. Ervaringsdeskundigen geven als advies: heb vertrouwen in de burger en ga het gesprek aan over wat een dorp zelf kan doen; heldere afspraken maken is hierbij belangrijk.

3.5 Natuur en biodiversiteit

Er is sprake van een afname van planten- en diersoorten, wereldwijd en ook in onze gemeente. Dit heeft effect op onder andere de voedselproductie en gezondheid. Inwoners maken zich zorgen over de achteruitgang van natuur en biodiversiteit.

We vinden het belangrijk dat er meer aandacht voor biodiversiteit komt en willen waar mogelijk inzetten op verhoging van de biodiversiteit.

We zetten in op kennisvergroting met betrekking tot biodiversiteit, onder inwoners en specifiek in de landbouw.

Prioritering vanuit de Ferbiningsfase

Verhogen van de biodiversiteit kan door goede randvoorwaarden voor de natuur.

Dit kan onder meer worden gedaan door het verhogen van het waterpeil in en rond natuurgebieden, het creëren van rustgebieden, een duurzaam groenbeleid, het bestrijden van invasieve exoten en het grijpen van kansen die zich voordoen. Ook het vergroenen van bebouwd gebied draagt bij. De potentie per plek voor het versterken van de biodiversiteit is verschillend. Verbindingen tussen gebieden zijn essentieel, dit vraagt om samenwerking tussen grondeigenaren en gebruikers.

Meer aandacht en meer kennis is belangrijk.

Omdat hiermee andere partijen worden aangezet tot het versterken van de biodiversiteit. Ook zet de gemeente in op het aansluiten bij bestaande initiatieven. Er is een belangrijke relatie met de verzilting: zout-zoet overgangen zijn interessant voor de biodiversiteit.

3.6 Landbouw

Meer dan 70% van het landschap wordt ingevuld door de landbouwsector. De landbouw zorgt voor veel werkgelegenheid en is een belangrijke economische drager. De landbouwsector is in transitie. De landbouw verduurzaamt en er ontstaan nieuwe vormen van bedrijfsvoering (o.a. kringlooplandbouw). Er is een relatie met de toeristische sector.

De verzilting is een specifieke uitdaging voor de landbouw in dit gebied. Het zoutgehalte in de bodem neemt geleidelijk toe. Er is landelijk weinig kennis over de effecten hiervan.

We hechten waarde aan het vergroenen van de landbouw.

We hechten waarde aan de levensvatbaarheid van agrarische bedrijven.

We zien het belang van het aanpassen van de landbouw aan de verzilting en zetten in op kennisvergroting met betrekking tot verzilting in de landbouwsector.

De druk op de agrarische sector om meer te vergroenen is groot.

De samenleving vraagt van de sector inzet op verduurzaming en verhogen biodiversiteit. Dit levert spanning op met de reguliere/traditionele bedrijfsvoering van agrariërs.

We hechten waarde aan zowel de verduurzaming als de levensvatbaarheid.

Hier is sprake van een spanningsveld. De rol van de gemeente is hierin beperkt; de gemeente faciliteert waar mogelijk en denkt mee door aan te haken in processen die lopen. Ook worden verbindingen gelegd, zoals met de energietransitie en met de recreatiesector.

De ruimtelijke kwaliteit is hierbij een randvoorwaarde. De intensieve landbouw wordt door een deel van de inwoners als onprettig ervaren. Grote stallen en intensieve veeteelt hebben volgens hen een negatief effect op het landschap en de natuur. In het ruimtelijk kwaliteitskader wordt hierin een afweging gemaakt.

Bodemdaling en de verzilting zijn uitdagingen voor de landbouw.

Er zijn (beperkt) mogelijkheden om de bodemdaling en verzilting tegen te gaan. Bijvoorbeeld door te stoppen met delfstoffenwinning en door het verhogen van het waterpeil. Het aanpassen op de veranderende omstandigheden (adaptatie) vergroot de levensvatbaarheid van bedrijven. We zijn dan ook voorstander van een tijdige transitie van de landbouw in verziltingsgevoelige gebieden. Dit kan bijvoorbeeld door gewassen te verbouwen die passen bij de nieuwe omstandigheden. Of door het vergroten van de zoetwaterberging of het aanleggen van alternatieve drainagesystemen. Dit begint bij kennis van de mogelijkheden.

We zetten dan ook in op kennisvergroting bij agrarische ondernemers in deze gebieden.

Een grote stap is het omzetten van sterk verzilte gebieden naar natuur. Hierbij geldt dat zout-zoet overgangen interessant zijn voor de biodiversiteit, dit biedt dus kansen.

Dit alles vraagt om een goede balans tussen landbouw, natuur en landschap en dit vraagt om zorgvuldige afwegingen. Bewustwording, kennisvergroting en flexibiliteit zijn essentieel. Ook het verbinden van opgaven en kansen (omgaan met verzilting, energietransitie, biodiversiteit recreatie en meer) is essentieel om hier zo goed mogelijk mee om te gaan.

De rol van de gemeente is beperkt.

Agrariërs zullen vanuit hun ondernemerschap zelf keuzes maken voor de toekomst. De gemeente kan bijdragen door faciliterend te zijn voor agrarisch ondernemers richting verduurzaming en biodiversiteit, door partijen met elkaar te verbinden, door kennisvergroting te stimuleren en door waar mogelijk regelgeving te verruimen.

3.7 Energietransitie

We staan aan het begin van een grote energietransitie en er komt een grote energieopgave op de gemeente af. Met onze ambitie voor duurzame energie beogen we een adequate bijdrage te leveren aan het terugdringen van klimaatverandering.

We hebben de ambitie om in 2030 minimaal 70% van de benodigde elektriciteit op een duurzame wijze op te wekken.

**We zetten zoveel mogelijk in op het lokaal organiseren van energievoorzieningen. Hierbij heeft de gemeente een faciliterende rol: enthousiasmeren en ontzorgen.
We bieden met betrekking tot de energie-opgave een duidelijk landschappelijk kader.**

De energietransitie vraagt letterlijk om ruimte en dus zijn er kaders nodig. Zeker omdat we met elkaar zuinig zijn op onze groene omgeving.

De grote energieopgave en -ambitie worden ingevuld vanuit de Regionale Energiestrategie.

Samen met bedrijven en inwoners wordt dit opgepakt. Er is helder beleid en een duidelijk kader nodig vanuit de gemeente, om de doelstellingen op zorgvuldige wijze te kunnen behalen.

Ons landschap is zeer open, waardoor de energietransitie veel impact kan hebben.

Daarom is zorgvuldige afweging nodig. De inwoners maken zich hier zorgen over. Er is met name weerstand tegen hoge windmolens. Door de energie-opgave te zien als een gezamenlijke ontwerp-opgave kunnen er integrale plannen worden gemaakt met lokaal draagvlak. Energievoorzieningen kunnen met maatwerk goed worden ingepast in het landschap. Dit vraagt een goed proces met de samenleving en een goede analyse. De kwalitatief goede landbouwgrond moet niet compleet ten koste gaan van windmolens/zonneparken.

Zoveel mogelijk lokaal.

Er wordt ingezet op het zoveel mogelijk lokaal organiseren van de energievoorziening. Bijvoorbeeld door energiecoöperaties. Hierbij is aandacht voor het milieu en voor duurzame innovaties. Naast lokale opwekking is ook grootschaligere opwekking nodig om de doelstellingen te behalen.

De rol van de gemeente moet met name faciliterend zijn.

Enthousiasmeren van bevolking, ontzorgen van initiatiefnemers en aanstellen van ambassadeurs.

3.8 Klimaatadaptatie en water

De klimaatverandering leidt tot uitdagingen binnen de gemeente, met name met betrekking tot water. De zeespiegelstijging vraagt om mogelijke aanpassing van de dijken. Stortbuien en langdurige regen zorgen voor wateroverlast. In algemene zin vraagt de klimaatopgave om ruimte; er zijn kaders nodig.

We zetten in op het creëren van een waterrobuuste omgeving.

We vinden het nemen van maatregelen ter preventie van hittestress belangrijk.

Prioritering vanuit de Ferbiningsfase

Door het creëren van een water robuuste omgeving kunnen we schade voorkomen.

Dit vraagt om het maken van ruimte voor waterberging, om meer groen en vermindering van het verhard oppervlak en mogelijk om dijkversterking. Hier ligt een belangrijke relatie met het thema 'kwaliteit openbare ruimte'. We sluiten we waar mogelijk aan bij wat er al is: de uitgangspunten uit de provinciale omgevingsvisie en vanuit het waterschap.

Voorkomen van hittestress in de sterk verstedelijkte gebieden is belangrijk.

Denk daarbij aan de binnenstad van Dokkum en de grote bedrijventerreinen.

3.9 Recreatie en toerisme

De recreatie- en toerismesector heeft kansen om te groeien, dit wordt door zowel inwoners als deskundigen benoemd. De gemeente heeft een prachtig landschap met als grote parels en trekkers de Waddenzee en het Lauwersmeer.

We vinden het belangrijk om recreatie en toerisme in balans met het landschap en de samenleving te stimuleren.

We geven vooral ruimte aan kleinschalige vormen van toerisme.

Prioritering vanuit de Ferbiningsfase

Kansen voor de leefbaarheid en voor het stimuleren van de lokale economie.

De recreatie- en toerismesector is een belangrijke sector voor de gemeente. Het aantrekkelijke landschap wordt zo extra benut. Zolang het toerisme in balans is met de natuur en het landschap, wordt dit als positief ervaren door de inwoners. Er is een ambitie om te groeien. Dit vraagt om het verder ontwikkelen van het toeristisch product en het beter vermarkten hiervan. Grootschalig toerisme past minder goed in het gebied.

Voorkom dat er spookdorpen ontstaan.

Als er relatief veel woningen in een dorp als recreatiewoning of B&B worden gebruikt kan dit leiden tot leegstand buiten het toeristisch seizoen.

3.10 Circulaire economie

We willen graag verduurzamen. Daarom zijn we voorstander van zoveel mogelijk hergebruik en het terugdringen van reststoffen. Circulaire economie is een relatief nieuw beleidsterrein. Er zijn kaders nodig.

We zetten in op zo veel mogelijk gesloten kringlopen: een circulaire economie.

Prioritering van vanuit de Ferbiningsfase

De gemeente zet in op het zoveel mogelijk stimuleren en faciliteren van de circulaire economie. Mogelijkheden liggen onder andere binnen de gebouwde omgeving, het watergebruik en – opslag en binnen biodiversiteit en de samenleving (o.a. inzet afval als nieuwe grondstof). Mogelijkheden die worden onderzocht zijn:

- Zoals het rijk heeft besloten dat nieuwbouwwoningen geen gasaansluiting meer krijgen, kan een gemeente regels opnemen over de wijze waarop met grondstoffen wordt omgegaan in de bouw.
- Er kan ingezet worden op gescheiden watersystemen, kunnen inwoners worden ondersteund bij het maken van keuzes voor duurzame energie en voedsel dat uit de buurt komt.
- De gemeente kan zelf aan de slag gaan met circulair inkopen, zodat bedrijven die met innovatieve producten in deze lijn bezig zijn, ook echt gestimuleerd worden.
- Ook het instellen van regelvrije zones waarbinnen geëxperimenteerd kan worden met nieuwe technieken, kan een stevige stimulans zijn voor bedrijven om die dan ook te ontwikkelen. Juist omdat ze de kans krijgen deze in de praktijk te toetsen en te tonen.
- De gemeente kan als organisatie met voorbeeldfunctie zelf het vervoer binnen een redelijke termijn fossielvrij maken, nieuw- en verbouw uitsluitend nog circulair laten zijn en de ruimte geven om met nieuwe duurzame materialen in de grond-, weg- en waterbouw te experimenteren.

Het beleid rondom circulaire economie is nog volop in ontwikkeling. De eerste keuzes met betrekking tot dit beleid worden opgenomen in de omgevingsvisie.

4 Alle uitgangspunten vanuit Ferbining op een rij

De uitgangspunten voor de omgevingsvisie van Noardeast-Fryslân, die uit het participatieproces naar voren zijn gekomen, zijn:

4.1 ûndernimmend, fitaal, sûn: de mensen en hun leefomgeving

- We vinden het belangrijk dat er voldoende en geschikte woningen zijn, passend bij de vraag.
- We stimuleren de verduurzaming van de woningvoorraad.

- We zetten in op goede, betaalbare en bereikbare voorzieningen. Om de voorzieningen duurzaam in stand te kunnen houden is bundeling soms onvermijdelijk, vaak in de grotere kernen. Dit vraagt een zorgvuldige afweging, die er per type voorziening anders uitziet.

- We stimuleren een gezonde levensstijl.
- We zetten in op het creëren van een stimulerende leefomgeving voor gezond gedrag.
- We creëren voorzieningen voor ouderen ter preventie van eenzaamheid.

- We vinden het belangrijk dat kinderen in Noardeast-Fryslân gezond en veilig kunnen opgroeien. Dit vraagt om een goed opvoedklimaat en kansrijke omgeving, met de daarbij behorende voorzieningen (scholen en sport, zichtbaar netwerk van ondersteuning).
- We zetten in op het creëren van een leefomgeving die bijdraagt aan een veilig gevoel voor inwoners.
- We zetten in op preventie van criminaliteit en overlast.

- We vinden het belangrijk om de verkeersveiligheid waar nodig te verbeteren.
- We zetten in op versterking van het fietswegenetwerk. We hechten waarde aan een passend openbaar vervoersnetwerk, met balans tussen betaalbaarheid en bereikbaarheid.

- We vinden het versterken van het economisch klimaat essentieel. Daarom stimuleren we flexibiliteit en innovatie bij bedrijven. Ook bieden we ruimte aan bedrijvigheid bij en in de dorpen en Dokkum, voor zover dit past bij aard en schaal van de kern.
- We zetten in op het verbeteren van de aansluiting tussen het onderwijs en de arbeidsmarkt.
- We hechten waarde aan een goed werkende en inclusieve arbeidsmarkt, waarin zoveel mogelijk mensen (naar vermogen) mee kunnen doen.

- We willen als gemeente toegankelijk zijn en blijven voor alle inwoners.

- We vinden het belangrijk om in gesprek te gaan en blijven met inwoners over ontwikkelingen.
- We doen een beroep op de eigen kracht van inwoners en sociale structuur van dorpen, om zo de zelfredzaamheid van inwoners te vergroten.
- We zetten in op meer invloed van onze bewoners. Ze mogen meer de regie pakken over zaken die te maken hebben met de leefbaarheid in het dorp.
- We kiezen bij het overdragen van invloed naar de dorpen voor een zo uniform mogelijke aanpak, met daarin ruimte voor maatwerk per dorp.
- We doen een beroep op eigen kracht van de inwoners als het kan, maar laten het niet na om als gemeente in actie te komen als het moet. Als gemeente houden we de verantwoordelijkheid om gemeentebreed de leefbaarheid op peil te houden.

- We zetten in op het versterken van regiostad Dokkum en op het behoud van de voorzieningen.
- We zetten in op een totaalbeleving van het stadscentrum van Dokkum; een goede balans tussen winkels, horeca, activiteiten en bezienswaardigheden.
- We ondersteunen en behouden karakteristieke en historische gebouwen.

4.2 Oantreklik en duorsum: het landschap

- We vinden omgevingskwaliteit belangrijk en zien dit als kader voor toekomstige ontwikkelingen. Dit geven we vorm door middel van het bepalen van wat we essentieel vinden: een aantal gouden regels. Dit doen we samen met de Mienskip.

- We behouden de kwaliteiten van het landschap én laten het landschap waar mogelijk meebewegen met nieuwe ontwikkelingen. Dit doen we door het bieden van een helder kader en maatwerk.

- We vinden het belangrijk dat er meer aandacht voor biodiversiteit komt en willen waar mogelijk inzetten op verhoging van de biodiversiteit.
- We zetten in op kennisvergroting met betrekking tot biodiversiteit, onder inwoners en ook in de landbouw.

- We hechten waarde aan het vergroenen van de landbouw.
- We hechten waarde aan de levensvatbaarheid van agrarische bedrijven.
- We zien het belang van het aanpassen van de landbouw aan de verzilting en zetten in op kennisvergroting met betrekking tot verzilting in de landbouwsector.

- We hechten belang aan de regionale ambitie om in 2025 minimaal 40% van de verbruikte energie duurzaam op te wekken.
- We zetten zoveel mogelijk in op het lokaal organiseren van energievoorzieningen. Hierbij heeft de gemeente een faciliterende rol: enthousiasmeren en ontzorgen.
- We bieden met betrekking tot de energie-opgave een duidelijk landschappelijk kader.

- We vinden het belangrijk om recreatie en toerisme in balans met het landschap en de samenleving te stimuleren. We geven vooral ruimte aan kleinschalige vormen van toerisme.

- We vinden het belangrijk om de historie zichtbaar en beleefbaar te maken.
- We hebben aandacht voor het behouden van cultureel erfgoed, zoals cultuurhistorisch waardevolle panden en landschappelijk en maritiem erfgoed.

- We vinden het belangrijk om duidelijkheid te bieden richting inwoners over het onderhoudsniveau van openbare ruimte en wegen.
- We zetten experimenteel in op zelfwerkzaamheid bij het onderhoud van de openbare ruimte.
- We zetten in op behoud en ontwikkeling van openbaar groen in de openbare ruimte.

- We zetten in op zo veel mogelijk gesloten kringlopen: een circulaire economie.

- We zetten in op het creëren van een water robuuste omgeving.
- We vinden het nemen van maatregelen ter preventie van hittestress belangrijk.

5 Uitgangspunten vanuit recent vastgesteld beleid

Naast de bovenstaande uitgangspunten, die voortkomen uit de Ferbiningsfase, zijn er nog meer uitgangspunten die van belang zijn voor de omgevingsvisie. De bestaande beleidsuitgangspunten zijn al meegenomen in de Ferbiningsfase, maar tijdens deze fase is er ook nieuw beleid vastgesteld. De uitgangspunten worden hier kort benoemd.

5.1 Woonvisie 2020 - 2025

Op 21 januari 2021 is de Woonvisie 2020-2025 door de gemeenteraad vastgesteld. Deze visie is belangrijk voor de Omgevingsvisie. De volgende hoofd- en uitgangspunten lichten we eruit:

Noardeast-Fryslân staat bekend om het prettige woonklimaat en de gevarieerde woonomgeving met grotere en kleinere kernen.

- We willen werken aan versterking van die kwaliteit: een ideale plek zijn voor mensen die een woning zoeken in een ruime en groene omgeving, waarin de grote en kleine kernen elkaar aanvullen.
- We willen dat de sociale kwaliteit in onze kernen een goede reden is om in het gebied te blijven of komen wonen.
- We willen ervoor zorgen dat de bestaande voorraad in de toekomst voldoende kwaliteit biedt, als bindende kwaliteit voor mensen in onze gemeente. Daarmee behouden we doorstroming van mensen naar voor hen passende woningen en voorkomen we leegstand in zowel de huursector als de koopsector. In de basis biedt onze bestaande woningvoorraad voldoende mogelijkheden om op de lange termijn voor veel verschillende doelgroepen aantrekkelijk te zijn en te blijven.

De ambitie hebben we vertaald naar 7 speerpunten voor de komende jaren:

1. Toekomst geven aan bestaande woningen en buurten;
2. Nieuwbouw in stad, dorpen en wijken, omgaan met groei en krimp;
3. Ontwikkeling van de sociale huurvoorraad: betaalbaar, beschikbaar en kwaliteit;
4. Wonen en zorg in dorpen en wijken;
5. Energietransitie en verduurzaming;
6. Leefbare dorpen: sociaal en veilig, met bereikbare voorzieningen;
7. Samenwerking gemeente, belanghebbenden en bewoners.

5.2 Mobiliteitsvisie

In januari 2020 hebben de ANNO-gemeenten de mobiliteitsvisie voor de regio Noordoost-Friesland vastgesteld. Deze visie is belangrijk voor de Omgevingsvisie. De volgende uitgangspunten lichten we eruit:

- Het is goed wonen, werken en leven in de regio Noordoost Fryslân.
- Bereikbaarheid van de voorzieningen in en rondom onze regio is hiervoor een belangrijke randvoorwaarde. We willen dat al onze inwoners en gasten kunnen gaan waar ze naartoe willen. Op een gezonde, vlotte, veilige en duurzame manier.

- Iedereen kan kiezen hoe hij wil reizen en het is makkelijk overstappen.
- De fiets, bus, trein en/of auto brengt je vlot en veilig op je bestemming.
- We gaan voor duurzame en gezonde mobiliteitskeuzes en ruimtelijke kwaliteit.
- We benutten de bestaande infrastructuur zo goed mogelijk (met de digitale mogelijkheden van nu en de toekomst).

5.3 De Versnellingsagenda

Het versterken van het economisch klimaat en bedrijvigheid is van essentieel belang. We willen ondernemend zijn. Dit draagt bij aan de economische vitaliteit, het verdienend vermogen en de leefbaarheid in onze gemeente.

- We zetten in op groei van het BRP met € 400 miljoen in 2025 in de regio. Dat is een economische groei van 18% (jaarlijks gemiddeld 1,7%).
- De werkgelegenheid blijft daarmee stabiel
- We maken daarmee een grote innovatieslag en de arbeidsproductiviteit zal stijgen met 18%

Dit is nodig om concurrerend te blijven en de gewenste groeisprong te maken.

Regiodeal

De Regiodeal Noordoost-Fryslân zet in op de versterking van onderwijs & arbeidsmarkt, innovatie & ondernemerschap en regionale samenwerking & marketing. Een pakket aan projecten moet de economie laten groeien: de Versnellingsagenda. De investeringen en uitvoering ervan zijn een gezamenlijke verantwoordelijkheid van overheid, ondernemers en onderwijs. De organisatie Qop is hierbij de aanjager. Rijk, provincie Fryslân en de 4 Noordoost Friese gemeenten hebben tot 2025 hiervoor ruim € 29 miljoen beschikbaar gesteld.

De Versnellingsagenda heeft acht programma's:

- Arbeidsmobiliteitsplein
- Wendbaar vakmanschap
- Bouwen aan Ambitie
- Campus voor bouwen en nieuwe materialen
- Shared Facility Center
- Lerend Ondernemersnetwerk
- Economische ontwikkeling van de landbouw
- Regiomarketing

5.4 Visie Toerisme en Recreatie

De regionale visie Land waar je landt; eropuit in de regio Noordoost-Fryslân: een gezamenlijke **visie op toerisme en recreatie** in Noordoost-Fryslân 2020-2030 is door de gemeenteraad vastgesteld op 6 februari 2020.

- Wij willen de komende jaren meer toeristen en recreanten in Noordoost-Fryslân verwelkomen.

We willen profiteren van de (landelijke) groei van het (inter)nationaal toerisme. We sluiten met onze ambitie en doelen aan bij de landelijke ontwikkelingen en position paper⁴ van de provincie Fryslân: *“een fair share aandeel buitenlandse gasten in Friesland t.o.v. de rest van Nederland, resulterend in een groeipercentage van 100% meer binnen- en buitenlandse gasten tussen nu en 2030”*.

Een vitale vrijetijdseconomie kan zorgen voor een prettige en gezonde woon- en leefomgeving, kan bijdragen aan het behoud van natuur- en cultuurerfgoed. En in een veranderende economie toekomstbestendige banen bieden (people, planet, profit).

De groei van recreatie en toerisme:

- zorgt voor meer omzet en meer banen en een betere leefomgeving voor onze eigen inwoners;
- draagt bij aan het stimuleren van de lokale (vrijetijds)economie en het in standhouden en (door)ontwikkelen van bestaande en nieuwe voorzieningen. Daar kunnen ook onze eigen inwoners van profiteren.

De groei van recreatie en toerisme moet verder bijdragen aan de volgende maatschappelijke opgaven:

- Instandhouding van lokale voorzieningen.
- Instandhouding van cultureel erfgoed. Herbestemming biedt een kans om een deel van dit erfgoed te behouden en te versterken voor de toekomst, in samenwerking met de ondernemers.
- Een prettige leefomgeving voor eigen inwoners door aantrekkelijke routestructuren (te fiets, te voet of via het water).
- Het welbevinden van inwoners. Voldoende recreatiemogelijkheden zorgen ervoor dat onze inwoners kunnen ontspannen en meer bewegen, wat een positief effect heeft op de gezondheid.

5.5 Detailhandelsstructuurvisie Dokkum

Op 17 oktober 2019 is de Detailhandelsstructuurvisie verzorgingsgebied Dokkum vastgesteld. We willen:

- Een duurzame verzorgingsstructuur in de regio, meer specifiek in het door Dokkum te bedienen verzorgingsgebied.
- Een gezonde detailhandelsstructuur in de regio.
- Behoud van detailhandel in de dorpen.
- Een toekomstbestendige binnenstad met een substantieel grotere bezoekersstroom.

- Dokkum als regiostad als volwaardig onderdeel van het provinciaal stedelijk netwerk
- voorkomen dat door een te groot totaal verkoopvloeroppervlak het supermarktaanbod aan kwaliteitsverlies komt te lijden.

Balans tussen regio en stad

Dokkum profileert zich op diverse beleidsterreinen nadrukkelijk als 'regiostad'. Regionale voorzieningen worden in Dokkum geconcentreerd. Voor de niet-dagelijkse winkelsector wordt zoveel mogelijk gestreefd naar concentratie van winkels in de binnenstad van Dokkum

Ambities voor de detailhandelsstructuur in verzorgingsgebied Dokkum:

Een dynamisch en leefbaar centrum voor inwoners van Dokkum en de regio, toeristisch-recreatieve bezoekers en ondernemers.

- Een duurzame winkelstructuur die zowel voor ondernemers als eigenaren aantrekkelijk is om in te investeren en consumenten voorziet in een zo compleet en divers mogelijk aanbod.
- Een kwalitatief goed en aantrekkelijk woon- en leefklimaat voor inwoners, met aantrekkelijke centra en ontmoetingsplekken op korte afstand.

5.6 Beleidskader Zonne-energie 2020

Op xxxxx is door de gemeenteraad het beleidskader Zonne-energie vastgesteld. De notitie geeft een beeld van het gemeentelijke beleid. Het is ook een toetsingskader voor bestaande en nieuwe initiatieven voor zonne-energie.

In het beleidskader zijn de volgende ijkpunten verwoord:

- Gemeentelijke ambitie: minimaal 70% van de elektriciteit verduurzamen in 2030
- (Inter)nationaal: 100% duurzame energie in 2050

Dit brengt de volgende opgave met zich mee:

- een jaarlijkse energiebesparing van 1,5% en een aandeel zonne-energie van 30% van de totale energiemix.
- 2030: 214 Terajoule / 68 hectare
- 2050: 520 Terajoule / 165 hectare

Zonnepanelen op daken is een vorm van zonne-energieopwekking die tegenwoordig al vrij veel voorkomt en maatschappelijk (grotendeels) geaccepteerd lijkt te zijn. Om (voldoende) ruimte te geven aan het behalen van de gestelde zonne-energieopgave wil de gemeente ook zorgvuldig kijken naar mogelijkheden voor grondopstellingen van zonnepanelen. De beleidsnotitie behandelt de gemeentelijke kaders voor zowel dakopstellingen als verschillende vormen van grondopstellingen.

- We sluiten zo weinig mogelijk zonne-energie-initiatieven op voorhand uit
- We willen op basis van ruimtelijke en maatschappelijke aanvaardbaarheid maatwerk leveren en evenwichtig beleid voeren.
- We verwachten een belangrijke bijdrage aan de ambitie vanuit de particuliere markt.
- De gemeente neemt een faciliterende rol in.
- Initiatiefnemers moeten vooral zelf een passend initiatief kunnen presenteren.

Bij de afweging van initiatieven wordt de zogenaamde Zonneladder gehanteerd.

ZONNELADDER

Opwekken van zonne-energie kan op verschillende manieren, die allemaal een andere ruimtelijke impact hebben. We gebruiken de 'Zonneladder', waarbij we het liefst kiezen voor de initiatieven die zo laag mogelijk op de ladder zitten. Want hoe lager op de ladder, hoe kleiner de impact.

De Zonneladder brengt hiërarchie aan in het beoordelen van de geschiktheid van locaties. Als locaties op een lagere trede van de ladder, voor een bepaald initiatief, niet voldoende beschikbaar of geschikt zijn, komen locaties op een hogere trede in beeld. We proberen zoveel mogelijk de grondgebonden initiatieven in het landschap te voorkomen. Trede 3 is in principe uitgesloten.

3
2
1
0

GRONDGEBOUNDEN ZONNEPANELEN

In landelijk gebied/landschap.

In het landelijk gebied: nabij bestaand stedelijk gebied, direct in aansluiting op bestaande bouwpercelen, op bijzondere locaties (niet agrarisch en natuur) en langs infrastructuur.

Binnen bestaand stedelijk gebied of op bestaande bouwpercelen in het landelijk gebied.

GEBOUWGEBOUNDEN ZONNEPANELEN

Dakopstellingen.

Naast de Zonneladder is een Visiekaart ontwikkeld. Deze maakt inzichtelijk welke kansrijke locaties er zijn voor zonne-energie-initiatieven. Daarbij wordt onderscheid gemaakt in drie landschapstypen. Initiatieven die het opwekken van zonne-energie combineren met ander ruimtegebruik, hebben een grotere kans van slagen. Specifieke aandacht voor mogelijkheden om de biodiversiteit te versterken, wordt gewaardeerd.

- In de rood gemarkeerde gebieden kunnen geen initiatieven gerealiseerd worden. Landschaps- en natuurwaarden zorgen dat deze gebieden uitgesloten zijn.
- De werdevogelgebieden zijn gerasterd weergegeven. Hier gelden aanvullende voorwaarden.
- Initiatieven moeten altijd rekening houden met algemene landschapskenmerken en specifieke gebiedskenmerken.

BIJLAGE 4

Foto van de Leefomgeving

RAPPORT

Foto van de leefomgeving Noardeast-Fryslân

Referentiesituatie

Klant: Gemeente Noardeast-Fryslân

Referentie: BI9423-RHD-XX-XX-RP-X-0001

Status: Concept/1

Datum: 12 september 2023

HASKONINGDHV NEDERLAND B.V.

Euvelgunnerweg 25A
9723 CV Groningen
Netherlands
Mobility & Infrastructure

+31 88 348 53 00 **T**
info@rhdhv.com **E**
royalhaskoningdhv.com **W**

Titel document: Foto van de leefomgeving Noardeast-Fryslân

Sub titel: Referentiesituatie
Referentie: BI9423-RHD-XX-XX-RP-X-0001
Status: Concept/1
Datum: 12 september 2023
Projectnaam: PlanMER-NF-Ddiel
Projectnummer: BI9423

Classificatie

Open

Behoudens andersluidende afspraken met de Opdrachtgever, mag niets uit dit document worden verveelvoudigd of openbaar gemaakt of worden gebruikt voor een ander doel dan waarvoor het document is vervaardigd. HaskoningDHV Nederland B.V. aanvaardt geen enkele verantwoordelijkheid of aansprakelijkheid voor dit document, anders dan jegens de Opdrachtgever.

Let op: dit document bevat mogelijk persoonsgegevens van medewerkers van HaskoningDHV Nederland B.V.. Voordat publicatie plaatsvindt (of anderszins openbaarmaking), dient dit document te worden geanonimiseerd of dient toestemming te worden verkregen om dit document met persoonsgegevens te publiceren. Dit hoeft niet als wet- of regelgeving anonimiseren niet toestaat.

Inhoud

1	Inleiding	1
1.1	Aanleiding	1
1.2	Aanpak Foto van de leefomgeving	1
1.3	Methodiek beoordeling	2
2	Beoordelingskader	2
3	Referentiesituatie	5
3.1	Wonen en voorzieningen	5
3.2	Bereikbaarheid	8
3.3	Economie	12
3.4	Natuur en biodiversiteit	14
3.5	Landschap, cultuurhistorie en archeologie	19
3.6	Bodem en water	27
3.7	Klimaat(adaptatie)	33
3.8	Energietransitie	36
3.9	Gezondheid	39
3.10	Veiligheid	44
4	Conclusie	46

Tabellen

Tabel 1.1: Beoordeling referentiesituatie	2
Tabel 2 Beoordelingskader	2
Tabel 3: Wettelijke grenswaarde en WHO-advieswaarden voor luchtkwaliteit in Nederland (RIVM, 2019)	40

Figuren

Figuur 1 (bron: CBS Statline, 2021)	7
Figuur 2 Ontsluitingskaart OV (bron: Atlas van de Regio, PBL, 2020)	9
Figuur 3 Score Noardeast-Fryslân Fietsgemeente 2022 (bron: Fietsersbond, Fietsstad, 2022)	10
Figuur 4 Regionale fietsroutes (bron: Atlas van de Leefomgeving, Stichting Landelijk Fietsplatform, 2022)	11
Figuur 5 Landelijke fietsroutes (bron: Atlas van de Leefomgeving, Stichting Landelijk Fietsplatform, 2022)	11
Figuur 6 regionale en nationale wandelroutes (bron: Atlas van de Leefomgeving, Stichting Wandelnet, 2022)	12
Figuur 7 Werkgebied in de gemeente Noardeast-Fryslân (bron: Atlas van de Regio, CBS 2015)	14
Figuur 8 project Vijfhuizen in gebied Bûtendyks (bron: It Fryske Gea, 2018)	16
Figuur 9 Natura 2000 Lauwersmeer (bron: Friesland Natura 2000, Ministerie van Natuur en Landbouw, 2023)	16
Figuur 10 Stikstofdepositie 2018 (Ntot)(mol/ha/jaar) (bron: Atlas Natuurlijk Kapitaal, Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, 2018)	17
Figuur 11 Ligging Natuurnetwerk Nederland	18
Figuur 12 Mate van donkerte in de gemeente Noardeast-Fryslân aan de hand van lichtemissie (bron: Atlas van de Leefomgeving, RIVM 2021)	19
Figuur 13 Nationaal park en voormalig nationaal landschap	21
Figuur 14 Reliëf (bron: AHN (Actueel Hoogtebestand Nederland))	21
Figuur 15 Te onderscheiden microreliëf (bron: AHN (Actueel Hoogtebestand Nederland))	22
Figuur 16 Vaarwegen en natuurlijk waterlopen (bron: Digitale landschapsatlas Noardeast-Fryslân, 2023)	22
Figuur 17 Historisch cultuurlandschap (bron: Digitale landschapsatlas Noardeast-Fryslân 2023)	23
Figuur 18 Elzensingels in de Noardlike Fryske Wâlden (bron: Digitale landschapsatlas Noardeast-Fryslân, 2023)	23

Figuur 19 Terpen en de zomerpolder Butendyks (bron: Digitale landschapsatlas Noardeast-Fryslân, 2023)	24
Figuur 20 Indicatieve kaart archeologische waarden (bron: Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed, 2023)	25
Figuur 21 FAMKE – steentijd, bronstijd	25
Figuur 22 FAMKE – ijzertijd, middeleeuwen	26
Figuur 23 voormalige storplaatsen omgeving Dokkum (bron: Bodematlas, Provincie Fryslân)	28
Figuur 24 voormalige storplaatsen omgeving Kollum (bron: Bodematlas, Provincie Fryslân)	29
Figuur 25 voormalige storplaatsen landelijk gebied Hallum, Marrum en Ferwert (bron: Bodematlas, Provincie Fryslân)	29
Figuur 26 Gemiddeld hoogste grondwaterstand (GHG), klimaateffectatlas.nl	30
Figuur 27 Gemiddeld laagste grondwaterstand (GLG), klimaateffectatlas.nl	31
Figuur 28 verzilting van grondwater in Nederland (bron: atlasnatuurlijkkapitaal.nl)	32
Figuur 29 verzilting van grondwater in Noardeast-Fryslân (bron: atlasnatuurlijkkapitaal.nl)	32
Figuur 30 Kans op water op straat, bron: Klimaateffectatlas, Deltares 2021	34
Figuur 31 Klimaateffectatlas	34
Figuur 32 Hoeveelheid grijs per wijk (bron: Klimaateffectatlas, Cobra Groeninziichten 2021)	35
Figuur 33 Hoeveelheid groen per wijk (bron: Klimaateffectatlas, Cobra Groeninziichten, 2021)	35
Figuur 33 Totaal bekende CO ₂ -uitstoot in Noardeast-Fryslân per jaar, Klimaatmonitor 2023	37
Figuur 34 CO ₂ -uitstoot energieverbruik sectoren in Noardeast-Fryslân per jaar, Klimaatmonitor, 2023	37
Figuur 35 CO ₂ -uitstoot t.g.v. aardgas- en elektriciteitsverbruik in Noardeast-Fryslân per jaar, Klimaatmonitor 2023	37
Figuur 36 Percentage bekende hernieuwbare energie in Noardeast-Fryslân per jaar, Klimaatmonitor 2023	38
Figuur 37 Bekende hernieuwbare elektriciteit per inwoner in Nederland met gemeente Noardeast-Fryslân rood omlijnd	38
Figuur 38 Stand van zaken opwek gemeente Noardeast-Fryslân, 2022	39
<i>Figuur 39: Jaargemiddelde stikstofdioxide concentratie (NO₂) in de gemeente Noardeast-Fryslân in 2020 (Atlas van de leefomgeving, 2023)</i>	41
Figuur 40 Jaargemiddelde fijnstof concentratie (PM10) in de gemeente Noardeast-Fryslân in 2019 (bron: Atlas van de leefomgeving, 2021)	41
Figuur 41 Jaargemiddelde fijnstof concentratie (PM2.5) in de gemeente Noardeast-Fryslân in 2019 (bron: Atlas van de leefomgeving, 2021)	42
Figuur 42 Geluidsoverlast in de gemeente Noardeast-Fryslân (bron: Atlas voor de Leefomgeving, RIVM, 2020)	43
Figuur 43 Kernindicator beweegvriendelijke omgeving (bron: Mulier instituut, 2022)	44
Figuur 44 kwetsbare objecten in gemeente Noardeast-Fryslân (bron: Atlas voor de Leefomgeving, IPO, 2017)	45

Figuur 45 veiligheidsinformatie milieubelastende activiteiten in gemeente Noardeast-Fryslân (Ministerie IenW Register Externe Veiligheid, 2023)	45
Figuur 46 Geregistreerde verkeersongevallen in gemeente Noardeast-Fryslân (bron: bestand geRegistreerde ongevallen in Nederland, 2023)	46

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

De gemeente Noardeast-Fryslân werkt aan de vernieuwing van haar omgevingsbeleid. Het deel van het omgevingsbeleid dat beschrijft hoe de fysieke leefomgeving in Noardeast-Fryslân zich op de langere termijn ontwikkelt en wat de gemeente daar op hoofdlijnen aan wil doen is de Omgevingsvisie. Met de Omgevingsvisie bereidt de gemeente Noardeast-Fryslân zich voor op de invoering van de Omgevingswet, die zal worden ingevoerd op 1 januari 2024. In de Omgevingswet is de Omgevingsvisie hét instrument om samenhang in het beleid voor de fysieke leefomgeving aan te brengen. De Omgevingsvisie is een strategische beleidsvisie waarin opgaven en ambities voor de leefomgeving zijn opgenomen voor de lange termijn (2030). Ook geeft het op hoofdlijnen inzicht in richtinggevende keuzes waarmee de gemeente invulling wil geven aan het behalen van de ambities. Verdere uitwerking van die keuzes vindt na vaststelling van de Omgevingsvisie plaats in instrumenten zoals bijvoorbeeld het omgevingsplan en programma's.

Om tot een gedegen afweging te komen van het beleid zoals dat een plek krijgt in de Omgevingsvisie van Noardeast-Fryslân is besloten om een omgevingseffectenscan (OES)¹ uit te voeren. Het doel hiervan is om het leefomgevingsbelang mee te nemen in de besluitvorming over de visie en bij verdere uitwerking van het beleid in vervolgbesluiten, zoals het omgevingsplan.

In dit rapport staat de Foto van de leefomgeving beschreven. **Hoofdstuk 2** bevat het beoordelingskader, opgesteld in samenwerking met verschillende beleidsmedewerkers van de gemeente. Alvorens de te maken beleidskeuzes te beoordelen, is het belangrijk te kijken waarmee vergeleken wordt: waar staat de gemeente nu? Wat zijn de autonome ontwikkelingen en de effecten van reeds vastgesteld beleid? Deze referentiesituatie wordt beschreven in **Hoofdstuk 3**. In een later stadium zullen de knelpunten uit deze OES worden gespiegeld aan de Omgevingsvisie om te beoordelen of deze verbeterd of opgelost worden door beleid en maatregelen van de Omgevingsvisie. Mogelijk wordt de Omgevingsvisie hierop aangescherpt.

1.2 Aanpak Foto van de leefomgeving

Deze Foto van de leefomgeving brengt de nulsituatie en de autonome ontwikkelingen van de omgeving in Noardeast-Fryslân in beeld. Dit is gedaan op basis van onderstaande twee stappen.

Stap 1: Opstellen beoordelingskader

In het beoordelingskader (zie Hoofdstuk 2) zijn leefomgevingsthema's opgenomen die in deze OES zijn beoordeeld. Het vormt daarmee het kader voor de beschrijving van de huidige situatie en de autonome ontwikkelingen, alsmede de effecten van de Omgevingsvisie voor Noardeast-Fryslân.

Stap 2: Beschrijving referentiesituatie

In de referentiesituatie zijn de huidige situatie en autonome ontwikkeling tot 2040 (trends, ontwikkelingen en vigerend beleid) beschreven voor de leefomgevingsthema's zoals opgenomen in het beoordelingskader. Per thema zijn enkele aspecten beschreven. De beoordeling van de referentiesituatie is gebaseerd op de aanwezigheid van knelpunten voor de beschreven aspecten onder de leefomgevingsthema's. De referentiesituatie is opgesteld op basis van de best beschikbare actuele informatie, data en toekomstprognoses.

---

¹ De gemeente Noardeast-Fryslân heeft geconstateerd dat gezien de daadwerkelijke keuzes die gemaakt worden in de visie en het abstractieniveau van de visie er geen verplichting is tot het opstellen van een planMER.

1.3 Methodiek beoordeling

De effecten van de Omgevingsvisie worden in beeld gebracht aan de hand van 10 thema's die relevant zijn voor de leefomgeving van Noardeast-Fryslân. Deze thema's betreffen wonen en voorzieningen, bereikbaarheid, economie, natuur en biodiversiteit, landschap, cultuurhistorie en architectuur, bodem en water, klimaat(adaptatie), energietransitie, gezondheid en veiligheid. Elk thema omvat meerdere aspecten. Onder het thema klimaat(adaptatie) vallen bijvoorbeeld de aspecten hitte en wateroverlast. De beschrijving van de referentiesituatie bevat een beoordeling van de huidige situatie en de autonome ontwikkelingen.

Beoordeling huidige en autonome situatie

Voor elk van deze 10 thema's is in hoofdstuk 3 de referentiesituatie beschreven. Deze bestaat uit de huidige situatie en autonome ontwikkelingen als gevolg van trends op het gebied van bijvoorbeeld klimaatverandering, demografische ontwikkelingen en vastgesteld beleid of plannen. Ook is een beoordeling toegekend aan zowel de huidige situatie (2023) als de autonome situatie (de situatie in 2040 zonder vaststelling van de Omgevingsvisie, maar mét autonome ontwikkelingen). De beoordeling is gebaseerd op het aantal knelpunten binnen een thema:

Tabel 1.1: Beoordeling referentiesituatie

Kleur	Omschrijving
	Er is binnen de aspecten geen sprake van knelpunten
	Er is binnen één of meerdere aspecten sprake van knelpunten
	Er is binnen alle aspecten sprake van knelpunten

2 Beoordelingskader

In een werksessie met beleidsmedewerkers van de gemeente is het beoordelingskader vastgesteld. Om recht te doen aan de unieke situatie van de gemeente, is deze afgestemd op de specifieke thema's die hier relevant zijn. Ook werd de beschikbare broninformatie geïventariseerd, aan de hand van welke de beoordeling dient te gebeuren. Samen met de deelnemers aan de werksessie is gekomen tot het beoordelingskader dat staat weergegeven in Tabel 2.

Het beoordelingskader bevat 10 thema's. Deze thema's bestaan op hun beurt uit verschillende aspecten, die zullen worden onderzocht op basis van indicatoren. Voor deze beoordeling worden openbaar beschikbare of individueel gedeelde bronnen gebruikt. Het volgende hoofdstuk bevat de beoordeling van de huidige situatie en autonome ontwikkelingen van deze thema's.

Tabel 2 Beoordelingskader

	Thema	Aspecten	Indicator
1	Wonen en voorzieningen	Woningen vraag- en aanbod	Kwantitatieve woningbehoefte
			Kwalitatieve woningbehoefte
		Voorzieningen	Afstand tot verschillende typen voorzieningen ten opzichte van het landelijk gemiddelde
2	Bereikbaarheid	Autobereikbaarheid	Afstand van woningen tot hoofdwegen
			Knelpunten in de doorstroming
		Openbaar vervoer	Afstand tot treinstation

			Ontsluitingskwaliteit OV ten opzichte van ligging woon- en werkgebieden
		Fiets- en wandelnetwerk	Score Fietsstad
			Kwaliteit wandelnetwerk
3	Economie	Bedrijvigheid/arbeidsparticipatie	Vraag en aanbod werklocaties
			Netto arbeidsparticipatie
		Toerisme en recreatie	Hoeveelheid verblijfsaccommodaties, bedden en overnachtingen
4	Natuur en biodiversiteit	UNESCO-werelderfgoed	Doelstellingen UNESCO-werelderfgoed
		Natura 2000-gebieden	Instandhoudingsdoelstellingen Natura 2000
			Mate van overschrijding van de kritische depositiewaarde
		Natuurnetwerk Nederland	Voltooiing van NNN
		Biodiversiteit	Mate van donkerte
			Soortendiversiteit
5	Landschap, cultuurhistorie en archeologie	Landschap en cultuurhistorie	• Bebouwing (inclusief bouwwerken) • Landgebruik • Reliëf • Landschappelijke en cultuurhistorische structuren en elementen • Landschappelijke dragers • Gebouwd erfgoed
		Archeologie	(druk op) aanwezige waarden
6	Bodem en water	Bodemkwaliteit	Aanwezigheid speedlocaties / voormalige stortplaatsen
		Grondwater (droogte)	Grondwaterkwantiteit (GHG en GLG)
			Grondwaterkwaliteit (kwel en verzilting en eventueel grondwaterbeschermingsgebieden)
7	Klimaat(adaptatie)	Hemelwateroverlast	Wateroverlast op straat na een extreme bui
			Concentratie grijs in de gemeente
		Hitte	Stedelijk hitte eiland effect (UHI-score)
8	Energietransitie	Uitstoot CO ₂	Uitstoot CO ₂
		Duurzame energieopwekking	% duurzaam opgewekte elektriciteit t.o.v. klimaatdoelstellingen
9	Gezondheid	Luchtkwaliteit	Concentraties fijnstof (PM10 en PM2,5) en stikstofdioxide, Geurhinder odeureenheden
		Geluidhinder	Geluid van wegverkeer, treinverkeer en vliegverkeer, industrie
		Gezonde leefomgeving	Kernindicator beweegvriendelijke leefomgeving
10	Veiligheid	Externe Veiligheid	Aantal kwetsbare objecten binnen plaatsgebonden risicocontour

Open

		Verkeersveiligheid	Aantal verkeersongevallen per 1.000 inwoners/ locaties

.

3 Referentiesituatie

3.1 Wonen en voorzieningen

In de referentiesituatie van het thema wonen en voorzieningen zijn de aspecten woningen vraag en aanbod en voorzieningen beoordeeld. De beoordeling is samengevat in onderstaand kader en nader toegelicht in deze paragraaf.

Kwaliteitsniveau	Wonen en Voorzieningen	
	Er is binnen de aspecten geen sprake van knelpunten	
	Er is binnen één aspect sprake van knelpunten	
	Er is binnen beide aspecten sprake van knelpunten	
Huidige situatie		Autonome ontwikkeling
<u>Conclusie:</u> in de huidige situatie bestaat een knelpunt ten aanzien van het aspect wonen. Autonoom wordt dit knelpunt verholpen, maar voor het aspect voorzieningen wordt autonoom een nieuw knelpunt voorzien. <i>Woningen vraag- en aanbod</i> In de gehele gemeente is er behoefte aan extra woningen, zowel koop als huur en zowel voor starters als voor ouderen. Vooral is er vraag naar woningen met meer kwaliteit (nieuwer en duurzamer). Autonoom zal de regionale woondeal dit knelpunt verhelpen. <i>Voorzieningen</i> De afstand tot bijna alle type voorzieningen is groter dan het nationale gemiddelde. Inwoners hechten de meeste waarde aan supermarkt, openbaar vervoer, basisschool en huisarts. Autonoom zal zich een knelpunt ontwikkelen doordat vergrijzing meer druk zet op de voorzieningenbehoefte (zorgvraag) en de toegankelijkheid en nabijheid van voorzieningen.		

Woningen vraag- en aanbod

De gemeente Noardeast-Fryslân telt 15 wijken en 52 woonplaatsen, over een totaaloppervlakte van 51.645 ha. (bron: allecijfers.nl, 2023) en is samengesteld uit twee voorzieningenkernen, Dokkum en Kollum, evenals acht basisdorpen, waaronder Anjum, Ferwert, Hallum, Holwerd, Kollumerzwaag-Veenklooster, Marrum, Oosternijkerk en Ternaard. Daarnaast zijn er meerdere woondorpen. De woondorpen hebben beperkte dagelijkse voorzieningen en zijn afhankelijk van de nabijgelegen grotere dorpen.

In 2020 is een woningmarktanalyse uitgevoerd, in samenwerking met de andere gemeenten in Noordoost-Fryslân (Ook wel de ANNO-gemeenten genoemd: Achtkarspelen, Noardeast-Fryslân, Tytsjerksteradiel, Dantumadiel). Uit deze analyse is onder andere het belang van de bestaande voorraad naar voren gekomen: 95% van de voorraad nu, is de voorraad over 20 jaar. Het is dus van belang de focus te leggen op de kwaliteit hiervan. Naast verbetering van het bestaande aanbod, is er behoefte aan nieuwbouw. Hierbij wordt wel opgemerkt dat plannen in een concrete behoefte moeten voorzien, ruimtelijk iets toevoegen aan het dorp en een kwaliteit toevoegen die er nu in het dorp nog niet is (*woninganalyse*,

2020). Verder is er behoefte aan verduurzaming en aan een focus op veilig oud worden, in verband met verwachte vergrijzing. Sociale huurappartementen zijn alleen nog nodig in de voorzieningskernen.

De gemeente Noardeast-Fryslân vertaalde deze analyse in een woonvisie voor de periode 2020 – 2025, die is vastgesteld in 2021. Hierin zijn de meeste adviezen uit de woningmarktanalyse ingevuld. De focus van het beleid wordt gericht op bestaande kwaliteit, eigenaars en bewoners worden gefaciliteerd in verduurzaming, en er zal preventief beleid worden gevoerd om leegstand tegen te gaan. Kwaliteit van plannen zal worden gewaarborgd middels het 'afwegingskader woningbouwinitiatieven', en het wordt als pluspunten beschouwd om energieneutraal, levensloopgeschikt en gemengd te bouwen. Ook ligt de focus op klimaatadaptief bouwen, en dient dit te worden meegenomen in de Omgevingsvisie. Kwantitatief zal er gebouwd worden naar de reële behoefte; de plannen worden afgestemd op de woningmarktanalyse.

In 2022 heeft de gemeente samen met regio Noordoost-Fryslân een regionale woondeal opgesteld voor de periode tot 2030. Hierin maken de gemeenten afspraken over de aanpak van de woningbouwopgave. In Noordoost-Fryslân zetten zij zich in om gezamenlijk minimaal 2600 woningen te realiseren, waarvan Noardeast-Fryslân de realisatie van 1175 woningen op zich neemt. Er wordt ook samengewerkt om de verdeling van subsidies van het Rijk op sleutelprojecten in goede banen te leiden. Sleutelprojecten in de gemeente Noardeast-Fryslân zijn project Dokkum en project kleine dorpen. Op dit moment wordt er een knelpuntenanalyse uitgevoerd waarvan de resultaten zullen worden meegenomen in de herijking van de regionale woondeal. De regio spreekt af om plannen af te stemmen op de daadwerkelijke vraag.

Voorzieningen

De aanwezigheid van voorzieningen is van belang voor het dagelijkse leven en kan de aantrekkelijkheid van een buurt vergroten. Hierbij zijn de afstand tot voorzieningen en het aantal voorzieningen van belang. Een kleinere afstand maakt een voorziening toegankelijker voor meer mensen en met meer voorzieningen is er een groter keuzeaanbod.

In Figuur 1 is de nabijheid van verschillende typen voorzieningen weergegeven. Dit is vergeleken met het landelijk gemiddelde. Hierin is te zien dat alleen op de afstand tot open natuurlijk terrein kleiner is dan gemiddeld; verder zijn in de gemeente Noardeast-Fryslân supermarkt, huisarts en horeca alle gemiddeld op grotere afstand dan gemiddeld. Het is belangrijk hierbij op te merken dat er een verschil is tussen afstand in km en in tijd. Bovendien is het voor een plattelandsgemiddelde niet verbazingwekkend dat de afstand wat groter is.

Onderwerp		Nederland	Noardeast-Fryslân	Onderwerp		Nederland	Noardeast-Fryslân
Gezondheid en welzijn				Voortgezet onderwijs			
Huisartsenpraktijk				Voortgezet onderwijs totaal			
Afstand tot huisartsenpraktijk	km	1,0	1,9	Afstand tot school	km	2,5	5,6
Afstand tot huisartsenpost	km	6,5	9,1	Vmbo			
Afstand tot apotheek	km	1,2	2,1	Afstand tot school	km	2,6	5,6
Ziekenhuis (incl. buitenpolikliniek)				Havo/vwo			
Afstand tot ziekenhuis	km	4,8	25,3	Afstand tot school	km	3,4	6,3
Ziekenhuis (excl. buitenpolikliniek)				Vrije tijd en cultuur			
Afstand tot ziekenhuis	km	7,1	25,3	Afstand tot bibliotheek	km	2,0	4,2
Afstand tot consultatiebureau	km	.	.	Sport			
Fysiotherapeut				Afstand tot zwembad	km	3,2	5,7
Afstand tot fysiotherapeut	km	.	.	Afstand tot kunstijsbaan	km	18,5	26,4
Detailhandel				Museum			
Winkels dagelijkse boodschappen				Afstand tot museum	km	4,1	4,6
Afstand tot grote supermarkt	km	0,9	1,5	Podiumkunsten (excl. festivals)			
Afstand tot ov. dagel. levensmiddelen	km	0,8	1,5	Afstand tot podiumkunsten totaal	km	4,8	13,1
Warenhuis				Afstand tot poppodium	km	10,1	24,1
Afstand tot warenhuis	km	2,6	5,2	Bioscoop			
Horeca				Afstand tot bioscoop	km	6,5	23,8
Cafés en dergelijke				Recreatie			
Afstand tot café e.d.	km	1,3	1,8	Afstand tot sauna	km	7,6	16,9
Cafetaria's en dergelijke				Afstand tot zonnebank	km	4,0	13,3
Afstand tot cafetaria e.d.	km	0,8	2,2	Afstand tot attractie	km	5,2	12,8
Restaurants				Afstand tot brandweerkazerne	km	2,1	2,7
Afstand tot restaurant	km	0,8	1,7				
Hotels en dergelijke							
Afstand tot hotel e.d.	km	2,5	3,9				
Kinderopvang							
Kinderdagverblijf							
Afstand tot kinderdagverblijf	km	0,7	0,9				
Buitenschoolse opvang							
Afstand tot buitenschoolse opvang	km	0,7	1,6				
Onderwijs							
Basisonderwijs							
Afstand tot school	km	0,7	0,8				

Figuur 1 (bron: CBS Statline, 2021)

Volgens een onderzoek van Planbureau Fryslân, hechten inwoners van Noardeast-Fryslân de meeste waarde aan de aanwezigheid van een supermarkt (83%), bushalte of treinstation (82%), basisschool (82%) en een huisarts (82%) in hun nabijheid. Hierbij valt op dat hoe kleiner de woonplaats is, hoe minder belang er wordt gehecht aan een supermarkt. Het artikel noemt dat in heel Fryslân de gemiddelde afstand tot voorzieningen groter is dan het Nederlandse gemiddelde, maar “de langere afstand wordt door veel inwoners van Fryslân niet als probleem ervaren, omdat zij gewend zijn met de auto grotere afstanden te overbruggen (Panel Fryslân, 2020). Wel is het een probleem voor minder mobiele mensen.” (Bereikbaarheid in Fryslân - Planbureau Fryslân (planbureau Fryslan.nl))

Autonoom zal er door vergrijzing druk komen te staan op de voorzieningenbehoefte (zorgvraag) en zal de toegankelijkheid en nabijheid van voorzieningen met name voor minder mobiele mensen belangrijker worden. Het aantal alleenstaanden en stellen stijgt, terwijl het aantal gezinnen daalt. De gemeente vergrijsd sterk, met een toename van ongeveer 2.000 personen sinds 2010, wat neerkomt op een stijging van ongeveer 25%. De verwachte groei van huishoudens verschilt per soort dorp, waarbij woondorpen mogelijk een omslag kunnen zien naar een daling na 2030. Basisdorpen kunnen rekenen op een lichte groei, terwijl voorzieningenkernen naar verwachting blijvend gewild zijn en meer groei kunnen verwachten.

3.2 Bereikbaarheid

In de referentiesituatie van het thema bereikbaarheid zijn de aspecten autobereikbaarheid, openbaar vervoer en fiets- en wandelnetwerk beoordeeld. De beoordeling is samengevat in onderstaand kader en nader toegelicht in deze paragraaf.

Kwaliteitsniveau	Bereikbaarheid
	Er is binnen de aspecten geen sprake van knelpunten
	Er is binnen één aspect sprake van knelpunten
	Er is binnen meerdere aspecten sprake van knelpunten
Huidige situatie	Autonome ontwikkeling
<u>Conclusie:</u> in de huidige situatie bestaat er een knelpunt ten aanzien van de kwaliteit van het aspect openbaar vervoer. Autonoom blijft dit knelpunt bestaan. <i>Autobereikbaarheid</i> De autobereikbaarheid van de gemeente Noardeast-Fryslân wordt door inwoners als goed ervaren. De voorziene aanleg van een verbinding tussen de N357 en de N361 zal de autobereikbaarheid verbeteren. <i>Openbaar vervoer</i> De mogelijkheden voor openbaar vervoer in de gemeente zijn summier. Er zijn geen treinstations in de gemeente, dus het OV bestaat uit busvervoer in de vorm van een basisnetwerk, aangevuld met 'de Opstapper'. Inwoners vinden de kwaliteit van het OV onvoldoende. <i>Fiets- en wandelnetwerk</i> Er is een ruime hoeveelheid fiets- en wandelroutes aanwezig in de gemeente. Van de inwoners krijgt de kwaliteit van het fiets- en wandelnetwerk een voldoende. Autonoom beleid is erop gericht deze netwerken te verbeteren, om zo ook toerisme en recreatie te bevorderen.	

Autobereikbaarheid

In de gemeente Noardeast-Fryslân liggen de wegen N357, N361 en de N358. In 2016 is daar nog de N356, de Centrale As die de gemeente doorkruist en loopt van Dokkum naar Nijega, aan toegevoegd. Mede dankzij deze nieuwe ontsluiting is de autobereikbaarheid verbeterd. Ook de aanleg van de Noordwesttangente (N398) is belangrijk geweest voor de westkant van de gemeente. In 2021 was volgens het CBS de afstand tot een oprit van een hoofdverkeersweg in de gemeente gemiddeld 1,4 km, waar dit nationaal 1,8 km is.

Het Planbureau Fryslân heeft in 2023 berekend dat er in Fryslân (525 per 1000 inwoners) relatief meer auto's zijn dan landelijk (502 per 1000 inwoners). Wanneer bedrijfswagens niet worden meegerekend is dat verschil nog groter. Ook is het aantal auto's sinds 2000 in Fryslân (+40%) procentueel harder gestegen dan landelijk (+26%). De auto wordt in Fryslân het meest gebruikt en is daarmee het belangrijkste vervoersmiddel. (Planbureau Fryslân, 2023)

Momenteel doet de gemeente onderzoek naar verkeersveiligheid en bereikbaarheid in de gemeente, als input voor een nieuw gemeentelijk mobiliteitsprogramma voor de komende 10 jaar. Uit voorlopige resultaten van dit onderzoek komt onder andere naar voren dat de kwaliteit van autoverbindingen door

inwoners gemiddeld wordt beoordeeld met een 7.5, en autobereikbaarheid en parkeren met een 6.6. Er zijn plannen voor een weg tussen N357 en N361 om de verkeersstructuur in de Ee-vallei te bevorderen, die ook als rondweg om Wânswert zal fungeren voor veiligheid van fietsers in het dorp.

Openbaar vervoer

De gemeente ligt precies ten noorden van het treinnetwerk tussen Groningen en Leeuwarden en de dichtstbijzijnde treinstations liggen in de aangrenzende dorpen Buitenpost en De Westereen. Ook Leeuwarden en station Feanwâlden zijn belangrijke treinstations. Ontsluiting met het openbaar vervoer gebeurt dus via bus. Figuur 2 laat de locaties zien waar openbaar vervoerslocaties (in het geval van de gemeente zijn dit bushaltes) liggen. De donkerte van een cirkel laat zien hoe vaak een bus komt, en de dikte van de cirkels geeft de hoeveelheid modaliteiten aan (bron: Atlas van de Regio, Planbureau voor de Leefomgeving).

In het geval van de gemeente is er sprake van slechts een modaliteit, namelijk de bus. De bestaande buslijnen hebben veelal een frequentie van minimaal 1 keer per uur en op locaties waar de reguliere bus niet meer rijdt wordt deze vervangen door de Opstapper. Volgens de inwoners is de kwaliteit van OV onvoldoende: in het mobiliteitsonderzoek van de gemeente krijgt dit slechts een 4.6.

Figuur 2 Ontsluitingskaart OV (bron: Atlas van de Regio, PBL, 2020)

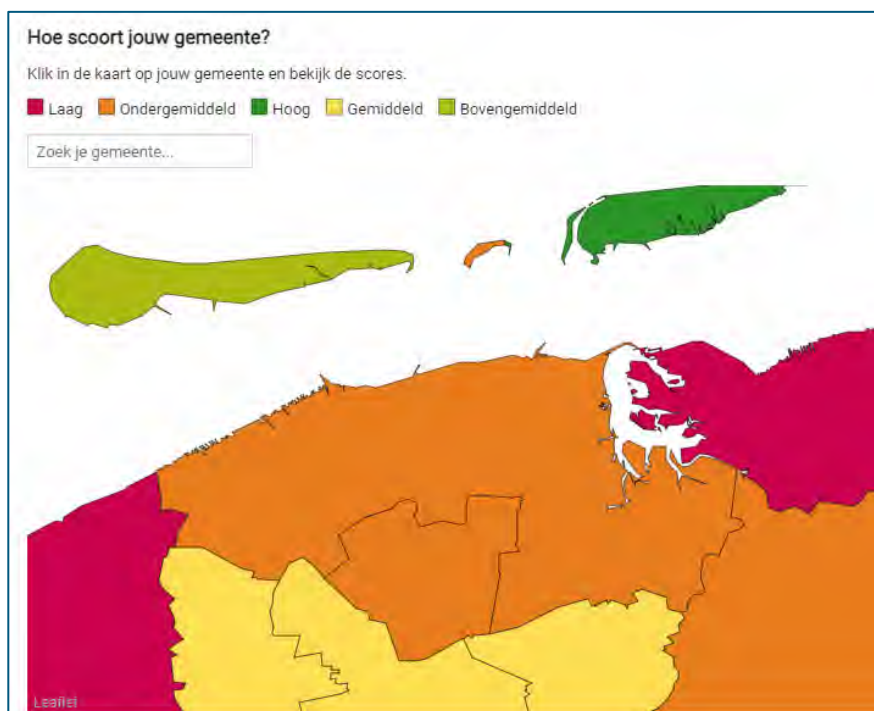
Autonoom

Het beleid t.a.v. openbaar vervoer zet in op het creëren van hubs om overstappemak te bevorderen. Door het gemak te bevorderen zal de ontsluitingskwaliteit enigszins toenemen, maar voor het ontnemen van knelpunten is een toename aan reisopties en een vermindering van de fysieke afstand nodig.

Fiets- en wandelnetwerk

Ieder jaar schrijft de Fietzersbond per gemeente een score toe aan het gemeentelijke fietsnetwerk, gebruik makende van enquêtevragen en objectieve factoren. De gemeente Noardeast-Fryslân krijgt een totaalscore van 3,3 van de 5. Dit is een ondergemiddelde score (zie Figuur 3). Op de enquêtevragen scoort de gemeente goed: beleving (wordt er veel gefietst, is fietsend ontspannend?) en onderhoud (wordt er gestrooid, is het fietspad schoon?) scoren beiden van de 5 een 3,8, infrastructuur (hobbels en oneffenheden, goed afgestelde verkeerslichten) een 3,7 en netwerk zelfs een 4 (kun je er al dan niet snel doorfietsen, zijn bestemmingen bereikbaar zonder te veel omfietsen?).

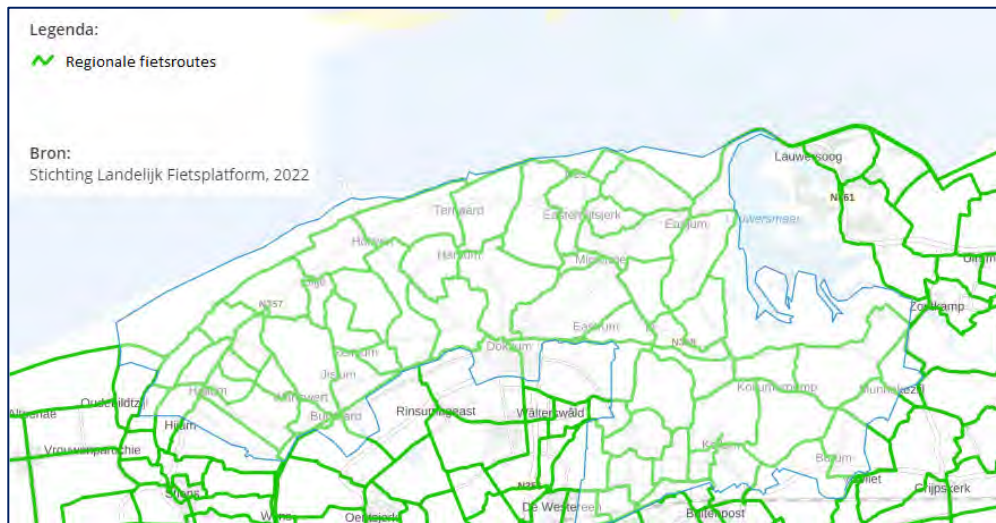
Maar de objectieve factoren die in het onderzoek worden gebruikt, scoren in de gemeente minder goed: 50km/u (zijn er aparte fietspaden aangelegd langs wegen waar verkeer harder rijdt dan 50km/u?) en omrijdfactor (hoeveel verschilt de werkelijke fietsafstand van de afstand hemelsbreed?) halen de score weer omlaag, evenals stedelijke dichtheid (dichtheid beïnvloedt namelijk in hoeverre bestemmingen op fietsafstand liggen). Voor een plattelandsgemeente zijn de lage scores op deze punten niet verrassend.

Figuur 3 Score Noardeast-Fryslân Fietsgemeente 2022 (bron: Fietzersbond, Fietsstad, 2022)

De resultaten uit het mobiliteitsonderzoek van de gemeente sluiten aan bij dat van de Fietzersbond. Ook hier scoort de kwaliteit van fietspaden en fietsstroken voldoende, maar niet ruim voldoende (5.9 van de 10), en het netwerk goed (6.5). Dat netwerk goed scoort binnen het onderzoek van de Fietzersbond is ook te zien in de hoeveelheid fietsroutes. Onderstaande kaarten laten het regionale fietsnetwerk (Figuur 4) en de landelijke fietsroute, de Kustroute, zien (Figuur 5).

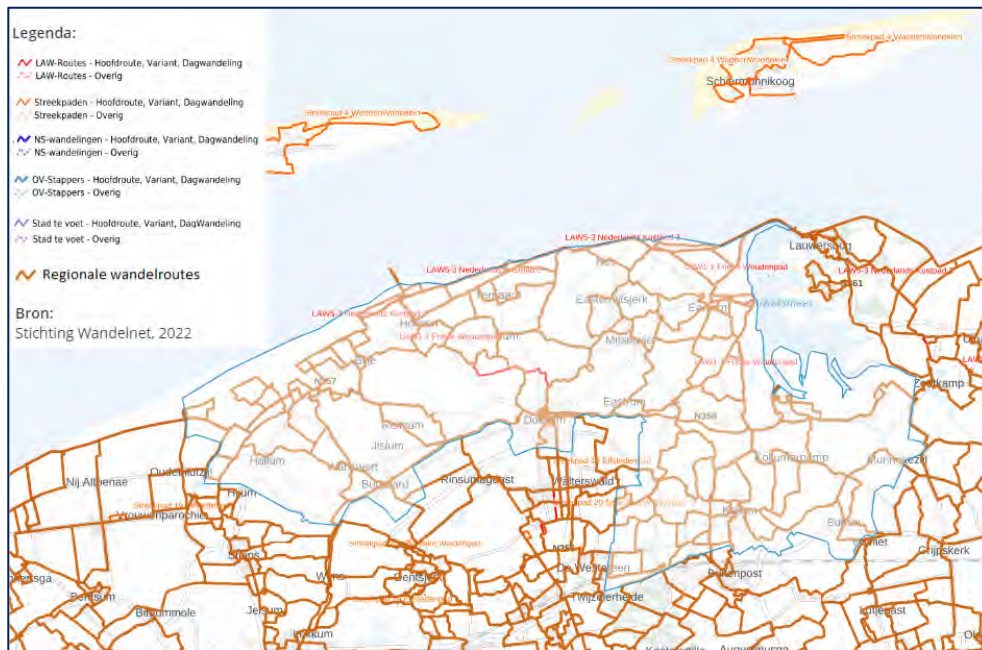
Figuur 4 Regionale fietsroutes (bron: Atlas van de Leefomgeving, Stichting Landelijk Fietsplatform, 2022)

Figuur 5 Landelijke fietsroutes (bron: Atlas van de Leefomgeving, Stichting Landelijk Fietsplatform, 2022)

Er is een uitgebreid wandelnetwerk in de gemeente (zie Figuur 6), met zowel regionale als nationale wandelroutes. In het mobiliteitsonderzoek krijgen de voorzieningen voor voetgangers van de inwoners een 5.8. Fiets- en wandelnetwerk is dus voldoende, maar niet ruim.

Figuur 6 regionale en nationale wandelroutes (bron: Atlas van de Leefomgeving, Stichting Wandelnet, 2022)

Autonoom is in de Visie Recreatie en Toerisme de ambitie vastgesteld van een toename van toerisme en recreatie in de gemeente, wat de kwaliteit van fiets- en wandelpaden ten goede zal komen. De gemeente is bezig met een mobiliteitsprogramma, maar strategische plannen op dit gebied zijn nog niet vastgesteld.

3.3 Economie

In de referentiesituatie van het thema economie zijn de aspecten arbeidsparticipatie, bedrijvigheid en toerisme en recreatie beoordeeld. De beoordeling is samengevat in onderstaand kader en nader toegelicht in deze paragraaf.

Kwaliteitsniveau	Economie
●	Er is binnen de aspecten geen sprake van knelpunten
●	Er is binnen één aspect sprake van knelpunten
●	Er is binnen beide aspecten sprake van knelpunten
Huidige situatie	Autonome ontwikkeling
●	●
<u>Conclusie:</u> in de huidige situatie bestaat een knelpunt ten aanzien van het aspect bedrijvigheid. Autonoom wordt dit knelpunt verholpen, maar komt er een nieuw knelpunt voor in de plaats ten aanzien van het aspect arbeidsparticipatie. <i>Arbeidsparticipatie</i>	

Arbeidsparticipatie is in de gemeente Noardeast-Fryslân 70,4%, gelijk aan het landelijk gemiddelde. Autonome ontwikkelingen als vergrijzing en een groeiende vraag naar arbeid zullen resulteren in een knelpunt.

Bedrijvigheid

Er is een urgente behoefte aan werklocaties in de gemeente. Autonoom zitten er meer plannen voor ontwikkeling in de pijplijn, en wordt dit knelpunt verholpen.

Toerisme en recreatie

Toerisme en recreatie in de gemeente is niet groot, maar wordt gezien als sector met groeipotentie. De gemeente zet in op de identiteit als Waddengemeente en op historische stad Dokkum voor de groei van toerisme en recreatie, door knelpunten zoals bereikbaarheid en onbekendheid aan te pakken.

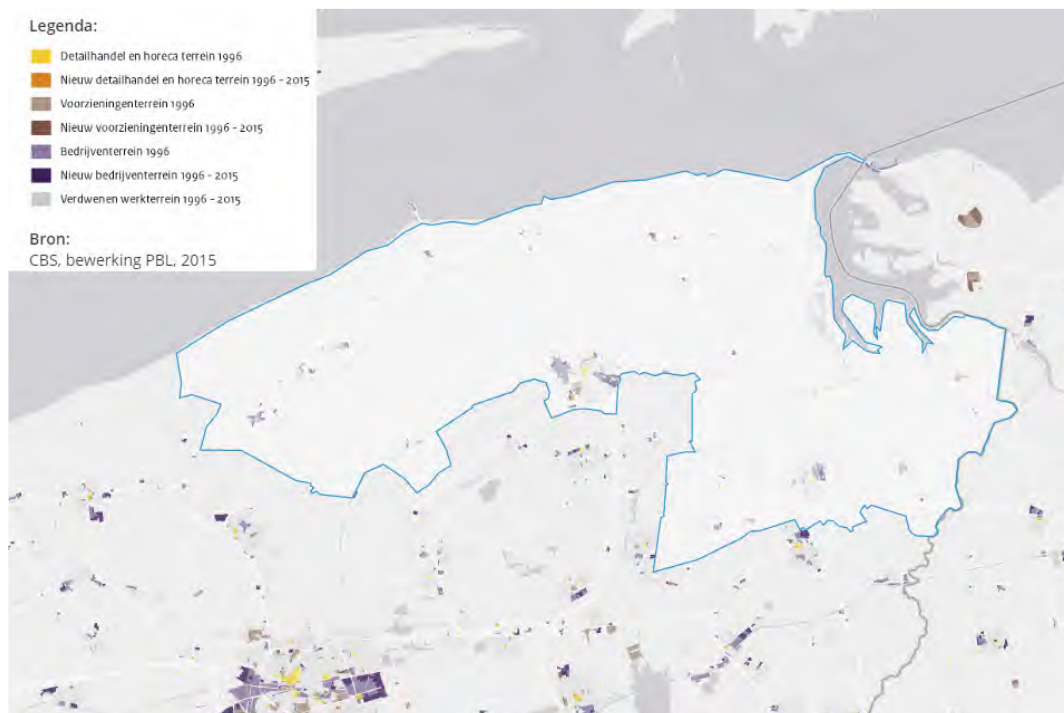
Arbeidsparticipatie

Volgens het Planbureau Fryslân waren er in 2021 in de gemeente Noardeast-Fryslân 17.091 banen. De arbeidsparticipatie, het percentage van de potentiële beroepsbevolking dat betaald werk heeft, was in dat jaar 70,4%. Dit is iets hoger dan het provinciale gemiddelde, en gelijk aan het landelijke. De werkloze beroepsbevolking, die geen betaald werk hadden maar daar wel naar zochten, was 3,6%. Voor geheel Fryslân geldt dat de arbeidsmarkt, net als in andere provincies, wordt gekenmerkt door een grote krapte. Dat betekent dat het voor werkgevers moeilijk is om openstaande vacatures te vervullen en geschikt personeel te vinden dat het werk kan doen. Dit wordt veroorzaakt door afnemend aanbod door vergrijzing, groeiende vraag naar arbeid door economische groei, en een mismatch tussen competenties van werkzoekenden en de functie-eisen van werkgevers (UWV, 2022) (Werk en arbeidspotentieel in Fryslân - Planbureau Fryslân (planbureau Fryslan.nl)). Het percentage hoogopgeleiden is relatief laag in Noardeast-Fryslân, en autonoom lijkt ook deze trend nog niet om te gaan keren.

Bedrijvigheid

Om het aspect bedrijvigheid te beoordelen wordt de vraag en aanbod van werklocaties als indicator gebruikt. Figuur 7 laat de werkgebieden in de gemeente Noardeast-Fryslân zien. Het aanbod is schaars en er is een urgente behoefte aan nieuwe bedrijfskavels (Convenant bedrijventerreinen Noordoost-Fryslân 2022 – 2035). Ten tijde van dit convenant zijn er in de regio al geruime tijd nagenoeg geen bedrijfskavels meer beschikbaar voor uitgifte, terwijl daar wel vraag naar is.

De gemeente zet in op een economisch- en ruimtelijk verantwoorde fasering bij uitgifte. In de periode 2015 t/m 2020 is er in de gemeente Noardeast-Fryslân 22,9 hectare aan bedrijventerreinen uitgegeven (bron: Convenant bedrijventerreinen Noordoost-Fryslân 2022-2035). Het beschikbaar aanbod aan bedrijventerrein was in 2021 0.5 ha op het terrein Betterwird in Dokkum. Bedrijventerrein Betterwird is direct gelegen aan de N356 vlakbij de N361 en de Centrale As. Met de Provincie is afgesproken dat het bedrijventerrein mag uitbreiden en op dit moment wordt gewerkt aan een uitbreiding van ca. 10 hectare.

Figuur 7 Werkgebied in de gemeente Noardeast-Fryslân (bron: Atlas van de Regio, CBS 2015)

Toerisme en recreatie

Toerisme en recreatie is belangrijk voor de economie. Om dit aspect te beoordelen wordt gekeken naar de hoeveelheden recreatie-accommodaties, bedden en overnachtingen. De Visie Toerisme en Recreatie, opgesteld met de gehele regio Noordoost-Fryslân verzorgt hiervoor de benodigde informatie. In de gehele regio zijn 340 verblijfsrecreatievoorzieningen, waarvan 131 in het Waddengebied, en 26.549 bedden. Voor de coronapandemie werden jaarlijks ongeveer 600.000 overnachtingen doorgebracht. Plannen in de visie zetten in op promotie, productontwikkeling (zoals het ontwikkelen van een icoon, verbetering van route-infrastructuur, het opzetten van een stimuleringsfonds voor ondernemers), samenwerking en kennisontwikkeling. Dokkum wordt in de visie als belangrijk streekmerk gezien, met de unieke historie en de link met de Friese Elfsteden als kans en de bereikbaarheid als bedreiging. Zoals eerder genoemd wordt in de gemeente Noardeast-Fryslân ingezet om de bereikbaarheid te verbeteren en zo toerisme en recreatie te bevorderen, met name in het kustgebied langs Werelderfgoed Waddenzee.

3.4 Natuur en biodiversiteit

In de referentiesituatie van het thema natuur en biodiversiteit zijn de aspecten UNESCO-werelderfgoed, Natura 2000-gebieden, Natuurnetwerk Nederland en biodiversiteit beoordeeld. De beoordeling is samengevat in onderstaand kader en nader toegelicht in deze paragraaf.

Kwaliteitsniveau	Natuur en biodiversiteit
●	Er is binnen de aspecten geen sprake van knelpunten
●	Er is binnen één aspect sprake van knelpunten
●	Er is binnen beide aspecten sprake van knelpunten

Huidige situatie	Autonome ontwikkeling
<u>Conclusie:</u> in de huidige situatie bestaat een knelpunt ten aanzien van het aspect Biodiversiteit. <i>UNESCO-werelderfgoed</i> Het buitendijkse deel van de gemeente is UNESCO-werelderfgoed en de gemeente werkt samen met Wetterskip Fryslân en It Fryske Gea om het natuurgebied te verbeteren. <i>Natura 2000-gebieden</i> De gemeente grenst aan het Natura 2000 Lauwersmeer en aan het Waddengebied. De gebieden in de gemeente zelf zijn niet stikstofgevoelig, al blijft het feit dat uitstoot vanuit de gemeente kan neerdalen in nabijgelegen gebieden zoals de duinen van Ameland en Schiermonnikoog. <i>Natuurnetwerk Nederland</i> In de gemeente wordt gewerkt aan het Natuurnetwerk Nederland in het Dokkumerdiep, om het Lauwersmeer en de Fryske Wâlden te verbinden. <i>Biodiversiteit</i> Biodiversiteit in de gemeente is, net als in heel Nederland, momenteel aan het afnemen. Het biodiversiteitsplan van de gemeente zet in op versterking van de biodiversiteit met verschillende maatregelenpakketten.	

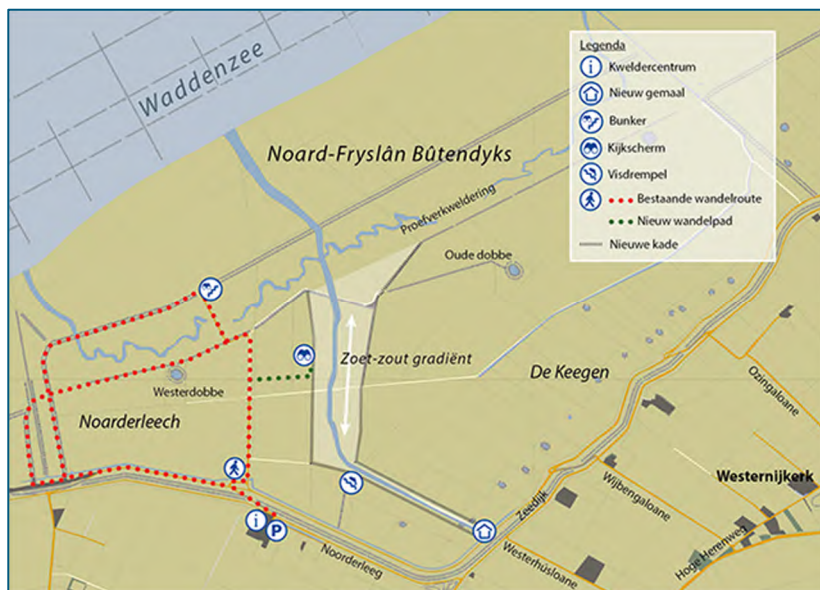
UNESCO-werelderfgoed

Het Waddengebied is een uitgestrekt kustgebied dat zich uitstrekt langs de kusten van Nederland, Duitsland en Denemarken. Het is een uniek en waardevol natuurgebied dat bekend staat om zijn dynamische getijdenlandschap, rijke biodiversiteit en belangrijke rol als tussenstop voor trekvogels. In 2009 werd het opgenomen op de Werelderfgoedlijst van UNESCO vanwege zijn uitzonderlijke universele waarde. Het gebied wordt beschermd vanwege zijn unieke ecologische processen en natuurlijke kenmerken, evenals zijn culturele betekenis.

In de gemeente Noardeast-Fryslân, maar buiten de dijken, ligt het natuurgebied Noard-Fryslân Bûtendyks. Het is een uitgestrekt natuurgebied met diverse habitats, waaronder kwelders, slikvelden en zilte graslanden, en het wordt beheerd door It Fryske Gea. Noard-Fryslân Bûtendyks is een belangrijk gebied voor planten en dieren, en het speelt een strategische rol als tussenstop voor trekvogels tijdens de vogeltrek. Het maakt deel uit van de "gouden rand" van de Waddenzee, waar veel vogels jaarlijks gebruik van maken. Het gebied is onderhevig aan getijdenwerking en overstromingen, wat bijdraagt aan de groei en ontwikkeling van de kwelders.

Met betrekking tot het UNESCO-werelderfgoed is het belangrijk om te verduidelijken dat de gehele Waddenzee (inclusief Noard-Fryslân Bûtendyks) als werelderfgoed is erkend. Dus in dit geval maakt het natuurgebied Butendyks deel uit van het beschermingsregime van UNESCO als onderdeel van het Werelderfgoed Waddenzee. Op grond van nationale- en internationale afspraken is het toekomstige beleid en beheer vooral gericht op het verkwelderen van de zomerpolders in Noard-Fryslân Bûtendyks, wat wil zeggen dat het zoute water van de Waddenzee meer invloed krijgt in het gebied. In 2018 werkten Wetterskip Fryslân, It Fryske Gea en de gemeente Ferwerderadiel samen om nabij Vijfhuizen een zoet-zout gradiënt aan te leggen ter bevordering van de natuurontwikkeling en vismigratie. Zie Figuur 8.

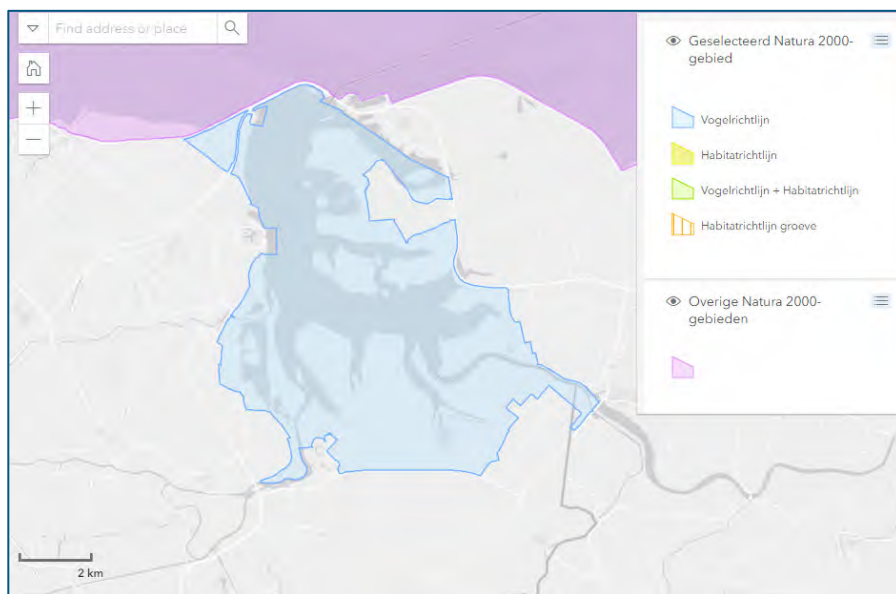

Figuur 8 project Vijfhuizen in gebied Bûtendyks (bron: It Fryske Gea, 2018)

Natura 2000-gebied

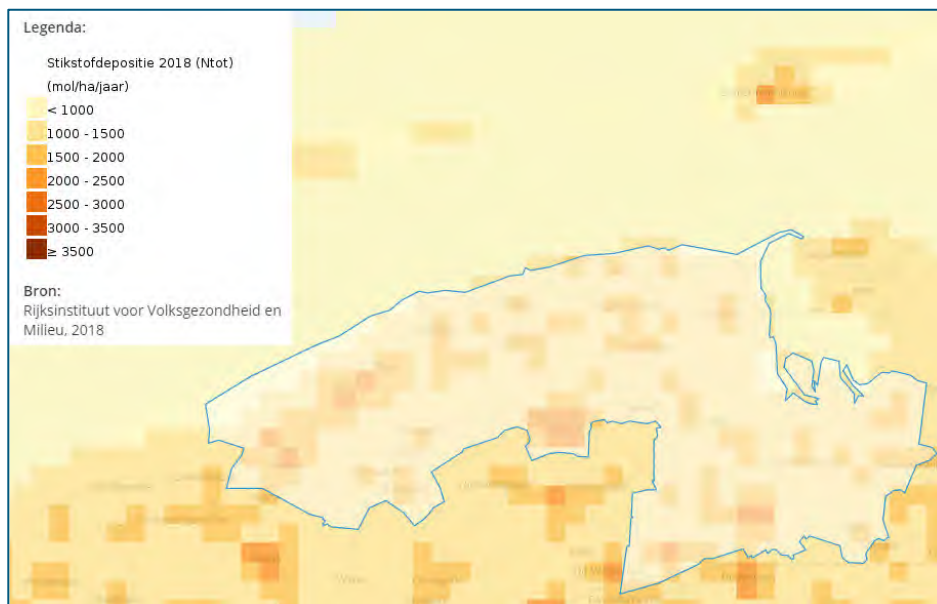
De gemeente Noardeast-Fryslân grenst aan het Lauwersmeer en bevat een deel van Natura 2000-gebied Lauwersmeer. Dit gebied bevat zeer belangrijk broedgebied voor broedvogels van rietmoerassen en rietruigtes (roerdomp, bruine kiekendief, blauwborst en rietzanger). Het gebied valt onder de Vogelrichtlijn van de Europese Unie (zie Figuur 9) en is geen stikstofgevoelig gebied.

Figuur 9 Natura 2000 Lauwersmeer (bron: Friesland | Natura 2000, Ministerie van Natuur en Landbouw, 2023)

Ook grenst de gemeente aan het Waddengebied, waar wel stikstofgevoelige locaties zijn, zoals de duinen van Ameland en van Schiermonnikoog. Naast eerdergenoemd gebied Bûtendyks, valt het Waddengebied niet onder beleid van de gemeente. Toch heeft de gemeente door haar nabijheid een verantwoordelijkheid voor o.a. de stikstofdepositie die er plaatsvindt. Stikstofdepositie is in de gemeente relatief laag en enigszins hoger in de bebouwde gebieden, vanwege de hogere activiteit van bedrijvigheid en verkeer.

Figuur 10 laat de stikstofdepositie in mol per hectare per jaar in 2018 zien, volgens het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu.

Figuur 10 Stikstofdepositie 2018 (Ntot)(mol/ha/jaar) (bron: Atlas Natuurlijk Kapitaal, Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, 2018)

Natuurnetwerk Nederland

Natuurnetwerk Nederland is een netwerk van deels bestaande en deels nieuwe natuurgebieden die door ecologische verbindingzones met elkaar verbonden zijn. Hierdoor kunnen dieren zich makkelijker verplaatsen tussen verschillende natuurgebieden. Dit is een provinciale opgave. Binnen Noardeast-Fryslân ligt er een deel in het Dokkumerdiep, dat de verbinding vormt tussen het Lauwersmeer en de Noardlyke Fryske Wâlden.

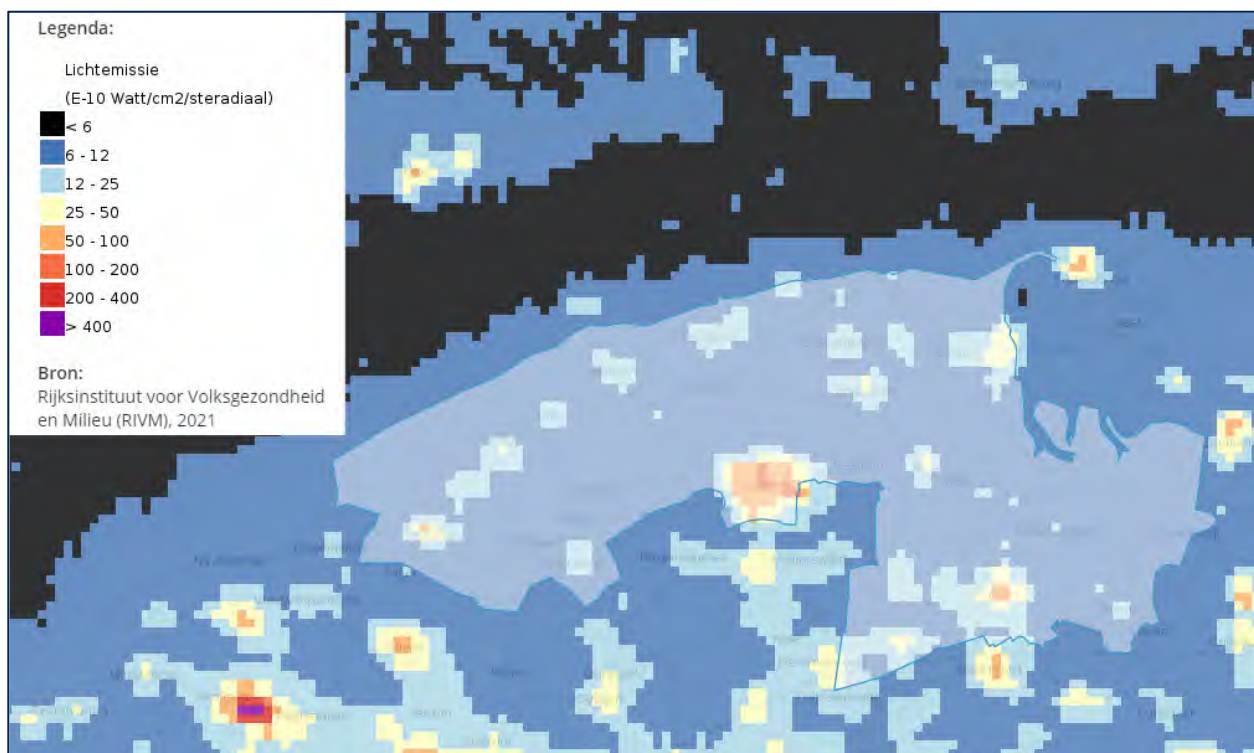
Figuur 11 Ligging Natuurnetwerk Nederland

Biodiversiteit

De gemeente zet in op het versterken van biodiversiteit. Er is daartoe een biodiversiteitsplan opgesteld. Dit plan stelt verschillende doelen, en trekt conclusies over de staat van de soortendiversiteit in de gemeente Noardeast-Fryslân. De focus van de gemeente ligt voornamelijk op verbetering van de insectenstand. De insectenstand is namelijk erg belangrijk voor o.a. vogels en vleermuizen.

Aanbevelingen vanuit het biodiversiteitsplan zijn om te zorgen voor wat er is, meetbare doelen te stellen en te werken aan een gemeentelijk ecologisch netwerk. Het groenstructuurplan van de gemeente vormt de basis van dit netwerk en kan uiteindelijk robuuste verbindingen vormen met het Natuurnetwerk Nederland en Natura 2000-gebieden.

Een bepaalde mate van donkerte is belangrijk voor biodiversiteit, met name voor verschillende trekvogels en voor vleermuizen. Figuur 12 laat de mate van donkerte zien in de gemeente. De mate van donkerte ligt in deze gemeente relatief hoog in vergelijking tot de rest van Nederland; aangrenzend aan de gemeente ligt Dark Sky Park Lauwersmeer. Ook is stilte een belangrijke natuurwaarde. Deze indicator wordt uitgebreider behandeld bij het thema Gezondheid (paragraaf 3.9). Het streven naar meer biodiversiteit kan soms spanningen opleveren met het thema weidevogels. Voor dit laatste is namelijk een doelmatig beheerd agrarisch landschap nodig, terwijl andere biodiversiteit vraagt om veel ruimtelijke afwisseling.

Figuur 12 Mate van donkerte in de gemeente Noardeast-Fryslân aan de hand van lichtemissie (bron: Atlas van de Leefomgeving, RIVM 2021)

Om de biodiversiteit te verbeteren en een grote variatie in gemeentelijk groen aan te brengen, heeft de gemeente verschillende maatregelen uit het biodiversiteitsplan geselecteerd, zoals ontwikkeling van kruidenrijk grasland, gazons, bermen en dijken, meer variatie in bos(plantsoen) en heesterbeplantingen, en ecologisch beheer van sloten en waterkanten. Daarnaast wil de gemeente ook praktische initiatieven van (vrijwilligers)organisaties op gemeentegrond ondersteunen, zoals bollenplantacties en de aanleg van geveltuintjes. Bovendien wil de gemeente inspelen op actuele zaken en opgaven waarbij de biodiversiteit onder druk komt te staan of juist kan profiteren, bijvoorbeeld door de aanplant van bomen om koolstof vast te leggen en te zorgen voor lagere temperaturen in hete zomers, en de aanleg van kruidenrijke laagten om regenwaterpieken op te vangen.

3.5 Landschap, cultuurhistorie en archeologie

In deze paragraaf is de referentiesituatie van de aspecten landschap, cultuurhistorie en archeologie beschreven en beoordeeld. Hierbij is gebruik gemaakt van de indicatoren bebouwing, landgebruik, reliëf, landschappelijke en cultuurhistorische elementen, en aanwezige archeologische waarden. De beoordeling is samengevat in onderstaand kader en nader toegelicht in deze paragraaf.

Kwaliteitsniveau	Landschap, cultuurhistorie en archeologie
●	Er is binnen de aspecten geen sprake van knelpunten
●	Er is binnen één aspect sprake van knelpunten
●	Er is binnen meerdere aspecten sprake van knelpunten
Huidige situatie Autonome ontwikkeling	

Conclusie: in de huidige situatie bestaat een knelpunt ten aanzien van het aspect landschap en cultuurhistorie. Autonom blijft dit knelpunt bestaan, mede vanwege gebrek aan eenduidig beschermingsbeleid.

Landschap

Landschap in de gemeente staat onder druk. De elementen en structuren worden weliswaar in toenemende mate bekend en in kaart gebracht, maar formele bescherming blijft achter, is verspreid over bestemmingsplannen en verschilt nog tussen voormalige gemeenten onderling.

Cultuurhistorie

Voor cultuurhistorie geldt hetzelfde als voor landschap: de elementen zijn bekend, maar formele bescherming blijft achter. Autonom wordt daarom ook hier een knelpunt voorzien.

Archeologie

Bescherming en in kaart brengen van archeologie gebeurt op provinciaal niveau, en wordt vastgelegd in bestemmingsplannen. Er worden geen knelpunten voorzien.

Landschap

Noardeast-Fryslân kent een wijs landschap met verschillende kernwaarden. Omdat landschappelijke, net als cultuurhistorische elementen, een subjectief karakter hebben en lastig meetbaar zijn, dienen onderstaande indicatoren met voorzichtigheid gelezen te worden. Het behoud van landschap en cultuurhistorie wordt hierdoor complex, en bovendien gaat ontwikkeling (van bijvoorbeeld bebouwing en infrastructuur) vaak zodanig langzaam dat het moeilijk te monitoren is².

De indicatoren waarop landschap hier worden beoordeeld zijn (micro-)reliëf en landschappelijke elementen. De bescherming van landschap kent verschillende regimes. Zo zijn er de landschappen die vallen onder het provinciale landschapsbeleid (tot 2017 aangeduid als 'Nationale landschappen'). Hiervan ligt een deel in de gemeente Noardeast-Fryslân, namelijk een stuk Noardlyke Fryske Wâlden. Ook valt een gedeelte van het eerder behandelde Nationale Park Lauwersmeer binnen de gemeentegrens (dit beleid focust zich voornamelijk op natuur en in mindere mate op cultuur). Figuur 13 toont deze gebieden op kaart.

² De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, de Wageningen University, LandschappenNL en het Kadaster is een samenwerkingsverband aan het werk aan de Monitor Landschap (monitorlandschap.nl). In een eerdere versie van dit rapport werd ook deze informatie meegenomen in de beoordeling, maar omdat gegevens zoals veranderingen in landgebruik en reliëf niet werden herkend door specialisten van de gemeente, is besloten geen gebruik te maken van deze bron.

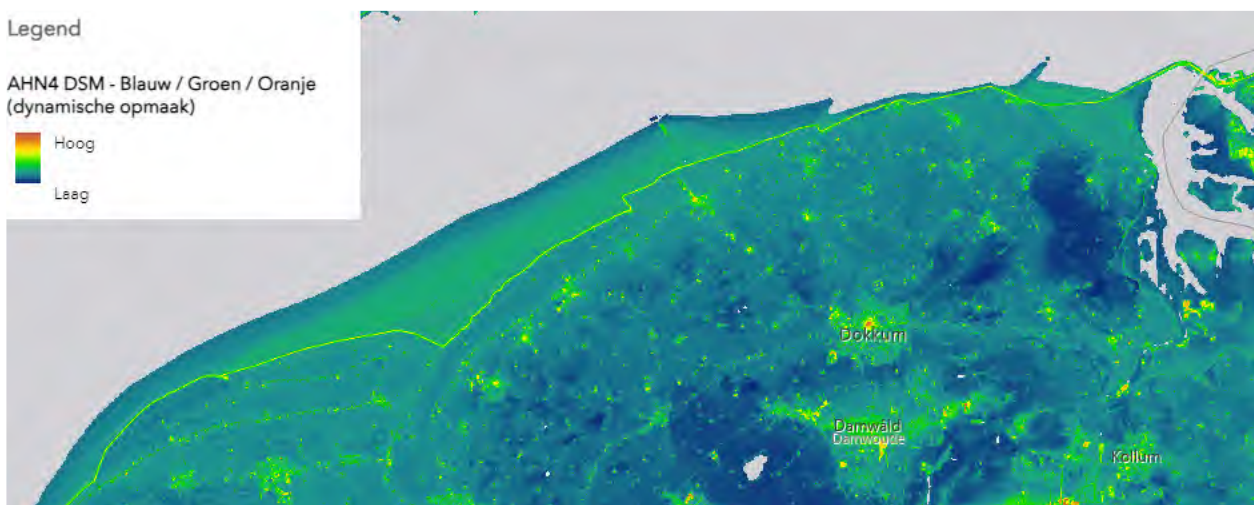

Figuur 13 Nationaal park en voormalig nationaal landschap

In 2021 is er bovendien een landschapsbiografie geschreven van de gemeente. Dit kennisdocument beschrijft uitgebreid de ontwikkeling van het landschap in de gemeente, van prehistorie tot nu, en is bedoeld als kennisdocument waarop beleidskeuzes gebaseerd kunnen worden.

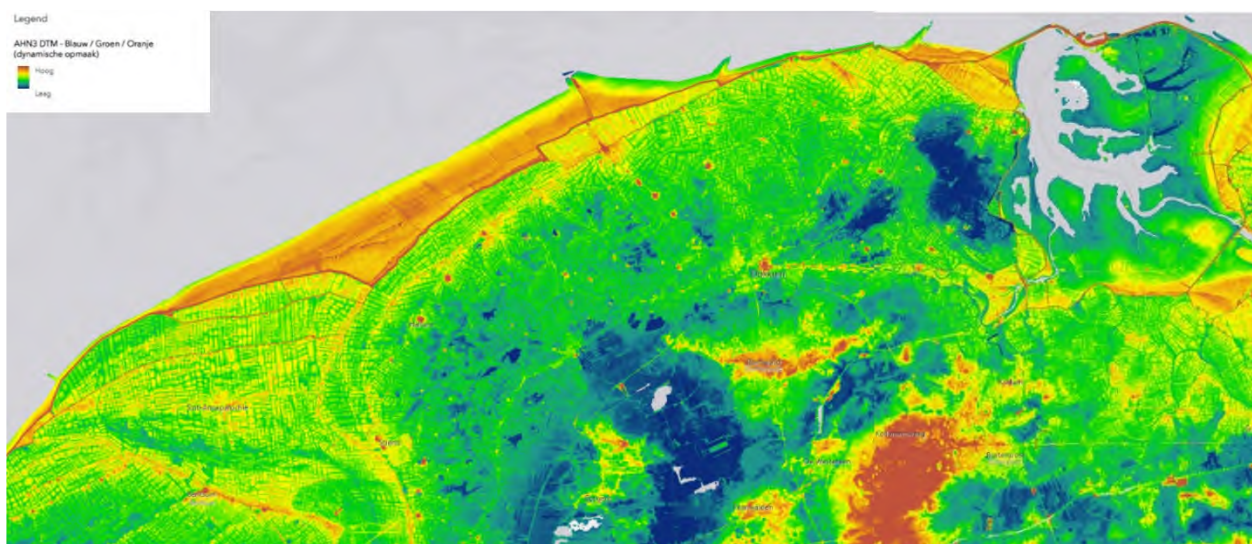
(Micro-) Reliëf en landschappelijke elementen

Relatief gezien ligt de mate van reliëf in Noardeast-Fryslân laag (zie Figuur 14 uit Actueel Hoogtebestand Nederland). Bij het inzoomen van de hoogtekaart wordt het microreliëf in de gemeente zichtbaar. In de volgende afbeelding (Figuur 15) is de hoeveelheid microreliëf te onderscheiden. Dit betreft verschillende landschappelijke kenmerken (dijken, terpen, kruinige percelen, kwelderwal, greppeltjesland, tichelwurkland, etc).

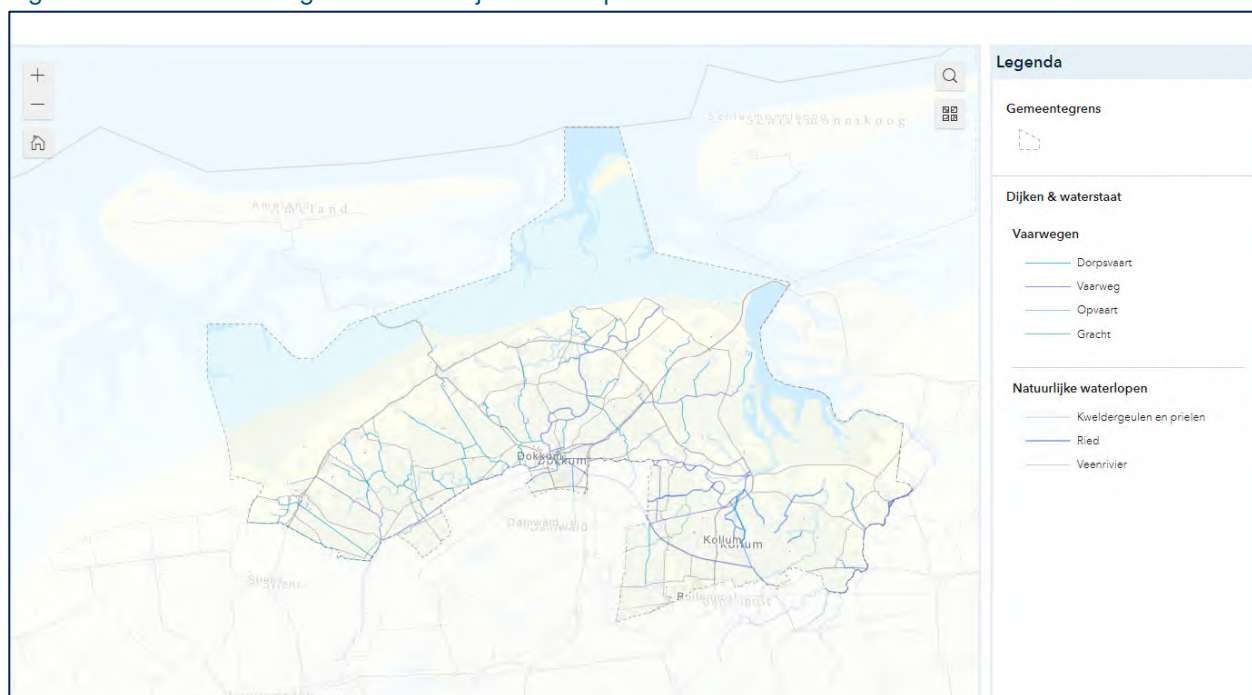
Figuur 14 Reliëf (bron: AHN (Actueel Hoogtebestand Nederland))

Historisch gaat door verkaveling en schaalvergroting in de landbouw veel (micro-)reliëf verloren. Ook door andere graafwerkzaamheden kan vervlakking optreden, waardoor kenmerkend reliëf verdwijnt. Dit gaat stukje bij beetje en doorgaans ongemerkt.

Figuur 15 Te onderscheiden microreliëf (bron: AHN (Actueel Hoogtebestand Nederland))

Figuur 16 laat de vaarwegen en natuurlijke waterlopen zien.

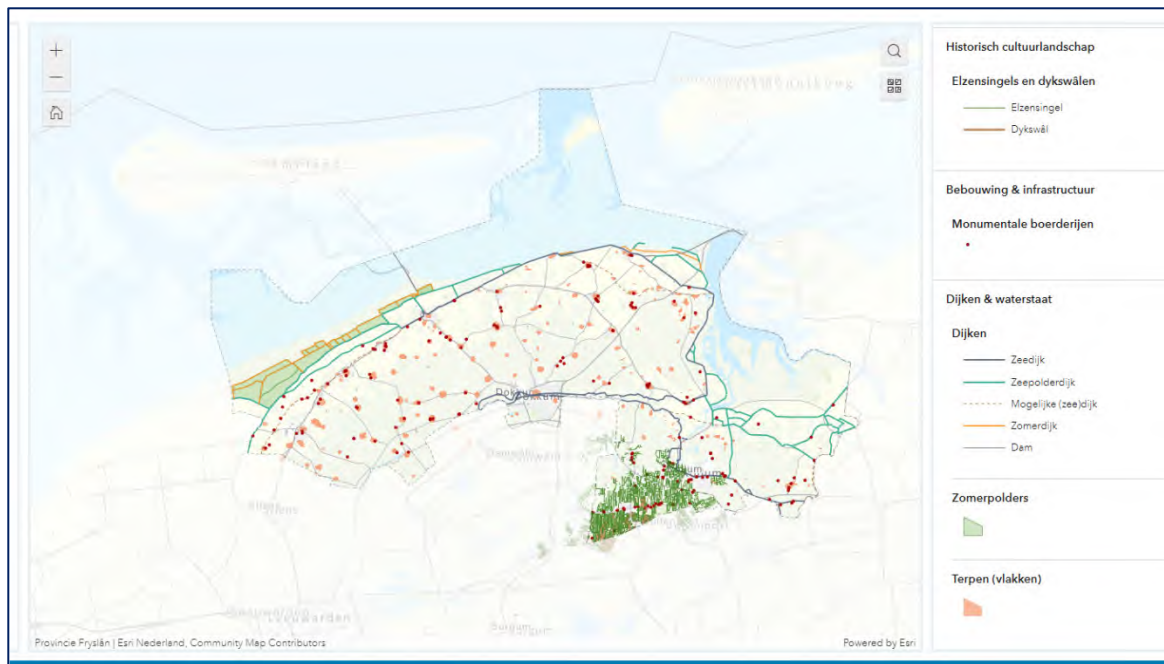

Figuur 16 Vaarwegen en natuurlijk waterlopen (bron: Digitale landschapsatlas Noardeast-Fryslân, 2023)

Cultuurhistorie

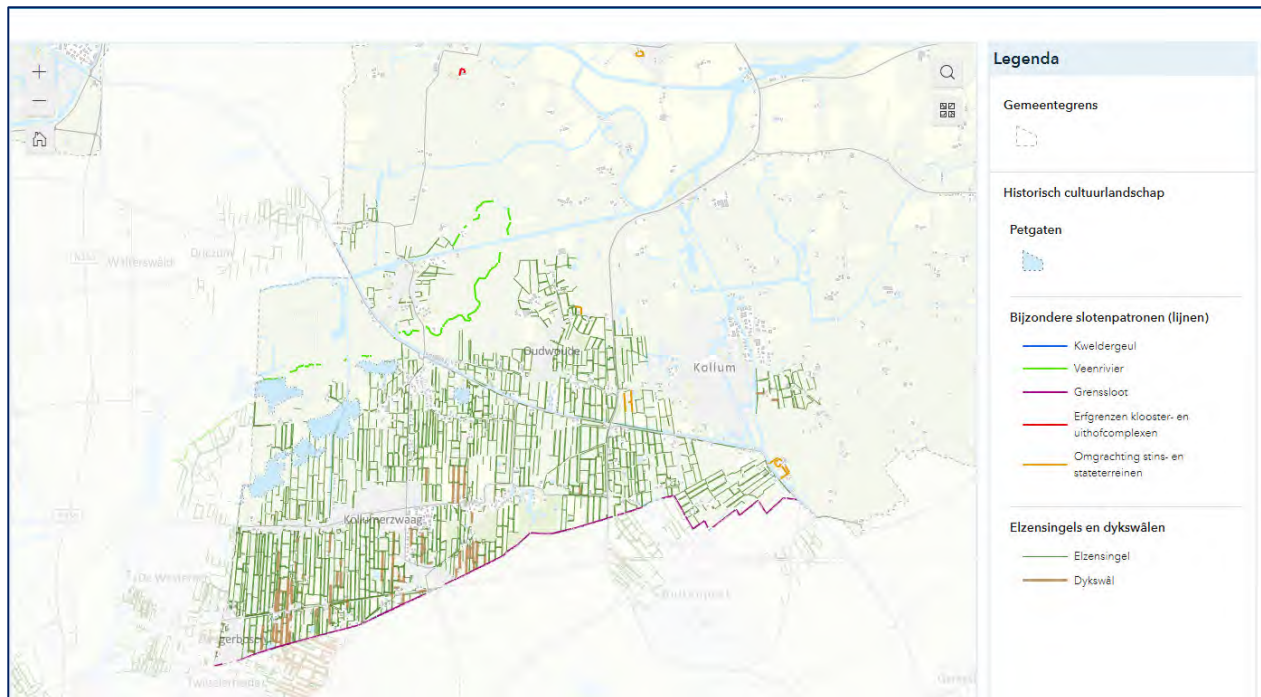
De gemeente Noardeast-Fryslân heeft een rijke cultuurhistorie. Elementen die hier onderdeel van zijn, zijn terpen, dobben, monumentale boerderijen, dijken en singels. Zoals goed te zien is op de Digitale Landschapsatlas, is Noardeast-Fryslân rijk aan landschappelijke en cultuurhistorische elementen: van terpen tot monumentale boerderijen tot dijken en singels.

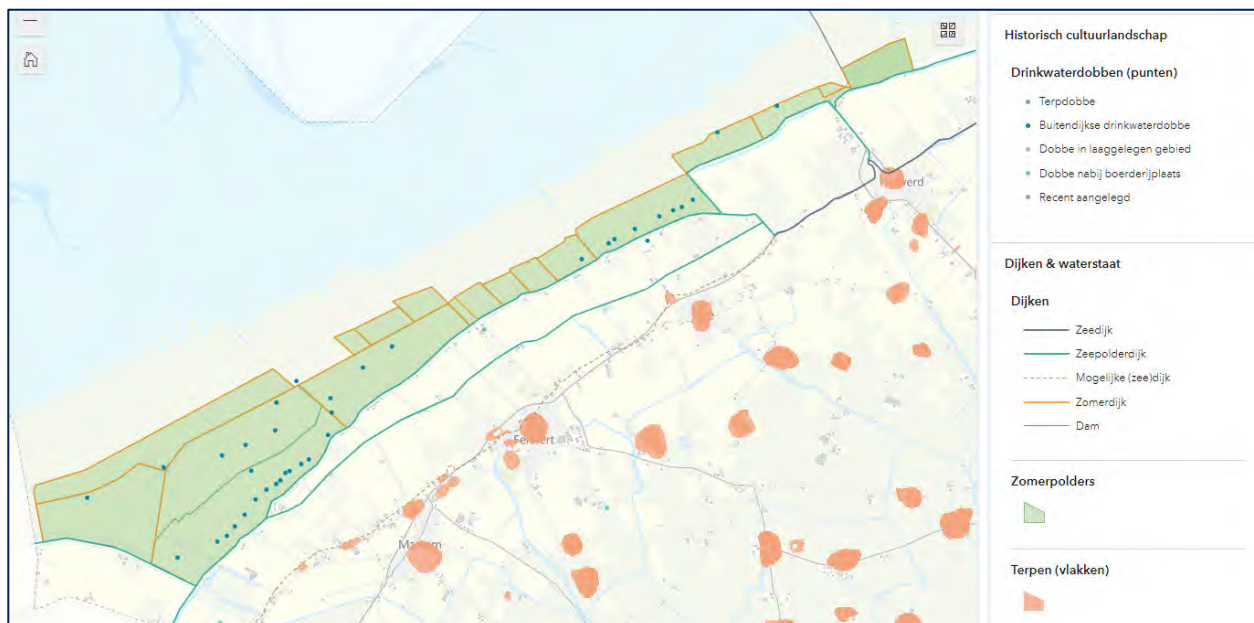
Figuur 17 Historisch cultuurlandschap (bron: Digitale landschapsatlas Noardeast-Fryslân 2023)

Bij inzoomen op de kaart worden meer regionale elementen zichtbaar, bijvoorbeeld de karakteristieke Noardlike Fryske Wâlden, met haar elzensingels (zie Figuur 18), evenals de zomerpolder met dobben en de vele terpen in het Noordwesten van de gemeente (Figuur 19).

Figuur 18 Elzensingels in de Noardlike Fryske Wâlden (bron: Digitale landschapsatlas Noardeast-Fryslân, 2023)

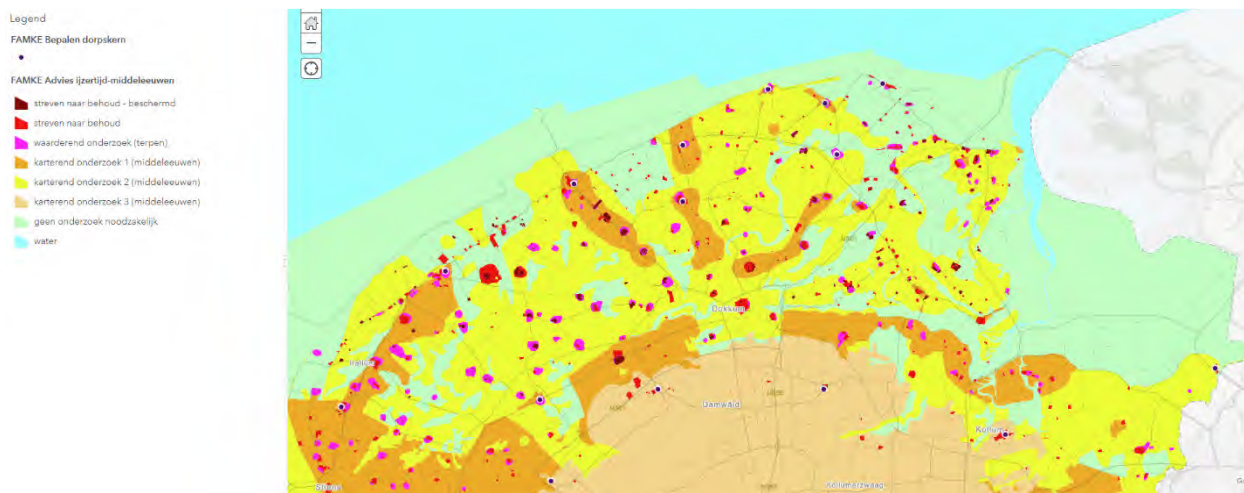
Figuur 19 Terpen en de zomerpolder Butendyks (bron: Digitale landschapsatlas Noardeast-Fryslân, 2023)

Er is veel bekend over de cultuurhistorie van Noardeast-Fryslân. Diverse elementen worden beschermd, o.a. door bestemmingsplannen, maar tegelijkertijd is er nog veel onbekend. De staat van een dobbe of een elzensingel is vaak niet in beeld. Op het moment dat erfgoed een doel heeft en nog in gebruik is, wordt het onderhouden, maar structuren en elementen die niet in gebruik zijn neigen langzaam te verdwijnen.

Archeologie

Archeologische waarden in de gemeente worden beschermd door de verschillende bestemmingsplannen, en in kaart gebracht door het Rijk en de provincie. Op de Indicatieve kaart archeologische waarden van het Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (Figuur 20) is te zien dat in een groot deel van de gemeente een hoge trefkans wordt gekarakteriseerd. Dit is te verklaren door het hoge aantal monumenten en archeologische waarden, maar ook door het abstractieniveau van de kaart (die bovendien grote delen van Nederland aanmerkt als gebied met archeologisch hoge trefkans). Een specifiek beeld is wenselijk, en wordt gegeven door de provinciale tool FAMKE.

Figuur 22 FAMKE – ijzertijd, middeleeuwen

Autonome ontwikkelingen

Ter bescherming van de archeologie in de gemeente wordt provinciaal beleid gevolgd, aan de hand van kaarten als bovenstaande, die de trefkans laten zien. Om landschappelijke en cultuurhistorische elementen te waarborgen is bescherming nodig. Vanwege autonome ontwikkelingen als veroudering en doorgaande ontwikkeling (van bijvoorbeeld bebouwing of infrastructuur) is robuust beschermingsbeleid nodig om cultuurhistorische aspecten te behoeden van verval en verdwijning.

De gemeente Noardeast-Fryslân heeft geen gemeentelijke monumenten. De bescherming van verschillende landschappelijke en cultuurhistorische structuren en elementen is in de gemeente vastgelegd in de bestemmingsplannen. Elke ontwikkeling moet de bestaande waarden in beeld brengen en als vertrekpunt gebruikt. Dit beleid kan verschillen per bestemming en tussen de voormalige gemeentes onderling, wat het onnodig complex maakt.

De bovengenoemde informatie, evenals de in 2021 gepubliceerde Landschapsbiografie Noardeast-Fryslân, maakt de waarden kenbaar. Toch blijft het zonder goede bescherming mogelijk om deze informatie aan de kant te schuiven bij ontwikkelingen. Informatie over landschap en cultuurhistorie is in toenemende mate aanwezig, maar dit is geen garantie voor het behoud ervan. Juist vanwege het subjectieve, niet-meetbare karakter van landschap en cultuurhistorie, is robuuste en duidelijke bescherming nodig om deze kenmerken te beschermen, of te behoeden van verval.

3.6 Bodem en water

In de referentiesituatie van het thema bodem en water zijn de aspecten bodemkwaliteit en grondwater beoordeeld. De beoordeling is samengevat in onderstaand kader en nader toegelicht in deze paragraaf.

Kwaliteitsniveau	Bodem en water
●	Er is binnen de aspecten geen sprake van knelpunten
●	Er is binnen één aspect sprake van knelpunten
●	Er is binnen beide aspecten sprake van knelpunten
Huidige situatie	Autonome ontwikkeling
●	●
<u>Conclusie:</u> in de huidige situatie bestaat een knelpunt ten aanzien van het aspect grondwater. Autonoom blijft dit knelpunt bestaan. <i>Bodemkwaliteit</i> De aanwezige spoedlocaties en voormalige stortplaatsen zijn goed in beeld in de gemeente Noardeast-Fryslân en zullen waar nodig gesaneerd worden. <i>Grondwater</i> Er is een knelpunt ten aanzien van grondwaterkwantiteit en – kwaliteit vanwege verzilting. Om dit tegen te gaan wordt provinciaal en door het Wetterskip ingezet op verbetering van kwaliteit en tegendruk van zoet grondwater.	

Bodemkwaliteit

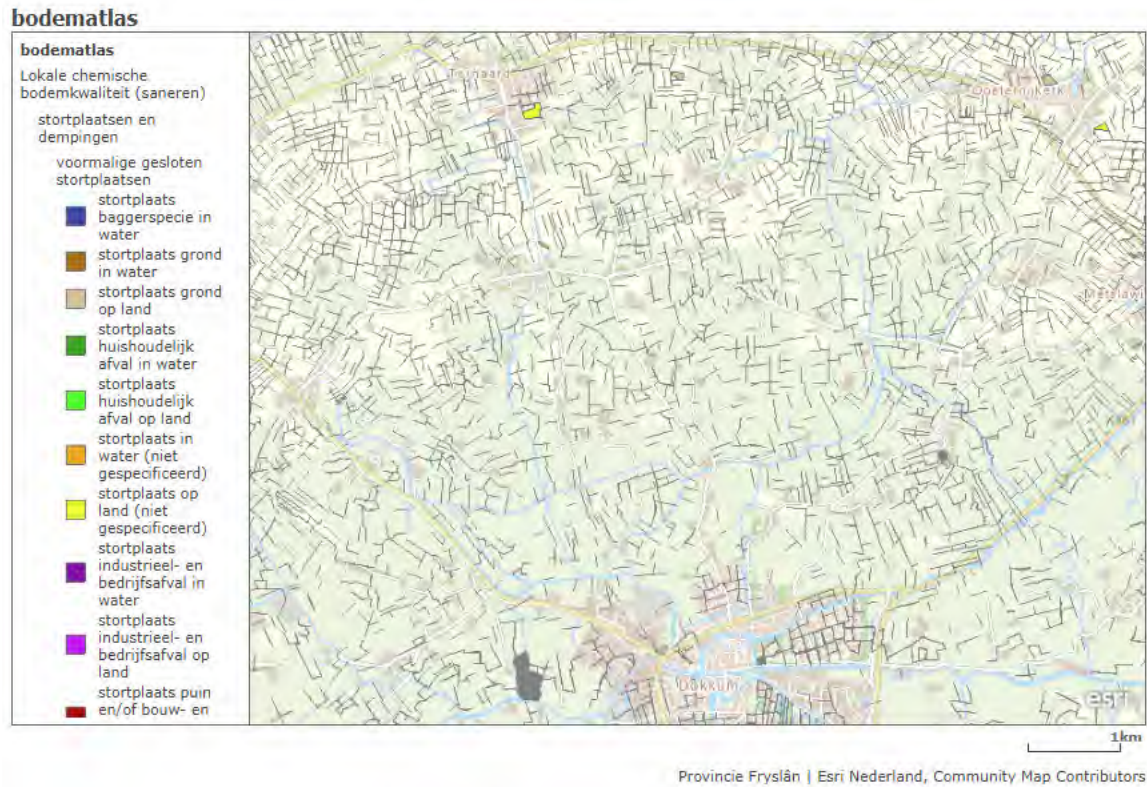
De provincie is bevoegd gezag in het kader van de Wet bodembescherming (Wbb) en draagt de verantwoordelijkheid voor bodemsaneringsoperaties in Noardeast-Fryslân. De gemeente is bevoegd gezag voor niet-ernstige bodemverontreiniging en voor grond- en baggerverzet binnen de gemeente in het kader van Besluit Bodemkwaliteit. Het Besluit bodemkwaliteit bevat regels voor toepassing van grond, baggerspecie en bouwstoffen en stelt kwaliteitseisen aan de uitvoering van bodemwerkzaamheden. Het Besluit bodemkwaliteit heeft tot doel de bodem nu en in de toekomst optimaal te gebruiken en te beschermen. De gemeente Noardeast-Fryslân hanteert een gebiedsspecifiek beleid. Betreffende chemische bodemkwaliteit hanteert de gemeente lokale achtergrondkwaliteit zoals deze is vastgelegd in de bodemkwaliteitkaart.

Bodemverontreiniging kan mogelijk gezondheidsrisico's veroorzaken. De exacte risico's van bodemverontreiniging hangen af van de mate van blootstelling aan de verontreiniging. Voor verontreinigingen die ontstaan zijn na 1 januari 1987 geldt dat de verontreiniging volledig weggenomen of ongedaan gemaakt moet worden. Bij een voorval waardoor er verontreiniging ontstaat moet de veroorzaker de bodem zo snel mogelijk saneren. Bij het achterblijven van (rest-)verontreinigingen na een sanering geldt een nazorgplicht.

De aanwezige spoedlocaties en voormalige stortplaatsen zijn goed in beeld in de gemeente Noardeast-Fryslân en zullen waar nodig gesaneerd worden. Figuur 23, Figuur 24 en Figuur 25 laten voormalige storplaatsen op verschillende locaties in de gemeente zien. Van de meeste locaties (zichtbaar in grijze lijnen

op de kaart) is aard en ernst niet bepaald. Er zijn een aantal voormalige stortplaatsen voor huishoudelijk of industrieel afval. Spoedlocaties komen in de gemeente vrijwel niet meer voor omdat deze zijn verholpen. Ook autonoom worden er geen knelpunten voorzien.

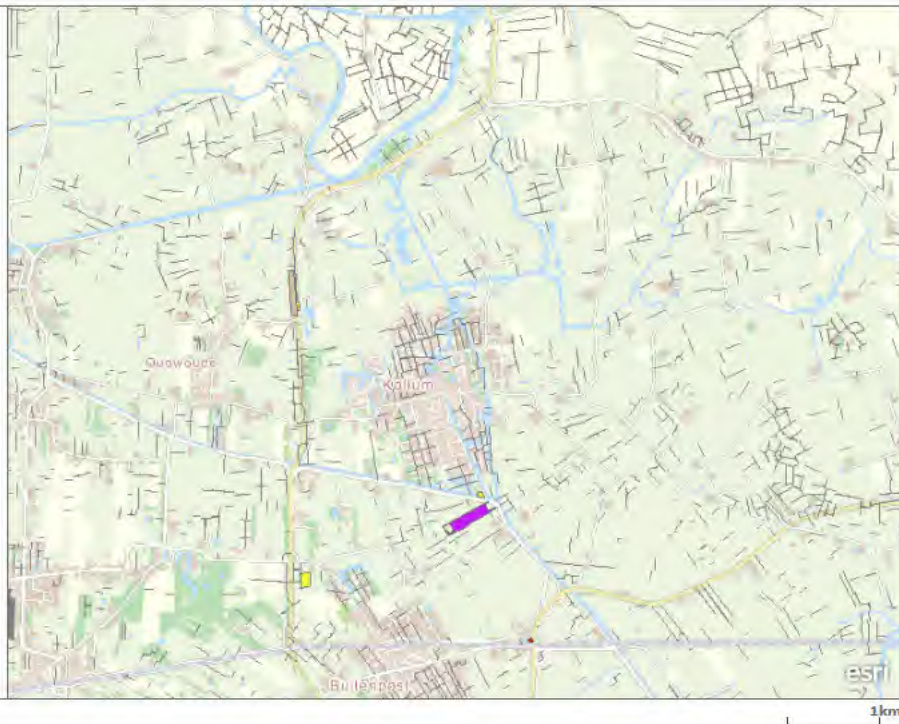
Figuur 23 voormalige stortplaatsen omgeving Dokkum (bron: Bodematlas, Provincie Fryslân)

bodematlas

bodematlas
Lokale chemische
bodemkwaliteit (saneren)
stortplaatsen en
dempingen

voormalige gesloten
stortplaatsen

- stortplaats baggerspecie in water
- stortplaats grond in water
- stortplaats grond op land
- stortplaats huishoudelijk afval in water
- stortplaats huishoudelijk afval op land
- stortplaats in water (niet gespecificeerd)
- stortplaats op land (niet gespecificeerd)
- stortplaats industrieel- en bedrijfsafval in water
- stortplaats industrieel- en bedrijfsafval op land
- stortplaats puin en/of bouw- en

Provincie Fryslân | Esri Nederland, Community Map Contributors

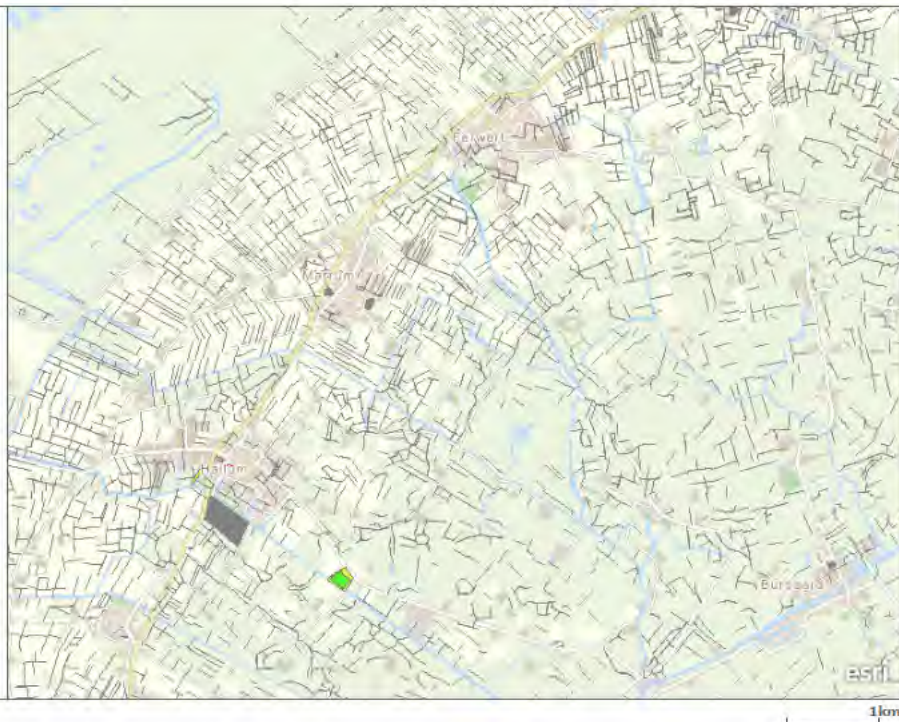
Figuur 24 voormalige stortplaatsen omgeving Kollum (bron: Bodematlas, Provincie Fryslân)

bodematlas

bodematlas
Lokale chemische
bodemkwaliteit (saneren)
stortplaatsen en
dempingen

voormalige gesloten
stortplaatsen

- stortplaats baggerspecie in water
- stortplaats grond in water
- stortplaats grond op land
- stortplaats huishoudelijk afval in water
- stortplaats huishoudelijk afval op land
- stortplaats in water (niet gespecificeerd)
- stortplaats op land (niet gespecificeerd)
- stortplaats industrieel- en bedrijfsafval in water
- stortplaats industrieel- en bedrijfsafval op land
- stortplaats puin en/of bouw- en

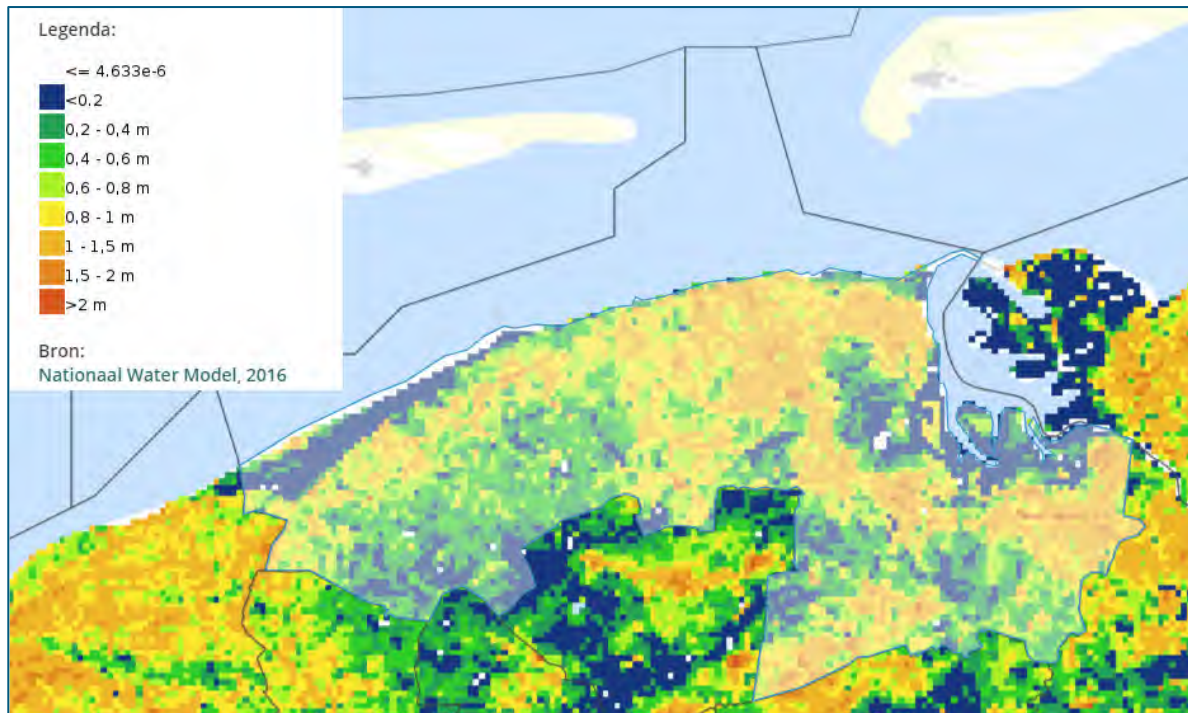
Provincie Fryslân | Esri Nederland, Community Map Contributors

Figuur 25 voormalige stortplaatsen landelijk gebied Hallum, Marrum en Ferwert (bron: Bodematlas, Provincie Fryslân)

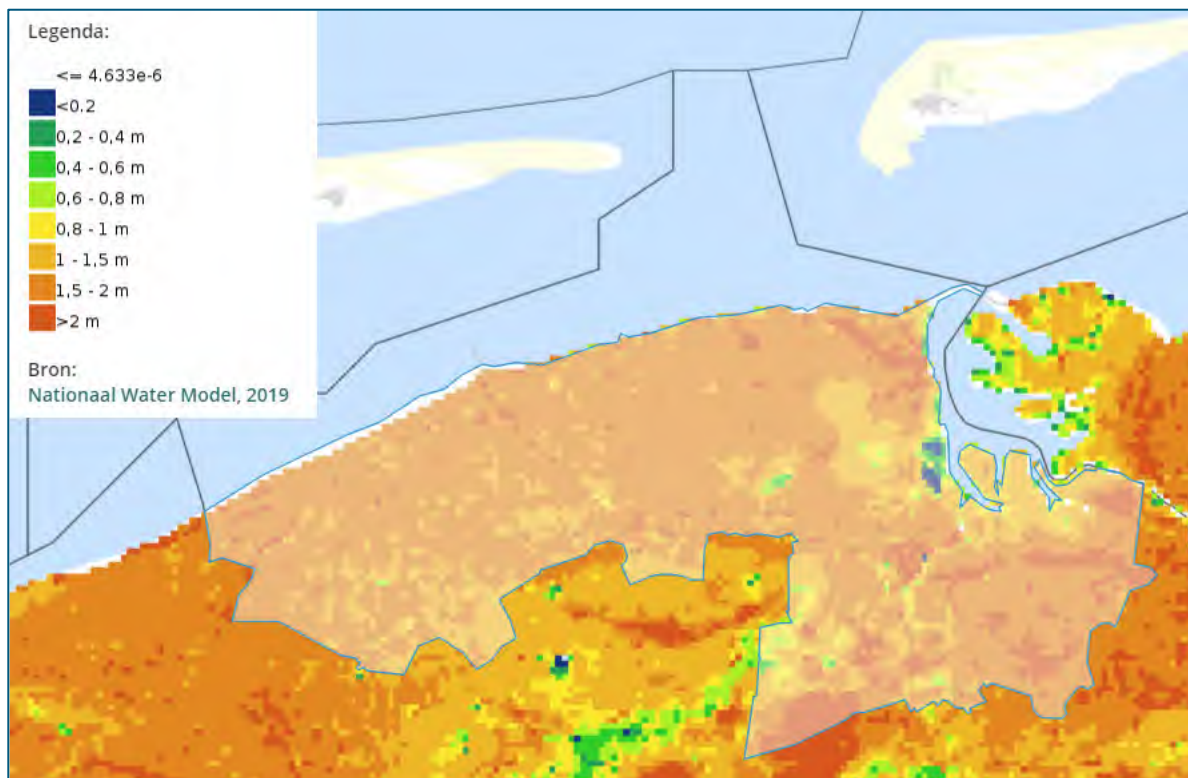

Grondwater (droogte)

Het Wetterskip Fryslân houdt de grondwaterstand in het gebied op peil. Figuur 26 en Figuur 27 tonen de gemiddeld hoogste grondwaterbestand (GHG) en de gemiddeld laagste grondwaterstand (GLG) in de gemeente. Hierop is te zien dat de binnendijkse kleibodems in diepte variëren tussen de 0,6 en 1 m bij hoge en 1 m en 2 m bij een lage grondwaterstand. Dichter bij het Lauwersmeer, de veengebieden ten zuidwesten en het buitendijkse gebied komen hogere grondwaterstanden voor.

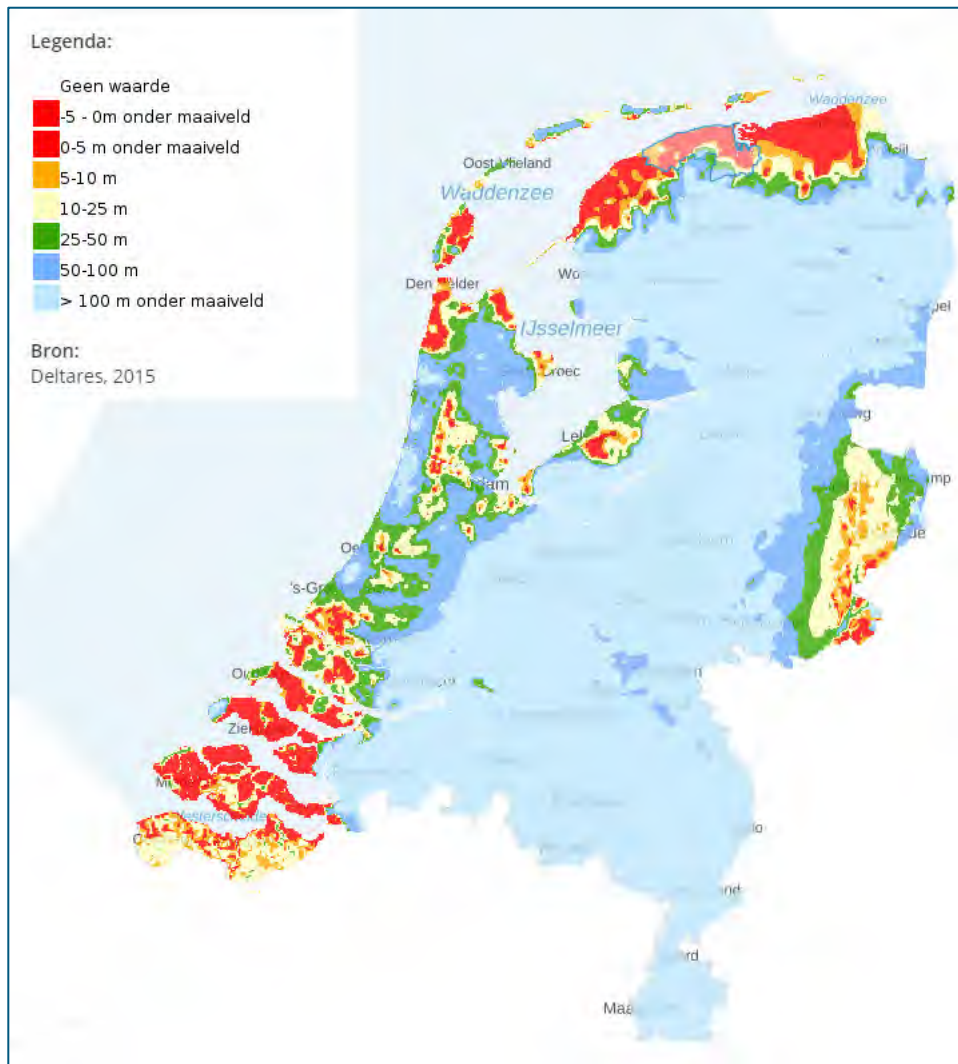

Figuur 26 Gemiddeld hoogste grondwaterstand (GHG), klimaateffectatlas.nl

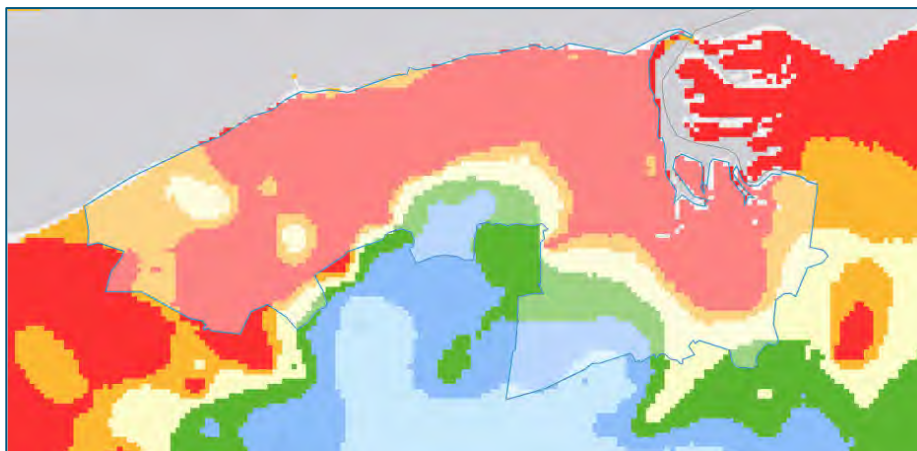

Figuur 27 Gemiddeld laagste grondwaterstand (GLG), klimaateffectatlas.nl

Het voornaamste probleem ten aanzien van grondwater in de gemeente Noardeast-Fryslân is zoute kwel vanuit de zeebodem. Figuur 28 en Figuur 29 laten zien dat over de gehele gemeente verzilting van het grondwater plaatsvindt.

Figuur 28 verzilting van grondwater in Nederland (bron: atlasnatuurlijkkapitaal.nl)

Figuur 29 verzilting van grondwater in Noardeast-Fryslân (bron: atlasnatuurlijkkapitaal.nl)

Grondwater is de verantwoordelijkheid van de provincie en oppervlaktewater en peilbeheer is de verantwoordelijkheid van het Wetterskip Fryslân. Beide partijen werken samen aan een visierapport

Fryslân klimaatbestendig 2050+ om de verschillende opgaven in water en bodem over de lange termijn aan te pakken. Ook geven zij hierin invulling aan Rijksprogramma 'Water en bodem sturend', die instrueert dat water en bodem een meer sturende rol moeten krijgen bij de inrichting van Nederland. Om verzilting tegen te gaan wordt provinciaal en door het Wetterskip ingezet op verbetering van kwaliteit en tegendruk van zoet grondwater door bijvoorbeeld de zoetwaterlens te vergroten door regenwater vast te houden. Zoals beschreven in het Gemeentelijk Rioleringsplan probeert de gemeente dit tegen te gaan door hemelwater in het bebouwde gebied te infiltreren. Echter is dat lastig door de slechte doorlatendheid van de kleibodem.

3.7 Klimaat(adaptatie)

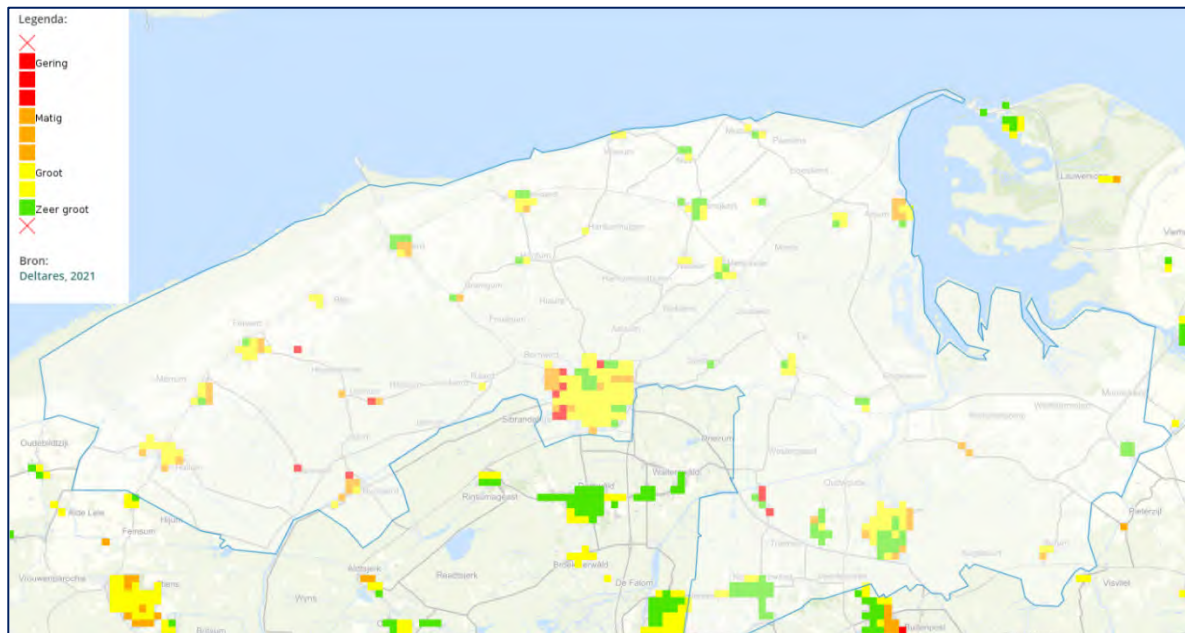
In de referentiesituatie van het thema klimaat(adaptatie) zijn de aspecten hemelwateroverlast en hitte beoordeeld. De beoordeling is samengevat in onderstaand kader en nader toegelicht in deze paragraaf.

Kwaliteitsniveau	Klimaat(adaptatie)
●	Er is binnen de aspecten geen sprake van knelpunten
●	Er is binnen één aspect sprake van knelpunten
●	Er is binnen beide aspecten sprake van knelpunten
Huidige situatie	Autonome ontwikkeling
●	●
<u>Conclusie:</u> in de huidige situatie bestaat een knelpunt ten aanzien van het aspect hemelwateroverlast. Autonomoos wordt door het nieuwe gemeentelijke rioolplan voorzien dat dit knelpunt zal verdwijnen, maar wordt ten aanzien van het aspect hitte een extra knelpunt voorzien vanwege klimaatverandering. <i>Hemelwateroverlast</i> In alle dorpen in de gemeente bestaat er een zeer groot risico op wateroverlast bij een extreme bui. In het Gemeentelijk Rioleringsplan (GRP) staat opgenomen dat de grootste wateroverlastlocaties worden opgelost. <i>Hitte</i> Het hitte-eilandeffect vindt vooral plaats in de grotere kernen Dokkum en Kollum. Dit is te wijten aan de nog grote hoeveelheid grijs en lage hoeveelheid groen in deze bebouwde kommen. Deze hitte is niet zodanig dat het leidt tot een knelpunt. Vanwege klimaatverandering, en omdat er nog geen beleid op dit aspect is vastgesteld, wordt in de autonome situatie op dit aspect een knelpunt voorzien.	

Hemelwateroverlast

Hemelwateroverlast wordt gemeten aan de hand van water op straat na een extreme bui. Figuur 30 laat op kaart zien hoe hoog de kans is hierop, volgens de Klimateffectatlas. Hierop is te zien dat de kans zich vooral voordoet in het bebouwd gebied in de dorpen in de gemeente.

Figuur 30 Kans op water op straat, bron: Klimaateffectatlas, Deltares 2021

De insteek van het gemeentelijk rioleringsplan is om knelpunten in riolering en waterafvoer aan te pakken bij rioolvervangingen, herstructureringen van wegen of wijken (gemeentelijk rioleringsplan, Anteagroup 2021). Dit plan houdt daarnaast reeds rekening met de hevige buien die als gevolg van klimaatverandering steeds meer zullen voorkomen. Autonomoos wordt dus een vermindering van knelpunten voorzien op dit vlak.

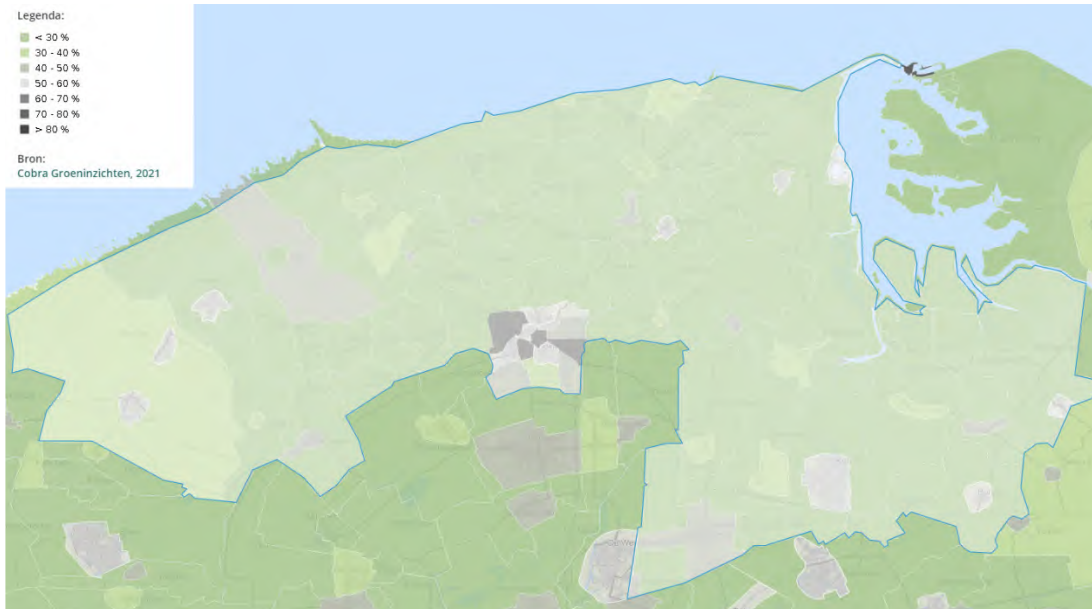
Hitte

Knelpunten met betrekking tot hitte worden gemeten aan de hand van de score van het Stedelijk Hitte-eilandeffect. Figuur 31 laat zien dat in Dokkum en Kollum een klein risico is op verhoging van temperatuur door stedelijke inrichting, maar niet in een mate die leidt tot knelpunten.

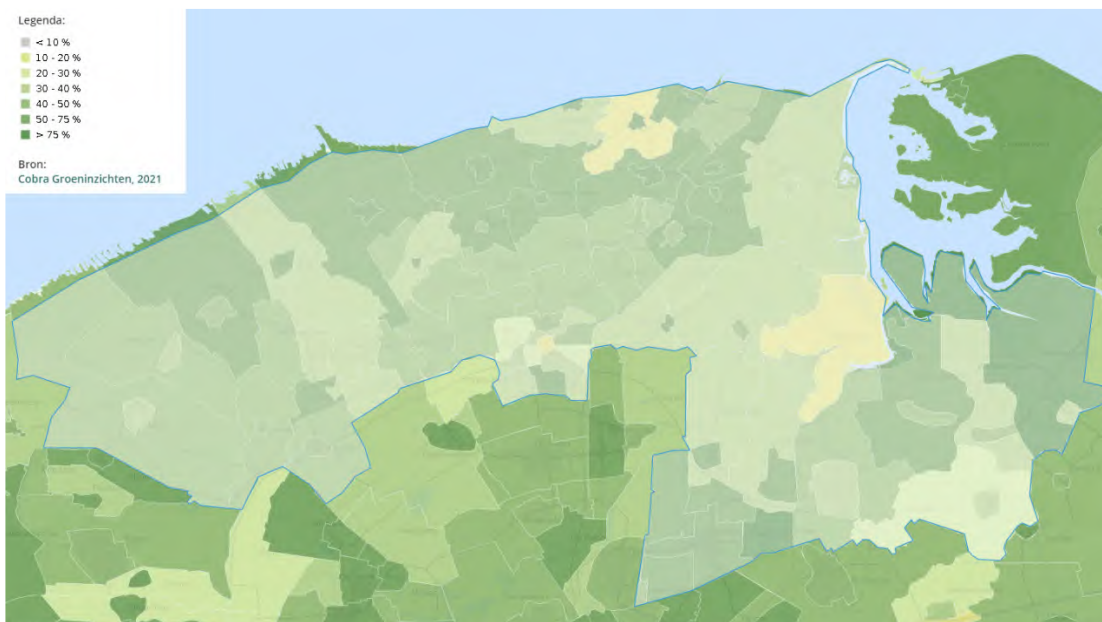

Figuur 31 Klimaateffectatlas

De (weliswaar kleine) verhoging in temperatuur is te wijten aan de hoeveelheid grijs in deze bebouwde kommen (Figuur 32) en relatief lagere hoeveelheid groen per buurt (Figuur 33).

Figuur 32 Hoeveelheid grijs per wijk (bron: Klimateffectatlas, Cobra Groeninzihten 2021)

Figuur 33 Hoeveelheid groen per wijk (bron: Klimateffectatlas, Cobra Groeninzihten, 2021)

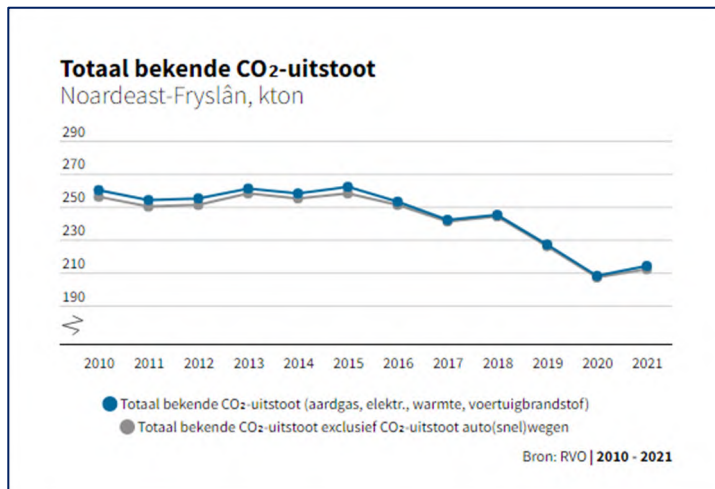
3.8 Energietransitie

In de referentiesituatie van het thema energietransitie zijn de aspecten CO₂-uitstoot en duurzame energieopwekking beoordeeld. De beoordeling is samengevat in onderstaand kader en nader toegelicht in deze paragraaf.

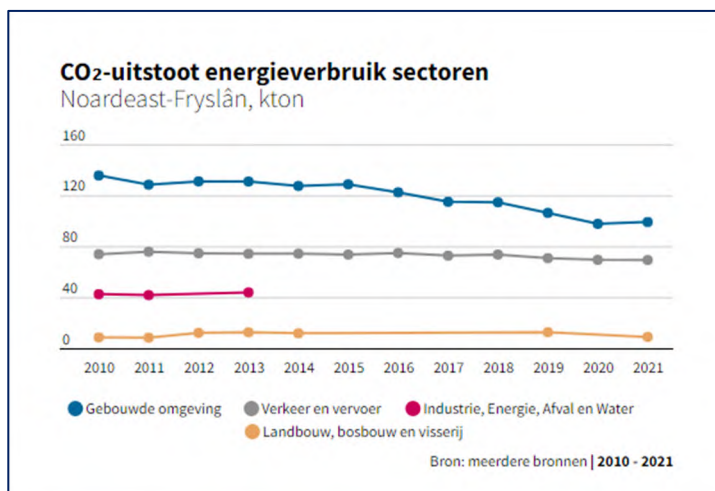
Kwaliteitsniveau	Energietransitie	
●	Er is binnen de aspecten geen sprake van knelpunten	
●	Er is binnen één aspect sprake van knelpunten	
●	Er is binnen beide aspecten sprake van knelpunten	
Huidige situatie		Autonome ontwikkeling
●		●
<u>Conclusie:</u> in de huidige situatie bestaat een knelpunt ten aanzien van het aspect duurzame elektriciteitsopwekking. Autonoom verdwijnt dit knelpunt. <i>CO₂-uitstoot</i> CO₂-uitstoot in de gemeente laat een dalende trend zien, en bij uitvoer van de Transitievisie Warmte zal deze meer gaan dalen. <i>Duurzame energieopwekking</i> Opwek van hernieuwbare elektriciteit is de laatste jaren aan het toenemen. Toch komt het nog niet in de buurt van de gemeentelijke ambitie van 70% hernieuwbare opwek in 2030. Dit is een knelpunt, maar omdat er inmiddels een zonnepark in Dokkum is gerealiseerd en er meer projecten in de pijplijn zitten zal dit knelpunt verdwijnen.		

CO₂-uitstoot

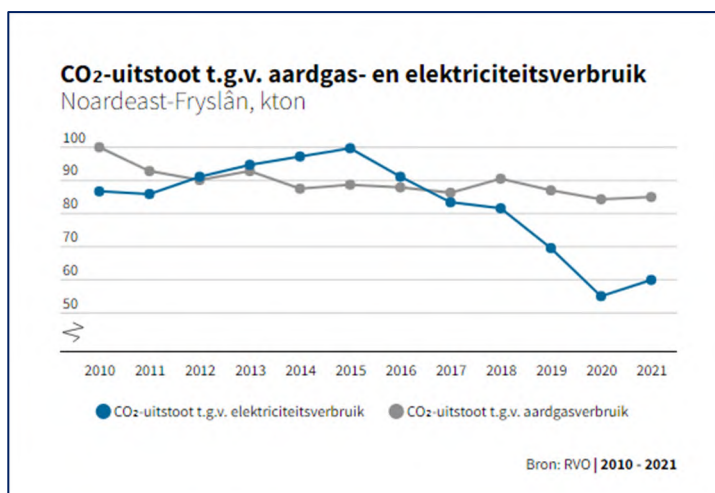
De Klimaatmonitor toont de uitstoot van CO₂ in de gemeente Noardeast-Fryslân. Onderstaande grafieken geven de CO₂-uitstoot weer van het energieverbruik in Noardeast-Fryslân, uitgesplitst in sectoren en bedrijfstakken. In Figuur 34 en Figuur 35 is te zien dat de totaal bekende CO₂-uitstoot aan het afnemen is, maar van 2020 tot 2021 weer een kleine toename laat zien.

Figuur 34 Totaal bekende CO₂-uitstoot in Noardeast-Fryslân per jaar, Klimaatmonitor 2023

Figuur 35 CO₂-uitstoot energieverbruik sectoren in Noardeast-Fryslân per jaar, Klimaatmonitor, 2023

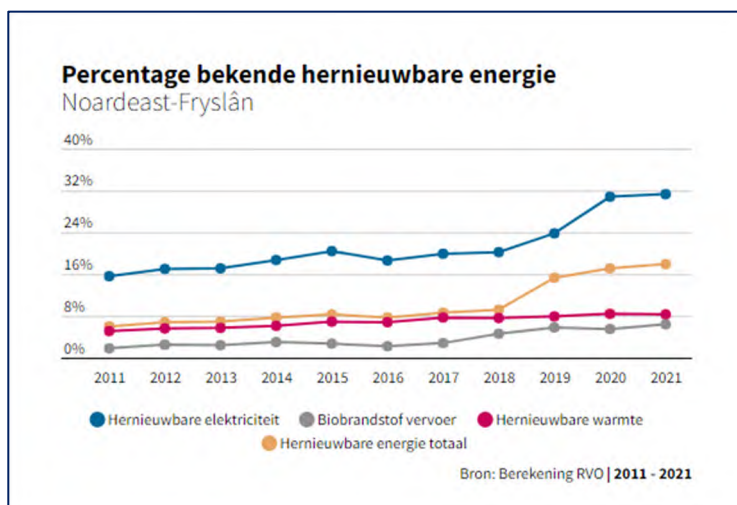

Figuur 36 CO₂-uitstoot t.g.v. aardgas- en elektriciteitsverbruik in Noardeast-Fryslân per jaar, Klimaatmonitor 2023

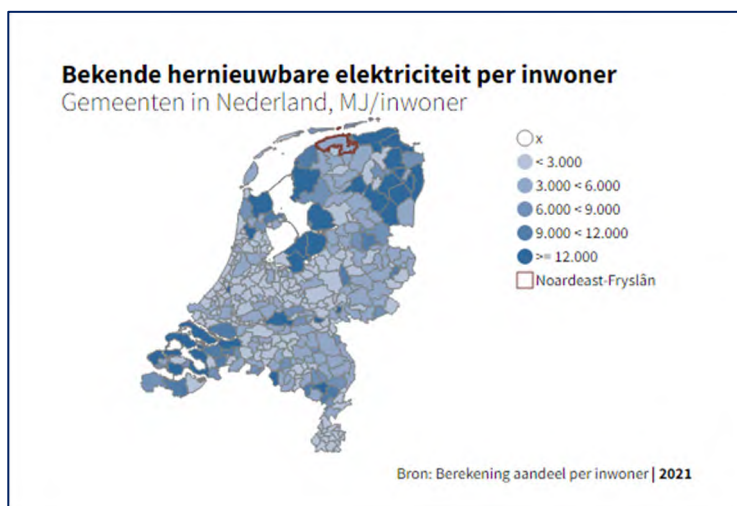
De uitstoot in de gemeente wordt veroorzaakt door de gebouwde omgeving, mobiliteit, industrie, landbouw en ander landgebruik. De gemeente heeft een regierol voor het aardgasvrij maken van gebouwde omgeving. De gemeente heeft eind 2021 een Transitievisie Warmte vastgesteld en is nu bezig met het aardgasvrij maken van twee wijken.

Duurzame energieopwekking

In de gemeente wordt in toenemende mate hernieuwbare energie opgewekt. Een indicator hiervan is de opwek van elektriciteit. Windenergie en zonne-energie zijn belangrijke componenten voor het behalen van de doelen uit de Klimaatwet. Op gemeenteground staan geen grootschalige windprojecten en enkele zonneparken.

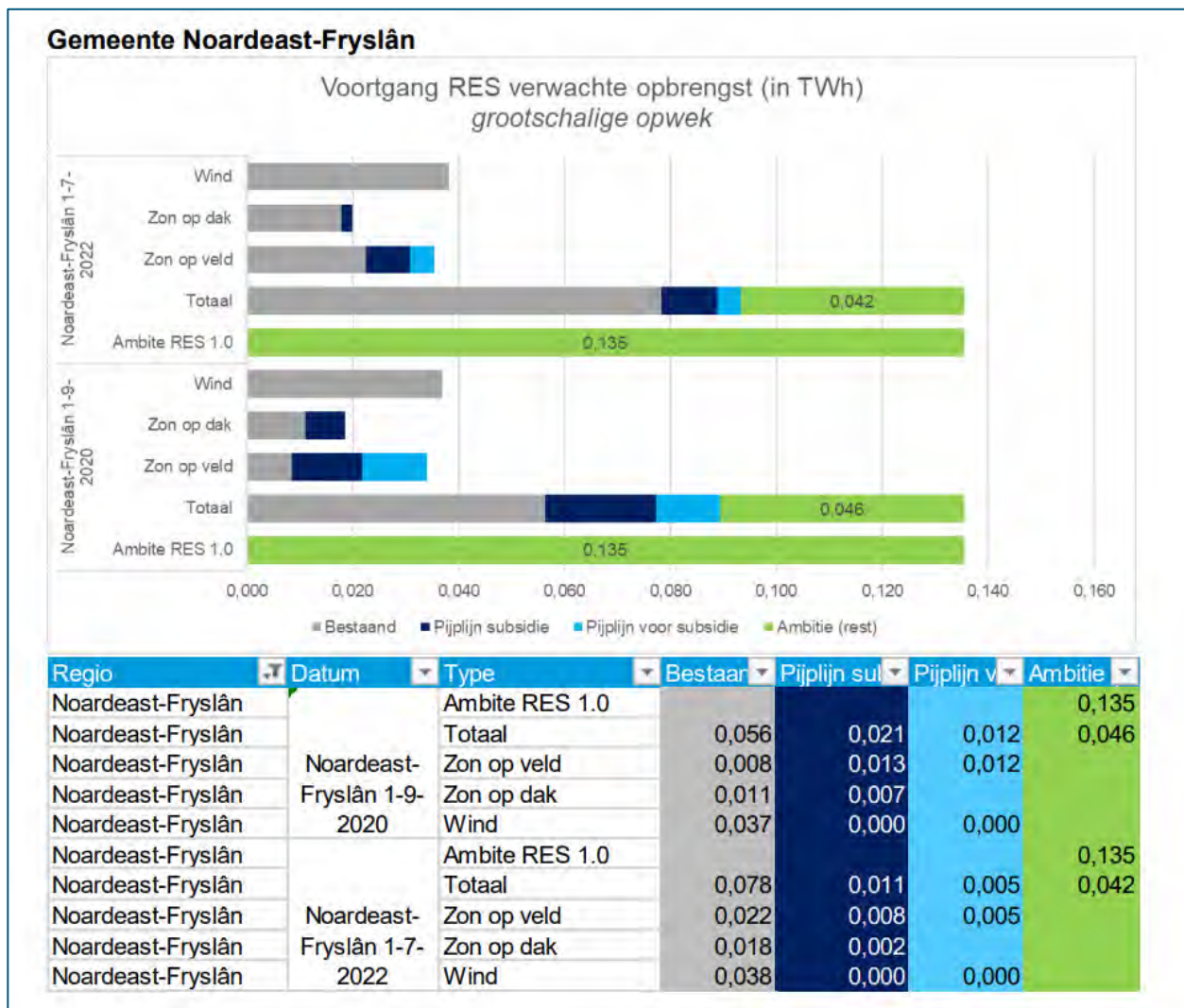
Figuur 37 Percentage bekende hernieuwbare energie in Noardeast-Fryslân per jaar, Klimaatmonitor 2023

Figuur 38 Bekende hernieuwbare elektriciteit per inwoner in Nederland met gemeente Noardeast-Fryslân rood omlijnd

Ambities van de gemeente op het gebied van hernieuwbare energie staan vastgelegd in de Regionale Energiestrategie (RES). Noardeast-Fryslân wil in 2030, 70% van de elektriciteitsvraag duurzaam opwekken. Volgens Figuur 37 is dat in 2021 32%, dus om de doelen te halen moet er flink wat hernieuwbare opwek worden toegevoegd. Echter zijn de cijfers van 2021 inmiddels achterhaald; Figuur 39 laat zien welke grootschalige opwekprojecten in Noardeast-Fryslân gerealiseerd zijn en in de pijplijn zitten,

gebaseerd op een inventarisatie in augustus/september. Als de plannen in de pijplijn worden ontwikkeld dan wordt de ambitie van 70% duurzame opwek gehaald.

Figuur 39 Stand van zaken opwek gemeente Noardeast-Fryslân, 2022

3.9 Gezondheid

In de referentiesituatie van het thema gezondheid zijn de aspecten luchtkwaliteit, geluidhinder en gezonde leefomgeving beoordeeld. De beoordeling is samengevat in onderstaand kader en nader toegelicht in deze paragraaf.

Kwaliteitsniveau	Gezondheid
●	Er is binnen de aspecten geen sprake van knelpunten
●	Er is binnen één aspect sprake van knelpunten
●	Er is binnen beide aspecten sprake van knelpunten

Huidige situatie	Autonome ontwikkeling
<u>Conclusie:</u> in de huidige situatie bestaan geen knelpunten ten aanzien van de aspecten luchtkwaliteit, geluidhinder en gezonde leefomgeving. Autonoom komt hier geen verandering in. <i>Luchtkwaliteit</i> De Stikstofdioxideconcentratie (NO₂) voldoet in de gemeente Noardeast-Fryslân aan de wettelijke grenswaarden en de WHO-advieswaarden. De fijnstofconcentraties (PM₁₀ en PM_{2,5}) vallen overal ook binnen de wettelijke grenswaarden. Autonoom ontwikkelingen vormen (nog) geen bedreiging, maar uitbreiding van het autowegennet kan een risico vormen. <i>Geluidhinder</i> Ten aanzien van het aspect geluidhinder wordt zowel in de huidige situatie als in de autonome ontwikkeling geen knelpunt voorzien. <i>Gezonde leefomgeving</i> De woonkernen in de gemeente Noardeast-Fryslân scoren bovengemiddeld op de indicator beweegvriendelijke omgeving.	

Luchtkwaliteit

De afgelopen decennia is de lucht in Nederland een stuk schoner geworden en deze voldoet nu vrijwel overal aan de Europese normen. Desalniettemin veroorzaakt luchtverontreiniging nog steeds aanzienlijke gezondheidsschade. Fijnstof in de lucht leidt in Nederland tot een levensduurverkorting van naar schatting twaalf maanden. Volgens de Gezondheidsraad leiden concentraties fijnstof, stikstofdioxide en ozon in de lucht naar schatting tot 12.000 vroegtijdige sterfgevallen per jaar [Gezondheidsraad, 2018].

Fijnstof en stikstofdioxide in de lucht worden veelal veroorzaakt door industrie, verkeer en landbouw. In het geval van stikstofdioxide komt dit door verbranding van fossiele brandstoffen en gebruik en productie van stikstofhoudende meststoffen in landbouw. In het geval van fijnstof kan het gaan om allerlei kleine deeltjes en deeltjesvormige verontreinigende stoffen, zoals verbrandingsuitstoot, industriële emissies, de slijtage van materialen, bodemstof, pollen en micro-organismen. In Nederland gelden normen voor de concentratie van stoffen in de lucht, hierbij zijn fijnstof (PM₁₀ en PM_{2,5}) en stikstofdioxide (NO₂) de belangrijkste stoffen in de luchtkwaliteitsregelgeving. Deze normen zijn de wettelijke grenswaarden. Naast deze wettelijke grenswaarden zijn er ook advieswaarden opgesteld door de World Health Organization (WHO). Deze WHO-advieswaarden zijn ambitieuzer dan de wettelijke grenswaarden. De WHO-advieswaarden en wettelijke grenswaarden zijn te zien in Tabel 3.

Tabel 3: Wettelijke grenswaarde en WHO-advieswaarden voor luchtkwaliteit in Nederland (RIVM, 2019)

Stof	Soort norm	Wettelijke grenswaarden	WHO-advieswaarden
NO ₂	Jaargemiddelde	40 µg/m ³ (sinds 2015)	10 µg/m ³
PM ₁₀	Jaargemiddelde	40 µg/m ³	15 µg/m ³
PM _{2,5}	Jaargemiddelde	25 µg/m ³ (sinds 2015)	5 µg/m ³

Stikstofdioxide (NO₂)

Naast fijnstof is stikstofdioxide van invloed op de volksgezondheid. In Figuur 40 is de stikstofdioxide concentratie (NO₂) in de gemeente Noardeast-Fryslân weergegeven in 2020. Overal in de gemeente

Noardeast-Fryslân wordt voldaan aan de gestelde grenswaarde en WHO-advieswaarde van 10 microgram per m³.

Figuur 40: Jaargemiddelde stikstofdioxide concentratie (NO₂) in de gemeente Noardeast-Fryslân in 2020 (Atlas van de leefomgeving, 2023)

Fijnstof (PM₁₀)

Figuur 41 geeft de concentratie fijnstof (PM₁₀) in 2020 in de gemeente Noardeast-Fryslân weer. Op twee kleine uitzonderingen na voldoet de concentratie in de gehele gemeente aan de WHO-advieswaarden. De twee hoogste concentraties fijnstof bevinden zich in het landelijke gebied. De concentratie PM₁₀ is op deze locatie 15-16 microgram per m³, daarmee wordt op deze locatie de WHO-advieswaarde net niet behaald.

Figuur 41 Jaargemiddelde fijnstof concentratie (PM₁₀) in de gemeente Noardeast-Fryslân in 2020 (bron: Atlas van de leefomgeving, 2021)

Fijnstof ($PM_{2.5}$)

Figuur 42 geeft de concentratie fijnstof ($PM_{2.5}$) in 2020 weer. De jaargemiddelde concentratie fijnstof ($PM_{2.5}$) voldoet nergens aan de WHO-advieswaarde van 10 microgram per m^3 , maar voldoet wel aan de gestelde grenswaarde van 20 microgram per m^3 .

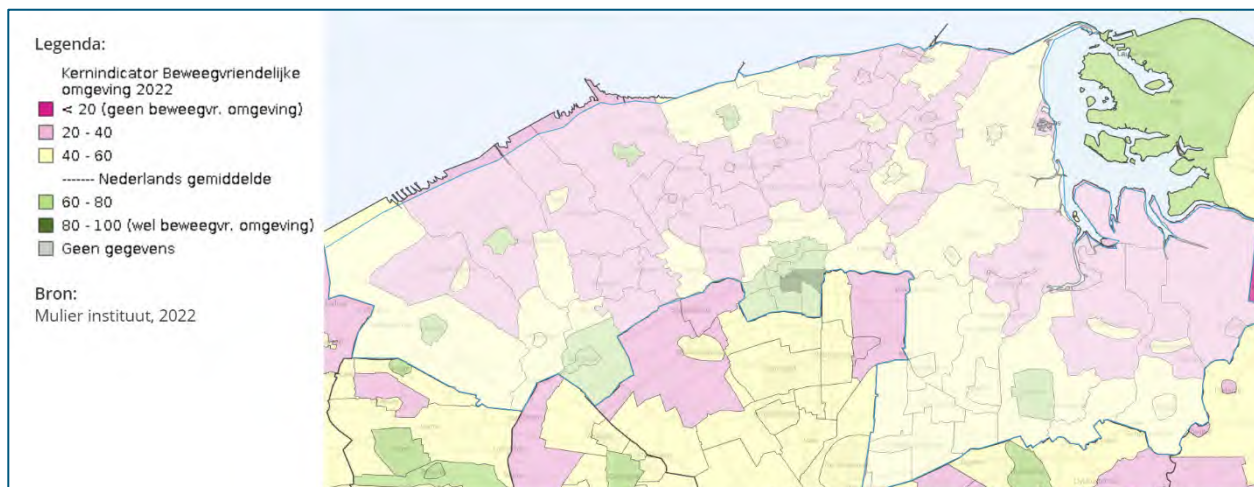
Figuur 42 Jaargemiddelde fijnstof concentratie ($PM_{2.5}$) in de gemeente Noardeast-Fryslân in 2019 (bron: Atlas van de leefomgeving, 2021)

Geluidhinder

Geluiden in de omgeving kunnen een grote bijdrage leveren aan de beleving van de leefomgeving. Te veel geluid is vaak onwenselijk of zelfs schadelijk. Gezondheidseffecten als slaapverstoring, gehoorschade, risico op hart- en vaatziekten of verminderd prestatievermogen en leerproblemen bij kinderen. Geluidhinder is gedefinieerd als het vaak of soms last hebben van geluid van wegverkeer, railverkeer, vliegtuigen, burens, industrie, bedrijvigheid, laden/lossen en spelende kinderen.

In Figuur 43 is de cumulatieve geluidsbelasting te zien. Dit zijn is de geluidsbelasting van rijkswegen, gemeentelijke en provinciale wegen, railverkeer, luchtvaart, industrie en windturbines samen. Hierop is te zien dat geluidsoverlast in de gemeente Noardeast-Fryslân vooral plaatsvindt rond wegen en bedrijvigheid bij dorpen. Opvallend is dat het in grote delen van de gemeente stil is. Het wadden- en lauwersmeergebied van in het stiltegebied dat in de provinciale milieuverordening is vastgelegd. Hierbinnen gelden beperkingen voor lawaai.

Figuur 44 Kernindicator beweegvriendelijke omgeving (bron: Mulier instituut, 2022)

3.10 Veiligheid

In de referentiesituatie van het thema veiligheid zijn de aspecten externe veiligheid en verkeersveiligheid beoordeeld. De beoordeling is samengevat in onderstaand kader en nader toegelicht in deze paragraaf.

Kwaliteitsniveau	Veiligheid
●	Er is binnen de aspecten geen sprake van knelpunten
●	Er is binnen één aspect sprake van knelpunten
●	Er is binnen beide aspecten sprake van knelpunten
Huidige situatie	Autonome ontwikkeling
●	●
Conclusie: Er zijn geen knelpunten ten aanzien van het thema veiligheid, en ook autonoom worden er geen extra knelpunten voorzien. <i>Externe veiligheid</i> De externe veiligheid in de gemeente Noardeast-Fryslân levert geen knelpunten op en wordt autonoom gewaarborgd door Veiligheidsregio Fryslân. De ontwikkelingen op bedrijventerrein Betterwird vormen een potentieel toekomstig risico. <i>Verkeersveiligheid</i> Ondanks het feit dat het gevoel van verkeersveiligheid van inwoners net een onvoldoende krijgt, leveren de cijfers van verkeersongevallen geen knelpunten op, op dit aspect. Autonoom dient er rekening te worden gehouden met een groei van ongevallen bij een groei van het wegennet en daarmee verkeer.	

Externe veiligheid

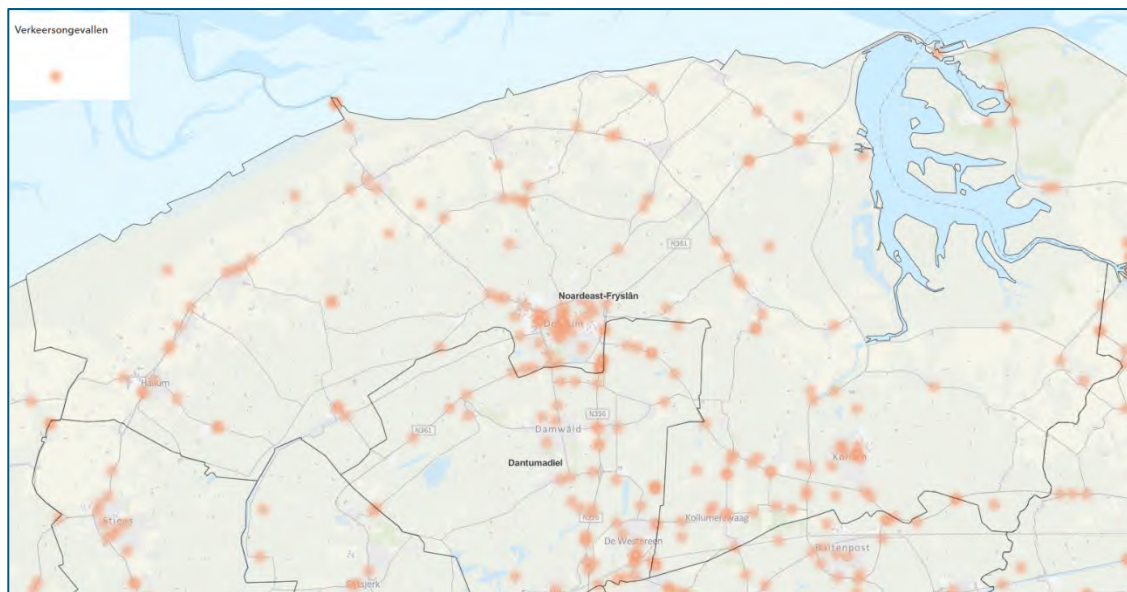
Het aspect externe veiligheid wordt beoordeeld aan de hand van het aantal kwetsbare objecten binnen de plaatsgebonden risicocontour. Figuur 45 laat zien dat het voor de gemeente Noardeast-Fryslân vooral dorpskernen en wegen zijn waar deze kwetsbare objecten zich verzamelen. Het is niet gebruikelijk dat plannen uit een Omgevingsvisie een bedreiging vormen voor deze kwetsbare objecten. Toch is het in het

Verkeersveiligheid

Een belangrijk onderdeel van een veilige leefomgeving is de verkeersveiligheid. Op Figuur 47 zijn de geregistreerde verkeersongevallen in kaart gebracht voor de gemeente Noardeast-Fryslân. Ook dit aspect geeft geen schokkend beeld in vergelijking met de rest van Nederland. Toch ontvangt de gemeentelijke verkeersveiligheid in het eerdergenoemde mobiliteitsonderzoek van de inwoners een onvoldoende: een 5.4 van de 10.

Figuur 47 Geregistreerde verkeersongevallen in gemeente Noardeast-Fryslân (bron: bestand geRegistreerde ongevallen in Nederland, 2023)

Autonome ontwikkelingen

Autonoom geldt de regel: hoe meer activiteit, hoe meer veiligheidsrisico's. Voor dit thema is het vaak raadzaam en meestal verplicht om per plan een veiligheidsanalyse uit te voeren. De Veiligheidsregio Fryslân is verantwoordelijk voor de risicobeheersing (veiligheid en gezondheid). De veiligheidsregio coördineert de voorbereiding op rampen en crises door alle relevante partners te verbinden. Het doel is om vroegtijdig te adviseren over fysieke veiligheids- en gezondheidsaspecten om zo de kans op incidenten en (volg)schade te verminderen. Ook bevordert dit optimalisatie van zelfredzaamheid en hulpverlening.

4 Conclusie

Uit de hierboven beschreven referentiesituatie blijkt dat bij een aantal thema's knelpunten zullen ontstaan bij autonome ontwikkeling. In de onderstaande tabel zijn de thema's opgenomen waar 1 of meer knelpunten zijn te verwachten.

In een werksessie op 26 september 2023 hebben we met een groep beleidsmedewerkers getoetst of de knelpunten met de maatregelen die beschreven zijn in de Omgevingsvisie worden opgelost of verbeterd. Op een aantal punten is de Omgevingsvisie hierop aangescherpt.

Open

In de onderstaande tabel zijn de conclusies weergegeven.

	Knelpunt	Toets met Omgevingsvisie (Ov)	Knelpunt opgelost?
1	Afstand tot voorzieningen		
	De afstand tot bijna alle type voorzieningen is groter dan het nationale gemiddelde. Inwoners hechten de meeste waarde aan supermarkt, openbaar vervoer, basisschool en huisarts. Autonomoos zal zich een knelpunt ontwikkelen doordat vergrijzing meer druk zet op de voorzieningenbehoefte (zorgvraag) en de toegankelijkheid en nabijheid van voorzieningen.	In de Ov is opgenomen dat we ernaar streven om voor de doelgroep ouderen, te bouwen daar waar de voorzieningen zijn. Andere doelgroepen weten dat de afstand tot voorzieningen relatief groot is. Dmv clustering bijvoorbeeld proberen we het voorzieningenniveau zo hoog mogelijk te houden.	Ja, voor zover binnen onze mogelijkheden ligt.
2	Openbaar Vervoer (OV)		
	De mogelijkheden voor openbaar vervoer in de gemeente zijn summier. Er zijn geen treinstations in de gemeente, dus het OV bestaat uit busvervoer in de vorm van een basisnetwerk, aangevuld met 'de Opstapper'. Inwoners vinden de kwaliteit van het OV onvoldoende.	OV is een provinciale aangelegenheid. Als gemeente gaan we er niet over. We vragen er wel aandacht voor. In het Mobiliteitsprogramma wordt aangegeven dat we ons inzetten voor het instandhouden van het openbaar vervoer door vervoerswijzen te combineren en slimmer organiseren met digitale hulpmiddelen (verknopen netwerken)	Knelpunt is niet zomaar op te lossen (buiten onze invloedssfeer). Wat we kunnen, doen we. Daarmee staat er in de Ov voldoende.
3	Economie		
	Arbeidsparticipatie is in de gemeente Noardeast-Fryslân 70,4%, gelijk aan het landelijk gemiddelde. Autonome ontwikkelingen als vergrijzing en een groeiende vraag naar arbeid zullen resulteren in een knelpunt.	Vergrijzing is een autonoom proces. Daardoor ligt het niet binnen de invloedssfeer van de gemeente om het knelpunt op te lossen. Binnen de marge die mogelijk is, zet de gemeente zich in om er iets aan te doen. We willen een hogere productiviteit bereiken via de versnellingsagenda door: een betere aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt (opleiding verhogen/scholing personeel) Meer automatisering/digitalisering bij ondernemers, zodat minder personeel nodig is. Vooral bij industrie/bouw.	Een stukje tekst bij 6.3 toevoegen en benoemen wat de gemeente doet om dit knelpunt op te lossen. Daarmee is het knelpunt niet opgelost (want dat ligt buiten onze invloedssfeer). Daarmee staat er voldoende in de Ov.
4	Natuur en biodiversiteit		
	Biodiversiteit in de gemeente is, net als in heel Nederland, momenteel aan het afnemen. Het biodiversiteitsplan van de gemeente zet in op versterking van de biodiversiteit met verschillende maatregelenpakketten.	In de Ov staat uitvoering van het Biodiversiteitsplan. In het Biodiversiteitsplan is monitoring als conclusie/aanbeveling opgenomen: Om vast te stellen of de maatregelen ook het gewenste effect hebben, is het belangrijk om ecologische aspecten en een relevantie selectie van soorten of soortgroepen te monitoren.	In het Biodiversiteitsplan wordt aangenomen dat de biodiversiteit wordt versterkt door de uitvoering van maatregelenpakketten.

		Het is zaak om daarvoor een monitoringssysteem op te zetten. Voorafgaand aan de uitvoering van een maatregel moet een nulmonitoring worden uitgevoerd zodat veranderingen duidelijk kunnen worden.	Uit de monitoring moet blijken of het knelpunt is opgelost of verbeterd. Daarmee staat er voldoende in de Ov.
5	Landschap, cultuurhistorie en archeologie		
	Landschap in de gemeente staat onder druk. De elementen en structuren worden weliswaar in toenemende mate bekend en in kaart gebracht, maar formele bescherming blijft achter, is verspreid over bestemmingsplannen en verschilt nog tussen voormalige gemeenten onderling. Voor cultuurhistorie geldt hetzelfde als voor landschap: de elementen zijn bekend, maar formele bescherming blijft achter. Autonoom wordt daarom ook hier een knelpunt voorzien.	In de Ov is veel aandacht voor landschap en cultuurhistorie. Ze zijn onderdeel van onze kernkwaliteiten en het streven is om ze te behouden en versterken. We kunnen en willen echter niet alles behouden, want we willen ontwikkelingen blijven faciliteren. Daarom is het van belang om de kwaliteiten te kennen en indien de kwaliteiten aangetast worden er nieuwe kwaliteiten voor terug te brengen. Dat is waar de omgevingsvisie op in zet. Tegelijkertijd kunnen we via het nieuwe omgevingsplan de landschappelijke en cultuurhistorische kernkwaliteiten beter gaan beschermen.	De knelpunten blijven bestaan.
6	Bodem en water		
	Er is een knelpunt ten aanzien van grondwaterkwantiteit en – kwaliteit vanwege verzilting. Om dit tegen te gaan wordt provinciaal en door het Wetterskip ingezet op verbetering van kwaliteit en tegendruk van zoet grondwater.	In de Ov staan maatregelen met als doel om de ontwikkeling van verzilting te remmen. Dit is vooral een provinciale aangelegenheid en een aangelegenheid van het Wetterskip. Als gemeente hebben we hier beperkt invloed op.	De maatregelen die zijn beschreven is het maximale waarvoor de gemeente voor aan de lat kan staan.
7	Klimaat (adaptatie)		
	Het hitte-eilandeffect vindt vooral plaats in de grotere kernen Dokkum en Kollum. Dit is te wijten aan de nog grote hoeveelheid grijs en lage hoeveelheid groen in deze bebouwde kommen. Deze hitte is niet zodanig dat het leidt tot een knelpunt. Vanwege klimaatverandering, en omdat er nog geen beleid op dit aspect is vastgesteld, wordt in de autonome situatie op dit aspect een knelpunt voorzien.	In de Ov staat dat we een Omgevingsprogramma Klimaatadaptatie gaan opstellen.	Maatregelen worden beschreven in het Omgevingsprogramma Klimaatadaptatie.

BIJLAGE 5

Toekomstvisie Voorstraat Kollum

Toekomstvisie Voorstraat Kollum

Toekomstvisie Voorstraat Kollum

Opdrachtgever:

Gemeente Noardeast-Fryslân

Contactpersoon:

De heer Jacco Wiffers

Projectteam DTNP:

De heer Rik Eijkelkamp

De heer Pieter Bos

Projectnummer:

2357.0622

Datum:

20 juli 2023

Graafseweg 109
6512 BS Nijmegen

T 024 - 379 20 83

E info@dtnp.nl

W www.dtnp.nl

Adviseurs voor Ruimte en Strategie

Inleiding en context

- 1.1 Aanleiding en doel
- 1.2 Proces
- 1.3 Regionale context
- 1.4 Aanbod centrum Kollum

Trends en ontwikkelingen

- 2.1 Landelijke trends
- 2.2 Lokale ontwikkelingen

Analyse

- 3.1 Kwaliteiten Voorstraat
- 3.2 Kwetsbaarheden Voorstraat

1

2

3

4

6

9

10

12

14

15

17

Streefbeeld Voorstraat

- 4.1 Ambities en doelgroepen

- 4.2 Afbakening van het publiekshart

- 4.3 Complementaire verblijfsplekken

- 4.4 Bezoekgemak op orde

- 4.5 Sfeer en uitstraling

- 4.6 Acties

20

21

22

24

27

32

35

INHOUD

Inleiding en context

1.1 Aanleiding en doel

De Voorstraat vormt de historische slagader van Kollum, met een uitgebreid voorzieningenaanbod. Het overwegende winkelprofiel van weleer staat nu onder druk door zowel landelijke trends als lokale ontwikkelingen. Dit is daarom het moment om een breed gedragen Toekomstvisie op te stellen, zodat de Voorstraat weer het florerende hart van Kollum wordt.

Aanleiding

In de Voorstraat hebben veel lokale zelfstandigen een onderneming. Momenteel komt er veel op hen af. Door onder andere het toenemende online winkelen, veranderende bezoeksdoelstellingen van de consument en het huidige moeilijke economische klimaat is een gevulde Voorstraat geen vanzelfsprekendheid. De grote publiekstrekkingen van Kollum, zoals de drie supermarkten en Action en Hema, bevinden zich 'om de hoek' in de Mr. Andreaestraat, waardoor doelgerichte bezoekers de mooie Voorstraat mislopen. De gemeente krijgt dan ook regelmatig verzoeken vanuit de Voorstraat tot transformatie van winkelpanden naar woningen en wil graag een heldere visie op hoe daarmee het beste omgesprongen kan worden.

Doel

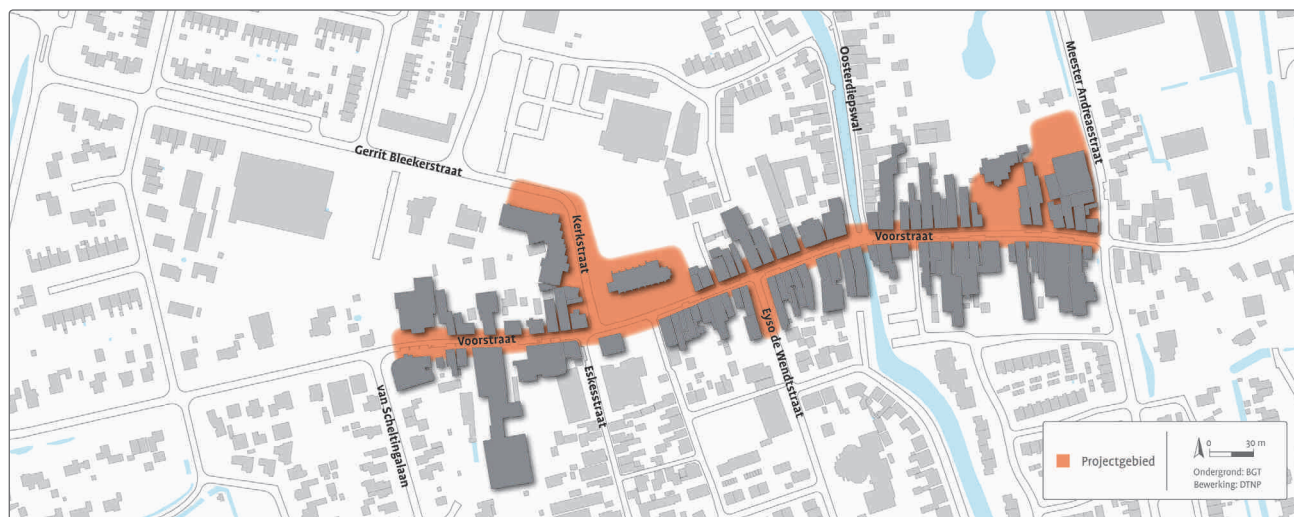
Het doel is te komen tot een visie op een toekomstbestendige Voorstraat. De visie gaat daartoe in op de volgende vraagstukken:

- Welke functie heeft de Voorstraat in de toekomst, gelet op actuele ontwikkelingen en in relatie tot de directe omgeving? Op welke doelgroepen moet de Voorstraat zich richten en hoe worden deze het beste gefaciliteerd?
- Wat is daarbij het passende programmatische profiel voor de verschillende delen van de Voorstraat? Waar in de straat is welke mix van functies gewenst?

- Welke ingrepen of aanpassingen zijn nodig in de openbare ruimte om de straatinrichting goed aan te laten sluiten bij de beoogde functies? Hoe waarborgen we de juiste randvoorwaarden en welke concrete acties horen daarbij?

Projectgebied

Deze visie gaat over het publieksgerichte deel van de Voorstraat, gelegen tussen de Van Scheltingalaan en de Meester Andreaestraat. Daarnaast valt ook de Kerkstraat binnen het projectgebied (zie kaart). Uiteraard worden ontwikkelkansen voor de Voorstraat binnen de bredere context van Kollum en de streek bekeken.

1.2 Proces

De Toekomstvisie Voorstraat is in nauwe samenspraak met verschillende partijen en direct betrokkenen opgesteld. Door het participatietraject ligt er een ambitieus en gedragen plan, waar betrokkenen en belangstellenden over hebben kunnen meedenken.

Projectgroep

Op verscheidene momenten tijdens het proces heeft afstemming plaatsgevonden met een projectgroep. Deze projectgroep bestond uit medewerkers van de gemeente, bestuursleden van ondernemersvereniging HIM en Plaatselijk belang Kollum en enthousiaste ondernemers uit de Voorstraat. Zij communiceerden vervolgens weer met hun eigen achterban over de vorderingen.

Avond met direct betrokkenen

Op 22 november 2022 presenteerde DTNP namens de projectgroep de analyseresultaten aan circa 50 geïnteresseerden uit de Voorstraat. Vervolgens gingen men met elkaar om tafel om ideeën, kansen en knelpunten uit te wisselen. Deze wensen zijn ook vastgelegd op reactieformulieren, die zowel op de avond zelf als later bij de Blokker ingeleverd konden worden. Dit leverde ongeveer 20 reacties op.

Brede omgevingsdialoog

Op donderdag 30 maart 2023 presenteerde DTNP samen met Plaatselijk Belang, HIM en de gemeente de voorlopige visie. De circa 120 aanwezigen uit Kollum (bewoners, ondernemers, vastgoedeigenaren) kregen de gelegenheid hierop te reageren. Aan de hand van informatiepanelen is gesproken over verschillende thema's uit de visie, zoals het toekomstperspectief, verkeer en de gewenste sfeer en aankleding van de Voorstraat.

Een schouw met de projectgroep in de Voorstraat

In gesprek met direct betrokkenen in de Colle

Reageren op voorlopige visie bij brede omgevingsdialoog

1.3 Regionale context

Kollum is gelegen in de jonge en uitgestrekte fusiegemeente Noardeast-Fryslân. In Kollum wonen circa 5.800 inwoners, waarmee het een van de grotere kernen is tussen Dokkum en Groningen. Via het water is er een directe verbinding met het Lauwersmeer.

Streekfunctie verklaart ruim voorzieningenaanbod

Binnen de regio vervult Kollum een belangrijke streekfunctie. Primair zijn er circa 9.000 inwoners georiënteerd op Kollum. Naast inwoners uit Kollum zelf zijn dit inwoners uit omliggende dorpen met nauwelijks een eigen voorzieningenaanbod, zoals Oudwoude, Kollumerpomp en Warfstermolen. Kollum vervult echter ook een functie voor circa 18.000 inwoners uit de dorpen in de ring daaromheen, zoals Buitenpost, Grijpskerk en Zoutkamp. Deze inwoners zullen voor hun aankopen niet altijd voor Kollum kiezen, omdat er ook enig aanbod aanwezig is in hun eigen dorp of een andere nabijgelegen kern. Het aanbod in Kollum is echter uitgebreider en diverser, waardoor zij toch met enige regelmaat voor Kollum zullen kiezen.

Doordat het primaire en secundaire verzorgingsgebied samen een aanzienlijk aantal inwoners heeft, is er in

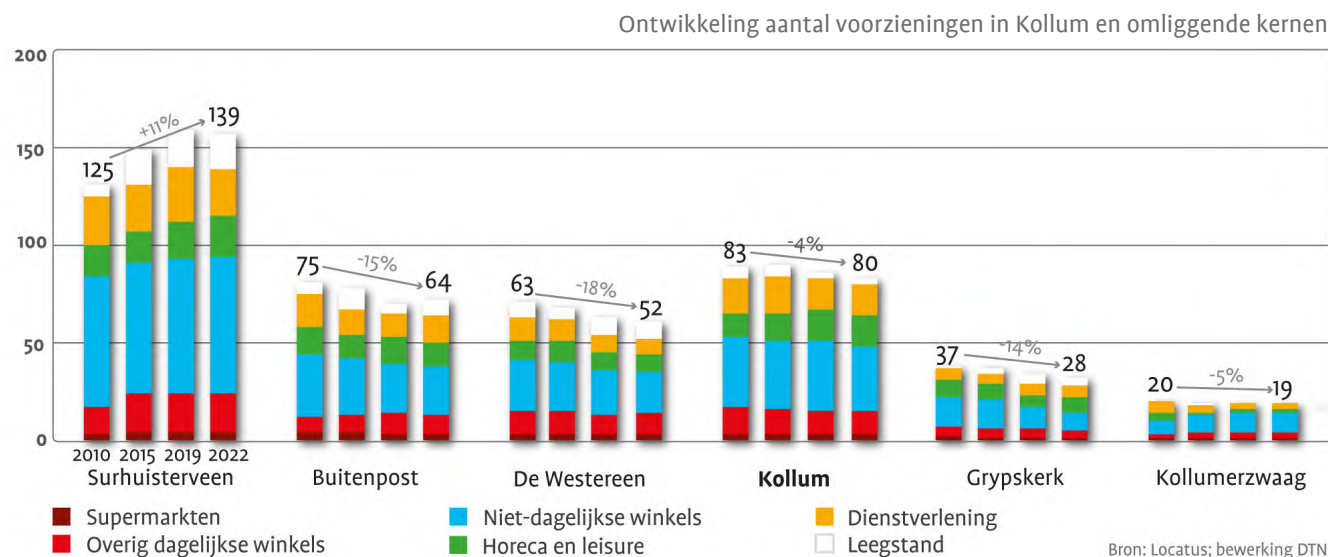
Kollum een ruimer voorzieningenaanbod aanwezig dan op basis van de grootte van het eigen dorp haalbaar zou zijn.

Kollum weet streekfunctie te behouden

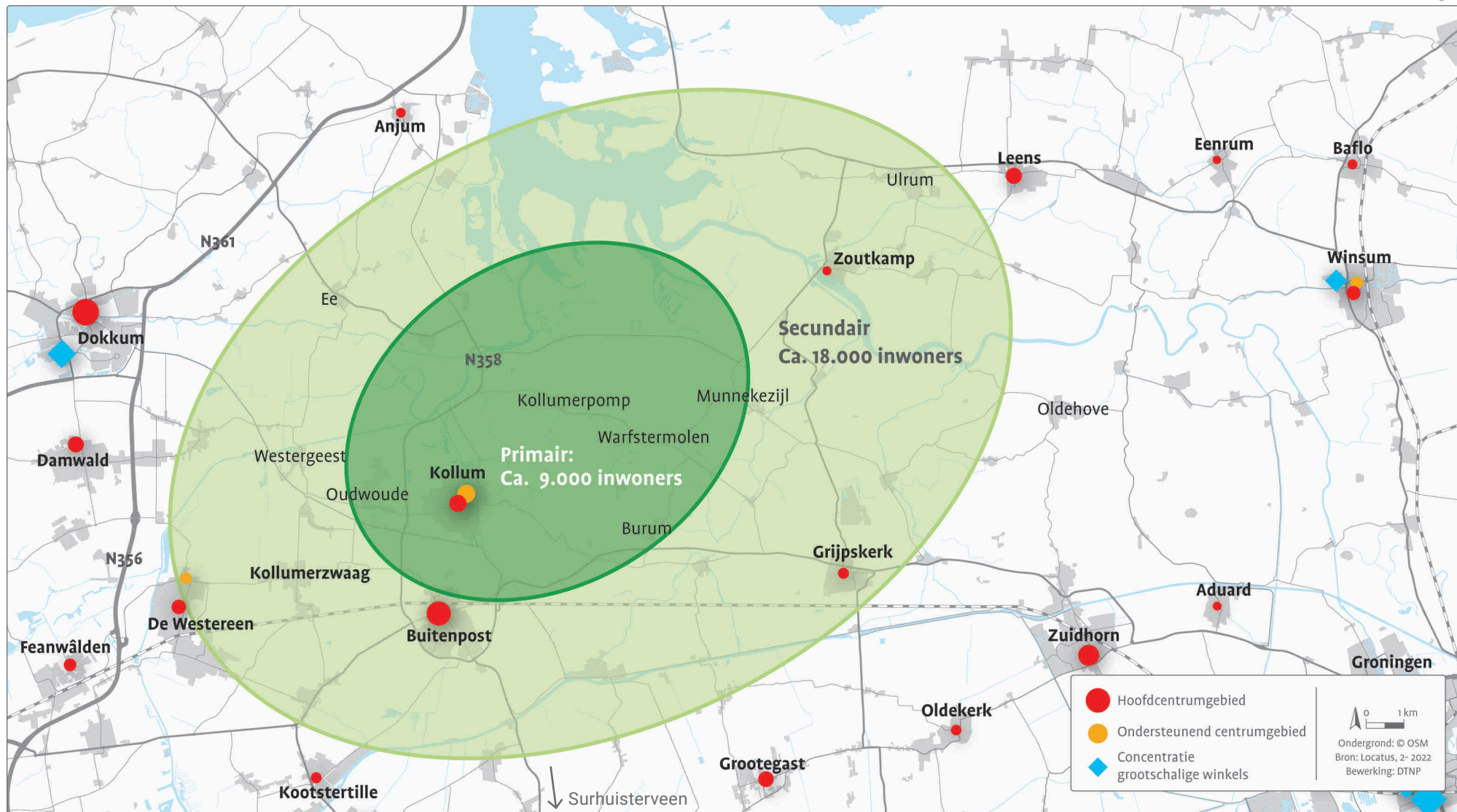
Het voorzieningenaanbod in Kollum is al geruime tijd stabiel. Zeker in vergelijking met omliggende kernen is het aantal publieksgerichte functies nauwelijks afgenomen en de leegstand blijft beperkt. Opvallend is de groei in Surhuisterveen en de terugloop in onder andere De Westereen en Buitenpost. Kollum is er dus het laatste decennium in geslaagd haar streekfunctie te behouden.

Teruglopend aanbod in ondermeer Buitenpost

1.4 Aanbod centrum Kollum

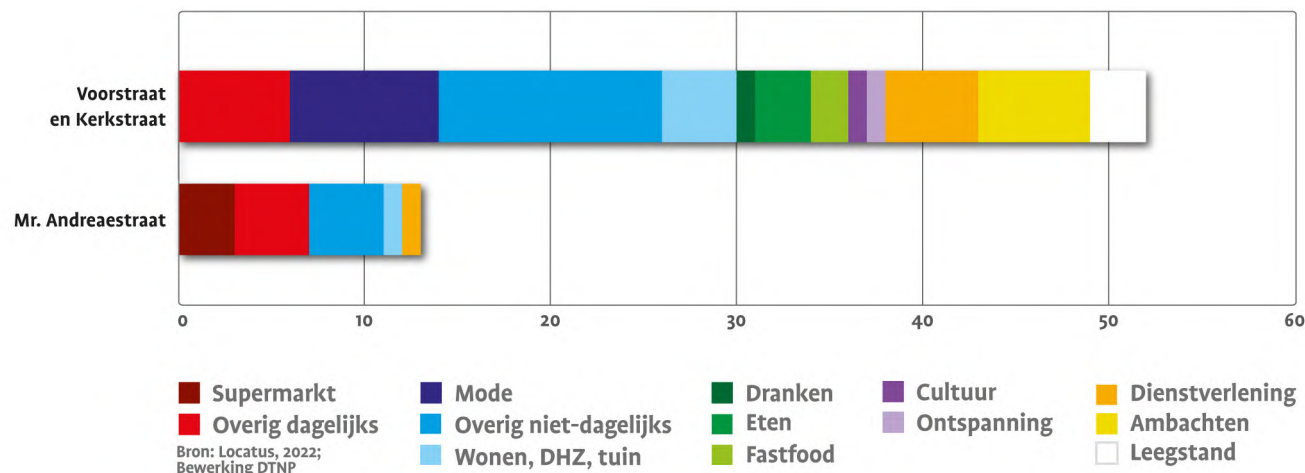
In de Voorstraat en de Kerkstraat is een divers aanbod van ongeveer 50 publieksgerichte voorzieningen te vinden, veelal in historische panden. Het aanbod aan de Mr. Andreaestraat bestaat uit circa 15 groot-schalige vestigingen.

Wandelend van west naar oost door de Voorstraat

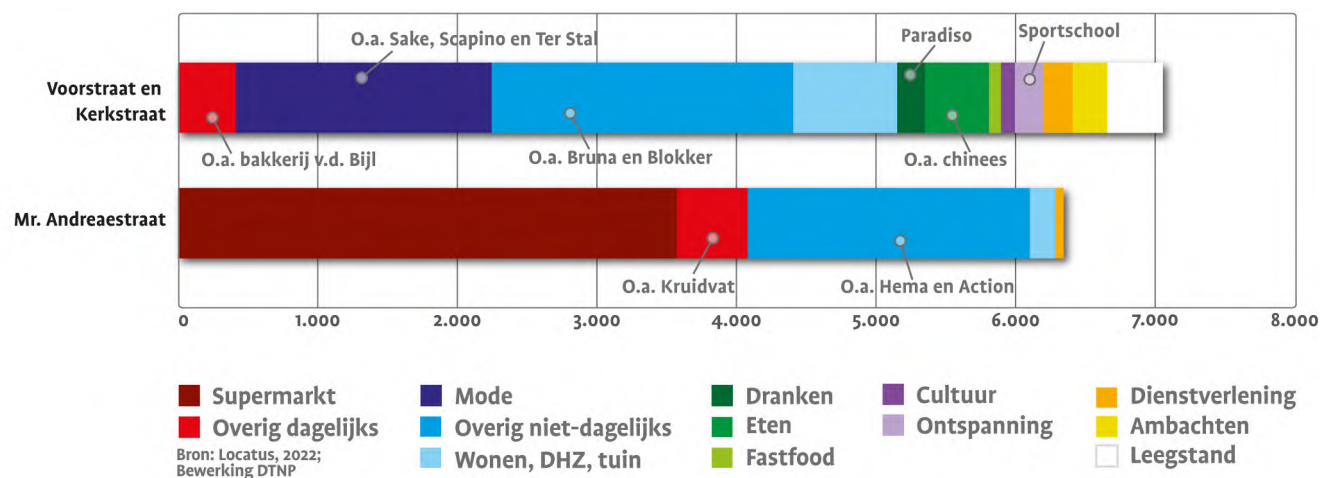
De Voorstraat bestaat overwegend uit lokale zelfstandigen, er zijn weinig filiaalbedrijven. Vanuit het westen begint het voorzieningenaanbod op de hoek met de van Scheltingalaan. Hier markeren Bedrijvencentrum Kollum en Gezondheidscentrum Voorzorg het begin van het aanloopp milieu. Vanuit hier passeert men, afgewisseld door woningen, ondermeer een sport-school, kinderdagverblijf, woninginrichtingszaak Visser en kantoren.

Het echte centrumgevoel begint echter bij Grand Café Wald, in het oude gemeentehuis 'Huize Sytzama'. Hier schuin tegenover staat de beeldbepalende Maartenskerk. Om de hoek in de Kerkstraat zijn in de plint verscheidene zorgaanbieders, een schoonheidssalon en een chinees restaurant gevestigd. Verder lopend door de Voorstraat richting de brug treft men een rijke mix aan functies aan. Onder andere snackbar

Aantal publieksgerichte voorzieningen centrum Kollum

Publieksgerichte voorzieningen centrum Kollum in m² winkelvloeroppervlak (wvo)

Anytime, drogisterij L. Boersma, Kroeze optiek, Chill Fashion, Bruna, bakkerij van der Bijl en Gasterij Manjefiek zijn hier te vinden. Rondom de brug treft men ook het Oude Rechthuis (momenteel leeg), Kaashoekje de Inloop, kinderkledingzaak Minipop, Verloskundig Centrum Jane en café de Koornbeurs/Paradiso aan.

Het oostelijke deel van de Voorstraat bestaat voornamelijk uit modezaken en overige niet-dagelijkse winkels. Voorbeelden hiervan zijn Sake Store, Ter Stal, een fietswinkel, het Schoenenhuys, Blokker, de kringloopwinkel en Beautyvol en Scapino. Het statige landgoed is hier een absolute blikvanger. Direct daarnaast is recent bier-en wijnwinkel Proost Kollum geopend.

Maatschappelijk hart

Ten noordwesten van de Maartenskerk bevinden zich diverse maatschappelijke voorzieningen. De moderne Campus Kollum biedt ruimte aan theater De Colle, twee middelbare scholen, de bibliotheek en een dorps huis. Aan het Maartensplein ligt de sporthal Van der Bijhal en direct daarachter de basisschool. Het zwembad heeft recentelijk haar deuren moeten sluiten.

Meester Andreaestraat

Het winkelcluster aan de Mr. Andreaestraat kenmerkt zich door grootschalige vestigingen van landelijke ketens. Met Poiesz (ca. 1.350 m² wvo), Jumbo (ca. 1.100 m² wvo) en Aldi (ca. 1.100 m²) is hier het boodschappenhart van Kollum te vinden. Kruidvat sluit hierbij aan. Met Action en Hema bevinden zich hier ook publiekstrekkingen uit het niet-dagelijkse segment. Daarnaast is ook dier- en tuinartikelenwinkel Welkoop hier te vinden.

In tegenstelling tot de Voorstraat is dit winkelcluster een puur op functioneel/doelgericht bezoek ingericht gebied, met weinig ruimtelijke samenhang. Bezoekers komen hier veelal met de auto.

Divers aanbod in de Voorstraat

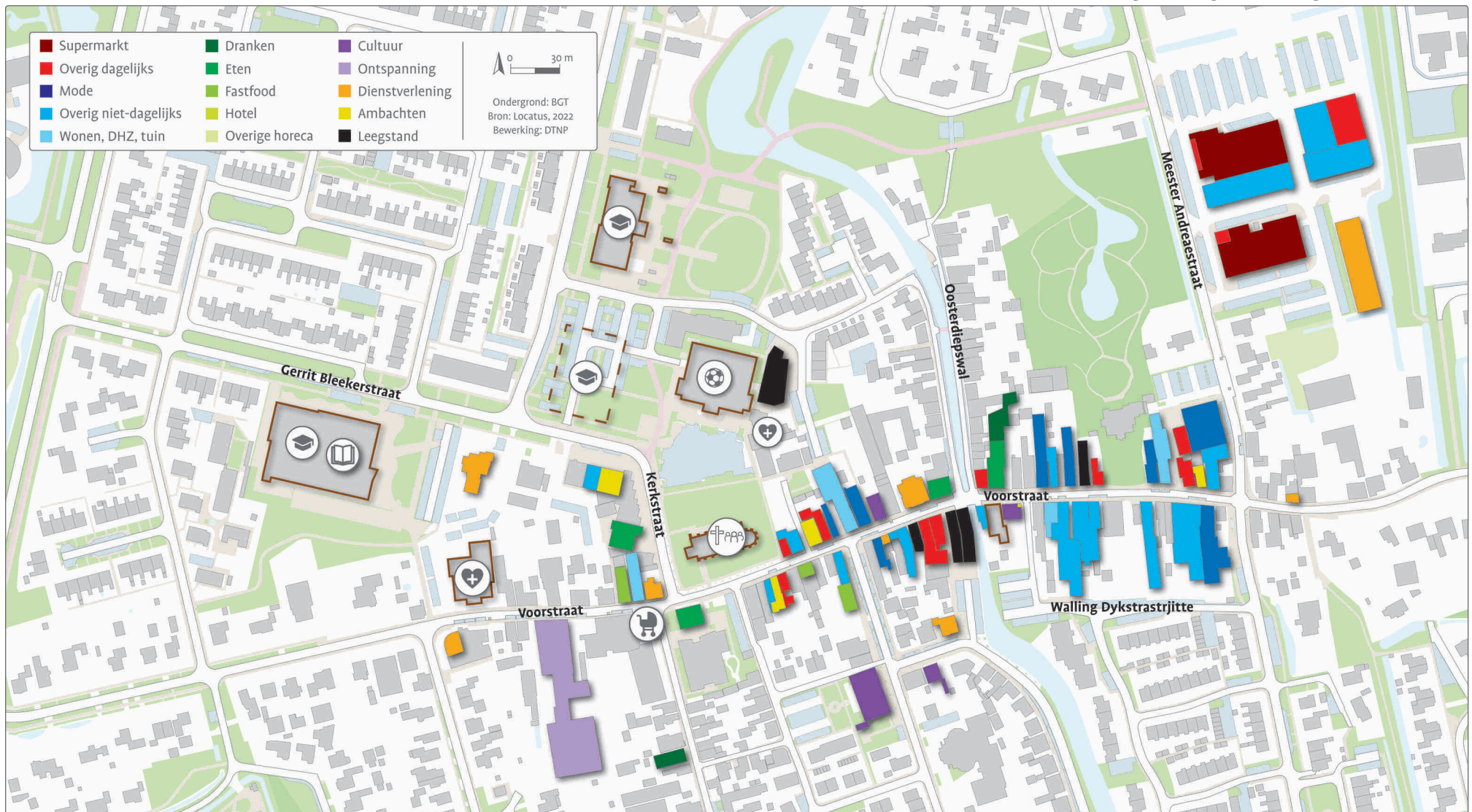

Eerste publieksfuncties aan westzijde Voorstraat

Grootschalige vestigingen aan Mr. Andreaestraat

Trends en ontwikkelingen

2.1 Landelijke trends

De ontwikkelingen in het gedrag van centrumbezoekers en in de economie volgen elkaar in rap tempo op. Dit heeft gevolgen voor de rol die een vitaal centrum zou moeten vervullen.

Minder fysieke winkels door toename online

Het aantal fysieke winkels in Nederland daalt al jaren en is afgelopen jaar landelijk gezien voor het eerst onder de vijf winkels per 1.000 inwoners gedoken. Directe oorzaak hiervan is de toenemende mate van online winkelen, dat volgens het laatste grote landelijke koopstromenonderzoek^a inmiddels is toegenomen tot 32% in de niet-dagelijkse winkelsector en 6% in de dagelijkse sector. In Friesland ligt dit aandeel iets lager, maar de opwaartse trend van online is vergelijkbaar.

De versnelde groei van online tijdens de coronapandemie is naar verwachting blijvend; een nieuwe groep consumenten heeft kennis gemaakt met deze manier van aankopen doen. Gevolg hiervan is dat de fysieke winkel voor haar bestaansrecht in toenemende mate iets moet bieden wat online niet kan: een goede service, een bredere beleving en het faciliteren van spontane ontmoeting.

^a Koopstromenonderzoek Randstad 2021, in de provincies Noord-Holland, Zuid-Holland, Utrecht en Noord-Brabant.

Longcovid voor de horeca

Door de coronapandemie, met meerdere lockdowns, heeft de horeca een flinke tik gekregen. Restaurants, cafés en hotels kregen de grootste klappen. Doordat bezorgen en afhalen ook tijdens de strengste coronamaatregelen mogelijk bleef, wist de fastservicesector het beste overeind te blijven.

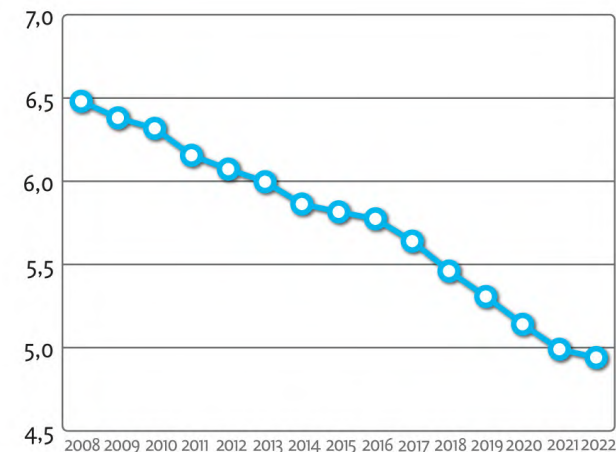
Het aantal faillissementen in de horeca was door de steunmaatregelen vanuit de overheid tijdens de pandemie historisch laag. De verwachting is echter dat het aantal faillissementen in 2023 sterk zal toenemen, nu horecazaken dit najaar moesten beginnen met het terugbetalen van hun belastingschuld. 45% van de horecabedrijven geeft aan er na de coronacrisis financieel slecht voor te staan.^b Daar komt bij dat er een sterk tekort is aan personeel; bijna de helft van de ondernemers ziet dit tekort als een belemmering voor hun activiteiten^b. Positief is dat de consument de hand (nog) niet op de knip houdt; het omzetvolume komt dit jaar naar verwachting weer op het pre-coronaniveau van 2019.^c

Blurring: kansen op het snijvlak van sectoren

Nieuwe concepten ontwikkelen zich steeds vaker op het snijvlak van sectoren. Grenzen tussen horeca, detailhandel

^b ING (2022), Horeca op volle kracht vooruit.

^c ING (2022), Gematigd positief beeld voor de horeca in 2023.

— Aantal winkels per 1.000 inwoners
Bron: Locatus en CBS, 2008-2022; bewerking DTNP

Blurring: boekwinkel en koffietent in één

en diensten vervagen. Voorbeelden hiervan zijn de boekwinkel met een uitgebreide koffiehoeke, het lokale café waar ook streekproducten voor thuis verkocht worden, en het organiseren van een wijnproeverij in de tuin van de slijter. Mits er duidelijke kaders gesteld worden (bijv. alcoholvergunning of verplichte wc-voorziening) waarbinnen blurring is toegestaan, biedt het kansen voor ondernemers om in te spelen op de veranderende behoefte van de consument. Zo ontstaan vernieuwende concepten met meer aandacht voor de totaalbeleving. In Kollum is bakkerij Van der Bijl al een voorbeeld van de combinatie van detailhandel met horeca.

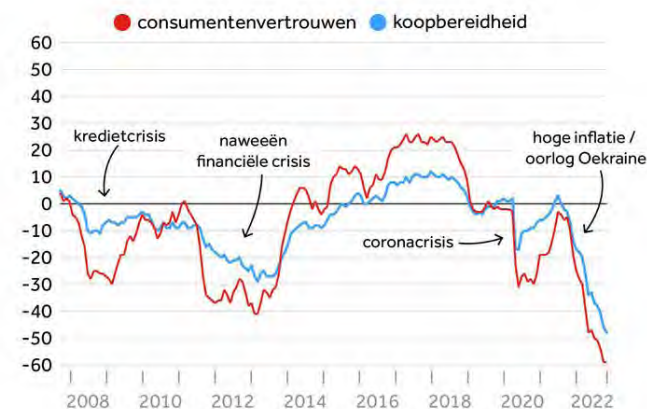
Onzeker economisch tijdperk

Als gevolg van de hoge energieprijzen en de daarmee gepaard gaande inflatie is het consumentenvertrouwen (historisch) laag. De koopkracht van vrijwel alle huishoudens is er sterk op achteruitgegaan dit jaar. Gevolg is dat consumenten het eerst zullen bezuinigen op niet-essentiële aankopen: het recreatieve winkelen en de horeca. Daarnaast zijn ook bijvoorbeeld woninginrichtingszaken conjunctuur-gevoelig; men stelt de grote aankoop van bijvoorbeeld een nieuwe bank snel uit tot economisch betere tijden. Hoe lang de hoge inflatie en lagere koopkracht zullen aanhouden is op dit moment echter lastig te voorspellen.

Veranderende rol Voorstraat

De rol van het centrum verandert, ook in het dorp. Waar voorheen de winkelfunctie echt kon domineren, ligt de behoefte van de consument nu bij veel meer bij een breder palet aan functies. Natuurlijk is winkelen ook in de Voorstraat nog een belangrijke reden voor bezoek, maar juist culturele, maatschappelijke en ontmoetingsfuncties zijn aanvullend aan wat er online te verkrijgen is. Functieverbreding biedt bovendien een beter vastgoedperspectief. Voor een toekomstbestendige Voorstraat is een (verdere) transitie naar een meer gevarieerde centrumstraat dan ook wenselijk.

Ontwikkeling consumentenvertrouwen (Bron: NOS, 2022)

2.2 Lokale ontwikkelingen

De Voorstraat en omgeving zijn nadrukkelijk in ontwikkeling. Ondernemers, gemeente en bewoners zijn samen actief om het centrum levendig en aantrekkelijk te houden.

Lokale betrokkenheid beperkt leegstand

De veelal lokale zelfstandigen uit de Voorstraat en omgeving zijn goed georganiseerd, waardoor zij veel gedaan krijgen. Zo gaan zij zelf actief op zoek naar nieuwe ondernemers voor leegstaande panden. Een leegstaand pand straalt immers ook negatief af op de omliggende zaken. En, hoe meer aanbod er is, hoe meer gezamenlijke aantrekkingskracht gegenereerd wordt. Recent is het pand naast het Landgoed op deze wijze opnieuw ingevuld, door Proost Kollum. Daarnaast worden er diverse evenementen georganiseerd en wordt zorg gedragen voor een sfeervolle aankleding, zoals de kerstverlichting boven de straat.

Invulling Oude Rechthuis

Het Oude Rechthuis aan centrale brug in de Voorstraat is een prominent pand in het hart van Kollum. Het Rechthuis speelde ondermeer een voorname rol tijdens de Kollumer Oproer en herbergt een gevangenis in de kelder, die al eens toegankelijk is gemaakt voor

publiek. Sinds het vertrek van de dierenspeciaalzaak staat het pand echter leeg. Hierdoor is er nu de kans voor een herinvulling van het strategisch gelegen monumentale pand met een publieke functie die een duidelijke meerwaarde heeft voor het dorp.

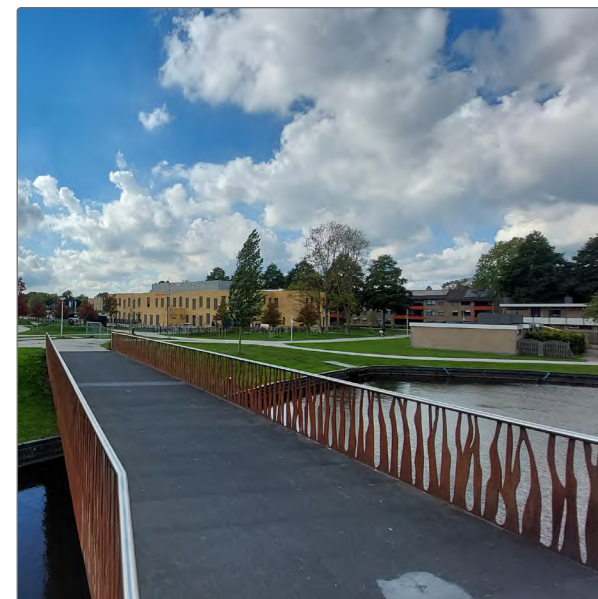
Nieuw elan door campusontwikkeling

Met de oplevering van de nieuwe Campus Kollum in 2019 is de jeugdige dynamiek in het dorp versterkt. De campus herbergt onder meer twee middelbare scholen, waardoor scholieren uit een brede omgeving naar Kollum komen. De scholen zijn dusdanig populair dat er een extra schoolgebouw zal komen, op de locatie van de oude Colle. Kollum vervult zo ook een streekfunctie voor de jongere doelgroep.

Behalve de campus is ook het bredere gebied richting de jachthaven opgeknapt. Zo is er over de Trekvaart een prachtige fietsroute met driepuntsbrug gerealiseerd, met daaromheen een landschapspark met speelplaats. Zo heeft Kollum haar gezicht weer naar het water gericht.

Nieuwe invulling Oude Rechthuis mooie kans

Campusontwikkeling brengt nieuw elan

Toeristisch watersportdorp

Kollum wil zich graag ontwikkelen tot een volwaardig en aantrekkelijk watersportdorp. Directe vaarroutes naar bijvoorbeeld het Lauwersmeer of Dokkum bieden hiervoor ook kansen. Diverse acties uit het projectenboek^a zijn reeds uitgevoerd. Zo zijn verscheidene bruggen verhoogd (o.a. Molenkampbrug), waardoor Kollum tot aan het centrum zowel vanuit het noorden als het zuiden per bootje bereikbaar is. Ook is het Rechthuisplein opnieuw ingericht, waarbij ondermeer de brug is versmald en opgehoogd, en een bankje is geplaatst.

Behalve per boot weten toeristen de Voorstraat ook per fiets of wandelend goed te vinden. Toeristische routes lopen al door de Voorstraat. Lokale ondernemers geven aan dat het toerisme in Kollum toeneemt en dat overnachtingsmogelijkheden jaarrond goed gevuld zijn.

^a Kollum Watersportdorp. Fase II "Gastvrije Wisselplaats", 2018.

Vergroening Maartensplein?

Het Maartensplein, gelegen tussen kerk en sporthal, is het grootste parkeerterrein direct bij de Voorstraat en heeft daarmee een zeer belangrijke functie voor bezoekers en ondernemers in de Voorstraat. Door de inefficiënte indeling wordt de potentiële parkeercapaciteit echter niet ten volle benut. Bovendien staat de stenen vlakte in schril contrast met het mooie landschapspark en de groene kerktuin eromheen. Plaatselijk Belang Kollum ontwikkelt daarom het plan om het Maartensplein te vergroenen en in te richten als ontmoetingsplek. Hiervoor liggen er nog verschillende scenario's op tafel.

Groenere inrichting Maartensplein?

Visiebeeld Kollum Watersportdorp
Bron: Watersportvereniging Kollum

Analyse

3.1 Kwaliteiten Voorstraat

In dit hoofdstuk worden allereerst de belangrijkste kwaliteiten en kwetsbaarheden van de Voorstraat beschreven. Deze zijn gebaseerd op meerdere observaties van het gebied en een participatietraject met direct betrokken ondernemers, eigenaren en bewoners.

Historisch karakter van Kollum als vlekke

In de Voorstraat weerspiegelen de statige monumentale panden de rijke geschiedenis van Kollum als middeleeuwse nederzetting aan de verbindingsweg van Dokkum naar Groningen. Kollum is een typische 'Vlekke': een dorp met kleinsteads karakter. Vanaf eind 16e eeuw kreeg het dorp Kollum stedelijke instellingen, zoals een Latijnse school, gasthuis en later ook een Waag.

Deze monumentaliteit en het historische karakter is dé onderscheidende kwaliteit van de Voorstraat. Niet voor niets is de Voorstraat en omgeving aangemerkt als 'beschermd dorpsgezicht'. De grandeur van de panden wordt echter nog onvoldoende doorvertaald in de inrichting en uitstraling van de publieke ruimte en bijvoorbeeld de reclame-uitingen aan de gevels.

Smûk

Kollummers zijn terecht trots op het kleinsteads karakter dat de historische hoofdstraat geeft aan het dorp. Men koestert de dorps- en gemoedelijke sfeer die er in de Voorstraat hangt: 'Smûk'!

In de Voorstraat treft men regelmatig bekenden, en de lokale ondernemers vormen een belangrijk onderdeel van de hechte gemeenschap. Naast het maatschappelijke hart rondom de campus, geldt de Voorstraat als de ontmoetingsplek bij uitstek in Kollum.

Historische beeld oostelijk deel Voorstraat

Het historische lint van Kollum als vlekke tussen Groningen en Dokkum

Prettige verblijfsplekken

In de Voorstraat zijn er in het bijzonder drie mooie plekken die de potentie hebben om door te ontwikkelen tot echte verblijfslocaties: tussen Wald en Kerk, rondom de brug en bij het landgoed. Bij de Maartenskerk ervaar je echt dat het centrum begint. Rondom de brug proef je de rijke historie en is het prettig kijken over het water. Dit is duidelijk het hart van Kollum. Het landgoed brengt groen in het straatbeeld en geeft ruimte om tot rust te komen.

Toeristisch potentieel

Het historische karakter, de ligging aan het water, het diverse voorzieningenaanbod en de dorpsse gemoedelijkheid maken Kollum tot een geliefde plek onder toeristen. Toeristen brengen levendigheid naar het dorp en betekenen voor ondernemers een welkome bonus op hun omzet. Via fiets- vaar- en wandelroutes worden toeristen al naar de Voorstraat geleid. Een monumentenroute brengt hen langs de mooiste plekken van Kollum. Het toeristisch potentieel kan echter nog meer worden benut door de bekendheid van Kollum te vergroten en toeristen nog beter welkom te heten.

Het centrum begint bij de Maartenskerk!

Rijke historie voelbaar bij centrale brug

Landgoed brengt groen in het straatbeeld

Kollum gastvrij voor toeristisch bezoek te water en met de fiets

3.2 Kwetsbaarheden Voorstraat

De Voorstraat is niet immuun voor landelijke trends en ontwikkelingen. De traditionele winkelfunctie staat onder druk. De grote publiekstrekkingen zijn voor de Voorstraat ongunstig gelegen. Daarnaast valt er wat betreft de inrichting en bereikbaarheid het nodige te verbeteren.

Aanbod oostzijde kwetsbaar

Het zwaartepunt van het niet-dagelijkse winkelaanbod bevindt zich aan de oostzijde van de Voorstraat. Dit 'winkelstraatje' past bij het kleinstedelijk karakter van Kollum, maar is ook kwetsbaar voor hedendaagse trends. De hier aanwezige branches, zoals mode, ondervinden meer hinder van de toegenomen oriëntatie van de consument op internet dan bijvoorbeeld de bakker en de slager. De komende jaren zal het een belangrijke uitdaging zijn om dit type aanbod in Kollum te behouden.

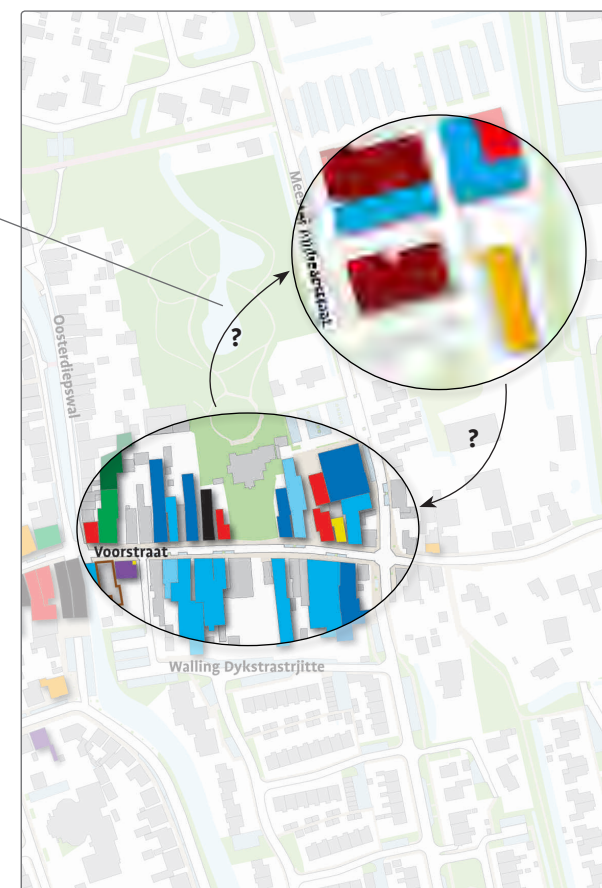
Publiekstrekkingen 'om de hoek'

De supermarkten en Hema, Kruidvat en Action aan de Meester Andreaestraat trekken grote aantallen bezoekers per week uit Kollum en omstreken. Deze consumenten bezoeken de Mr. Andreaestraat veelal

doelgericht en keren weer huiswaarts zonder de Voorstraat gezien te hebben. Dit komt doordat zowel de ruimtelijke als de zichtrelatie tussen de Voorstraat en de Mr. Andreaestraat ontbreekt. Tussen beide centra liggen een aantal woningen, waardoor de functionele verbinding wegvalt. De loop- en fietsroute vanuit de Mr. Andreaestraat is bovendien onoverzichtelijk en soms zelfs onveilig, met name bij het leegstaande pand op de hoek Voorstraat/Mr. Andreaestraat. Het verbeteren van de ruimtelijke verbinding (linksom of rechtsom) tussen beide voorzieningenclusters is dan ook een belangrijke kans.

Waar is de Voorstraat?

Ruimtelijke relatie publiekstrekkingen oostzijde ontbreekt

Stenige en rommelige inrichting

De aaneenschakeling van monumentale panden is de grote kracht van de Voorstraat. Een goede publieke ruimte laat deze panden dan ook optimaal uit de verf komen en faciliteert daarnaast ontmoeting tussen dorpsbewoners. Dit is nu helaas nog niet het geval. Op veel plekken oogt de straat stenig en is er weinig groen aanwezig. Hittestress en een gebrek aan beschutting zijn in de warme zomermaanden een toenemend probleem.

Daarnaast is de inrichting van de straat rommelig en verre van eenduidig. Het is vaak onduidelijk wat het onderscheid is tussen voetpad, rijbaan, parkeerplaats en uitrit. De verschillende kleuren steen bieden wat dat betreft geen uitsluitsel. Dit leidt tot veelvuldig fout geparkeerde auto's en onveilige situaties voor voetgangers en fietsers. Zij komen in de knel tussen lukraak geparkeerde voertuigen en te hard rijdende automobilisten. De Voorstraat is niet voldoende toegankelijk voor bijvoorbeeld ouderen of mindervaliden. Ook zijn er onvoldoende stallingsmogelijkheden voor de fiets en ontbreekt het de straat aan voldoende kwalitatieve rustpunten en bankjes. De bezoeker wordt hierdoor onvoldoende uitgenodigd om langer in de Voorstraat te verblijven dan strikt noodzakelijk.

Wisselend onderhoudsniveau panden

Het onderhoudsniveau van soms langdurig leegstaande of 'tijdelijk ingevulde' panden in de Voorstraat houdt op een aantal plekken te wensen over. Deze panden hebben zowel wat betreft uitstraling als vanwege de unheimische activiteiten die er plaatsvinden een negatieve uitwerking op de rest van de straat.

Wisselend onderhoudsniveau panden

Onlogisch en inefficiënt gebruik parkeerplaatsen

Stenige en rommelige straatinrichting

Inefficiënt parkeren

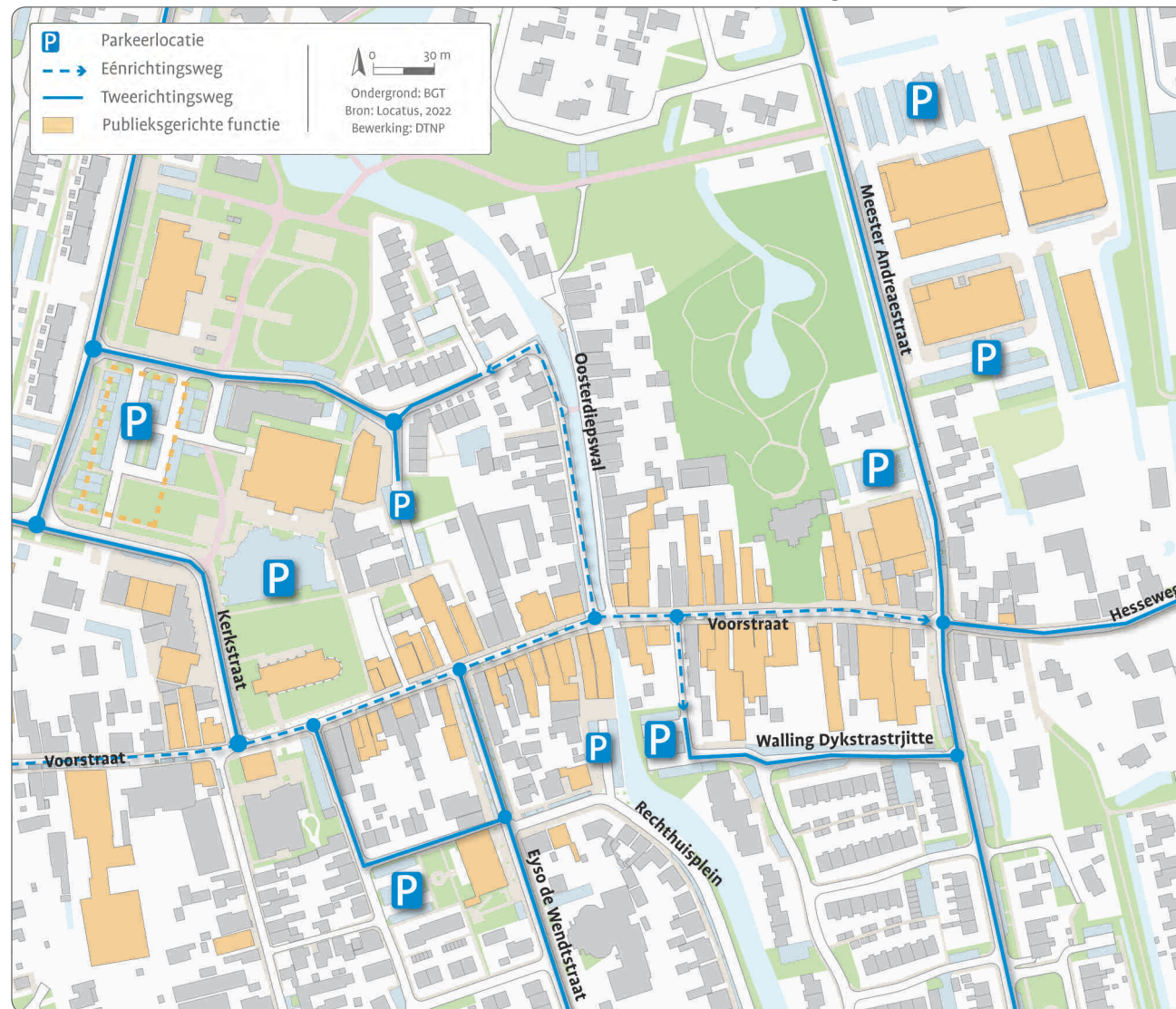
Ondernemers aan de Voorstraat geven aan dat de parkeerplekken in de straat belangrijk zijn voor het functioneren van hun bedrijf. Momenteel zijn de aanwezige plekken echter lang niet altijd beschikbaar voor bezoekers, doordat plekken ook worden ingenomen door buurtbewoners of werknemers.

Daar komt bij dat de parkeerterreinen rondom de Voorstraat onvoldoende gevonden worden, met name door bezoekers van buiten Kollum. De bewegwijzering naar deze terreinen ontbreekt of de routing ernaartoe is niet vanzelfsprekend. Op sommige momenten wordt de parkeerdruk nu als hoog ervaren. Een efficiënter gebruik van de reeds beschikbare plaatsen kan de druk echter al aanzienlijk verlagen.

Bevoorrading

De bevoorrading van winkels en horeca in de Voorstraat vindt gedurende de hele dag plaats. Ook bij zaken die bevoorraad kunnen worden via de achterzijde, gebeurt dit gemakshalve nog te vaak via de voorzijde. Het foerageren veroorzaakt hierdoor in de Voorstraat meer hinder dan nodig.

Huidige verkeersstructuur centrum Kollum

Streefbeeld Voorstraat

4.1 Ambities en doelgroepen

Lokale inwoners, bezoekers uit de streek én toeristen moeten de Voorstraat in de toekomst goed weten te vinden om als levendige centrumstraat en als het ‘visitekaartje’ van Kollum te blijven floreren. Dit kan door de reeds aanwezige kwaliteiten beter te benutten en te werken aan de beschreven kwetsbaarheden.

Drie hoofdambitieën

Op basis van de kwaliteiten, kwetsbaarheden en de door direct betrokkenen benoemde wensen worden de volgende drie hoofdambitieën voor de Voorstraat geformuleerd:

1. Een levendige, economisch vitale centrumstraat met een divers palet aan publieksgerichte voorzieningen.
2. De Voorstraat als uitnodigende ontmoetingsplek voor het dorp.
3. De Voorstraat weer echt hét visitekaartje van het dorp laten zijn, waar de rijke (cultuur)historie volledig tot haar recht komt.

Drie doelgroepen

Voor de verschillende typen ondernemers in de Voorstraat is het een gezamenlijk belang dat er vanuit verschillende doelgroepen voldoende publiek komt. Voor ondernemers in de Voorstraat zijn drie doelgroepen van belang^a: de lokale inwoner uit het dorp, de bezoeker uit de streek en de toerist. Deze doelgroepen vragen ieder om eigen specifieke randvoorwaarden waar de toekomstige Voorstraat in dient te voorzien.

1. De inwoner uit Kollum.

De Voorstraat kan deze doelgroep voor zich winnen met aantrekkelijke lokale ondernemingen die gemakkelijk en veilig per fiets en te voet kunnen worden bezocht. Voor hen zou de Voorstraat dé ontmoetingsplek bij uitstek moeten zijn. Dit kan door verblijfskwaliteit te bieden en te zorgen dat er zowel betaald (op het terras) als onbetaald (op een bankje) kan worden genoten van de historische kwaliteiten die de straat te bieden heeft.

2. De bezoeker uit de streek.

De streekfunctie van Kollum vormt mede het bestaansrecht voor het relatief ruime voorzieningenaanbod dat in het dorp te vinden is. Deze bezoeker verlangt van de Voorstraat bekendheid, vindbaarheid en bezoekgemak.

^a Per ondernemer verschilt de focus qua primaire doelgroep(en).

Het bereiken van deze doelgroep vraagt dus om het vermarkten van de Voorstraat, en meer praktisch om het voorzien in voldoende beschikbare en vindbare parkeergelegenheid.

3. De toerist.

Als derde doelgroep en bonus voor de Voorstraat kan het toeristisch potentieel beter worden benut. Het binden van de toerist vraagt om naamsbekendheid van Kollum, aantrekkelijke fiets- loop- en vaarroutes en vooral interessante functies of plekken om te bezoeken. Vindbaarheid (routing) en een prettige straatinrichting met verblijfskwaliteit zijn belangrijke randvoorwaarden.

Het bereiken van verschillende doelgroepen vraagt om het bieden van zowel bezoekgemak als verblijfskwaliteit

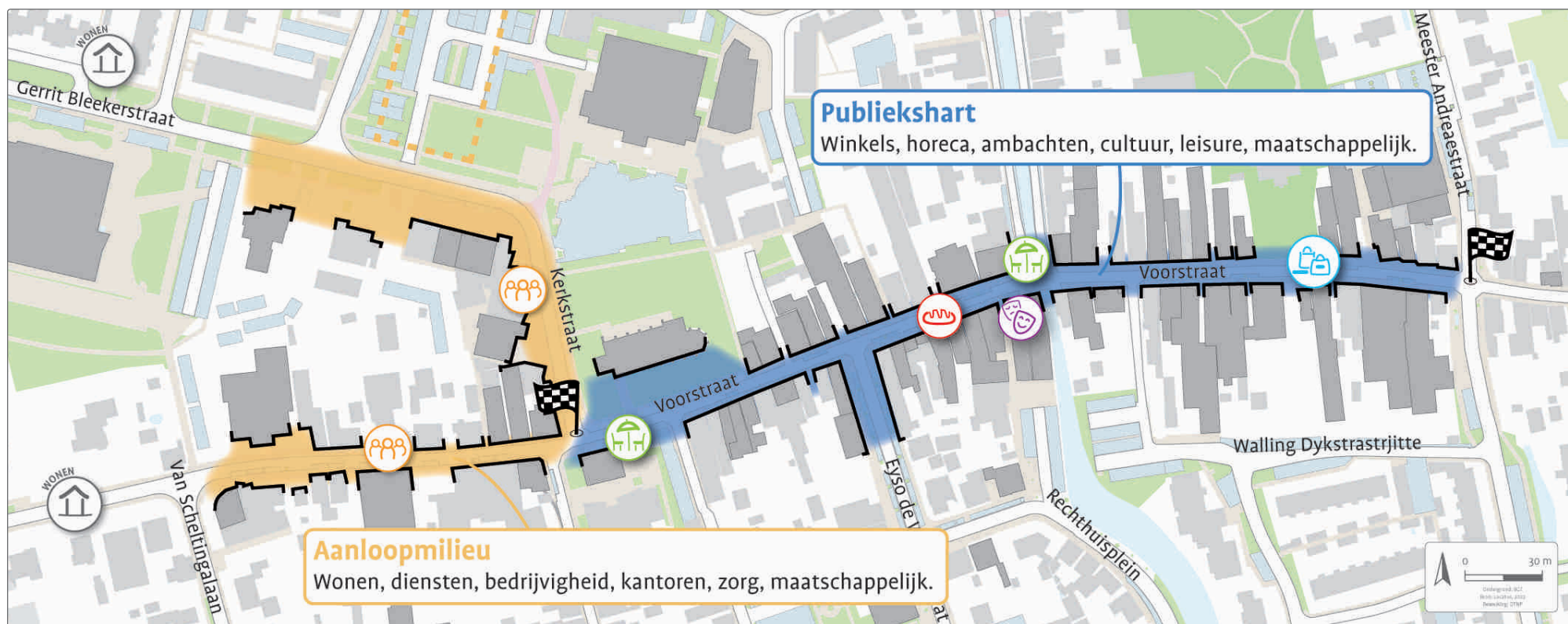
4.2 Afbakening van het publiekshart

Doel is de Voorstraat weer in de verf te zetten als hét economisch vitale visitekaartje van Kollum waar alle doelgroepen worden gefaciliteerd. Om dit te realiseren wordt gestreefd naar een compact publieksgericht gebied waar verblijfskwaliteit aan bezoekgemak wordt gekoppeld.

Compact publieksgericht circuit

Het realiseren van een levendige, vitale Voorstraat met diverse voorzieningen (ambitie 1) begint met een duidelijke afbakening van het publieksgerichte circuit. Doel is in dit gebied zoveel mogelijk publieksgerichte functies te behouden, waardoor er dagmond levendigheid is en voorzieningen gemakkelijk gecombineerd kunnen worden. Gekozen is dit gebied af te bakenen tussen Maartenskerk en kruising Voorstraat/Mr.

Andreaestraat. In dit deel van de Voorstraat wordt geen medewerking verleend aan bijkomende woningen op de begane grond, maar wordt naast winkels en horeca wél ruimte geboden aan ambachten, cultuur, leisure en maatschappelijke functies. Dit betekent een verbreding van de bestemmingsplanmogelijkheden ten opzichte van de huidige situatie. Hierdoor wordt de kans zo groot mogelijk dat de panden in dit gedeelte van de Voorstraat gevuld blijven en ontstaat een toekomstbestendig en gevarieerd centrumprogramma. Binnen het publiekshart is er een natuurlijk functioneel verloop: in het oosten domineert de niet-dagelijkse winkelfunctie, de brug is geschikt als locatie voor horeca, cultuur of ontspanning en het westelijk deel tot aan de Maartenskerk voor lokale speciaalzaken. Buiten dit publiekshart wordt geen nieuwe ruimte meer geboden aan horeca of detailhandel. Bestaande rechten blijven behouden.

Aanlooppilieu

Grenzend aan het publieksgerichte circuit zijn er twee straatdelen waar een gemengd milieu beoogd is: de Kerkstraat en het gedeelte Voorstraat tussen Eskestraat en Van Scheltingalaan. Hier is een toekomstige invulling met wonen, dienstverlening, bedrijvigheid, kantoren, zorg en maatschappelijke functies beoogd.

Wonen en werken

In het deel van de Voorstraat buiten het publieksgerichte circuit en de aanlooppilieu wordt er in de Voorstraat geen ruimte meer geboden aan nieuwe publieksgerichte functies. Hier kan de Voorstraat zich ontwikkelen tot een gebied waar wonen en werken (o.a. kantoren en lichte bedrijvigheid) elkaar afwisselen.

Het publiekshart begint bij de kerk en huize Sytama!

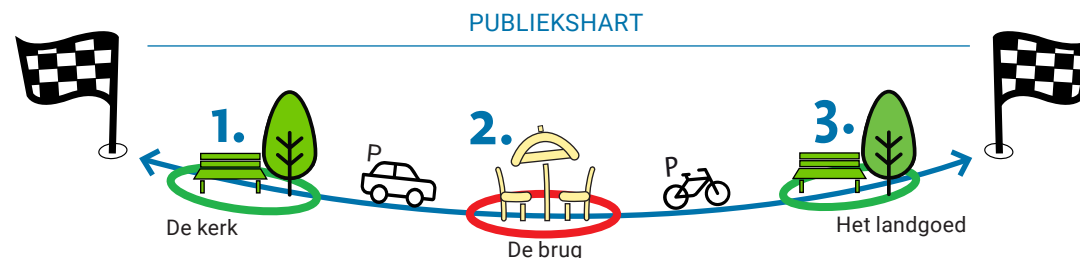
Toewerken naar een compact publieksgericht circuit...

... met een gemengd aanlooppilieu daarbuiten

4.3 Complementaire verblijfsplekken

Voor het versterken van de ontmoetingsfunctie van de Voorstraat voor dorpsgenoten en het verhogen van de belevingswaarde van de aanwezige cultuurhistorie wordt binnen het afgebakende publiekshart ingezet op drie complementaire verblijfsplekken. Deze verblijfsplekken worden aangeduid met een ander ‘tapijt’ in de bestrating, door bijvoorbeeld te kiezen voor aan afwijkende (kleur) klinker ten opzichte van de rest van de straat.

1.

Ontmoetingsplek voor het dorp bij de kerk

Het echte publiekshart van de Voorstraat begint aan de westzijde bij de Maartenskerk en Huize Sytzama (Grand café Wald). Hier ligt de kans deze centrumentree te benadrukken door de ruimte in te richten als ontmoetingsplek bij de kerk: een nieuw kerkplein!

Momenteel ontbreekt in het centrum van Kollum namelijk een prettig verblijfsplein waar lokale inwoners elkaar ongedwongen kunnen ontmoeten in de publieke ruimte. In veel vergelijkbare dorpen kan dit bij de kerk als logisch dorpshart, en ook in Kollum is hiervoor in fysieke zin de ruimte. Door de bezoekersparkeerplaatsen van Alliade op de hoek met de Putstraat te verplaatsen, ontstaat ruimte voor een ontmoetingsplein van een prettige schaal. De vrijgekomen pleinruimte kan worden ingevuld met publieke zitgelegenheden, groen en bijvoorbeeld speelgelegenheden voor kinderen.

den, groen en bijvoorbeeld speelgelegenheden voor kinderen. De automobilist merkt hierdoor direct dat hij in de rest van de Voorstraat echt te gast is: fietsers en voetgangers krijgen de prioriteit en de ruimte in de straat.

Het nieuwe kerkplein kan het beste worden geaccentueerd met een eigen, afwijkende bestrating die loopt van de gevel van Huize Sytzama tot de kerkmuur. Bijkomende kans is de begraafplaats meer publiek toegankelijk te maken. Door ook het (straks) vergroende Maartensplein te betrekken ontstaat een aantrekkelijk geheel en hoeft per saldo de parkeerruimte nabij/op het Maartensplein niet opgeofferd te worden. De Maartenskerk is vaker publiektoegankelijk voor activiteiten en zo onderdeel van de ontmoetingsplek.

Een ontmoetingsplek bij de Maartenskerk
Referentiebeeld Zwolle

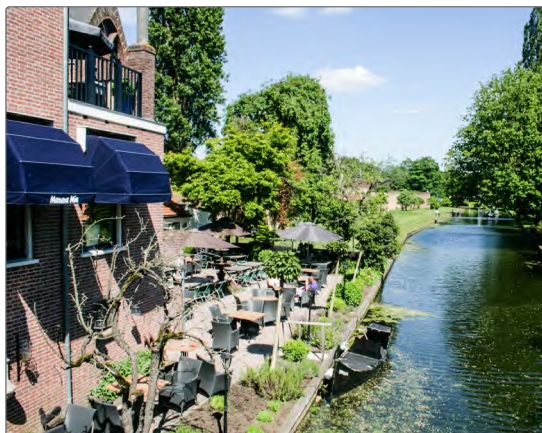

2.

De brug als bruisend hart van Kollum

De centraal gelegen brug in de Voorstraat is dé plek waar alle stromen in het centrum samenkomen: inwoners uit de streek of het dorp maken er hun rondje langs de diverse voorzieningen en toeristen komen er aan per fiets, boot of te voet. Nadat de brug recent opgehoogd is en voorzien van een verbeterde bestrating, kan deze plek nog aantrekkelijker worden met de juiste functies en activiteiten. Het 'tapijt' van de brug wordt aan beide zijden een stuk doorgetrokken. Het belangrijkste is een passende invulling van het Oude Rechthuis. Verhuizing van het Kollumer Museum naar dit pand, maar ook een hotel met horeca in de plint zijn kansrijke mogelijkheden. Ook voor een leisure-functie waar bijvoorbeeld bootjes worden verhuurd is dit in potentie een prachtige locatie.

Uitbreiding van de terrasruimte aan de Westerdiepswal, zoals tijdens de coronapandemie, past bij deze bruisende plek. Om de benodigde ruimte voor het terras vrij te spelen kan er straks geen autoverkeer meer Westerdiepswal inrijden vanuit de Voorstraat of andersom. Westerdiepswal wordt enkel nog toegankelijk voor bestemmingsverkeer. Aanvullend kan gedacht worden aan terrasruimte aan het water achter het Oude Rechthuis, of tijdens het hoogseizoen juist óp het water op een vlonder of bootje. Zo komt deze prachtige plek nog meer tot leven!

Terras aan het water. Referentiebeeld Vianen

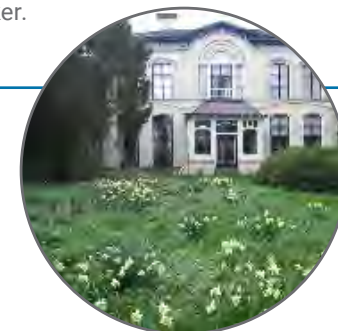
Terras op het water. Referentiebeeld Nijmegen

3.

Landgoed als statig rustpunt

Landgoed Philippusfenne is in 1847 gesticht. De achterliggende tuin met stinzenplanten is ontworpen door tuinarchitect Roodbaard. Het pand vormt in combinatie met de grote oude kastanjabomen een statig rustpunt aan de oostzijde van de Voorstraat. Dit kan worden geaccentueerd door het groen hier verder door te trekken de straat op en de plek te voorzien van kwalitatief goede zitgelegenheden. Ook kan hier, vergelijkbaar met de nieuwe verblijfsplek bij de kerk, worden gewerkt met een andere bestrating om deze bijzondere plek verder te benadrukken.

Bijzondere kans is hier dat het Landgoed op termijn de groene verbinding zou kunnen vormen tussen het doelgerichte aankoopcluster aan de Mr. Andreaestraat en de Voorstraat. Ook kan deze tuin benut worden om de 'groene gordel van Kollum' richting passantenhaven en campusterrein rond te maken. Het landgoed is echter in particulier eigendom, dus de haalbaarheid hiervan is nog onzeker.

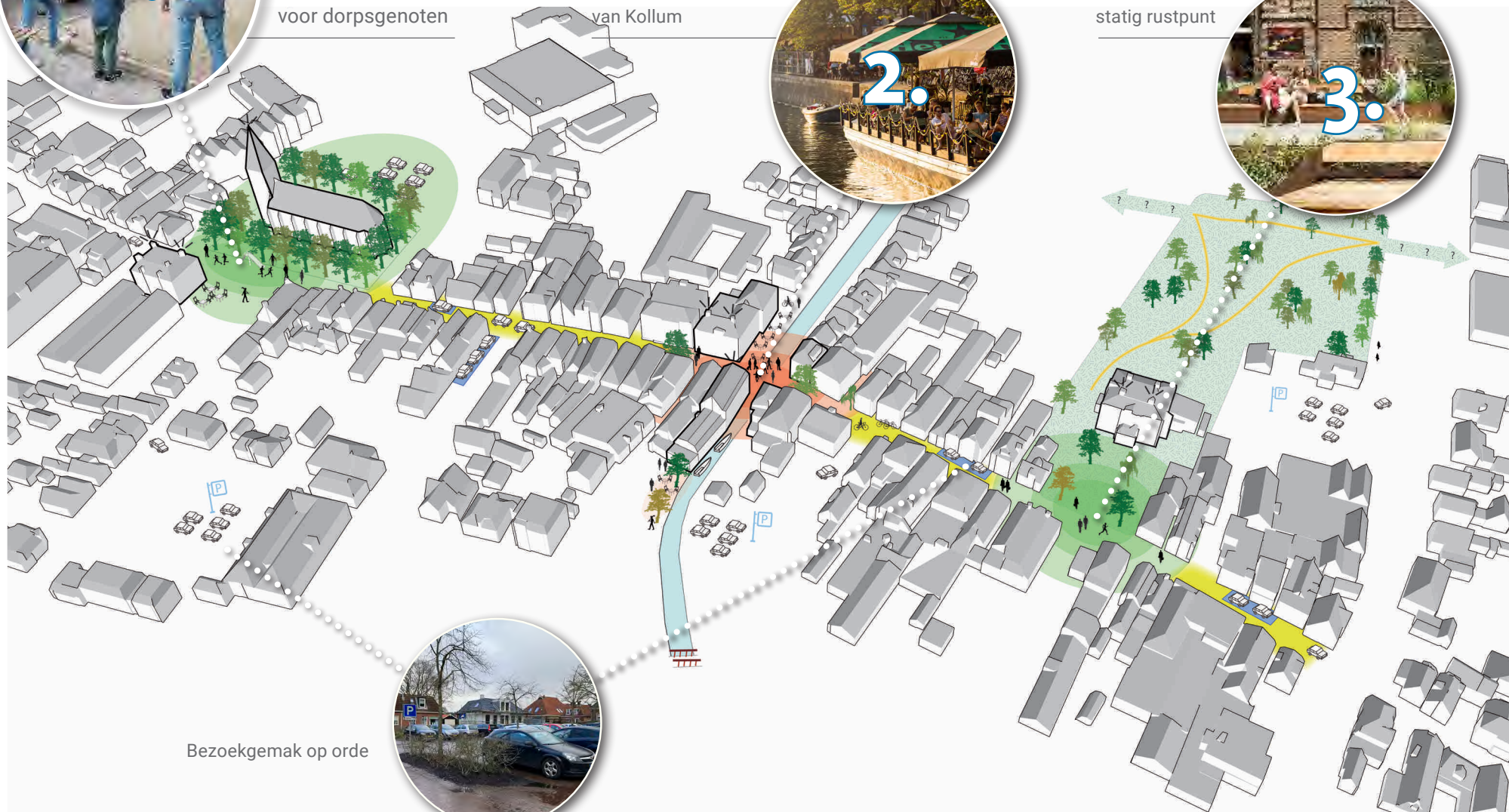
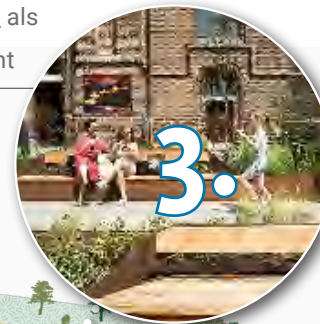

Nieuw kerkplein als
de ontmoetingsplek
voor dorpsgenoten

De brug als bruisend hart
van Kollum

Het landgoed als
statig rustpunt

Bezoekgemak op orde

4.4 Bezoekgemak op orde

Tussen en rondom de drie complementaire verblijfslocaties wordt ingezet op het waarborgen van bezoekgemak. Daartoe wordt er in de Voorstraat een blauwe zone geïntroduceerd en worden de nabijgelegen parkeerterreinen beter vindbaar gemaakt. Voor met name de streekbezoeker houdt dit in dat er voldoende vindbare en beschikbare parkeergelegenheid moet zijn.

Introduceren blauwe zone

De langsparkeerplaatsen tussen kerk en kruising Voorstraat/Mr. Andreaestraat, en aan de kop Eyso de Wendtstraat, zullen daarom blauwe zone worden (maximaal 120 minuten parkeren). Hierdoor wordt voorkomen dat bewoners hun auto parkeren binnen het publieksgerichte deel van de Voorstraat. De parkeerplekken blijven zo beschikbaar voor bezoekers. De toekomstige blauwezone-parkeerplekken komen alleen daar waar het straatprofiel breed genoeg is (zie dwarsdoorsneden volgende pagina's). Wanneer de straat te smal is krijgen voetganger en fietser prioriteit in de beschikbare ruimte.

Beter benutten parkeerterreinen

Rondom de Voorstraat wordt ingezet op een verbetering van de routing naar de parkeerterreinen rondom de Voorstraat. De terreinen van het Maartensplein, Willem Lodewijkstraat, Putstraat, Waling Dykstrajitte en achter de Scapino hebben gezamenlijk een ruime parkeercapaciteit, maar worden momenteel nog onvoldoende gevonden. Op deze terreinen kan ook in de toekomst voor onbeperkte duur geparkeerd worden.

Ook wordt op de verschillende parkeerterreinen uit de theoretisch beschikbare parkeerruimte niet altijd het potentiële aantal parkeerplekken gehaald. Een efficiëntere parkeerinrichting van de terreinen is daarmee 'quick-win'.

Aansprekende verwijfsborden

Met name vanuit de doelgericht bezochte winkels aan de Mr. Andreaestraat wordt de Voorstraat nog onvoldoende gevonden. Met een aansprekend verwijfsbord worden bezoekers uit de streek of toeristen beter verleid tot een bezoek aan de Voorstraat. Een dergelijk verwijfsbord kan ook geplaatst worden langs de waterkant voor boottoeristen, langs de overige toegangswegen of bij parkeerterreinen langs de rand van het centrum.

Introduceren blauwe zone in de Voorstraat

Plaatsen aansprekende verwijfsborden naar de Voorstraat

Straatprofielen

In de toekomstige Voorstraat blijft de auto welkom, maar krijgen voetgangers en fietsers prioriteit. Er komen dan ook alleen autoparkeerplekken als er voldoende ruimte overblijft voor wandelend publiek. Alle toekomstige langspaarkeerplekken worden gesitueerd aan de zuidzijde van de Voorstraat, wat veiliger is gelet op de geldende rijrichting (parkeren aan de rechterhand). De zonnige noordzijde van de straat blijft zo gevrijwaard van geparkeerde auto's en de auto's staan minder in het zicht vanwege de ligging van de parkeerplekken optisch gezien in 'de binnenbocht'.

Minimale straatbreedte 9 meter voor parkeerplek

Om prettig te kunnen wandelen door de Voorstraat is aan weerszijden van de straat een minimaal trottoir van 2,0 meter nodig (samen 4 meter). Over het midden van de weg loopt een gedeelde rijbaan voor automobilisten en fietsers van 3,0 meter breed. De auto is hier te gast, de fietser mag niet ingehaald worden.

Een langspaarkeerplaats neemt een minimale breedte van 2,0 meter in beslag. De straat moet daarmee minstens 9,0 meter breed zijn om een parkeerplaats te kunnen aanleggen: (2,0 (trottoir) + 2,0 (parkeerplek) + 3,0 (rijbaan) + 2,0 (trottoir)). De Voorstraat haalt op de

Voorstraat breed straatprofiel

Ca. 11 meter

Schaal 1 : 150

meeste plekken deze minimale breedte. In de delen waar de Voorstraat smaller is, bijvoorbeeld door de aanwezigheid van een voortuin of terras, komt geen parkeerplek. Zo blijft er overal in de straat voldoende ruimte over voor een comfortabel voetpad aan weerszijden.

Aan de oostzijde van de Voorstraat is de straat breed genoeg om een parkeerplaats te kunnen aanleggen. Hier is de straat circa 11 meter breed, en kan qua profiel dus de huidige situatie behouden blijven (zie vorige pagina).

Op andere plekken, zoals ter hoogte van de Bruna, is de straat door de aanwezigheid van voortuinen te smal om nog een parkeerplek te realiseren (krap 8 meter breed). Het trottoir aan de linkerzijde (gezien vanuit het westen) is hier momenteel nog geen meter breed.

Voorstraat smal straatprofiel

Huidige situatie, ca. 8 meter

Schaal 1 : 150

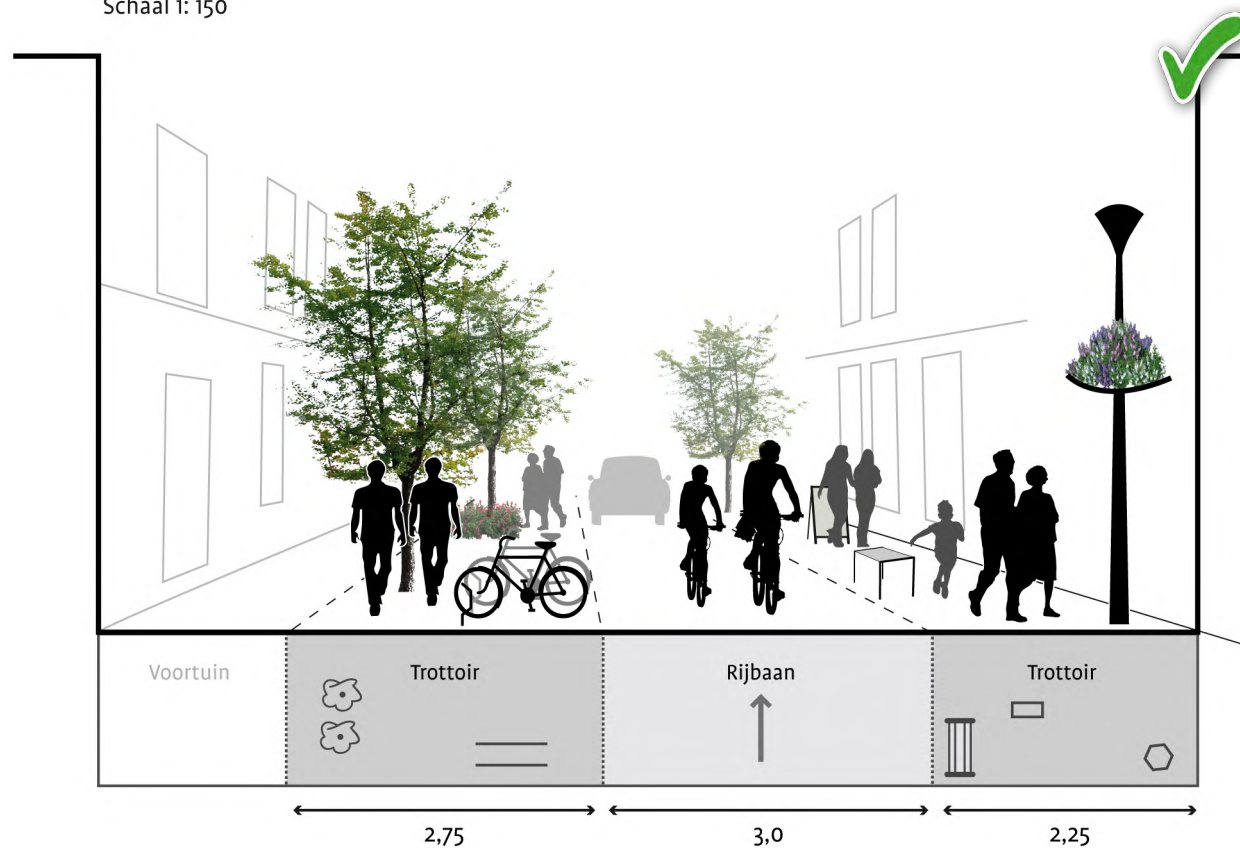

In de beoogde situatie ontstaat er een breed trottoir van 2 à 3 meter aan weerszijden. Dit biedt aanvullende ruimte voor het aanbrengen van groen en stallingsmogelijkheden voor de fiets. Ondanks dat hier enkele parkeervakken verdwijnen, kan het totale aantal parkeervakken in de straat als geheel gelijk blijven.

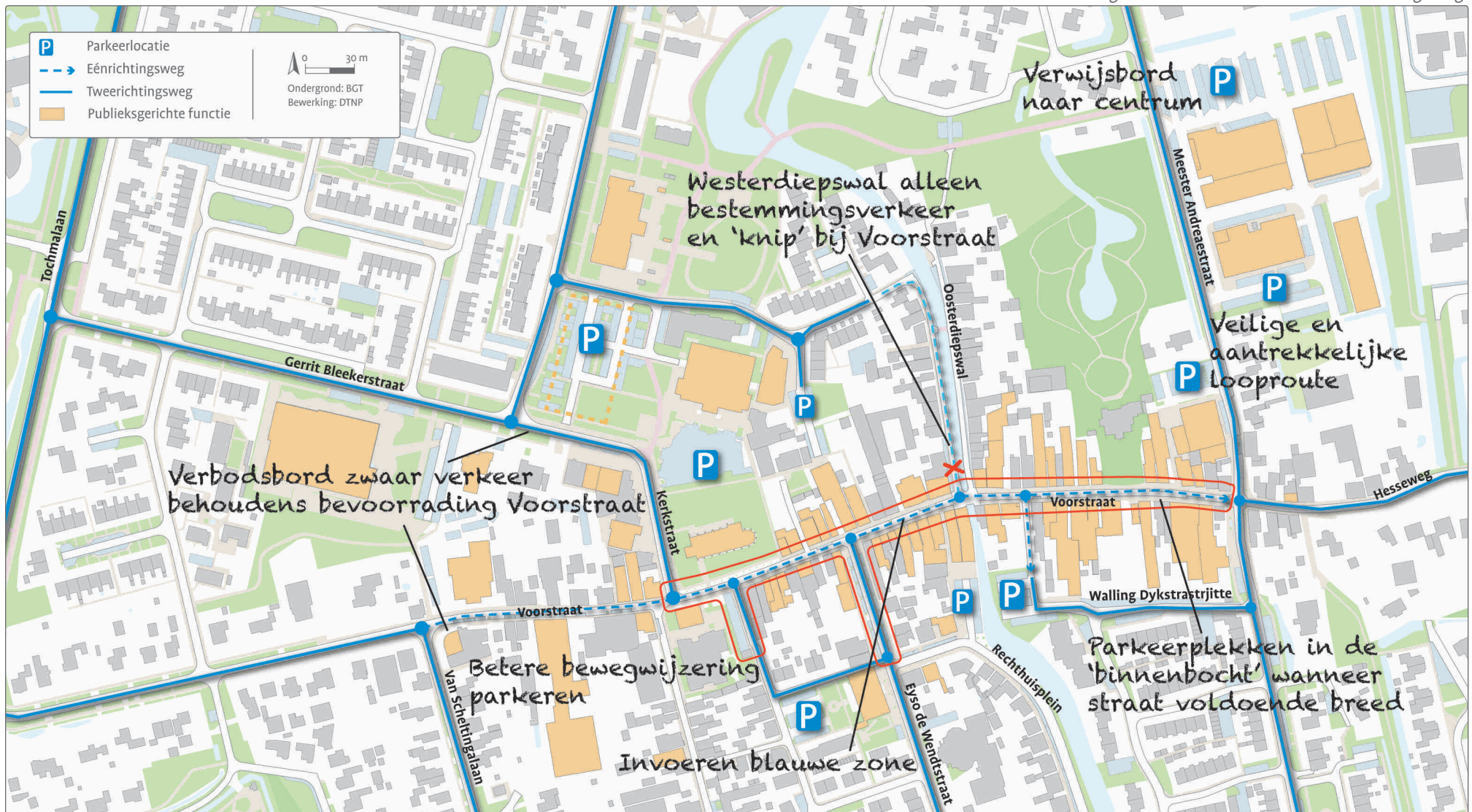
Voorstraat smal straatprofiel

Beoogde situatie, ca. 8 meter

Schaal 1: 150

4.5 Sfeer en uitstraling

De profilering van de Voorstraat als hét visitekaartje van Kollum komt nog beter tot haar recht wanneer consequent de juiste, historiserende sfeer en uitstraling wordt neergezet. Deze paragraaf benoemt concrete acties en toont inspirerende voorbeelden wat betreft verlichting, gevelbeeld en vergroening.

De sfeer en uitstraling van de Voorstraat kan op het gewenste niveau worden gebracht door:

- Een nieuw beeldkwaliteitsplan op te stellen voor het beschermde dorpsgezicht, zodat bestaande en eventuele nieuwe bebouwing in de Voorstraat op een goede manier in het gewenste straatbeeld wordt ingepast. In een beeldkwaliteitsplan worden bijvoorbeeld criteria vastgelegd wat betreft nokhoogte, dakvorm, materiaalgebruik, kleurgebruik, samenvoegen van panden etc. Naast richtlijnen biedt een beeldkwaliteitsplan ook een inspiratiekader voor nieuwe ontwikkelingen;
- In reclame-uitingen en uitstallingen van ondernemers meer samenhang aan te brengen. Een historiserende uitstraling, met gebruik van natuurlijke materialen en metaal van rustige kleuren past hierbij. Dit kan worden meegenomen

in het beeldkwaliteitsplan, maar er kan ook apart een gezamenlijk uitstallingenbeleid worden opgesteld;

- Uniformiteit aan te brengen in het materiaalgebruik van straatmeubilair dat aansluit bij de keuze daarvoor in reclame-uitingen. Denk hierbij aan bijvoorbeeld de straatlantaarns en de bankjes;
- De winterse verlichting die de Voorstraat van extra sfeer voorziet ieder jaar terug te brengen. Door ook de monumentale panden en de kade meer aan te lichten, kan de historische kwaliteit in de avonduren letterlijk worden uitgelicht;
- Aan lantaarnpalen en opgehangen kabels zogenaamd 'hoog groen' aan te brengen. Hierbij valt te denken aan 'hanging baskets' en groenslingers. Dit type vergroening maakt de straat aangenamer, zonder ruimte in te nemen op straatniveau;
- Blinde muren, zoals te vinden achter de kerk, te versieren met bijvoorbeeld kunst, muurschilderingen of gevelgroen. Zo worden ook de alternatieve looproutes tussen parkeerplek en Voorstraat prettig om te lopen.

Afwijkend 'tapijt' bij verblijfsruimte centrale brug uitrollen

Historiserende reclame-uitingen

Verlichting

Dokkum | Aanlichten van de panden en de kade

Deventer | Aanlichten van de straat

Vergroening

Bennekom | 'flowers in the basket'

Gent | Groenslingers

Gevelbeeld

Driebergen | gemoedelijk en kleinschalig

Franeker | monumentaal gevelbeeld

Arnhem | sfeervolle plint

Elburg | Karakteristieke uitstraling met historiserende reclame-uitingen en uniform gevelbeeld

IJsselstein | Historische uithangborden

4.6 Acties

Ondernemers, eigenaren en gemeente kunnen op korte en middellange termijn een aantal concrete stappen zetten om het streefbeeld voor de Voorstraat werkelijkheid te laten worden. Deze paragraaf vat de acties samen die hiervoor zijn benoemd in het stuk, en geeft daarnaast enkele aanvullingen. De paragraaf sluit af met een projectentabel.

Doorvertaling toekomstvisie in bestemmingsplan

De planologische mogelijkheden zoals beschreven bij de gebiedsprofielen voor de Voorstraat en Kerkstraat in §4.2 dienen te worden doorvertaald in het nieuwe bestemmingsplan/omgevingsplan. Concreet betekent dit een beperkte verruiming van de planologische mogelijkheden in het compacte publiekshart. Horeca, cultuur, leisure en maatschappelijk worden toegevoegd als functies die in de plint binnen het gehele publiekshart worden toegestaan. De mogelijkheden in de zogeheten aanloopmilieus vergen geen aanpassing van het bestemmingsplan.

- **Wie:** gemeente
- **Wanneer:** 2024/2025, na vaststelling visie door gemeenteraad.

Herbestrating Voorstraat en ontwerpen verblijfsplekken

In het streefbeeld voor de Voorstraat wordt gekozen voor een drietal complementaire verblijfsplekken met daartussen ruimte voor voldoende bezoekgemak (parkeren auto en fiets). Hiervoor is het opstellen van een herinrichtingsplan de concrete uitwerking.

Uitgangspunt is tussen de verblijfsruimten een eenduidiger profiel en bestrating aan te brengen die aansluit bij het historische karakter van de straat. De drie verblijfsplekken zelf worden geaccentueerd met een afwijkende bestrating. Hier komt ruimte voor vergroening met zowel hoog als vast laag groen (planten en bomen) en voldoende kwalitatieve zitgelegenheden. Met name voor het nieuwe kerkplein tussen Huize Sytzama en Maartenskerk ligt er een interessante ontwerpogave met veel potentiële meerwaarde voor het dorp.

Voor het realiseren van de het nieuwe kerkplein bij de Maartenskerk worden hier de bezoekersparkeerplaatsen van Alliade in overleg verplaatst naar de Putstraat.

- **Wie:** gemeente, in samenspraak met ondernemers en bewoners.
- **Wanneer:** heeft prioriteit, dus op korte termijn mee beginnen en budget reserveren.

Westerdiepswal alleen voor bestemmingsverkeer

Van start met herinrichtingsplan Voorstraat

Opstellen beeldkwaliteitsplan

De 'gezichtsbescherming' van het karakteristieke dorpscentrum van Kollum als vlekke geschied middels de status van beschermd dorpsgezicht. In aanvulling hierop kan een beeldkwaliteitsplan worden opgesteld, met stedenbouwkundige en architectonische afspraken voor verbouw of nieuwbouw. Ook kunnen hierin regels worden opgenomen over de uitstraling en positionering van uitstallingen op straat of reclame-uitingen aan de gevels. Daarnaast kan het materiaalgebruik voor straatmeubilair in dit document een plek krijgen. Zo komt er één sturend inspiratiedocument waarin de beoogde beeldkwaliteit wat betreft sfeer en uitstraling van de Voorstraat is vastgelegd. Het document kan in nauwe samenhang met het herinrichtingsplan voor de Voorstraat worden opgesteld.

- Wie: gemeente, in samenspraak met bewoners en ondernemers.
- Wanneer: belangrijk kader, dus zo snel mogelijk

Introduceren blauwe zone

In de Voorstraat blijft langsparkeren mogelijk in 'de binnenbocht' wanneer de straatbreedte dit toelaat (zie § 4.4). Voor deze meest gewilde parkeerplekken in de Voorstraat zelf wordt een parkeerschijfzone ingevoerd (bijvoorbeeld maximaal 120 minuten), zodat ze ook

daadwerkelijk beschikbaar blijven voor bezoekers en niet worden ingenomen door bewoners of werknemers. De blauwe zone moet duidelijk aangegeven zijn in zowel de straat zelf (blauwe steentjes) als op de bebording. Na invoering vraagt de blauwe zone ook om voldoende handhaving.

- Wie: gemeente.
- Wanneer: 2023/2024 uitwerking en besluit

Westerdiepswal enkel voor bestemmingsverkeer

Om ruimte te bieden voor meer verblijven en terras wordt de Westerdiepswal alleen nog toegankelijk voor bestemmingsverkeer. Het éénrichtingsverkeer in de straat wordt opgeheven. Bewoners en bezoekers kunnen de straat nog in vanuit het noorden, maar kunnen niet meer helemaal doorrijden tot aan de Voorstraat. Aan het einde van de straat is er de mogelijkheid te keren. Deze situatie is tijdens de coronapandemie al eens succesvol uitgetoetst.

- Wie: gemeente
- Wanneer: 2023/2024 uitwerking en besluit

Bewegwijzering parkeren

Voor een gastvrij en bereikbaar centrum van Kollum is het essentieel dat de parkeerterreinen rondom de straat beter gevonden worden en dat de potentiële parkeercapaciteit van deze terreinen ook benut wordt.

Winterse verlichting geeft Voorstraat sfeer

Op naar eenduidige en historiserende reclame-uitingen

Hiervoor dient kritisch gekeken te worden waar de bewegwijzering naar deze parkeerlocaties beter kan.

- Wie: Gemeente (parkeerverwijsborden),
- Wanneer: 2023/2024 uitwerking en besluit

Verwijsborden

Bij de parkeerlocatie aan de Mr. Andreaestraat en andere aankomstlocaties (o.a. per bootje vanaf Lauwersmeer) komen grote verwijsborden richting de Voorstraat, bij voorkeur met een sfeerplaat van de aantrekkelijkheid van het historische centrum. Zo vinden toeristen en streekbezoekers beter hun weg naar de Voorstraat.

- Wie: HIM
- Wanneer: 2023, is al in gang gezet

Veilige verbinding Mr. Andreastraat van/naar Voorstraat

In de route tussen Mr. Andreaestraat en Voorstraat wordt gekeken welke concrete acties kunnen worden ondernomen om de veiligheid van deze loop- en fietsroute te verbeteren. Bijvoorbeeld met een andere straatinrichting of het aanbrengen van een spiegel in de gevaarlijke bocht.

- Wie: Gemeente.
- Wanneer: 2023/2024 uitwerking en besluit

Afspraken maken over bevoorrading

Gezamenlijke afspraken over bevoorrading kunnen de hinder die dit veroorzaakt voor centrumbezoekers verminderen. Ondernemers kunnen bijvoorbeeld samen afspreken bevoorrading aan de voorzijde te minimaliseren in de middag en dat dit waar mogelijk via de achterzijde van panden gedaan wordt.

- Wie: Ondernemers, faciliterende rol gemeente.
- Wanneer: 2023 uitwerken, vanaf 2024 elkaar aanspreken op gemaakte afspraken.

Onderhoudsniveau panden op orde brengen

De historische panden in de Voorstraat, als onderdeel van het beschermd dorpsgezicht, bieden samen onderscheidende ruimtelijke kwaliteit. Een hoog onderhoudsniveau van de panden is hiervoor essentieel. Het onderhoudsniveau van het ene pand straalt immers ook af op de omliggende panden.

Ondernemers kunnen elkaar hier dus onderling ook op aanspreken. Ter stimulering wordt een gevelsubsidie vanuit de gemeente ingericht.

- Wie: Pandeigenaren, ondernemers, gemeente kadert en stimuleert.
- Wanneer: Continu, start subsidie gekoppeld aan beeldkwaliteitsplan.

Invoeren blauwe zone

Verbeteren bewegwijzering parkeren

Oprichten 'leegstandsmeldpunt'

Voor het voorkomen en invullen van leegstand kan een meldpunt worden ingericht bij de ondernemersvereniging. Hier kunnen ondernemers aangeven dat zij op korte termijn van plan zijn om te stoppen. Hierdoor kan worden geanticipeerd op aankomende leegstand. Ook kunnen nieuwe geïnteresseerde ondernemers zich melden bij dit meldpunt, waardoor zij aan het juiste pand gekoppeld kunnen worden. In feite betreft dit een formalisering van de wijze waarop in Kollum nu al wordt samengewerkt om de Voorstraat gevuld te houden. Het meldpunt kan worden ingericht op bijvoorbeeld de website van de ondernemersvereniging, waar de juiste contactgegevens vermeld staan.

Wie: Ondernemersvereniging HIM

Wanneer: Korte termijn.

Verfraaien straatbeeld

De verfraaiing van het straatbeeld omhelst meer dan het gemeentelijke herinrichtingsplan voor de Voorstraat. Het is ook aan ondernemers zelf om de straat sfeervol te maken. Op dit vlak gebeurt er al het nodige vanuit de HIM, terug te zien in bijvoorbeeld de vlaggetjes in het centrum en de avondverlichting in de winter. Winst valt met name te boeken in vergroening van het centrum, met bijvoor-

beeld 'flowers in the basket', groenslingers boven de straat of gevelgroen. Gemeente kan hierin een faciliterende rol spelen in bijvoorbeeld de informatievoorziening.

- Wie: Ondernemers, faciliterende rol gemeente
- Wanneer: Continu

Groener en kleurrijker straatbeeld gewenst!

Ontwerpen van de drie complementaire verblijfsplekken

Afspraken maken over bevoorrading

Invulling Oude Rechthuis

De invulling van het Oude Rechthuis aan de brug in de Voorstraat is van groot belang voor de aantrekkelijkheid en levendigheid van het gehele centrum. Het Kolummer museum, een hotelfunctie met horeca in de plint of een leisurefunctie met verhuur van bootjes of fietsen aan toeristen zou hier bijzonder goed passen. Het is aan de eigenaar deze geschikte invulling te vinden, andere ondernemers kunnen hierbij ondersteunen en adviseren.

- Wie: eigenaar van het pand, ondersteuning vanuit HIM
- Wanneer: liefst op korte termijn

Vermarkten van Kollum als leukste plek in de regio

Kollum heeft toeristisch potentieel en heeft al meer te bieden dan menig recreant of zelfs streekbewoner weet. Naast de verwijsborden en het nog aantrekkelijker maken van de Voorstraat is ook een aanvullende marketingcampagne nodig om de bekendheid te vergroten. Hiervoor wordt de samenwerking met Stichting RegioMarketing Toerisme (RMT NOF) gezocht. Ook richting Kollumers en de streek kan de Voorstraat (en overig Kollum) zich sterker profileren. Evenementen die de lokale en regionale verbinding versterken en raken aan de eigenheid (bijv. herinductie van de Kollumer Kaasdagen) dragen daar aan bij.

- Wie: HIM en Plaatselijk belang, gemeente en RMT als partners;
- Wanneer: stapsgewijs vanaf 2024

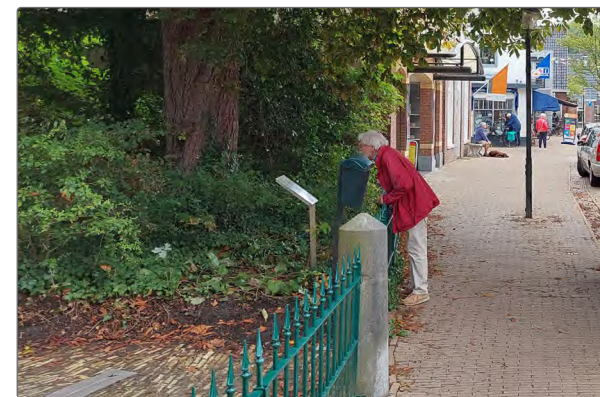
Samenwerking en halfjaarlijkse monitoring

‘Last but not least’: samen aan de slag! Voorwaarden voor succesvolle uitvoering van de projecten en acties zijn het nemen van de eigen verantwoordelijkheid (wat ga je als ondernemer of eigenaar zelf doen?) en het samen werken aan de projecten (waarvoor heb je de ander en/of de gemeente nodig?). Deze toekomstvisie voor de Voorstraat is op zeer constructieve wijze en in actieve samenspraak met zowel ondernemers (HIM), inwoners (Plaatselijke Belang als gemeente Noard-East Fryslân opgesteld. Om het niet alleen een gedragen visie te laten blijven, maar ook echt de straat in de spotlights te zetten, is het van belang dat:

1. de visie wordt vastgesteld door de gemeenteraad, gevolgd door het vrijmaken van budgetten voor o.a. de herinrichting en gevelsubsidie (i.c.m. provinciale subsidiemogelijkheden);
2. vervolg gegeven wordt aan de samenwerking tussen gemeente, ondernemers- en inwoners-vertegenwoordiging en periodiek de voortgang en afstemming over de uitvoering blijft plaatsvinden.

Uitvoering van de verschillende projecten en de samenwerking uit de Toekomstvisie Voorstraat krijgt een plek binnen het Programma Kollum, als onderdeel van de Omgevingsvisie die op dit moment wordt opgesteld.

De bestaande projectgroep, zoals opgericht bij aanvang van dit visietraject (zie pagina 3), komt tenminste halfjaarlijks bijeen om de voortgang van de uitvoeringsprojecten te bespreken. Projectmatige en andere ontwikkelingen komen aan bod. Ook blijft de projectgroep geïnformeerd over de ontwikkelingen grenzend aan de Voorstraat, waaronder de verdere campusontwikkeling en vergroening van het Maartensplein. Zo wordt geborgd dat de energie en het enthousiasme die ontstaan zijn, worden omgezet in investeringen en resultaat!

Maak wereldkundig hoe fraai de Voorstraat in Kollum is

Overzichtstabel acties toekomstvisie Voorstraat

Planning*	Actie	Verantwoordelijke partij(en)	Toelichting	Status
	Vaststelling Toekomstvisie Voorstraat door gemeente	Gemeente	Vaststellen visie in college B&W en gemeenteraad Noard-East-Fryslân en beschikbaar stellen budgetten	
Continu	Voortzetten projectgroep Visie Voorstraat in bredere kader 'Programma Kollum'	Projectgroep: Gemeente, HIM en Plaatselijk Belang Kollum	Tenminste halfjaarlijks bespreken voortgang uitvoeringsprojecten visie Voorstraat, betrokkenheid uitwerking plannen herinrichting	
2024/2025	Opstellen beeldkwaliteitsplan	Gemeente, in samenspraak met HIM en Plaatselijk Belang Kollum	Opstellen van een beeldkwaliteitsplan met richtlijnen voor bestaande en nieuwe bebouwing, uitstallingen en reclame-uitingen.	
2024/2025	Herbestratingingsplan Voorstraat en ontwerp verblijfsplekken	Gemeente, in samenspraak met HIM en Plaatselijk Belang Kollum	Opstellen van een uniform inrichtingsplan voor de Voorstraat met een nadere uitwerking voor de drie complementaire verblijfsplekken in de straat	
2025/2026	Uitvoering herinrichting Voorstraat en verblijfsplekken	Gemeente	In de praktijk brengen van het in de voorgaande jaren opgestelde herinrichtingsplan	
	Introduceren blauwe parkeerzone	Gemeente	Invoeren blauwe zone parkeren in de Voorstraat tussen kerk en Mr. Andreastraat en kop Putstraat	
	Westerdiepswal enkel bestemmingsverkeer	Gemeente	Aanpassing verkeerssituatie Westerdiepswal. Enkel nog toegankelijk voor bestemmingsverkeer, geen toegang meer tot Voorstraat. Zo ontstaat meer ruimte voor terras.	
	Veilige route Mr. Andreastraat/Voorstraat	Gemeente	Het verbeteren van de veiligheid van de loop- en fietsroute tussen de Mr. Andreastraat en de Voorstraat	

*De planning is gebaseerd op een doorlooptijd van vijf jaar (t/m 2028) voor deze toekomstvisie. Naast reguliere overleggen door de betrokken partijen zullen alle acties in 2028 geëvalueerd en waar nodig geactualiseerd worden.

40 van 41

Quick-win
(actie binnen een jaar te realiseren)

Doorlopende actie

Nog niet gestart

Lopend

Uitgevoerd

Planning*	Actie	Verantwoordelijke partij(en)	Toelichting	Status
	Bewegwijzering parkeren verbeteren en verbodsborden vrachtverkeer plaatsen	Gemeente, input vanuit ondernemers (HIM)	Verbetering bewegwijzering naar parkeerterreinen en plaatsen verbodsborden voor vrachtverkeer.	
	Afspraken over bevoorrading	Ondernemers (HIM), faciliterende rol gemeente	Vastleggen onderlinge afspraken tussen ondernemers over bevoorrading wat betreft tijdstip en routing	
	Oprichten leegstandsmeldpunt	Ondernemers (HIM)	Meldpunt voor (toekomstige) leegstand en geïnteresseerde nieuwe ondernemers, zodat panden in de Voorstraat goed gevuld blijven.	
Continu	Onderhoudsniveau panden op orde brengen	Eigenaren, ondernemers Subsidie gemeente 2024	Onderhoud plegen aan de panden zodat het monumentale karakter goed uit de verf komt en negatieve uitstraling op de omgeving wordt weggenomen.	
	Verfraaien straatbeeld	HIM en Plaatselijk Belang Kollum	Verfraaiing van het straatbeeld doormiddel van bijvoorbeeld hoog groen, 'flowers in the basket', gevelgroen, verlichting, muurschilderingen en/of kunst.	
2023/2024	Invulling Oude Rechthuis	Pandeigenaar, ondersteuning HIM	Het vinden van een geschikte invulling van het beeldbepalende Oude Rechthuis aan de centraal gelegen brug.	
Continu	Opzetten marketing en organiseren evenementen	HIM en Plaatselijk Belang Kollum, gemeente en RMT als partners	Bekendheid van Kollum en de Voorstraat vergroten in de regio en ook bij de verblijfstoerist in de omgeving door leuke activiteiten te organiseren en reclame te maken.	
	Verwijsborden Voorstraat	HIM, faciliterende rol gemeente	Het plaatsen van (toeristische) verwijsborden naar de Voorstraat op strategische entreelocaties van het centrum.	
Vanaf 2024	Vermarkten Kollum en de Voorstraat	HIM en Plaatselijk belang, gemeente en RMT als partners	Aanvullende marketingcampagne om de bekendheid van de Kollum en Voorstraat te vergroten.	
2024/2025	Aanpassen bestemmingsplan	Gemeente	Verruimen planologische mogelijkheden in de Voorstraat volgens de beschreven gebiedsprofielen.	

*De planning is gebaseerd op een doorlooptijd van vijf jaar (t/m 2028) voor deze toekomstvisie. Naast reguliere overleggen door de betrokken partijen zullen alle acties in 2028 geëvalueerd en waar nodig geactualiseerd worden.

Quick-win
(actie binnen een jaar te realiseren)

Doorlopende actie

Nog niet gestart

Lopend

Uitgevoerd

Droogh Trommelen en Partners (DTNP) - Adviseurs voor Ruimte en Strategie
Graafseweg 109, 6512 BS Nijmegen | T 024 - 379 20 83 | E info@dtnp.nl | W www.dtnp.nl

BIJLAGE 6

Toekomstbeelden Dorpencluster

TOEKOMSTBEELDEN DORPENCLUSTERS

Januari 2020

GEMEENTE
NOARD
EAST FRYSLÂN

INHOUDSOPGAVE

1	INLEIDING	2
1.1	Brantgum, Waaxens, Foudgum, Boarnwert en Raard	2
1.2	Ljussens, Moarre, Eanjum, Ezumazijl en De Skâns-Oostmahorn	2
1.3	Peazens, Moddergat, Wierum en Nes	3
1.4	Ternaard, Holwert en Blije	4
1.5	Hantum, Hantumhuzen, Hantumerútbuorren, Hiaure en Aalsum	5
1.6	Wânswert, Tergrêft, Jislum en Burdaard	5
1.7	Ferwert, Hegebeintum, Hallum en Marrum	6
1.8	Eastrum, Ingwierrum en Ie	7
1.9	Jouswier, Mitselwier, Nijewier, Easternijtsjerk en Wetsens	7
1.10	Reitsum, Jannum, Ginnum en Lichtaard.....	8
1.11	Kollumersweach, Feankleaster en Sweagerbosk	8
1.12	Westergeast, De Trieme en Aldwâld.....	9
1.13	Burum, Kollumerpomp, Munnekezijl en Warfstermolen	10

1 INLEIDING

In de dialoogwagen 'De Oanheakker' haalden we van meer dan 400 inwoners op wat hun ideeën en beelden zijn over de (fysieke) leefomgeving voor de komende tien jaar. Uit gesprekken met dorpsbelangen en wijkraden kwamen aandachtspunten naar voren. De aandachtspunten hebben wij vertaald naar een gewenst toekomstbeeld per cluster dorpen. Dat geeft namelijk goed weer hoe de inwoners willen dat hun dorp er in de toekomst uitziet. De gewenste toekomstbeelden zijn weergegeven in de volgende paragrafen. We gaan op basis van deze toekomstbeelden met de dorpen in gesprek. Het is essentieel om hierbij ook de ruimtelijke kwaliteit en de landschappelijke- en cultuurhistorische waarden bij te betrekken. Daarom maken we dorpsbiografieën waarmee we deze in beeld brengen. Op basis van de toekomstbeelden én de dorpsbiografieën stellen we een programma op. Hierin staat wat gerealiseerd kan worden, wanneer, door wie en op welke manier.

1.1 Brantgum, Waaxens, Foudgum, Boarnwert en Raard

Kwaliteiten

Rustige omgeving, aanwezigheid voorzieningen (dorpshuis, school), nabijheid Dokkum, sterke sociale cohesie, open gemeenschap, zorg voor ouderen (kerk).

Gewenst toekomstbeeld

Brantgum, Waaxens, Foudgum en Raard zijn leefbare en levendige dorpen, waar mensen naar elkaar omkijken. De sociale samenhang is sterk. Buren weten elkaar nog steeds te vinden en ook de nieuwkomers voelen zich thuis en doen mee. De inwoners zijn gesteld op de rust en ruimte die kenmerkend is voor dit deel van de gemeente Noardeast-Fryslân.

Er zijn voldoende woningen voor jong en oud, onder meer omdat er op een aantal locaties nieuwe woningen zijn gerealiseerd (bijvoorbeeld in Raard). De basisvoorzieningen zijn op peil: er zijn twee dorpshuizen die goed functioneren en waar allerlei activiteiten worden georganiseerd voor jong en oud. Er zijn voldoende vrijwilligers die de organisatie voor hun rekening nemen. De kinderen gaan naar de basisschool in Raard en kunnen na schooltijd terecht in de recent opgeknapte speeltuin. Voor de voorzieningen die niet meer aanwezig zijn in de dorpen gaat men naar het dichtbij gelegen Dokkum (zorgvoorzieningen, winkels, scholen voor voortgezet onderwijs).

Er zijn voldoende recreatieve mogelijkheden voor de inwoners, dankzij de veilige en deels verlichte fietsroutes en wandelpaden. Daarvan wordt ook dankbaar gebruik gemaakt door de toeristen die de regio steeds beter weten te vinden. Een van de bezienswaardigheden is de opgeknapte haven in Raard. De ontwikkeling van het toerisme is overigens kleinschalig gebleven, passend bij de schaal van de dorpen.

De inwoners hechten aan duurzame ontwikkelingen en behoud en versterken van biodiversiteit. Zij zetten zich daar ook zelf voor in door het inzaaien van plantensoorten op diverse plekken die zich daarvoor lenen.

1.2 Ljussens, Moarre, Eanjum, Ezumazijl en De Skâns-Oostmahorn

Kwaliteiten

Ljussens en Moarre: sterke gemeenschapszin, verenigingsleven, voorzieningen, rust, ruimte, vrijheid. Ondernemers.

Eanjum en Ezumazijl: voorzieningen (dorpshuis, supermarkt), natuur, rust, ruimte, kleinschaligheid, goed onderhouden openbare ruimte

Gewenst toekomstbeeld

Ljussens, Moarre, Eanjum en Ezumazijl zijn leefbare dorpen. Er wonen behalve ouderen ook jonge gezinnen in het dorp. De sociale samenhang/gemeenschapszin is goed: men helpt elkaar waar nodig en er zijn veel vrijwilligers.

Jongeren die graag in de dorpen willen blijven wonen kunnen een woning huren, kopen of bouwen. Ook voor ouderen zijn er woon-zorgvoorzieningen beschikbaar, zodat zij in de dorpen kunnen blijven wonen.

Jongeren én ouderen kunnen voor allerlei activiteiten terecht in het dorpshuis. Er is een goede samenwerking tussen de dorpsbelangen en dorpen, doordat ze gezamenlijk optrekken. De dorpen hebben elk hun eigen (duurzame) voorzieningen (school, dorpshuis) maar maken ook gebruik van de voorzieningen in de grotere kernen, zoals Eanjum. Na schooltijd kan er gespeeld worden in de speeltuinen, die door de dorpen in stand gehouden worden, met hulp van de gemeente.

De gemeente en inwoners vinden het onderhouden en schoonhouden van de leefomgeving belangrijk en zijn zich ervan bewust dat ze hiervoor gezamenlijk de verantwoordelijkheid dragen. De gemeente draagt zorg voor onderhoud grijs (straten en stoeptegels) en groenonderhoud in de dorpen. De inwoners onderhouden hun eigen tuin en houden deze netjes. Hierdoor is in de afgelopen jaren een schone en nette leefomgeving ontstaan.

Door ruimte te bieden aan kleinschalige bedrijven en recreatie blijven de dorpen leefbaar. Er is ruimte beschikbaar voor timmer- en schildersbedrijven en andere vaklui die daardoor in de dorpen hun bestaansrecht behouden en zorgen voor reuring en leefbaarheid. Toeristen weten het gebied gemakkelijk te vinden via de Centrale As. De voorzieningen in de dorpen, met name Eanjum, profiteren van de nabijheid van het recreatiepark Esonstad en het Lauwersmeer.

Er is een goede balans tussen landbouw met relatief kleine bedrijven, natuur en landschap. Agrariërs zijn belangrijke ondernemers voor het gebied. Belangrijke kenmerken in het gebied zijn de rust, de ruimte en openheid van het landschap. Door deze kenmerken te behouden, blijft het gebied aantrekkelijk voor haar inwoners en toeristen.

De dorpen zijn goed digitaal aangesloten door het glasvezelnetwerk; dat is belangrijk voor inwoners, maar zeker ook voor ondernemers en zzp-ers. De gemeente raadpleegt de inwoners regelmatig en de inwoners weten de gemeente ook zelf te vinden.

1.3 Peazens, Moddergat, Wierum en Nes

Kwaliteit

Peazens/Moddergat: gastvrije mensen, natuur en omgeving, ruimte voor kinderen om te spelen, saamhorigheid/omzien naar elkaar

Wierum: aantrekkende werking: populaire kroeg, museumkerk, Kromme Horne, rustig dorp met prachtige kwelders achter de dijk

Nes: sociaal; fijn dorpsleven, rust en schone lucht, busverbinding (ook voor jeugd), Centrale As, leeftijdsopbouw (20/30-ers), ook jongere kinderen, verenigingsleven met divers aanbod en jeugdhonk

Gewenst toekomstbeeld

Onze boeren zijn belangrijk voor de werkgelegenheid. Zowel de bevolking als de gemeente schatten de agrarische sector op waarde. Naast boerenbedrijven zijn er ook andere (kleinschalige) bedrijven die zorgen voor levendigheid en werk. De gemeente kijkt vooral naar de mogelijkheden van het gebied en denkt mee.

We hebben in de dorpen balans gevonden tussen de leefbaarheid voor de inwoners en het aantrekken van toeristen. Dat komt doordat het toeristisch aanbod kwalitatief sterk is, maar passend bij de kleine dorpen. Sense of Place is daarvan een goed voorbeeld; het trekt vooral dagjestoeristen aan die respect hebben voor dorpen en omgeving. Het parkeren van auto's en fietsen is geregeld en daar zijn de

inwoners blij mee. Fietspaden en bevaarbare opvaarten maken dat het goed leven en recreëren is in de dorpen. Doordat de recreatief ondernemers samenwerken zijn er de afgelopen jaren mooie kansen benut en zo helpen en versterken ze elkaar. Dat is goed voor de toerist, maar ook voor het inkomen. Het is fijn om te zien dat rust en ruimte belangrijke waarden zijn gebleven, zowel voor inwoners als voor de toeristen.

Ook voor de inwoners zelf zijn de voorzieningen op orde, zo zijn er voldoende parkeerplaatsen bij ontmoetingsplekken, zoals MFA Moddergat. Het busvervoer is afgestemd op de behoefte van de dorpen en is met name actief op tijden dat er mensen naar en van school of werk moeten reizen. Verder is er sprake van vraaggericht vervoer en voor ouderen wordt vaak zelf vervoer geregeld als dat nodig is. Er wordt naar elkaar omgekeken!

Ook is er een gezonde balans op het gebied van wonen. De dorpen hebben vakantiewoningen, maar beleid zorgt ervoor dat dit slechts een bepaald percentage van het totaal beslaat. Dit betekent in ieder geval dat woningen pas nadat ze een jaar te koop hebben gestaan, vrijkomen voor recreatieve invulling. Er zijn bovendien voldoende geschikte woningen voor starters en dorpsbewoners. Het is er prettig en vertrouwd wonen voor jong en oud, mede doordat de voorzieningen in de dorpen elkaar aanvullen en onderling versterken.

De dorpen hechten waarde aan de regierol van de gemeente. Ze vinden het fijn dat de gemeente toegankelijk is en dat contact eenvoudig is. De verantwoordelijkheden die de dorpen zelf hebben zijn haalbaar, zodat vrijwilligers niet worden overvraagd (niet qua hoeveelheid werk, maar ook niet qua inhoud en complexiteit wat soms weerstand van de eigen bevolking met zich meebrengt).

De dorpen wekken vooral stroom op via zonnepanelen op daken en windenergie. De mogelijkheden voor inwoners om zelf te verduurzamen waren de afgelopen jaren heel duidelijk en toegankelijk. De gemeente heeft daar op ingezet, ondersteunt mooie initiatieven en gaat het gesprek over verduurzaming graag met de bevolking aan.

1.4 Ternaard, Holwert en Blije

Kwaliteiten

Ternaard: voorzieningen, sportaccommodaties en speeltuinen, samenhang en betrokkenheid

Holwert: rust, ruimte, beleving en natuur, goede verbindingen en openbaar vervoer, verenigingen en voorzieningen

Blije: weinig leegstand en betaalbare woningen, voorzieningen, samenhang en betrokkenheid

Gewenst toekomstbeeld

Ternaard, Holwert en Blije zijn toekomstbestendige dorpen waar inwoners goed en levenslang kunnen wonen. De woningmarkt is in balans en van leegstand is vrijwel geen sprake. Waar sprake is van leegkomende panden zoeken de dorpen in samenspraak met de gemeente naar alternatieve invulling(en). De fysieke verbindingen en de bereikbaarheid zijn goed geregeld en ook de digitale toegankelijkheid is via snel internet op orde.

Het project Holwerd aan Zee is voor een groot deel gerealiseerd en de omliggende dorpen profiteren hiervan. De toeristen weten het gebied goed te vinden en er zijn diverse activiteiten op het gebied van cultuurtoerisme aanwezig. Geen grootschalige evenementen, maar activiteiten passend bij de aard en schaal van de dorpen.

De wegen zijn veilig ingericht voor alle doelgroepen, waaronder het landbouwverkeer. De verbindingen met het openbaar vervoer zijn op orde. Het onderhoudsniveau van de openbare ruimte is goed en de dorpen zijn een visitekaartje voor het toerisme.

Er is een goede samenwerking tussen de dorpen en het contact van de dorpen onderling en met de gemeente is prima. Waar nodig weten de dorpen en gemeente elkaar via wederzijdse contactpersonen goed te vinden. De energietransitie in de dorpen is volop in uitvoering, mede met behulp van het investeringsfonds van de gaswinning. De dorpen werken hiervoor goed samen met de gemeente. Als resultaat hiervan is er een energiecoöperatie in Ternaard opgericht.

1.5 **Hantum, Hantumhuzen, Hantumerútbuorren, Hiaure en Aalsum**

Kwaliteiten

Hantum: sterk saamhorigheid gevoel, stoepa

Hantumhuzen: Culturele hoofdstad van West Europa, prachtig wijds uitzicht, bijzondere creatieve mensen, rustig

Gewenst toekomstbeeld

Drie dorpen ten noorden van Dokkum. Aalsum heeft daarin een in bijzondere status, ligt dichtbij Dokkum maar is door een groene zone afgescheiden van deze grote kern. De kerk in het middelpunt van het dorp is keurig onderhouden en is naast het fysieke centrum ook het centrum waar de inwoners bij elkaar komen en elkaar ontmoeten. De wegen rondom het dorp zijn ingericht op hun functie, waardoor fietsers, voetgangers en auto's er op een verantwoorde manier gebruik van kunnen maken. Dat geldt ook voor Hantum en Hantumhuzen. De wegen en de aangrenzende bermen zijn goed onderhouden en voor de grote brede landbouwvoertuigen is een oplossing gevonden.

Hantum heeft een vernieuwende inbreiding gehad, waar de senioren prachtig kunnen wonen. De jongeren hebben de vrijkomende woningen volledig opgeknapt en weer duurzaam gemaakt.

Hantumhuzen heeft z'n kernwaarde, de creatieve kracht, weer op de kaart gezet. Er worden tentoonstellingen georganiseerd. Door een goede infrastructuur en de aanwezige cultuurhistorie zijn recreanten weer volop aanwezig in de regio.

Energie is een belangrijk item: elk dorp heeft een eigen dorpsmolen om in de energie te kunnen voorzien. Ook hebben inwoners zonnepanelen op de daken van hun woningen geplaatst.

Het verenigingsleven draagt sterk bij aan de dorpscohesie. Iedereen telt mee, en met elkaar 'redden ze 't op'. De gemeente faciliteert door kennis en financiën.

1.6 **Wânswert, Tergrêft, Jislum en Burdaard**

Kwaliteiten

Wânswert, Tergrêft, Jislum: verenigingsleven, activiteiten, dorpshuis (zelf opgeknapt), voorzieningen bereikbaar (Stiens, Dokkum, Burdaard (school))

Burdaard: aanwezigheid diverse voorzieningen, jongeren blijven, mogelijkheden voor recreatie en toerisme, bedrijvigheid en voorzieningen, gezellig en actief dorp, voldoende woningen

Gewenst toekomstbeeld

Wânswert, Tergrêft, Jislum en Burdaard zijn leefbare dorpen waar het goed wonen is.

Het is prettig wonen in dit deel van de gemeente. De mensen kijken naar elkaar om en organiseren activiteiten met elkaar: mei elkoar!

Omdat er steeds meer ouderen wonen door de vergrijzing, is het fijn dat er een aantal levensloopbestendige huurwoningen is gebouwd. Hierdoor kunnen meer ouderen in het eigen dorp blijven wonen. Er zijn voldoende voorzieningen, zoals een basisschool en sport- en recreatieve

voorzieningen. Met behulp van het dorpsbudget kunnen de inwoners zelf jaarlijks een aantal wensen realiseren in de dorpen. Op die manier is het ijsbaanhokje vernieuwd en worden paden opgeknapt. In het verleden was er nog sprake van stankoverlast door de waterzuiveringsinstallatie, maar dat is gelukkig opgelost.

In Burdaard zijn bedrijven die belangrijk zijn voor de werkgelegenheid. Maar er werken ook veel mensen in de wijdere omtrek (Dokkum, Leeuwarden en Heerenveen).

De verkeersveiligheid is verbeterd door een aantal aanpassingen, bijvoorbeeld bij het industrieterrein van Burdaard. Er is een nieuwe rondweg bij Wânswert zodat het zware verkeer niet meer door de dorpskernen rijdt. De (fiets)routes naar school zijn veilig en in de dorpen kunnen kinderen veilig buiten spelen.

In Burdaard is een biogasinstallatie gebouwd op initiatief van de inwoners, in samenwerking met gemeente.

1.7 Ferwert, Hegebeintum, Hallum en Marrum

Kwaliteiten

Ferwert: rust en ruimte, karakteristiek centrum, gastvrij dorp; nieuwe bewoners voelen zich welkom, actief dorp op allerlei gebieden, voldoende voorzieningen en bedrijven

Marrum: dorpshuis De Nije Tille, opknappen voormalig armenhuis 't Heephûs (beeldbepalend pand), grote betrokkenheid; veel oud-Marrumers keren terug, veel verenigingen (sociale betrokkenheid), supermarkt.

Hallum: zelfredzaam dorp met veel vrijwilligers, veel bedrijven: levert werkgelegenheid op en sponsoren voor activiteiten, betaalbare woningen, voldoende voorzieningen, actief dorpsbelang en goede communicatie richting inwoners via social media en website

Gewenst toekomstbeeld

Ferwert, Hallum en Marrum zijn leefbare dorpen aan de prachtige Waddenkust. Een gebied waar mensen graag naar toetrekken om er te wonen of te recreëren. Je vindt hier rust en ruimte. 's Avonds kun je genieten van de donkere nachten. Kwaliteiten die elders in Nederland steeds schaarser worden. Voor bezoekers is er ruim aanbod om hier te overnachten in authentieke, kleinschalige accommodaties en te genieten van lokale hapjes en drankjes.

De dorpen zijn aantrekkelijk om te wonen. Nieuwe inwoners voelen zich hier welkom. Er zijn voldoende woningen voor jong en oud. Mensen kunnen hier oud worden. Er is ook plek voor ouderen die extra zorg nodig hebben en niet langer thuis kunnen blijven wonen. .

Omtinkers hebben een belangrijke rol in de samenleving en zorgen, samen met de inwoners, voor een goede sociale samenhang. Op deze wijze is er ook aandacht voor de kwetsbare inwoners in deze dorpen. Er zijn veel activiteiten voor verschillende doelgroepen. Waar mogelijk werken de dorpen samen.

Voor deze activiteiten zijn voldoende, duurzame, voorzieningen, zoals een dorpshuis, sportaccommodaties, school. Deze plekken zorgen voor ontmoeting.

Een verzorgde, schone leefomgeving is een visitekaartje voor iedereen. Samen met de gemeente werken de dorpen samen om verpaupering door leegstaande panden en bedrijven te voorkomen. De gemeente zorgt ervoor dat de openbare inrichting op orde is. Inwoners zelf zorgen voor het onderhoud van hun eigen woning en tuin.

Er is een goede balans tussen landbouw, natuur en landschap. Agrariërs zijn belangrijke ondernemers voor het gebied.

Er is voldoende werkgelegenheid in grote en kleinschalige bedrijven. Er zijn woon-werk woningen beschikbaar voor kleine ondernemers. Ondernemers zijn belangrijk voor de leefbaarheid in de dorpen. Ze creëren werkgelegenheid en sponsoren allerlei activiteiten in het dorp.

Door het glasvezelnetwerk is er een goede digitale verbinding.

Inwoners hebben samen met de overheden diverse duurzame energieprojecten gerealiseerd..

De dorpen zijn bereikbaar via een goede, duurzame busverbinding. De rondweg bij Wânswert is gerealiseerd en de verbindingsweg tussen de Lauwersseewei en de Ljouwerderdyk (Burdaard-Marrum) is opnieuw ingericht en een verkeersveilige verbinding geworden.

De gemeente Noardeast-Fryslân is goed bereikbaar voor haar inwoners. Waar mogelijk wordt er meegedacht en samengewerkt met de dorpen bij de realisatie van initiatieven voor het verbeteren van de leefbaarheid.

1.8 **Eastrum, Ingwierrum en Ie**

Kwaliteiten

Eastrum: Weinig vertrek uit het dorp, verenigingsleven is goed, veel activiteiten, mooie rustige gemeente

Ingwierrum: goed lopende school, actief verenigingsleven, actief bedrijfsleven, jongeren blijven of vestigen zich

Ie: mooi, rustig dorp, school met veel kinderen, aanwezigheid huisarts

Gewenst toekomstbeeld

Eastrum, Ingwierrum en Ie zijn 'groene' dorpen en de inwoners hebben oog voor biodiversiteit. Zo wordt in de dorpen het groen goed onderhouden en zijn de tuinen ook groen ingericht. De inwoners letten op het gevaar van invasieve exoten en hebben in de bestrijding daarvan een actieve rol. Samen met de gemeente zorgen de inwoners ervoor dat de dorpen 'groen' blijven, de gemeente en provincie hebben hier de afgelopen jaren meer op ingezet. Buiten de bebouwde kommen hebben een aantal boeren de akkerranden voorzien van bloemrijke mengsels dat goed is voor mens en dier.

De dorpen hebben een eigen energievoorziening die bestaat uit verschillende bronnen. In het landschap staan de kleinere Groninger windmolens en zijn de daken voorzien van zonnepanelen.

Het landschap rondom de dorpen kent nauwelijks horizonvervuiling: alleen de NAM locaties. De huidige, enkele windmolens worden niet als storend ervaren. Dit mooie, open en wijds landschap is aantrekkelijk bij de rustzoekende water- of fietstoerist. Er zijn geen attracties gebouwd die massa's toeristen trekken.

1.9 **Jouswier, Mitselwier, Nijewier, Easternijtsjerk en Wetsens**

Kwaliteiten

Mitselwier/Jouswier: verscheidenheid voorzieningen, jeugd blijft in dorp, gastvrijheid bewoners

Easternijtsjerk: voorzieningen, veel jeugd, levendig dorp

Nijewier: jeugd organiseert veel

Wetsens: saamhorigheid en gemoedelijkheid

Gewenst toekomstbeeld

Jouswier, Mitselwier, Nijewier, Easternijtsjerk en Wetsens liggen in een gebied dat aantrekkelijk is om in te wonen. Door een goede doorstroming heeft de jeugd de afgelopen jaren de kans gekregen om zich in de dorpen te vestigen. De oude kernen en oude woningen zijn gemoderniseerd door herstructurering. De woningen zijn duurzamer en energiezuiniger gemaakt; de inwoners zijn daarbij geholpen door deskundige en onafhankelijke adviseurs.

De mooie dorpen zijn onderdeel van een aantrekkelijke recreatieve regio met mooie wandel- en fietsvoorzieningen. De openbare ruimte wordt goed worden onderhouden, mede door de inzet van een 'dorpsconciërge'. Er zijn allerlei recreatieve activiteiten en voorzieningen. De vergunningen hiervoor zijn eenvoudig te krijgen.

De werkgelegenheid in de regio is behouden. Er zijn bedrijven die een bijdrage leveren aan de leefbaarheid van de kernen. Vooral voor kleinere bedrijven was de afgelopen tien jaar mogelijk om bouwgrond te krijgen, zodat deze niet naar Dokkum hoefden uit te wijken. De bedrijven, maar ook de inwoners, profiteren van de nabijheid van De Sintrale As.

De busverbindingen voor schoolgaande kinderen richting Dokkum is verbeterd en beter op elkaar afgestemd. Steeds meer mensen rijden elektrisch rijden: met de fiets of de auto. Hiervoor zijn voldoende laadpunten aanwezig.

De inwoners zijn blij dat de zij gebruik kunnen maken van snel internet dat mogelijk is door de aanleg van glasvezel.

In Dokkum zijn goede voorzieningen, maar je hoeft niet voor alles naar de stad. Ook in de dorpen zijn voorzieningen, niet overal is alles: de voorzieningen die er zijn worden 'gedeeld' met meerdere dorpen.

1.10 **Reitsum, Jannum, Ginnum en Lichtaard**

Kwaliteiten

Rust en ruimte, natuur en landschap, zelfredzaamheid, mienships-gevoel, agrarische sector

Gewenst toekomstbeeld

De mienshipszin is groot in de Flieterpdorpen. Er zijn veel vrijwilligers en met elkaar kunnen ze veel zelf aanpakken en organiseren. Zelfredzaamheid is een sterk punt van het dorp. De gemeente luistert naar het dorp en staat open voor ideeën; gemeente en dorp werken samen aan een goed leefbaar en mooi dorp. Bestaande voorzieningen zijn gebleven. Het dorpshuis is verplaatst naar het oude schoolgebouw en daarmee een centrale voorziening geworden met de sportvoorzieningen vlakbij. Jongeren én ouderen kunnen er voor allerlei activiteiten terecht. Ouderen zijn in het dorp gebleven en ook jonge gezinnen wonen in het dorp. Dit komt omdat er woningen voor de juiste doelgroepen zijn gebouwd: ouderen en starters. De dorpen zijn veilig (er wordt niet meer te hard gereden) en de wegen en paden zijn goed onderhouden. De bermen bloeien, er is veel biodiversiteit. De landbouwsector floreert.

De rust en ruimte en natuur en landschap zijn belangrijke kwaliteiten in de omgeving. Doordat de Flieterpen ook meegenomen zijn in het opvaartenproject en zo in verbinding staat met Holwerd aan Zee, weten toeristen de plaatsen ook te vinden. Er zijn veel Bed and Breakfast-adressen bijgekomen.

1.11 **Kollumersweach, Feankleaster en Sweagerbosk**

Kwaliteiten

Kollumersweach: actief verenigingsleven (dorpshuis, sport), sterke sociale cohesie, het landschap, maaibeeld, bereikbaar met auto

Sweagerbosk: scholen in de buurt, treinstation dichtbij, rustige omgeving, vrijgevochten dorp (sterke identiteit)

Gewenst toekomstbeeld

Sweagerbosk en Kollumersweach-Feankleaster werken goed met elkaar en de omliggende dorpen samen. De samenwerking komt het meest tot uiting in de Dorpenfederatie. De federatie van voormalig Kollumerland c.a. staat in nauw contact met de gemeente. De gemeente gaat graag met de dorpen in gesprek en staat open voor ideeën. Ook schuift de contactwethouder regelmatig bij een

vergadering aan. De ambtenaren reageren snel en duidelijk op vragen en verzoeken. Zo zijn de dorpen goed geholpen bij het onderhoud van de speeltuinen en het aanvragen van het Mienskipsfûns.

Door de overheidssubsidies zijn prachtige projecten ontstaan. Er is veel geïnvesteerd in de cultuurhistorie van Sweagerbosk en Kollumersweach. Een paar jaar geleden is er voor elk dorp een dorps-DNA vastgelegd; Sweagerbosk is het dorp van de Elzesingels en de olifantenpaadjes, Kollumersweach heeft haar oude voetpaden hersteld. Binnenkort organiseert de basisschool een speciale themawEEK over de historie van het dorp.

De uitbreiding van het bedrijventerrein gaf Kollumersweach een enorme boost. Ondernemers vestigen zich vanwege de uitstekende (verkeer- en digitale) infrastructuur en uitbreidingsmogelijkheden graag in het dorp. De hele regio profiteert van de bedrijvigheid. Niet alleen vanwege de werkgelegenheid, maar het houdt ook de voorzieningen en evenementen overeind. Het toegenomen vrachtverkeer levert weinig overlast op door de nieuwe ontsluiting industrieterrein-Achterwei.

In zowel Kollumersweach als in Sweagerbosk wonen veel gezinnen. Je kunt als starter een woning huren, kopen of bouwen. Veel ouderen wonen nog 'thuis' in een levensloopbestendige woning. In Sweagerbosk zijn nog een aantal vrije kavels beschikbaar. Er is veel interesse voor. Met name vanwege de prijs en de uitstekende OV-verbinding (belbus) naar de andere dorpen, waar meer voorzieningen zijn. Bij mooi weer zie je veel wandelaars en fietsers. De omgeving en paden door de natuur zijn prachtig! Ook het overige verkeer houdt goed rekening met hen.

In beide dorpen ontmoeten de inwoners elkaar vooral bij de sportvereniging, in het dorps huis of op het schoolplein. Men heeft oog voor elkaar. Ook de recreanten en toeristen voelen zich welkom in de omgeving. De B&B's zitten in het hoogseizoen vaak vol en er liggen veel bootjes bij de Swemmer.

1.12 Westergeast, De Trieme en Aldwâld

Kwaliteit

Westergeast: dorps historie, voorzieningen

De Trieme: rust, nabijheid treinstation, dorps huis

Aldwâld: sociale samenhang (omzien, verenigingen), voorzieningen (school, dorps huis),. Nabijheid winkels Kollum

Gewenst toekomstbeeld

Westergeast, De Trieme en Aldwâld zijn leefbare dorpen. Er wonen behalve ouderen ook jonge gezinnen in het dorp. De sociale samenhang is goed: men helpt elkaar waar nodig. Jongeren die graag in de dorpen willen blijven wonen kunnen een woning huren of kopen. Een aantal jongeren heeft een woning kunnen bouwen omdat er enkele kavels beschikbaar kwamen in de afgelopen jaren.

Jongeren én ouderen kunnen voor allerlei activiteiten terecht in één van de drie dorps huizen. Voor de basisschool hoeven de kinderen niet ver te fietsen. Na schooltijd kan er gespeeld worden in de speeltuinen, die door de dorpen in stand gehouden worden, met hulp van de gemeente. Een kerk is een belangrijk beeldbepalend gebouw en heeft een belangrijke functie voor een dorp. De kerken in Aldwâld en Westergeast wordt daarom goed onderhouden door stichting TWA. De dorpen hebben elk hun eigen (duurzame) voorzieningen (school, dorps huis) maar maken ook gebruik van de voorzieningen in de grotere kernen, zoals Kollum. Dat is geen probleem omdat er veel gedaan is aan de verkeersveiligheid. De gemeente heeft daar samen met de inwoners aan gewerkt.

Er is genoeg te beleven in de WTO-dorpen. Toeristen weten het gebied gemakkelijk te vinden via de weg (Skieding en Centrale As) en het openbaar vervoer (treinverbinding, station Buitenpost). De toeristen verblijven er in de bed-en-breakfasts en op de campings, die gemoderniseerd zijn door de

eigenaren. Daartoe werden de recreatieondernemers gestimuleerd en gefaciliteerd door de gemeente. De dorpen profiteren van de nabijheid van de aantrekkelijke kern Kollum dat zich heeft geprofileerd als watersportdorp en de stad Dokkum. Recreanten én de eigen inwoners genieten van de voorzieningen en met name van de recreatieve wandel- en paardenpaden die deel uitmaken van een groter paden-netwerk. Dit draagt bij aan de gezondheid van jong en oud.

Het 'wâldenlandschap' is aantrekkelijk door een goede balans tussen landbouw met relatief kleine bedrijven, natuur en landschap. De dorpen zijn goed digitaal aangesloten door het glasvezelnetwerk; dat is belangrijk voor inwoners, maar zeker ook voor ondernemers, zzp-ers, en de zorg.

De gemeente raadpleegt de inwoners regelmatig en de inwoners weten de gemeente ook zelf te vinden.

1.13 **Burum, Kollumerpomp, Munnekezijl en Warfstermolen**

Kwaliteiten

Warfstermolen: aantrekkelijke natuur, wandelpad naar Burum, goedkoop wonen

Burum: saamhorigheid, centrale ligging

Kollumerpomp: school, verenigingsleven, bedrijvigheid, locatie ten opzichte van het Lauwersmeergebied

Gewenst toekomstbeeld

In de dorpen in de oosthoek van de gemeente Noardeast-Fryslân is het goed wonen. Het zijn levendige dorpen met inwoners in verschillende leeftijden. Dit is mede bereikt doordat er de afgelopen jaren een aantal woningbouwkavels beschikbaar gekomen is, waardoor de dorpsgenoten die dat wilden in hun eigen dorp konden en kunnen blijven wonen. Daarnaast zijn veel woningen geschikt voor verschillende doelgroepen.

Er is een rijk verenigingsleven en er zijn voldoende voorzieningen. De belangrijkste voorzieningen in de oosthoek zijn de basisscholen en dorpshuizen. Een voorziening die iets meer op afstand is, maar toch in de buurt (in Kollum), is een loket van de gemeente. Hierdoor is de gemeente goed bereikbaar voor de kwetsbare en/of minder zelfstandige burgers.

Er zijn voldoende mogelijkheden voor bedrijven in de regio om zich te vestigen of om er te blijven. De gemeente kijkt hiervoor samen met bedrijven naar de mogelijkheden die er zijn. Dit geldt ook voor de bedrijvigheid op het gebied van landbouw. De gemeente staat hierbij open voor landbouwinitiatieven, onder andere in het tegengaan van verzilting en denkt mee in regelgeving en vergunningen.

De dorpen in de oosthoek zijn groene dorpen. Er is oog voor biodiversiteit en verduurzaming. De gemeente stimuleert dit onder meer door de aan- en herplant van duurzame bomen en door aandacht voor biodiversiteit op gemeentelijke grond. Dit werkt aanstekelijk voor de lokale bevolking, die hierdoor ook met biodiversiteit aan de slag is. Daarnaast zijn de dorpen aan de slag met duurzame energie-initiatieven.

Tussen de dorpen is het veilig fietsen: er zijn brede fietspaden aangelegd, onder andere tussen de weilanden door. Hierdoor is er meer fietsverkeer gekomen, onder andere van e-bikes. De dorpen zijn goed te bereiken met openbaar vervoer. Ook is de aansluiting met de A7 verbeterd, doordat er in de afgelopen jaren ingezet is op een goede verbinding.